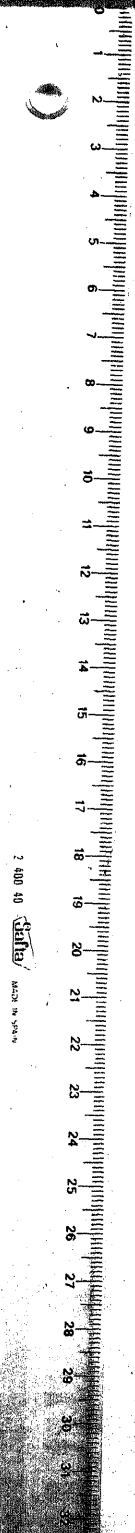

GENERAL CATALOGUE
No. 1
36
61

[Faint handwritten text, possibly a signature or name]

$\frac{20}{4} - 6$

2 400 10 **SAFETY** MADE IN U.S.A.

LIBRARY OF CONGRESS
SERIALS
A
36
61

[Faint, illegible handwriting]

20 / 4 - 6

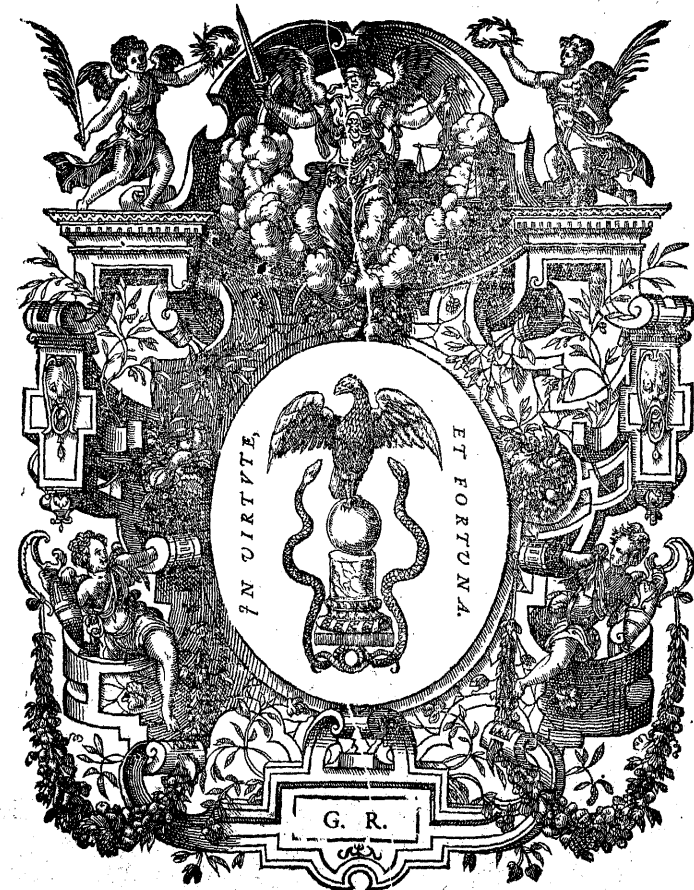
R-11594 (1)

PRIMA
S. E. C. V. N. D. A. E.
P. A. R. T. I. S. S. V. M. M. Æ. S. A. C. R. Æ

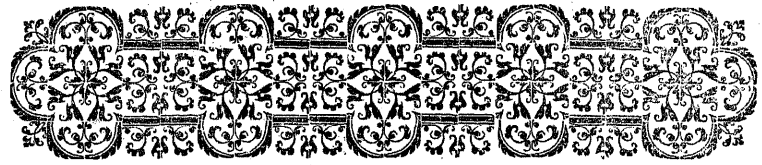
THEOLOGIAE S. THOMAE AQUINATIS,
DOCTORIS ANGELICI, AD ROMANVM
exemplar diligenter recognita, ad
marginem adscriptis locis,
quæ ab auctore
citantur:

CUM COMMENTARIIS R. D. D.
Thomæ de Vio Caietani, Cardinalis S. Xysti.

Questionum item, & singulorum Articularum, additus est INDEX.

LUGDVNI,
APVD GVLIELMVM ROVILLIVM.
M. D. LXXXVIII.

AD REVERENDISSIMUM

IN CHRISTO PATREM, ET D. D. NICOLAVM

DE ELISCO, S. R. ECCLESIAE EPISCOPVM,

Card. Sabin. Thomae de Vio Caietani, tunc Praedic. ordinis

generalis Magistri, nunc S. Xisti Presbyteri

Cardinalis, in Primae Secundae

Diu Thomae Aquinatis

Commentarios,

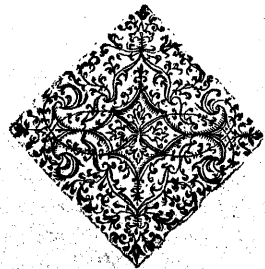

P R A E F A T I O.

VI Orthodoxam Ecclesiam, reuerendissimè in Christo Pater, pomarium esse cultissimum, fecundisque arboribus consitum dixerint, non modò eos non aberrare, respiciam, sed rectissimè etiã sentire contenderim: quippe qui à principe illo vatum Moysè, in ipsis propè historiae suae foribus assertum hoc propalam fore, ac procul ab anigmatibus esse non ambigant. Neque enim aliud paradysus ille à Deo plantatus, aquis irriguus, plantis pomiferis consitus, in quo & primus est homo positus, quam Christi refert Ecclesiam, baptismi fonte vitæq; arbore (quæ Christus est) tum diuorum hominum disciplinis, illustribus plantariis exornatam. In hunc cum multi ad eximendam famem, capiendaque pocula passim accurrant, accessi & ego: & mea sponte cupidus, tum maximè ab Aquinate Salomone (ita enim appellare libet) accitus (quis enim tam mentis inops, ac stolidus, ut aduocantem ad conclusum hortum dilectos suos, ut comedant fructus pomorum suorum, non libèter audiat? gradus concito non sequatur?) accessi. Neque nuper solùm, sed quamprimum mihi per atatem licuit, ac sub opacis procera illius ac feracis arboris ramis, procul à saeculi curis, procul à passionum aestibus recreatus, ad radices diu admirans potius arboris celsitudinem, pomorumque copiam ac suauitatem, quam delibās admodum, sesitavi: ubi verò auctis viribus illam conscendi: pomaque ad libitum colligens, degustavi, tantus subito illorum amor incessit, ut non diebus non noctibus, à legendis illis ac vorandis abstineam. Sed qui me voluptate hac affectum meror inuasit, nescio: dum exceptis paucis, reliquos vel in mandelis siliquis, vel infringendis glandibus occupatos à nostra procul arboris dulcedine video constitisse. Quam ego rem non aliunde puto, quam ex infirmis viribus, neque ad ascensum commodis provenire, cum simile veri nullo pacto fiat ut ubertatem tantam negligenter. Hos itaque, Pater amplissimè miseratus, cum non nobis ipsis tantum nati simus, curavi, collectis pomis ac praeberis, ne ieiuni ac fame scentes interirent. Quod cum aliis in lucubrationi-

bus meis effecissem, idem nunc in commentarijs in Secunda Primam, ea potissimum ratione feci, quod præter illius præstantiam, tum in Theologia, tum in ea Philosophiæ parte, qua de moribus agit, hic mihi liber ita videbatur esse omnibus necessarius, ut absque illo fieri, vel ingenti cum iactura, vel nullo modo posset. Complectitur enim prima illa rerum capita, sine quibus aut calliges in cæteris opus est, aut cacutias. Adde & utilitatem: qua tanta in illo est, ut à cunctis simul ordinibus ad hunc sit quasi ad perennem ac lymphidum fontem accurrendum. Quis etenim Doctorum sine Thoma non aridus videri poterit ac ieiunus? Quis sacerdotum non baculo Aquinatis innixus, in expiandis peccatis populorum non sapè cespitabit? Eneruati proculdubio erunt, ac sine viribus absque hoc de pulpitis declamantes: in tantæque legum, affluentia periti Casarei Pontificiique Iuris inopes & egentes. Sicuti vero Aquinas Thoma inter Prædicatores principis, fructus decerpere nullus debuit prius, quam Caietanus Thomas in prædicatorij gregis specula cõstitutus: ita profecto à nullo melius accipiendi sunt, atque avidius comedendi, quam ab eo, qui Prædicatores tanta est charitate dõpexus, ut nunc bonos in illis mores confirmans, nunc restitues collabentes, in fouendis protegendisque illis, & omnibus præstet, & à nemine superetur. Accedit, quod nobilissimi viri, ac supra fidem doctissimi (qualis est Aquinas noster) nobilissimo in primis & inter eruditos quotidie victitanti, Commentaria iure quodã debita videntur. Quæ duo quàm pari nexu in te unum coierint, non hominibus iam, sed ipsis etiam (scilicet) brutis ac lapidibus colliquefcit. Possẽmque ego stolidior aliquanto forsitan videri, si amorem tuum ac studium in eruditos viros, si etiam familiaria tua, tum Pontificibus summis, tum longo Senatorum agmine (quanto scilicet nullam in toto Christiano orbe reperias) exornata, recensere laudes parauero. Superest, Reuerendissime Pater, ac domine, ut quando neque aurum neque argentum mihi est, ac si maxime adesset (ea tua est integritas, qua ad colluctantia solum ista & fluxa non inhiet) ut hac mea munera, ea qua dantur fronte, recipias. & calathitenuitatem ipsorum fructuum, quos tibi nunc damus, & ampliores in posterum pollicemur, dulcore ac pinguedine mentiaris. Vale feliciter.

PRIMÆ SECUNDÆ PARTIS
SVMMAE D. THOMÆ A. QVINATIS
QVÆSTIONVM ET ARTICVLRVM
I N D E X.

De fine vltimo hominis in communi.
QVÆSTIO PRIMA.

ARTICVL I.

Primo vtrum homini conueniat agere propter finem. Articulus.

- 1 Vtrum agere propter finem sit proprium rationalis nature.
- 2 Vtrum actus hominis recipiat speciem ex fine.
- 3 Vtrum sit aliquis finis vltimus humane vite.
- 4 Vtrum vnus hominis possit esse plures vltimi fines.
- 5 Vtrum homo ordinet omnia in vltimum finem.
- 6 Vtrum idem sit vltimus finis omnium hominum.
- 7 Vtrum in illo vltimo fine alia creature conueniant.

De beatitudine hominis in quibus consistat.

QVÆSTIO 2.

- 1 Et primo vtrum beatitudo hominis consistat in diuitiis.
- 2 Vtrum consistat in honoribus.
- 3 Vtrum in fama sive gloria.
- 4 Vtrum in potestate.
- 5 Vtrum in aliquo corporis bono.
- 6 Vtrum in voluptate.
- 7 Vtrum in aliquo bono anime.
- 8 Vtrum in aliquo bono creato.

De beatitudine quid sit. QVÆSTIO 3.

- 1 Et primo vtrum beatitudo sit aliquid increatum.
- 2 Vtrum sit aliquid creatum, sit operatio.
- 3 Vtrum sit operatio sensitiua partis aut intellectiua tantum.
- 4 Vtrum sit intellectiua partis, sit operatio intellectus an voluntatis.
- 5 Vtrum sit operatio intellectus sit operatio intellectus speculatiui aut practici.
- 6 Si est operatio intellectus speculatiui, vtrum consistat in speculatione scientiarum speculatiuarum.
- 7 Vtrum sit in speculatione substantiarum separatarum, scilicet Angelorum.
- 8 Vtrum sit in sola speculatione Dei qua per essentiam videtur.

De his quæ exiguntur ad beatitudinem.

QVÆSTIO 4.

- 1 Et primo vtrum delectatio requiratur ad beatitudinem.
- 2 Vtrum in beatitudine sit principaliter visio quæ delectatio.
- 3 Vtrum ad beatitudinem requiratur comprehensio.
- 4 Vtrum requiratur rectitudo voluntatis.
- 5 Vtrum ad beatitudinem hominis requiratur corpus.
- 6 Vtrum requiratur ad eam perfectio corporis.
- 7 Vtrum requirantur ad eam aliqua exteriora bona.
- 8 Vtrum requiratur ad eam societas amicorum.

De adeptione beatitudinis. QVÆSTIO 5.

- 1 Et primo vtrum homo possit consequi beatitudinem.
- 2 Vtrum vnus homo possit esse beator alio.
- 3 Vtrum aliquis possit esse in hac vita beatus.

- 4 Vtrum beatitudo habita possit amitti.
- 5 Vtrum homo per sua naturalia possit acquirere beatitudinem.
- 6 Vtrum homo consequatur beatitudinem per actionem alicuius superioris creature.
- 7 Vtrum requiratur aliqua opera hominis ad hoc quod homo beatitudinem consequatur à Deo.
- 8 Vtrum omnis homo appetat beatitudinem.

De voluntario & inuoluntario.

QVÆSTIO 6.

- 1 Et primo vtrum in humanis actibus inueniatur voluntariu.
- 2 Vtrum inueniatur in animalibus brutis.
- 3 Vtrum voluntarium possit esse absque omni actu.
- 4 Vtrum violentia voluntati possit inferri.
- 5 Vtrum violentia cause inuoluntarium.
- 6 Vtrum metus cause inuoluntarium simpliciter.
- 7 Vtrum concupiscentia cause inuoluntarium.
- 8 Vtrum ignorantia cause inuoluntarium.

De circumstantiis humanorum actuum in quibus voluntarium & inuoluntarium inuenitur.

QVÆSTIO 7.

- 1 Et primo vtrum circumstantia sit accidens actus humani vel quid sit.
- 2 Vtrum circumstantia humanorum actuum sint consideranda à Theologo.
- 3 Vtrum conuenienter enumerentur circumstantie in tertio Ethicorum.
- 4 Vtrum sint principales circumstantie propter quid, & ea in quibus est operatio, ut dicitur in tertio Ethicorum.

De voluntate quorum sit vt volitorum.

QVÆSTIO 8.

- 1 Et primo vtrum voluntas sit tantum boni.
- 2 Vtrum voluntas sit tantum finis: an eorū que sunt ad finem.
- 3 Vtrum voluntas sit eorum que sunt ad finem, vno actu moueatur in finem, & in ea que sunt ad finem.

De motiua voluntatis QVÆSTIO 9.

- 1 Et primo vtrum voluntas moueatur ab intellectu.
- 2 Vtrum ab appetitu sensitiuo.
- 3 Vtrum moueat seipsam.
- 4 Vtrum moueatur ab aliquo exteriori principio.
- 5 Vtrum moueatur à corpore caelesti.
- 6 Vtrum moueatur à Deo solo sicut ab exteriori principio.

De modo quo voluntas mouetur.

QVÆSTIO 10.

- 1 Et primo vtrum voluntas ad aliquid naturaliter moueatur.
- 2 Vtrum moueatur de necessitate à suo obiecto.
- 3 Vtrum moueatur de necessitate ab inferiori appetitu.
- 4 Vtrum moueatur de necessitate ab exteriori motiua quod est Deus.

De fruitione quæ est actus voluntatis.

QVÆSTIO 11.

- 1 Et primo vtrum frui sit actus appetitiue potentie.
- 2 Vtrum frui conueniat tantum rationali creature: an etiam animalibus.

Quæst. & Articulorum.

Virum fructio sit tantum ultimi finis. 3
Virum sit solum finis habitus. 4
De intentione quæ est actus voluntatis. 4
Quæstio 12.
Et primò virum intentio sit actus intellectus vel voluntatis. 1
Virum sit tantum ultimi finis. 2
Virum aliquis possit simul duo intendere. 3
Virum intentio finis sit idem actus cum voluntate eius quod est ad finem. 4
Virum intentio conveniat brutis animalibus. 5
De electione quæ est actus voluntatis in comparatione ad ea quæ sunt ad finem. 5
Quæstio 13.
Et primò virum electio sit actus voluntatis vel rationis. 1
Virum electio conveniat brutis animalibus. 2
Virum electio sit solum eorum quæ sunt ad finem, vel etiam quandoque ipsius finis. 3
Virum electio sit tantum eorum quæ per nos aguntur. 4
Virum electio sit solum possibilem. 5
Virum homo ex necessitate eligat, vel liberè. 6
De consilio quod præcedit electionem. 6
Quæstio 14.
Et primò virum consilium sit inquisitio. 1
Virum consilium sit de fine vel solum de his quæ sunt ad finem. 2
Virum consilium sit de his quæ à nobis aguntur. 3
Virum consilium sit de omnibus quæ à nobis aguntur. 4
Virum procedat ordine resolutorio. 5
Virum consilium procedat in infinitum. 6
De consensu qui est actus voluntatis in comparatione eorum quæ sunt ad finem. 6
Quæstio 15.
Et primò virum consensus sit actus appetitivus vel apprehensivus virtutis. 1
Virum conveniat brutis animalibus. 2
Virum consensus sit de fine vel de his quæ sunt ad finem. 3
Virum consensus in actum pertinet solum ad superiorem anime partem. 4
De vi qui est actus voluntatis in comparatione ad ea quæ sunt ad finem. Quæst. 16.
Et primò virum vi sit actus voluntatis. 1
Virum conveniat brutis animalibus. 2
Virum sit tantum eorum quæ sunt ad finem vel etiam finis. 3
Virum vius procedat vel sequatur electionem. 4
De actibus imperatis à voluntate. 4
Quæstio 17.
Et primò virum imperare sit actus rationis vel voluntatis. 1
Virum imperare pertinet ad bruta animalia. 2
Virum imperium procedat viam, vel econverso. 3
Virum imperium est actus imperatus sit actus unus vel diversus. 4
Virum actus voluntatis imperetur. 5
Virum actus rationis imperetur. 6
Virum actus appetitus sensus imperetur. 7
Virum actus anime vegetabilis imperetur. 8
Virum actus exteriorum membrorum imperetur. 9
De bonitate & malitia humanorum actuum in generali. Quæstio 18.
Et primò virum omnis humana actio sit bona, vel aliqua sit mala. 1
Virum actio hominis habeat bonitatem vel malitiam ex obiecto. 2
Virum hoc habeat ex circumstantia. 3
Virum hoc habeat ex fine. 4
Virum aliqua actio hominis sit bona vel mala in sua specie. 5
Virum actus habeat speciem boni vel mali ex fine. 6
Virum species quæ est ex fine continetur sub specie quæ est ex obiecto sub genere, vel econverso. 7
Virum aliquis actus sit indifferens secundum suam speciem. 8
Virum aliquis actus sit indifferens secundum individuum. 9
Virum aliqua circumstantia constituat actum moralem in specie boni vel mali. 10
Virum omnis circumstantia agens bonitatem vel malitiam constituat actum moralem in specie boni vel mali. 11

De bonitate & malitia humanorum actuum interioris voluntatis. Quæstio 19.
Et primò virum bonitas vel voluntatis dependeat ex obiecto. 1
Virum dependeat ex solo obiecto. 2
Virum dependeat ex ratione. 3
Virum dependeat ex lege aeterna. 4
Virum ratio errans obliget. 5
Virum voluntas contra legem Dei sequens rationem errantem sit mala. 6
Virum bonitas voluntatis in his quæ sunt ad finem dependeat ex intentione finis. 7
Virum quantitas bonitatis vel malitiae in voluntate sequatur quantitatem boni vel mali in intentione. 8
Virum bonitas voluntatis dependeat ex conformitate ad voluntatem divinam. 9
Virum necessarium sit voluntatem humanam conformari voluntati divine in volitio ad hoc quod sit bona. 10
De bonitate & malitia exteriorum actuum humanorum. Quæstio 20.
Et primò virum bonitas vel malitia per prius sit in actu voluntatis vel in actu exteriori. 1
Virum tota bonitas & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis. 2
Virum bonitas & malitia sit eadem interioris & exterioris actus. 3
Virum actus exterior aliquid addat de bonitate & malitia supra actum interiorem. 4
Virum eventus sequens aliquid addat de bonitate vel malitia ad exteriorem actum. 5
Virum idem actus exterior possit esse bonus & malus. 6
De his quæ consequuntur actus humanos ratione bonitatis & malitiae. Quæstio 21.
Et primò virum actus humanus in quantum est bonus vel malus habeat rationem respectu ad meritum peccati. 1
Virum habeat rationem laudabilis vel culpabilis. 2
Virum habeat rationem meriti vel demeriti. 3
Virum habeat rationem meriti vel demeriti apud Deum. 4
De passionibus anime in generali. Quæst. 22.
Et primò de subiecto carum, scilicet virum aliqua passio sit in anima. 1
Virum magis sit in parte appetitiva quam in apprehensiva. 2
Virum magis sit in appetitu sensitivo quam in intellectu qui dicitur voluntas. 3
De differentia passionum ab invidiæ. Quæst. 23.
Et primò virum passiones quæ sunt in concupiscibili sint diversæ ab his quæ sunt in irascibili. 1
Virum contrarietas passionum irascibilis sit secundum contrarietatem boni & mali. 2
Virum sit aliqua passio anime non habens contrarium. 3
Virum sint aliquæ passiones differentes specie in eadem potentia non contraria ad invidiam. 4
De bono & malo circa passionem anime. Quæstio 24.
Et primò virum bonum & malum morale possint in passionibus anime inveniri. 1
Virum omnis passio anime sit mala moraliter. 2
Virum passio addat, vel diminuat ad bonitatem vel malitiam actus. 3
Virum aliqua passio sit bona vel mala ex sua specie. 4
De ordine passionum ad invicem. Quæst. 25.
Et primò virum passiones irascibilis sint priores passionibus concupiscibilis vel econverso. 1
Virum amor sit prima passionum concupiscibilis. 2
Virum spes sit prima inter passiones irascibilis. 3
Virum ira quatuor scilicet gaudium, tristitia, spes & timor sint principales passiones. 4
De passionibus anime in speciali. Quæst. 26.
Et primò de amore virum amor sit in concupiscibili. 1
Virum amor sit passio. 2
Virum amor sit idem quod dilectio. 3
Virum amor convenienter dividatur in amorem amicitiae, amorem concupiscentiae. 4
De causa

Primæ secundæ Index.

De causa amoris. Quæstio 27.
Et primò virum bonum sit sola causa amoris. 1
Virum cognitio sit causa amoris. 2
Virum similitudo sit causa amoris. 3
Virum aliqua alia passio anime sit causa amoris. 4
De effectibus amoris. Quæst. 28.
Et primò virum visio sit effectus amoris. 1
Virum mutua inhesio sit eius effectus. 2
Virum extasis sit eius effectus. 3
Virum zelus sit eius effectus. 4
Virum amor sit passio lesiva amantis. 5
Virum amor sit causa omnium quæ amans agit. 6
De odio. Quæstio 29.
Et primò virum causa & obiectum odii sit malum. 1
Virum odium causetur ex amore. 2
Virum odium sit fortius quam amor. 3
Virum aliquis possit habere odio seipsum. 4
Virum aliquis possit habere odio veritatem. 5
Virum aliquid possit haberi odio in universali. 6
De concupiscentia. Quæstio 30.
Et primò virum concupiscentia sit tantum in appetitu sensitivo. 1
Virum concupiscentia sit passio specialis. 2
Virum sint aliquæ concupiscentie naturales, & aliqua non naturales. 3
Virum concupiscentia sit infinita. 4
De delectatione secundum se. Quæst. 31.
Et primò virum delectatio sit passio. 1
Virum delectatio sit in tempore. 2
Virum differat à gaudio. 3
Virum delectatio sit in appetitu intellectivo. 4
Virum delectationes corporales & sensibiles sint maiores delectationibus spiritualibus & intelligibilibus. 5
Virum delectationes tactus sint maiores delectationibus quæ sunt secundum alios sensus. 6
Virum aliqua delectatio sit non naturalis. 7
Virum delectatio possit esse delectationi contraria. 8
De causa delectationis. Quæstio 32.
Et primò virum operatio sit causa propria delectationis. 1
Virum motus sit causa delectationis. 2
Virum spes & memoria sint causa delectationis. 3
Virum tristitia sit causa delectationis. 4
Virum actiones aliorum sint nobis causa delectationis. 5
Virum bene facere alteri sit causa delectationis. 6
Virum similitudo sit causa delectationis. 7
Virum admiratio sit causa delectationis. 8
De effectibus delectationis. Quæstio 33.
Et primò virum delectationis sit dilatare. 1
Virum delectatio causet sui situm vel desiderium. 2
Virum delectatio impediatur visum rationis. 3
Virum delectatio perficiat operationem. 4
De bonitate & malitia delectationum. Quæst. 34.
Et primò virum omnis delectatio sit mala. 1
Virum omnis delectatio sit bona. 2
Virum aliqua delectatio sit optima. 3
Virum delectatio sit mensura vel regula secundum quam iudicetur bonum vel malum in moralibus. 4
De tristitia seu dolore secundum se. Quæst. 35.
Et primò virum dolor sit passio anime. 1
Virum tristitia sit idem quod dolor. 2
Virum tristitia seu dolor sit contraria delectationi. 3
Virum omnis tristitia omni delectationi contrarietur. 4
Virum delectationi contemplationis sit aliqua tristitia contraria. 5
Virum magis sit fugienda tristitia quam delectatio appetenda. 6
Virum dolor exterior sit maior quam interior. 7
Virum sint tantum quatuor species tristitiae. 8
De causis tristitiæ seu doloris. Quæst. 36.
Et primò virum causa doloris sit bonum amissum vel malum conjunctum. 1
Virum concupiscentia sit causa doloris. 2
Virum appetitus vitatis sit causa doloris. 3
Virum potestas cui non potest resisti sit causa doloris. 4

De effectibus doloris seu tristitiæ. Quæst. 37.
Et primò virum dolor auferat facultatem addiscendi. 1
Virum aggravatio animi sit effectus tristitiæ vel doloris. 2
Virum tristitia vel dolor debilitet omnem operationem. 3
Virum tristitia magis nocet corpori quam alia anime passionis. 4
De remediis tristitiæ seu doloris. Quæst. 38.
Et primò virum dolor & tristitia mitigentur per quamlibet delectationem. 1
Virum mitigentur per solum. 2
Virum mitigentur per compassionem amicorum. 3
Virum per contemplationem veritatis. 4
Virum per somnum & balnea. 5
De bonitate & malitia tristitiæ seu doloris. Quæstio 39.
Et primò virum omnis tristitia sit mala. 1
Virum tristitia possit esse bonum honestum. 2
Virum tristitia possit esse bonum vitale. 3
Virum dolor corporis sit seminum malum. 4
De passionibus irascibilis. Quæst. 40.
Et primò de spe & desperatione, scilicet virum spes sit idem quod desiderium vel cupiditas. 1
Virum spes sit in vi apprehensiva vel in vi appetitiva. 2
Virum spes sit in brutis animalibus. 3
Virum spes contrarietur desperationi. 4
Virum causa spei sit experientia. 5
Virum in invidens & in ebriosis abundet spes. 6
Virum spes sit causa amoris. 7
Virum spes conferat ad operationem vel magis impediatur. 8
De timore secundum se. Quæst. 41.
Et primò virum timor sit passio anime. 1
Virum sit specialis passio. 2
Virum sit aliquis timor naturalis. 3
De speciebus timoris. 4
De obiecto timoris. Quæstio 42.
Et primò virum obiectum timoris sit bonum vel malum. 1
Virum malum nature sit obiectum timoris. 2
Virum timor sit de malo culpa. 3
Virum ipse timor timeri possit. 4
Virum repentina magis timeantur. 5
Virum ea contra quæ non est remedium, magis timeantur. 6
De causa timoris. Quæstio 43.
Et primò virum causa timoris sit amor. 1
Virum causa timoris sit defectus. 2
De effectibus timoris. Quæstio 44.
Et primò virum timor faciat contra actionem. 1
Virum faciat constitutivos. 2
Virum faciat timorem. 3
Virum impediatur operationem. 4
De audacia. Quæst. 45.
Et primò virum audacia sit contraria timori. 1
Virum audacia sequatur spem. 2
De causa audacia. 3
De effectibus audacia. 4
De ira secundum se. Quæst. 46.
Et primò virum sit specialis passio. 1
Virum obiectum iræ sit bonum aut malum. 2
Virum ira sit in concupiscibili. 3
Virum ira sit cum ratione. 4
Virum ira sit naturalior quam concupiscentia. 5
Virum ira sit gravius quam odium. 6
Virum iræ sit ad illos solum ad quos est iustitia. 7
Virum felicitas, & furor, sint species iræ. 8
De causa effectiva iræ & de remediis eius. Quæstio 47.
Et primò virum semper motuum iræ sit aliquid factum contra eum cui irascitur. 1
Virum sola parvipensio vel despectio sit motuum iræ. 2
Virum excellentia irascens sit causa iræ. 3
Virum defectus hominis sit causa quod contra eum aliquis irascatur. 4

De subiecto originalis peccati. Quæst. 83.
Et primò utrum subiectum originalis peccati per primum sit caro vel anima. 1
Si anima, utrum per essentiam vel per potentias suas. 2
Utrum voluntas per primum sit obiectum peccati originalis, quam alia potentia. 3
Utrum aliqua potentia anime sint specialiter infecta, scilicet generativa, vis concupiscibilis, & sensus tactus. 4
De causa peccati secundum quod unum peccatum est causa alterius. Quæst. 84.
Et primò utrum cupiditas sit radix omnium peccatorum. 1
Utrum superbia sit initium omnis peccati. 2
Utrum præter superbiam & avaritiam debeant dici capitula vitia quaedam, alia specialia vitia. 3
Quot & quæ sint capitula vitia. 4
De effectibus peccati quantum ad corruptionem bonæ naturæ. Quæst. 85.
Et primò utrum peccatum diminuat bonum naturæ. 1
Utrum totaliter tolli possit. 2
De quatuor vulneribus quæ Beda ponit: quibus humana natura vulnerata est propter peccatum. 3
Utrum prius modi, species & ordinis sit effectus peccati. 4
Utrum mors & alij defectus corporales sint effectus peccati. 5
Utrum mors & alij defectus corporales sint homini aliquo modo naturales. 6
De effectu peccati quantum ad maculam animæ. Quæstio 86.
Et primò utrum macula anime sit effectus peccati. 1
Utrum macula remaneat in anima post actum peccati. 2
De effectu peccati quantum ad reatum poenæ, & de ipso reatu poenæ. Quæst. 87.
Et primò utrum reatus poenæ sit effectus peccati. 1
Utrum unum peccatum possit esse poena alterius peccati. 2
Utrum aliquod peccatum faciat reum poena æterna. 3
Utrum faciat reum poena infinita secundum quantitatem. 4
Utrum omne peccatum faciat reum æterna & infinita poena. 5
Utrum reatus poenæ possit remanere post peccatum. 6
Utrum omnis poena inferatur pro aliquo peccato. 7
Utrum unus puniatur pro peccato alterius. 8
De peccatis quæ distinguuntur secundum reatum poenæ & de venialibus per comparationem ad mortale. Quæst. 88.
Et primò utrum veniale peccatum dividatur convenienter contra mortale peccatum. 1
Utrum peccatum veniale & mortale distinguantur genere. 2
Utrum veniale peccatum sit dispositio ad mortale. 3
Utrum veniale peccatum possit fieri mortale. 4
Utrum circumstantia aggravans possit facere de veniali peccato mortale. 5
Utrum peccatum mortale possit fieri veniale. 6
De veniali peccato secundum se. Quæstio 89.
Et primò utrum veniale causet maculam in anima. 1
De distinctione peccati venialis prout figuratur per lignum, fanum, & stipulam, ad Corinth. 3. 2
Utrum homo in statu innocentiæ poterit peccare venialiter. 3
Utrum Angelus bonus vel malus possit peccare venialiter. 4
Utrum primi motus sensualitatis infidelium sint peccata venialia. 5
Utrum peccatum veniale possit esse simul in aliquo cum solo peccato originali. 6
De exteriori principio actuum mouente ad bonum, scilicet de lege in communi quantum ad eius essentiam. Quæst. 90.
Et primò utrum lex sit aliquid rationis. 1
De fine eius, utrum scilicet lex ordinetur semper ad bonum commune sicut ad finem. 2
De causa eius, utrum scilicet cuiuslibet sit facere leges. 3
De promulgatione ipsius, utrum scilicet promulgatio sit de ratione legis. 4

De legibus quantum ad earum differentiam. Quæstio. 91.
Et primò utrum sit aliqua lex æterna. 1
Utrum sit aliqua lex naturalis. 2
Utrum sit aliqua lex humana. 3
Utrum sit aliqua lex divina. 4
Utrum sit una tantum vel plures. 5
Utrum sit aliqua lex peccati seu fomiti. 6
De lege quantum ad suos effectus. Quæstio 92.
Et primò utrum effectus legis sit homines facere bonos. 1
Utrum effectus, seu actus legis sint imperare, vetare, permittere, & punire: ut legis peritus dicit. 2
De legibus in speciali quantum ad leges singulas: & de ipsa lege æterna. Quæst. 93.
Et primò quid sit lex æterna. 1
Utrum sit omnibus nota. 2
Utrum omnis lex ab ea derivetur. 3
Utrum necessaria & æterna subiciantur legi æterna. 4
Utrum contingencia naturalia subiciantur legi æterna. 5
Utrum omnes res humane subiciantur legi æterna. 6
De lege naturali. Quæstio 94.
Et primò quid sit lex naturalis. 1
Quæ sint præcepta legis naturalis. 2
Utrum omnes actus virtutum sint de lege naturali. 3
Utrum lex naturalis sit una apud omnes. 4
Utrum sit mutabilis. 5
Utrum possit à mente hominis deleri. 6
De lege humana secundum se. Quæstio 95.
Et primò de utilitate legis humane. 1
De eius origine, utrum scilicet derivetur à lege naturali. 2
De qualitate eius. 3
De divisione eiusdem. 4
De lege humana quantum ad eius potestatem. Quæstio 96.
Et primò utrum lex humana debeat poni in communi. 1
Utrum lex humana debeat omnia vitia cohibere. 2
Utrum omnium virtutum actus habeat ordinare. 3
Utrum imponat homini necessitatem quantum ad forum conscientie. 4
Utrum omnes homines legi humane subdantur. 5
Utrum his qui sunt sub lege liceat agere præter verba legis. 6
De lege humana quantum ad eius mutationem. Quæstio 97.
Et primò utrum lex humana sit mutabilis. 1
Utrum lex humana debeat semper mutari, quando aliquid melius occurrit. 2
Utrum lex humana per consuetudinem aboletur: & utrum consuetudo obtineat vim legis. 3
Utrum usus legis humane per dispensationem rectorum debeat immutari. 4
De veteri lege secundum se. Quæst. 98.
Et primò utrum lex veteris sit bona. 1
Utrum sit à Deo. 2
Utrum sit à Deo mediantribus angelis. 3
Utrum data sit omnibus. 4
Utrum omnes obliget. 5
Utrum congruo tempore fuerit data. 6
De lege veteri quantum ad præcepta eius, scilicet, de præceptorum eius distinctione. Quæstio 99.
Et primò utrum veteris legis sint plura præcepta, vel unum tantum. 1
Utrum lex veteris contineat aliqua præcepta moralia. 2
Utrum præter moralia præcepta contineat aliqua ceremonialia. 3
Utrum præter hæc contineat aliqua iudicialia præcepta. 4
Utrum præter præcepta moralia, ceremonialia, & iudicialia contineat aliqua alia. 5
De modo quo lex inducebat ad observantiam prædictorum. 6
 De præ

De præceptis veteris legis & de moralibus. Quæstio 100.
Et primò utrum omnia præcepta moralia veteris legis sint de lege naturæ. 1
Utrum sint de actibus omnium virtutum. 2
Utrum omnia præcepta moralia veteris legis reducuntur ad decem præcepta decalogi. 3
De distinctione præceptorum decalogi. 4
De numero præceptorum decalogi. 5
De ordine eorumdem. 6
De modo tradendi ipsa. 7
Utrum sint dispensabilia. 8
Utrum modus observandi virtutem cadat sub præcepto. 9
Utrum modus charitatis cadat sub præcepto. 10
De distinctione aliorum præceptorum moralium. 11
Utrum præcepta moralia veteris legis iustificent. 12
De præceptis ceremonialibus veteris legis secundum se. Quæstio 101.
Et primò quæ sit ratio præceptorum ceremonialium. 1
Utrum sint figurata. 2
Utrum debuerint esse multa. 3
De distinctione ipsorum. 4
De præceptis ceremonialibus quantum ad suas causas. Quæstio 102.
Et primò utrum præcepta ceremonialia habeant causam. 1
Utrum habeant causam literalem vel solum figuralem. 2
De causis sacrificiorum. 3
De causis sacramentorum. 4
De causis sacrorum. 5
De causis observantiarum. 6
De præceptis ceremonialibus quantum ad eorum durationem. Quæstio 103.
Et primò utrum præcepta ceremonialia fuerint ante legem. 1
Utrum in lege aliquam virtutem habuerint iustificandi. 2
Utrum cessaverint Christo veniente. 3
Utrum sit peccatum mortale observare post Christum. 4
De præceptis iudicialibus in communi. Quæstio 104.
Et primò quæ sint iudicialia præcepta. 1
Utrum sint figurata. 2
De duratione eorum: scilicet utrum obligent in perpetuum. 3
De distinctione ipsorum. 4
De præceptis iudicialibus quantum ad ipsorum rationem. Quæstio 105.
Et primò de ratione præceptorum iudicialium, quæ pertinent ad principes. 1
De his quæ pertinent ad consuetum hominum ad iniuriam. 2
De his quæ pertinent ad extraneos. 3
De his quæ pertinent ad domesticam conversationem. 4
De lege nova, scilicet Evangelij secundum se. Quæstio 106.
Et primò utrum lex nova sit scripta vel indita. 1
De virtute eius utrum iustificet. 2
Utrum debuerit dari à principio mundi. 3
Utrum sit duratura usque ad finem mundi, an debeat ei alia lex succedere. 4
De comparatione legis novæ ad veterem. Quæstio 107.
Et primò utrum lex nova sit alia lex à lege veteri. 1
Utrum lex nova implet veterem. 2
Utrum contineatur in veteri. 3
Quæ sit gravior, utrum lex nova vel veteri. 4
De his quæ contineatur in lege nova. Quæstio 108.
Et primò utrum lex nova debeat aliqua opera exteriora præcipere vel prohibere. 1
Utrum sufficienter exteriores actus ordinaverit. 2
Utrum convenienter instituat homines, quantum ad actus exteriores. 3
Utrum convenienter superaddat consilia præceptis. 4

De principio exteriori humorum actuum, per quod inquamur ad rectè agendum, scilicet de gratia quantum ad eius necessitatem. Quæst. 109.
Et primò utrum absque gratia possit homo aliquid verum cognoscere. 1
Utrum absque gratia Dei possit homo aliquid bonum facere vel velle. 2
Utrum homo absque gratia possit Deum super omnia diligere. 3
Utrum homo absque gratia per suam naturalia possit præcepta legis observare. 4
Utrum homo absque gratia possit mereri vitam æternam. 5
Utrum homo possit se ad gratiam preparare sine gratia. 6
Utrum absque gratia possit homo resurgere à peccato. 7
Utrum absque gratia possit homo vitare peccatum. 8
Utrum homo gratiam consecutus possit absque alio divino auxilio bonum facere, & vitare peccatum. 9
Utrum possit perseverare in bono per seipsum. 10
De gratia Dei quantum ad eius essentiam. Quæstio 110.
Et primò utrum gratia ponat aliquid in anima. 1
Utrum gratia sit qualitas. 2
Utrum gratia differat à virtute infusa. 3
De subiecto gratiæ, utrum scilicet gratia sit in essentia anime sicut in subiecto. 4
De divisione gratiæ. Quæstio 111.
Et primò utrum gratia convenienter dividatur per gratiam gratis datam & gratiam facientem. 1
De divisione gratiæ gratiam facientis per operantem & cooperantem. 2
De divisione gratiæ per gratiam præventivam & subsequentem. 3
De divisione gratiæ gratis datæ. 4
De comparatione gratiæ gratiam facientis & gratis datæ. 5
De gratia quantum ad eius causam. Quæstio 112.
Et primò utrum solus Deus sit causa efficiens gratiæ. 1
Utrum requiratur aliqua dispositio ad gratiam ex parte recipientis ipsam per actum liberi arbitrij. 2
Utrum ex necessitate detur gratia se præparati ad gratiam. 3
Utrum gratiæ æqualis in omnibus. 4
Utrum aliquis possit seire se habere gratiam. 5
De gratia quantum ad eius effectum. Quæst. 113.
Et primò de iustificatione impij quæ est effectus gratiæ operantis: primò quid sit iustificatio impij. 1
Utrum ad eam requiratur gratia infusa. 2
Utrum ad eam requiratur aliquis motus liberi arbitrij. 3
Utrum ad eam requiratur motus sicuti. 4
Utrum ad eam requiratur motus liberi arbitrij in peccati. 5
Utrum præmissis sit connumeranda remissio peccatorum. 6
Utrum in iustificatione impij sit ordo temporis, aut fiat subito. 7
De naturali ordine eorum quæ ad iustificationem concurrunt. 8
Utrum iustificatio impij sit maximum opus Dei. 9
Utrum iustificatio impij sit miraculosa. 10
De merito quod est effectus gratiæ cooperantis. Quæstio 114.
Et primò utrum homo possit aliquid mereri à Deo. 1
Utrum aliquis sine gratia possit mereri vitam æternam. 2
Utrum aliquis per gratiam possit mereri vitam æternam ex condigno. 3
Utrum gratia sit principium merendi, mediante charitate principaliter. 4
Utrum homo possit sibi mereri primam gratiam. 5
Utrum homo possit eam mereri alij. 6
Utrum aliquis possit sibi mereri reparationem post lapsum. 7
Utrum possit aliquis sibi mereri augmentum gratiæ, vel charitatis. 8
Utrum possit aliquis sibi mereri finalem perseverantiam. 9
Utrum bona temporalia cadant sub merito. 10

PRIMA SECVNDAE SVMMAE THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS S. THOMAE AQVINATIS,

CU M
COMMENTARIIS REVERENDISS. IN CHRISTOPATRIS
D.D. Thoma de Vio Caietani, Ordinis Praedicatorum S.R.E. tit. S. Xistii, Præsbyteri,
Cardinalis, Artium, & sacrae Theologiae Doctorum celeberrimi.

Vanquam propositum meum fuerit, super libros de anima cepta perficere antequam novum hoc opus aggredere: magis tamen debitum arbitratum sum prosequi commentationes super Summam divi Thomae. Tu quia hoc est directe ea, quae ad salutem viam spectant docere. Tum quia doctrina haec in

Italia satis doctis: & tamen opportuna est valde. Non intendo autem singulos articulos in sequentibus formare, sed iuxta subiectam materiam ubi opus fuerit, immorari, ita tamen quod nullus praetermittatur articulus etiam clarissimus, cuius memoria non fiat: quantum & discussa & omissa industriae tribuitur. Suscipiantur autem vel in hac sicut & cetera nostra: si & in quantum rationi consonant. Neque enim eis fidem dari maiorem posco quam in ea sit, quae ex ratione signi nata est. Vetus tamen memores sint, quod acriologia mathematica non est expectanda in moralibus, ut dicitur in secundo Meta. Divi igitur Thomae intercessione fretus, ad textum propero.

Ita. Ordo. sicut. etc.

Ita. Ordo. sicut. etc.

Super Quaestiones primae articulum primum.

Super Quaestiones primae articulum primum.

In titulo primi articuli quaestio primae scito, quod hic non quaeritur de hoc vel de illo agere, sed vniuersaliter utrum agere hominis sit propter finem, hunc enim scilicet & argumenta & conclusio responsiva manifestant.

In corpore eiusdem articuli dubium occurrit circa discursum quod ponitur differentia inter actiones hominis & humanas. Et concluditur, solas illas esse humanas, quae ab homine sunt dominus, procedit enim licet ab homine, in quantum homo ad hominem, in quantum est dominus suorum actuum: & tamen constat quod constitutus est, quod conueniat homini in quantum homo, quam quod conuenit ei in quantum dominus suorum actuum. Quicquid enim habet homo in quantum dominus, habet in quantum homo, sed non e converso, ut patet de actu intellectus praesentientiae actum voluntatis, hic enim conuenit homini in quantum a ceteris animalibus differt: & tamen illius non est homo dominus: quia praesentit voluntatem. Et sic totus licet processus iuste videtur.

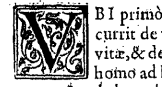
Ad hoc dicitur quod decisio, quae fit in corpore intelligenda est proprie & fortius magis dicitur agi quam agere. Modo constat, quod prima operatio intellectus, quae facit dubium in proposito, est metae naturalis etiam adhaerentem, & propterea non est copulanda inter actiones, secundum ipsam enim homo non dicitur agere, sed agi potius, ut in secundo articulo vniuersaliter de naturalibus actibus licet dicitur. Negandum est ergo, quod aliqua actio conueniat huiusmodi,

PROLOGVS.

VIA, sicut Damascenus dicit, homo factus ad imaginem Dei dicitur, secundum quod per imaginem significatur intellectuale & arbitrio liberum, & per se potestatum, postquam praedictum est de exemplari, scilicet de Deo, & de his, quae processerunt ex diuina potestate secundum eius voluntatem, restat ut consideremus de eius imagine, id est de homine secundum quod & ipse est suorum operum principium, quasi liberum arbitrium habens, & suorum operum potestatem.

QVAESTIO PRIMAE. De ultimo fine hominis, in octo articulis diuisa.

BI primo considerandum occurrit de ultimo fine humanae vitae, & deinde de his, per quae homo ad hunc finem pertinere potest, vel ab eo deuiare. ex fine enim oportet accipere rationes eorum, quae ordinantur ad finem. Et quia ultimus finis humanae vitae ponitur esse beatitudo, oportet primum considerare de ultimo fine in communi, deinde de beatitudine. Circa primum quaruntur octo. Primum, utrum hominis sit agere propter finem. Secundum, utrum hoc sit proprium rationalis naturae. Tertium, utrum actus hominis recipiant speciem a fine. Quarto, utrum sit aliquis ultimus finis humanae vitae. Quintum, utrum finis hominis possint esse plures ultimi fines. Sextum, utrum homo ordinet omnia in ultimum finem. Septimum, utrum idem sit finis ultimus omnium hominum. Octauum, utrum in illo ultimo fine omnes aliae creaturae conueniant.

ARTICVLVS I. Utrum homini conueniat agere propter finem.

Utrum homini conueniat agere propter finem.

ut homo, quae non conueniat ei ut domino, & e converso. Et licet per illam primam operationem homo differat a ceteris animalibus, quia illa est intellectualis, non tamen differt ab eis per illam tantum per actionem. Differt enim homo in agendo a ceteris animalibus, per hoc quod est dominus suorum actuum, quamuis in essendo & operando, de quibus non est praesens negotium per aliud differat, & sic

Ad PRIMVM sic proceditur. Videatur quod homini non conueniat agere propter finem: causa enim naturaliter prior est. Sed finis habet rationem ultimam: ut ipsum nomen sonat, ergo finis non habet rationem causae: sed propter illud agit homo quod est causa actionis, cum haec propositio, propter, designet habitudinem causae: ergo homini non conuenit agere propter finem.

Præterea, illud quod est ultimus finis, non est propter finem: sed in quibusdam actionibus sunt ultimus finis: ut patet per Philosophum in primo Ethicorum, ergo non omnia homo agit propter finem.

Præterea, Tunc videtur homo agere propter finem quado deliberat. Sed multa homo agit absque deliberatione, de quibus etiam quandoque nihil cogitat: sicut cum aliquis mouet pedem vel manum, aliis intentus, vel fricat barbam: non ergo homo omnia agit propter finem.

SED CONTRA, Omnia quae sunt in aliquo genere, derivantur a principio illius generis, sed finis est principium in operabilibus ab homine, ut patet per philosophum in secundo Physicorum, ergo homini conuenit omnia agere propter finem.

RESPONDEO, dicendum, quod actionum, quae ab homine aguntur, illae solae proprie dicuntur humanae, quae sunt propriae hominis in quantum est homo. Differt autem homo ab aliis irrationalibus creaturis in hoc quod est suorum actuum dominus: unde illae solae actiones vocantur propriae humanae, quarum quae est dominus. Est autem homo dominus suorum actuum per rationem & voluntatem: unde & liberum arbitrium esse dicitur facultas voluntatis & rationis. Illae ergo & actiones proprie humanae dicuntur, quae ex voluntate deliberata procedunt: quae autem aliae actiones homini conueniant, possunt dici quidem hominis actiones, sed non proprie humanae, cum non sint hominis in quantum est homo. Manifestum est autem quod omnes

concluditur ergo omnes actiones humanae tendunt in finem sicut ex hoc quod color est obiectum visus, concluditur, ergo omnis operatio visus tendit in colorem. Et in proposito ex hoc quod bonum est obiectum voluntatis, ergo omnis operatio voluntaria tendit in bonum.

Intra art. cor. q. 6. ar. 1. cor. q. 28. ar. 1. cor. q. 94. arti. 2. cor. q. 199. arti. 6. cor. q. 3. ubi cap. 2. Et opus 36 cap. 100.

Cap. 10. q. 2.

Et 3. 7. 2.

...sensituum appetit quidem virtutem horum, sed sub ratione vniuersi appetibilis...

...sensituum cognitionis gradus primus existens delectabilis non transcendit bonum...

...non respondet ei vt finis: sed magis visio, per quam primo finis fit ei praesens.

ARTICVLVS IIII. Verum ad beatitudinem requiritur comprehensio.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod ad beatitudinem non requiritur comprehensio...

Præterea, Beatitudo est perfectio hominis secundum intellectum...

Præterea, Beatitudo in operatione consistit operationes autem determinantur fm obiecta...

SED contra est, qd Apol. dicit 1 ad Cor. 9. Sic currite vt comprehendatis...

RESPONDEO dicendum, qd cum beatitudo consistat in colequutione vltimi finis...

RESPONDEO dicendum, qd cum beatitudo consistat in colequutione vltimi finis...

RESPONDEO dicendum, qd cum beatitudo consistat in colequutione vltimi finis...

RESPONDEO dicendum, qd cum beatitudo consistat in colequutione vltimi finis...

RESPONDEO dicendum, qd cum beatitudo consistat in colequutione vltimi finis...

...sens, sed impossibile est ipsum adipisci, & tunc etiam non queritur...

Ad primum ergo dicendum, qd comprehensio dicitur dupliciter...

Ad secundum dicendum, qd sicut ad voluntatem pertinet spes & amor...

Ad tertium dicendum, qd comprehendens non est aliqua operatio...

Ad quartum dicendum, qd sicut ad voluntatem pertinet spes & amor...

ARTICVLVS IIII. Verum ad beatitudinem requiritur restitutio voluntatis.

Ad quartum sic proceditur. Videtur qd restitutio voluntatis non requiritur...

Præterea, secundum philosophum in 10. ethicorum operatio felicitatis in qua consistit beatitudo...

Præterea, homo in beatitudine est angelis æqualis...

RESPONDEO dicendum, quod duplex est beatitudo. Vna imperfecta...

luntatis, per quam mundi homines dicuntur. dicit enim A. augustinus in lib. retractationum...

Præterea, prius non dependet a posteriori: sed operatio intellectus est prior quam operatio voluntatis...

Præterea, quod ordinatur ad aliquid talem ad finem, non est necessarium, adeo iam finis: sicut nauis postquam peruenit ad portum...

RESPONDEO dicendum, qd restitutio voluntatis requiritur ad beatitudinem & anteedere & concomitantur...

Ad secundum dicendum, quod omnis actus voluntatis procedit ab aliquo actu intellectus...

Ad tertium dicendum, quod non omne quod ordinatur ad finem, cessat, adueniente hie, sed id tantum quod se habet in ratione imperfectionis...

ARTICVLVS V. Verum ad beatitudinem hominis requiritur corpus.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod ad beatitudinem requiritur corpus...

Præterea, beatitudo est perfectio virtutis & gratie: anima autem sine corpore non habet perfectionem naturæ...

Præterea, beatitudo est perfectio hominis: sed anima sine corpore non est homo...

RESPONDEO dicendum, quod duplex est beatitudo. Vna imperfecta, quæ habetur in hac vita...

u. dist. 1. 7. hoc appetitus sensituum non tendit in appetibilia ordine cetero naturalis ordinis...

q. 79. cum d. 9. si. d. 2. q. 1. cor. 9. 11. epist. 112. p. 9.

q. 79. cum d. 9. si. d. 2. q. 1. cor. 9. 11. epist. 112. p. 9.

q. 79. cum d. 9. si. d. 2. q. 1. cor. 9. 11. epist. 112. p. 9.

q. 79. cum d. 9. si. d. 2. q. 1. cor. 9. 11. epist. 112. p. 9.

Art. 11. hinc in quest.

p. p. q. 79. ar. 7.

Super Quæstionem quartam articulum quintum.

q. 79. ar. 7.

1. ar. 7. q. 2.

Cap. 35.

in primo libro, questione octingentesimo secundo, articulo secundo...

patet in visu & auditu. vel pars omnino definit esse destructo toto, sicut partes animalis destructo animalis. sicut si remanent, habet aliud esse in actu, sicut pars lineae habet aliud esse quam tota linea. sicut anima humana remanet esse composita post corporis destructionem. & hoc ideo quia idem est esse forme & materis. Et hoc idem est esse compositum anima autem subsistit in suo esse, ut in primo * ostensum est. vnde relinquunt quod post separationem a corpore perfectum esse habeat: vnde perfectam operationem habere potest, licet non habeat perfectam naturam.

D. 973.

2. ad 7. 75.

D. 174.

Ad tertium dicendum, quod beatitudo est hominis secundum intellectum: & ideo remanere intellectu potest inesse ei beatitudo: sicut dentes Aethiops possunt esse albi etiam post evulsionem: secundum quos Aethiops dicitur albus.

Ad quartum dicendum, quod dupliciter aliquid impeditur ab alio. Uno modo per modum contrarietatis, sicut fugus impeditur actione caloris: & tale impedimentum operationis repugnat felicitati. Alio modo per modum cuiusdam defectus: quia scilicet res impedita non habet quicquid ad omnimodam eius perfectionem requiritur: & tale impedimentum operationis non repugnat felicitati, sed omnimodam perfectioni ipsius: & sic separatio animae a corpore dicitur animam retardare: non tota intentione tendat in visionem diuinam essentiae: appetit enim anima sic frui Deo, quod etiam ipsa fructio deriuatur ad corpus: ut Aug. dicit in epistola ad Diocorotum, tam potest natura Deus facere animam, &c. ut habes in art. 1. & hoc est doctrina tradita in hoc articulo: & rationabiliter, quoniam defectus perfectionis in anima separata non est defectus perfectionis inensivae: quoniam haec anima non respicit magis & minus secundum substantiam, sed est defectus perfectionis extensivae: consentaneum autem est ut defectus animae defectus operationis: & extensivus excessivum causet, & non intensivum. Ad rationem ergo in proposito dicitur, quod est sibi sophistica consequentia: a magis perfecta operatione ad magis intensam descendendo, perfectio enim communis est quam inensivum: quia (ut patet in Metaphysica) est id quod nihil deest, requiritur ad ipsum, & consequenter penes accessum cuiusvisque res requiritur operatio: si perfectior est: intensio autem non nisi penes augmentum intrinsecum, &c. & per hoc omnia elata remanent.

D. 173.

Supra art. 1. & 2. ubi inducitur.

2. per 1. sum.

2. ad 1. 9.

art. supra praecedentem.

simam operationem intellectus, ergo oportet omnibus modis animam esse abstractam a corpore: nullo ergo modo requiritur aliqua dispositio corporis ad beatitudinem.

SED CONTRA, Praemium virtutis est beatitudo: vnde dicitur 1o. 1. Beati eritis, si fueritis ei: sed sanctis reponitur pro premio non solum visio Dei & dilectio, sed etiam corporis bona dispositio. Dicitur enim Ista vobis. Videte, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabunt: ergo bona dispositio corporis requiritur ad beatitudinem.

RESPONDEO dicendum, quod si loquamur de beatitudine hominis, qualis in hac vita potest haberi, manifestum est quod ad eam non necessitate requiritur bona dispositio corporis: consistit enim hac beatitudo secundum Paul. apostolum in operatione virtutis perfectae: manifestum est autem quod per inualitudinem corporis in omni operatione virtutis non impeditur potest. Sed si loquamur de beatitudine perfecta, sic quidam posuerunt, quod non requiritur ad beatitudinem aliqua corporis dispositio, imo requiritur ad eam, ut omnino anima sit a corpore separata. Vnde Aug. 12. de civ. Dei * introducit verba Porphyrus dicens, Quod ad hoc quod sit beata anima, omne corpus fugiendum est: sed hoc est inconueniens: cum enim naturaliter sit anima corpori unita, non potest esse quod perfectio animae naturalem eius perfectionem excludat. Et ideo dicendum est, quod ad beatitudinem omnibus modis perfectam requiritur perfecta dispositio corporis: & antecedenter & consequenter: antecedenter quidem, quia (ut Aug. dicit 12. super Gen. ad literam *) si tale sit corpus eius sit difficultis & grauis administratio, sicut caro que corrumpitur, & agrauat animam, avertit mens ab illa visione summi caeli: vnde concluditur, quod cum hoc corpus iam non erit animale, sed spirituale, tunc Angelus adaequabitur, & erit ei ad gloriam quod facine fuit. Consequenter verum, quia ex beatitudine animae quod redundat ad corpus, ut & ipsam suam perfectione portatur: vnde Aug. dicit in epistola ad Diocorotum, Tam potest natura Deus facere animam, ut ex eius plenissima beatitudine redundet in inferiorem naturam incorruptionis vigor.

Cap. 16. & 17. 2. ad 6.

Cap. 15.

Epist. 56.

Ad primum ergo dicendum, quod omnes illae corporales promissiones quae in sacra scriptura continentur, sunt metaphoricè intelligendae, secundum quod in scripturis solent spiritualia per corporalia designari, ut ex his quae nouimus, ad desiderandum incorporea conflaguramus. Sicut Gregorius dicit in quadam Homilia *, sicut per cibum & potum intelligitur delectatio beatitudinis, per diuitias sufficientia qua homini sufficit Deus, per regnum exaltatio hominis usque ad coniunctionem cum Deo. Ad secundum dicendum, quod bona ista de se feruntur animalibus, non competunt vitae spirituali, in qua veritatem perfecta consistit. Et tamen erit in illa beatitudine omnium bonorum congregatio: in qua quidquid bonum inuenitur in istis, totum habebit in summo fonte bonorum.

2. ad 1. 5.

cap. 1.

2. ad 1. 10.

10. 2. ad 2.

2. ad 1. 1. 9.

Ad tertium dicendum, quod secundum Aug. in lib. de ser. Do. in monte *. Merces sanctorum non dicitur esse in corporeis celsis: sed per caros intelligitur beatitudo spiritualium bonorum. Nihilominus tamen locus corporeus, scilicet caelum empyreum, ad erit beatorum: non propter necessitatem beatitudinis, sed secundum quandam congruentiam & decorem.

Ad secundum dicendum, quod est corpus nihil conferat ad illam operationem intellectus qua Deo essentia videtur, tamen potest ab hac impediri: & ideo requiritur perfectio corporis, ut non impediatur eleuationem mentis.

Ad tertium dicendum, quod ad perfectam operationem intellectus requiritur quidem abstractio ab hoc corruptibili corpore quod agrauat animam: non autem a spirituali corpore quod erit totaliter spiritui subiectum, de quo in tertia parte huius operis dicitur.

ARTICVLVS VII.

Verum ad beatitudinem requiratur aliqua exterior a bona.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur quod beatitudinem requiritur etiam exteriora bona, quod enim in praemium sanctis promittitur ad beatitudinem pertinet, sed sanctis reponitur exteriora bona, sicut cibus & potus, diuitiae & regnum, dicitur enim Luc. 22. Ve edatis & bibatis super mentam meam in regno meo: & Matth. 6. Thesaurizate vobis thesaurum in caelo, & Matth. 25. Venite benedicti patris mei, possidete regnum, ergo ad beatitudinem requiruntur exteriora bona.

2. ad 1. 18.

art. ad 4.

Prop. 2.

Lib. 2. de lib. arb. c. 19. et 2. retract. c. 9.

Praeterea, Secundum Boetium in 3. de consolatione *, Beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: sed exteriora sunt aliqua hominis bona, licet minima, ut Aug. dicit: ergo ipsa etiam requiruntur ad beatitudinem.

Praeterea, Dominus Matth. 5. dicit, Merces vestra multa est in caelis: sed esse in caelis significat esse in loco: ergo saltem locus exterior requiritur ad beatitudinem.

SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 72. Quid enim mihi est in caelo, & aere, quid vobis super terram, quasi dicat nihil vobis nisi hoc quod sequitur: mihi adhaerere Deo bonum est: ergo nihil aliud extra Deum ad beatitudinem requiritur.

Cap. 2.

RESPONDEO dicendum, quod ad beatitudinem imperfectam, qualis in hac vita potest haberi, requiritur exteriora bona, non quasi de essentia beatitudinis existentia: sed quasi instrumentaliter deservientia beatitudinis: quae consistit in operatione virtutis. ut dicitur in 1. Ethic. * Indiget enim homo in hac vita necessarii corporis tam ad operationem virtutis, contemplatiuae quam etiam ad operationem virtutis actiuae, ad quam etiam plura alia requiruntur, quibus exerceat opera actiuae virtutis.

Sed ad beatitudinem perfectam, quae in visione Dei consistit, nullo

nullo modo huiusmodi bona requiruntur. Cuius ratio est, quia omnia huiusmodi bona exteriora vel requiruntur ad sustentationem animalis corporis, vel requiruntur ad aliquas operationes, quae per animale corpus exercentur, quae humanae vitae conueniunt illa autem perfecta beatitudo, quae in visione Dei consistit, vel erit in anima sine corpore, vel erit in anima corpori iuncta, non iam animalis, sed spiritualis: & ideo nullo modo huiusmodi exteriora bona requiruntur ad illam beatitudinem, cum ordinentur ad vitam animalem. Et quia in hac vita magis accedit ad similitudinem illius perfectae beatitudinis felicitas contemplatiua quam actiua, ut patet etiam Deo similior, ut ex dictis patet *, ideo minus indiget huiusmodi bonis corporis, ut dicitur in 1o. Ethic. 4.

2. ad 1. 5.

cap. 1.

2. ad 1. 10.

10. 2. ad 2.

2. ad 1. 1. 9.

AD PRIMUM Mergo dicendum, quod omnes illae corporales promissiones quae in sacra scriptura continentur, sunt metaphoricè intelligendae, secundum quod in scripturis solent spiritualia per corporalia designari, ut ex his quae nouimus, ad desiderandum incorporea conflaguramus. Sicut Gregorius dicit in quadam Homilia *, sicut per cibum & potum intelligitur delectatio beatitudinis, per diuitias sufficientia qua homini sufficit Deus, per regnum exaltatio hominis usque ad coniunctionem cum Deo. Ad secundum dicendum, quod bona ista de se feruntur animalibus, non competunt vitae spirituali, in qua veritatem perfecta consistit. Et tamen erit in illa beatitudine omnium bonorum congregatio: in qua quidquid bonum inuenitur in istis, totum habebit in summo fonte bonorum.

Ad tertium dicendum, quod secundum Aug. in lib. de ser. Do. in monte *. Merces sanctorum non dicitur esse in corporeis celsis: sed per caros intelligitur beatitudo spiritualium bonorum. Nihilominus tamen locus corporeus, scilicet caelum empyreum, ad erit beatorum: non propter necessitatem beatitudinis, sed secundum quandam congruentiam & decorem.

ARTICVLVS VIII.

Verum ad beatitudinem requiratur societas amicorum.

AD OCTAVUM sic proceditur. Videtur quod amici sint necessarii ad beatitudinem, futura enim beatitudo in scripturis frequenter nomine gloriae designatur: sed gloria consistit in hoc quod bonum hominis ad notitiam multorum deducitur: ergo ad beatitudinem requiritur societas amicorum.

Praeterea, Boetius dicit, quod nullus boni sine consortio iucunda est possessio: sed ad beatitudinem requiritur delectatio: ergo etiam requiritur societas amicorum.

Praeterea, Charitas in beatitudine perficitur: sed charitas extendit se ad dilectionem Dei & proximi, ergo videtur quod ad beatitudinem requiratur societas amicorum.

SED CONTRA est quod dicitur Sapient. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, scilicet cum deum diuina sapientia, quae consistit in contemplatione Dei, & sic ad beatitudinem nihil aliud requiritur.

RESPONDEO dicendum, quod si loquamur de felicitate praesentis vitae, sicut Philosophus dicit in 1o. Ethic. * Felix indiget amicis non quidem propter utilitatem, cum sit sibi sufficiens: nec propter delectationem, quia habet in seipso delectationem perfectam in operatione virtutis: sed propter bonam operationem, ut scilicet eis beneficiat, & ut eos inspicies benefacere delectetur, & ut ab eis in benefaciendo iuuetur. Indiget enim homo ad bene operandum auxilio amicorum, tam in operibus vitae actiuae, quam in operibus vitae contemplatiuae. Sed si loquamur de perfecta beatitudine, quae erit in patria, non requiritur societas amicorum de necessitate ad beatitudinem, quia homo habet totam plenitudinem suae perfectionis in Deo, sed ad bene esse beatitudinis facit societas amicorum.

Cap. 9. 10.

Cap. 15.

Aug. dicit 8. super Gen. ad literam *, quod creatura spiritualis ad hoc quod sit beata, non nisi intrinsecus adiuuatur aeternitate, veritate, charitate creatoris: extrinsecus vero si adiuuari dicenda est, fortasse hoc solo adiuuatur, quod se inuicem vident, & de sua societate gaudent.

AD PRIMUM Mergo dicendum, quod gloria quae essentialis beatitudini, est quam habet homo non apud hominem, sed apud Deum.

Ad secundum dicendum, quod verbum illud intelligitur quod in eo bono quod habetur, non est plena sufficientia, quando in proposito dicit non potest, quia omnis boni sufficientiam habet homo in Deo.

Ad tertium dicendum, quod perfectio charitatis essentialis beatitudini quantum ad dilectionem Dei, non quantum ad dilectionem proximi. Vnde si esset, vna sola anima fruens Deo, beata esset, non habens proximum quem diligere: sed supposito proximo sequitur dilectio eius ex perfecta dilectione Dei:

vnde quasi concomitanter se habet amicitia ad perfectam beatitudinem.

QUESTIO QUINTA. de adiectione beatitudinis, in octo articulis diuisa.

IN DE considerandum est de ipsa adiectione beatitudinis. Et circa hoc quaeruntur octo. Primum, utrum homo possit coniequi beatitudinem. Secundum, utrum vnus homo possit esse alio beatorum. Tertium, utrum aliquis possit esse in hac vita beatus. Quartum, utrum beatitudo habita possit amitti. Quintum, utrum homo per sua naturalia possit acquirere beatitudinem. Sextum, utrum homo consequatur beatitudinem per actionem aliquis superioris creaturae. Septimum, utrum requirantur opera hominis aliqua ad hoc quod homo beatitudinem consequatur a Deo. Octauum, utrum omnis homo apparet beatitudinem.

ARTICVLVS I.

Verum homo possit coniequi beatitudinem.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod homo beatitudinem adiequi non possit: sicut enim natura rationalis est supra sensibilem, ita natura intellectualis est supra rationalem: ut patet per Dionysium in lib. de di. no. * in multis locis. sed bruta animalia quae habent naturam sensibilem tantum, non possunt peruenire ad finem rationalis naturae, ergo nec homo qui est rationalis naturae, potest peruenire ad finem intellectualis naturae, qui est beatitudo.

Cap. 5.

Praeterea, Beatitudo vera consistit in visione Dei, quae est veritas pura: sed homini est connaturale vt in rebus materialibus. Vnde species intelligibiles inphantasticis intelligitur: ut dicitur in tertio de anima *, ergo non potest ad beatitudinem peruenire.

Tex. 31.

Praeterea, Beatitudo consistit in adiectione summi boni: sed aliquis non potest peruenire ad summum, nisi transierit mediocrem igitur iuuet Deum & naturam humanam media sit natura Angelica, quam homo transierere non potest, videtur quod non possit beatitudinem adipisci.

SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 93. Beatus homo quem tu erudieris Domine.

RESPONDEO dicendum, quod beatitudo nominat adiectionem perfecti boni, quicquid ergo est capax perfecti boni, potest ad beatitudinem peruenire, quod autem homo boni perfecti sit capax, ad hoc apparet, quod eius intellectus potest comprehendere vniuersale & perfectum bonum, & eius voluntas appetere illud, & ideo homo potest beatitudinem adipisci. Apparet etiam idem ex hoc, quod homo est capax visionis diuinae essentiae, sicut in primo * habemus est: in qua quidem visione perfectam hominis beatitudinem consistere diximus.

2. ad 1. 1.

AD PRIMUM Mergo dicendum, quod aliter excedit natura rationalis sensitiuum, & aliter intellectualis rationalem: natura enim rationalis excedit sensitiuum quantum ad cognitionis obiectum: quia sensus nullo modo potest cognoscere vniuersale, cuius ratio est cognoscitiua: sed intellectualis natura excedit rationalem quantum ad modum cognoscendi intelligibilem veritatem, nam intellectualis natura statim apprehendit veritatem, ad quam rationalis natura per inquisitionem rationis pertingit: ut patet in his quae in primo * dicta sunt. & ideo ad id quod intellectus apprehendit, ratio per quandam motum pertingit: vnde rationalis natura consequi potest beatitudinem, quae est perfectio intellectualis naturae: tamen alio modo quod Angelus, nam Angeli consecuti sunt eam a statim post principium suae cognitionis: homines autem per tempus ad ipsam perueniunt, sed natura sensitiua ad hunc finem nullo modo pertingere potest.

D. 75.

2. ad 1. 9.

D. 26.

Ad secundum dicendum, quod homini secundum statum praesentis vitae connaturalis modus cognoscendi veritatem intelligibilem est per phantasmata, sed post huius vitae statum habet alium modum connaturalem, ut in primo * dictum est.

D. 150.

2. ad 1. 1.

2. ad 1. 1.

Ad tertium dicendum, quod homo secundum statum praesentis vitae connaturalis modus cognoscendi veritatem intelligibilem est per phantasmata, sed post huius vitae statum habet alium modum connaturalem, ut in primo * dictum est.

scilicet principium sui actus, non solum ut agat, sed etiam ut agat propter finem. dubium occurrat, quia contradicere determinationi factæ in 2. art. quæritur, ubi conclusum est esse proprium rationalis nature agere propter finem, ita ut moueat se ad finem. hic enim expressè dicitur quod huiusmodi ut animalia mouentur se ad finem; quia aliquam cognitionem finis habent quomodo sunt hæc animalia.

¶ Circa deducta in eodem corpore propositione ex prædicta, scilicet vnde huiusmodi dicuntur non moueri scilicet, sed ab illis moueri, dicitur quod occurrunt contra quod vegetabilia mouentur scilicet motu augmētati ad omnes differentias positionis: tunc caretur notitia finis. falsū ergo est quod huiusmodi, scilicet carere notitia finis, non mouentur scilicet, non dicitur moueri scilicet. Et confirmatur quia in prima parte q. 18. ar. 1. in responsione ad secundum expressè dicitur auctor quod hæc mouentur scilicet.

¶ Ad primam dubitationem euidentiam, scilicet quod hoc quod est agere propter finem, potest habere principium duplicis ordinis. Alteri scilicet principium ordinis lateri sub ordinati. Proprii quidem ordinis principium est quod appropinquat hoc facit subordinati verò, quod superioris virtutis participatione solū hoc facit, & spontaneum agere propter finem collationem quantum eius quod est ad finem ad ipsum finem manifeste improprie. Consequitur autem in finem ab ipso, cognitio est singuli actus licet intelligi nequit: oportet ut de ratione principij propria virtutis actus proprii finis sit cognitio: ac per hoc principium proprii virtutis agere propter finem est subordinatum necessario ergo de cognitione. Et consequenter liquid non cognoscitur: agit propter finem, & si habeat principium agendi propter finem, non habet principium nisi subordinati ordinis: quod scilicet ex hoc quod est impressio quædam, ac cognoscitur principiat propter finem. Et hoc modo naturalia agant propter finem. Ita quod acquiescatio est hic inter literam hanc & secundam Physicæ rationes. Auctor liquid loquitur de principio agente propter finem propria virtutis, & de tali verisimiliter est dicere, quod in solis cognoscitur est principium agendi propter finem: quia, ut in littera dicitur ad hoc quod aliquid fiat propter finem, requiritur aliquam notitiam finis: propter quod philosophus dicitur quod opus nature est opus intelligentia. In secundo autem Physicæ alius est sermo de qualitateque principio: & sic late loquendo concedimus, quod in naturalibus est principium agendi & agens propter finem: natura enim ab intelligentia veniens est principium subordinati ordinis agendi propter finem, & non est

principium propria virtute directum in finem, & sic omnia consonant.

¶ Ad secundam autem dubitationem dicitur, quia animalia imperfectè cognoscunt finem in 2. articulo, huiusmodi dicitur etiam imperfectè mouentur se ad finem: est tanta imperfectio ista, ut non nisi participatione quadam moueantur se ad finem, sicut prudentia sunt, & ordinat in finem propter quod simpliciter negari potest, quod mouentur se ad finem, sicut quod ordinant aliquid in finem: quibus concedatur simpliciter quod mouentur se ad finem, & potest nihilominus cum additione dici quod imperfectè mouentur se propter finem, & sic in proposito accidit: superius fuit sermo simpliciter hic autem est sermo secundum quid manifestat in 2. articulo. Postest quoque dici (ut dicitur ad tertium dubium) quia habentia cognitionem sensitiuam, medium locum tenent inter naturalia, que nullo modo cognoscunt finem, & rationaliaque omnia cognoscunt finem, modo in hoc, modo in illud extremum declinant. In prima namque, quia de agere propter finem simpliciter & per se erat sermo, cum naturalibus copulata sunt: hinc verò quia de voluntario communitur sermo, ut etiam ad brutiorum participationem se extendit, inchoat doctrina cum rationabilibus communerata sunt.

¶ Ad tertiam dubitationem dicitur quod quia medium verumque sapienter extremum, & modo illud modo alteram subinduit: ideo accidit ut vegetabilia que media sunt inter pure naturalia que non mouentur se, & animalia que mouentur se, modo dicantur moueri se, & modo dicantur non moueri se, quod enim distinguuntur vegetabilia contra naturalia, (ut ibi fit) dicitur quod mouentur se, quando autem contra animalia que cognoscuntur finem, hinc dicitur quod non mouentur se.

¶ Super Quæstionibus sex articulis secundum.

¶ In secundo articulo aduerte, quod id quod superius, in primis scilicet quæstione articulo secundo, appellauit auctor vnicuique vocabulo cognoscere rationem finis, & nos expolitius consistere in cognitione proportionis inter finem, & id quod est ad finem: modo explicatur ex parte verius, extremi, scilicet finis & eius quod est ad finem: ut dicitur quod est cognoscere ex parte finis rationem finis ex parte verius eius quod est ad finem proportionem illius ad finem, & in eadem per rationem finis, non quod quid est, ut distinguuntur contra individualia, sed rationem formalem sine vniuersalitate, sine particularitate, ut distinguuntur contra rem, id est quod oportet cognoscere rem que denominatur finis, ut fiat sub denominatione finis: vbi gratia. Mulier preparata pro prandio non solum nouit hoc finem prandium

niter de ratione naturalis & voluntarij motus quod sunt a principio intrinseco.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum voluntarium inueniatur in animalibus brutis.

¶ SECUNDVM sic proceditur. Videtur, quod voluntarium non sit in brutis animalibus: voluntarium enim a voluntate dicitur, voluntas autem cum sit in ratione (ut dicitur in 3. de anima) non potest esse in brutis animalibus, ergo neque voluntarium in eis inuenitur.

¶ Præterea, Secundum hoc quod actus humani sunt voluntarij, homo dicitur esse dominus suorum actuum, sed brutia animalia non habent dominium sui actus (non enim agunt, sed magis aguntur): Damasc. dicitur, ergo in brutis animalibus non est voluntarium.

¶ Præterea, Damasc. dicit quod actus voluntarij sequitur laus vel vituperium, sed actibus brutorum animalium non debetur neque laus neque vituperium, ergo in eis non est voluntarium.

¶ SED CONTRA. est, quod dicit Philosophus in 3. Ethico. quod pueri & bruta animalia committunt voluntarios: & idem dicit Grego. Nicenus, & Damasc. ¶ RESPONDEO ad 2. dicendum, quod sic dicitur est, & ad rationem voluntarij requiritur quod principium actus sit intra quam aliqua cognitio finis, est autem duplex cognitio finis, perfecta scilicet & imperfecta, perfecta quidem finis cognitio est quando non solum apprehenditur res, que est finis, sed etiam cognoscitur ratio finis, & proportio eius quod ordinatur ad finem ipsam: & talis cognitio finis reperitur in brutis animalibus per sensum & estimationem naturalem, perfectam igitur cognitionem finis sequitur voluntarium secundum rationem perfectam, prout scilicet apprehensione aliquis potest deliberans de fine & de his que sunt ad finem, moueri in finem, vel non moueri. imperfecta autem ratione finis sequitur voluntarium secundum rationem imperfectam: prout, scilicet apprehendens finem non deliberat, sed subito mouetur in ipsum, vnde soli rationali nature competit voluntarium, secundum rationem perfectam, sed secundum rationem imperfectam competit etiam brutis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod voluntas nominatur rationalem appetitum: & iaco non potest esse in his que ratione carent. Voluntarium autem denominatur dicitur a voluntate, & potest trahi ad ea, in quibus est aliqua participatio voluntatis secundum aliquam conuenientiam ad voluntatem: & hoc modo voluntarium attribuitur animalibus brutis, in quantum scilicet per cognitionem aliquam mouentur in finem.

¶ Ad secundum dicendum, quod ex hoc contingit, quod homo est dominus sui actus, quod habet deliberationem de suis actibus. ex hoc enim quod ratio deliberat se habet ad opposita, voluntas vtrunque potest: sed secundum hoc voluntarium non est in brutis animalibus, ut dictum est.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum violentia voluntati possit inferri.

¶ QVARTVM sic proceditur quod voluntati possit violentia inferri: vnum quod enim potest cogi a potentiore: sed aliquid est humana voluntati potius, scilicet Deus, ergo saltem ab eo cogi potest.

¶ Præterea, Omne passiuum cogitur a suo actu quando immutatur ab eodem: voluntas est enim motus motum, ut dicitur in 3. de anima, cum ergo aliquando moueatur a suo actu, videtur quod aliquando cogatur.

¶ Præterea, Motus violentus est qui est contra naturam: sed motus voluntatis alicuius est contra naturam, ut patet de motu voluntatis ad peccandum, qui est contra naturam: ut Damasc. dicit, ergo motus voluntatis potest esse coactus.

¶ SED CONTRA. est quod August. dicit in 3. de ciuitate Dei, quod si aliquid fit voluntarie, non fit ex necessitate: omne autem coactum fit ex necessitate, ergo quod fit ex voluntate non potest esse coactum, ergo voluntas non potest cogi ad agendum.

¶ RESPONDEO dicendum, quod duplex est actus voluntatis, vnus quidem qui est eius immediate velut ab ipsa elicitus, scilicet velle: Alius qui est actus voluntatis a voluntate imperatus, & mediate alia potentia exercitus: ut ambulare &

loqui, qui a voluntate imperantur mediante potentia motiua. quantum igitur ad actus a voluntate imperatos, voluntas violentiam pati potest, in quantum per violentiam exteriora membra impediuntur, sed imperium voluntatis ex quaeritur: sed quantum ad ipsum proprium actum voluntatis, non potest esse violentia inferri: & huius est ratio, quia actus voluntatis nihil est aliud quam inclinatio quadam procedens ab interiori principio cognoscende: sicut appetitus naturalis est quadam inclinatio ab interiori principio & sine cognitione, quod autem est coactum vel violentum, est ab exteriori principio: vnde contra rationem ipsius actus voluntatis, est quod sit actus vel violentus, sicut etiam est contra rationem naturalis inclinationis, vel motus lapidis, quod feratur sursum, potest enim lapis per violentiam ferri sursum: sed quod iste motus violentus sit, ex eius naturali inclinatione esse non potest: similiter etiam potest homo per violentiam trahi, sed quod hoc fit ex eius voluntate, repugnat rationi violentie.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Deus qui est potentior quam voluntas humana, potest voluntatem mouere, secundum illud prosperum, Prover. 21. Cor regis in manu Dei est, & quocumque voluerit, vertet illud. Sed si hoc esset per violentiam, iam non esset cum actu voluntatis, nec ipsa voluntas moueretur, sed aliquid contra voluntatem.

¶ Ad secundum dicendum, quod non semper est motus violentus quando passiuum immutatur a suo actu: sed quando hoc fit contra interiore inclinationem passiuum: alioquin omnes alterationes & generationes simplicium corporum essent innaturales & violentie, sunt autem naturales, propter naturalem aptitudinem interioris materie vel subjecti ad tale dispositionem & similiter quod volitas mouetur ab appetibili secundum propriam inclinationem, non est motus violentus, sed voluntarius.

¶ Ad tertium dicendum, quod in id quod voluntas tendit peccando, & si sit malum & contra rationalem naturam secundum rei veritatem, apprehenditur tamen ut bonum & conueniens homini secundum aliquam delectationem sensus, ut secundum aliquam habitum corruptum.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum violentia causet inuoluntarium.

¶ QVINTVM sic proceditur. Videtur quod violentia non causet inuoluntarium: voluntarium enim & inuoluntarium secundum voluntatem dicuntur. Sed voluntati violentia inferri non potest, ut ostensum est: ergo violentia inuoluntarium causare non potest.

¶ Præterea, id quod est inuoluntarium, est cum trahitur a Damasc. & Philosophus dicitur: sed aliquando patitur aliquam violentiam, nec tamen inde trahitur, ergo violentia non causet inuoluntarium.

¶ Præterea, id quod est a voluntate, non potest esse inuoluntarium: sed aliqua violentia sunt a voluntate: sicut cum aliquis cum corpore graui sursum ascendit, & sicut cum aliquis inflectit membra contra naturam eorum flexibilitatem, ergo violentia non causet inuoluntarium.

¶ SED CONTRA. est quod Philosophus & Damasc. dicitur, quod aliquid est inuoluntarium per violentiam.

¶ RESPONDEO dicendum, quod violentia directè opponitur voluntati, sicut etiam & naturali: commune est enim voluntario

Locis in argumētis supra citatis.

Ad præced. argum.

Locis in argumētis supra citatis.

Primæ secundæ S. Thom. b b 5

modo conuenit ei quod sub aliqua entis ratione quasi vestitum consideratur...

2. Præterea, Potentia rationales se habent ad opposita persequenda secundum Philosophum...

3. Præterea, Boni & ens conuertuntur, sed voluntas non solum est entis, sed etiam non entium...

¶ SED CONTRA est quod Dionysius dicit 4.c. de diu. no. Quod malum est preter voluntatem...

¶ RESPONDEO dicendum, quod voluntas est appetitus quidam rationalis...

¶ In artic. 2. eiusdem quaest. dubium occurrit de titulo, quid scilicet significat in hoc titulo voluntas...

¶ Sed considerandum est, quod cum omnis inclinatio consequatur aliquam formam, appetitus naturalis consequitur formam in natura existentem...

¶ Ad hoc dicitur, quod præterea, sicut & præcedens, intelligitur de voluntate pro voluntate...

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod eadem potentia est opposita: sed non eodem modo...

¶ Ad hoc dicitur, quod præterea, sicut & præcedens, intelligitur de voluntate pro voluntate...

¶ Ad hoc dicitur, quod præterea, sicut & præcedens, intelligitur de voluntate pro voluntate...

¶ Ad hoc dicitur, quod præterea, sicut & præcedens, intelligitur de voluntate pro voluntate...

¶ Ad hoc dicitur, quod præterea, sicut & præcedens, intelligitur de voluntate pro voluntate...

¶ Ad hoc dicitur, quod præterea, sicut & præcedens, intelligitur de voluntate pro voluntate...

simpliciter actus, quod est contra literam volentem potentiam extendere se ad proprium obiectum actus simplicis...

¶ Ad hoc breuiter dicitur quod hic limitatur secundum se, ut distinguitur contra per alium...

ARTICVLVS II.

¶ Vt voluntas sit tantum finis, etiam eorum quæ sunt ad finem.

¶ DE SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod voluntas non sit eorum quæ sunt ad finem...

¶ Præterea, ad ea quæ sunt diuersa genere, diuersa potestis anime ordinantur: vt dicitur in 6. Ethic. sed finis & ea quæ sunt ad finem...

¶ Præterea, habitus proportionantur potestati, cum sint eorum perfectiones. sed in habitibus, qui dicuntur artes operariæ...

¶ Præterea, habitus proportionantur potestati, cum sint eorum perfectiones. sed in habitibus, qui dicuntur artes operariæ...

¶ Præterea, habitus proportionantur potestati, cum sint eorum perfectiones. sed in habitibus, qui dicuntur artes operariæ...

¶ Præterea, habitus proportionantur potestati, cum sint eorum perfectiones. sed in habitibus, qui dicuntur artes operariæ...

¶ Præterea, habitus proportionantur potestati, cum sint eorum perfectiones. sed in habitibus, qui dicuntur artes operariæ...

¶ Præterea, habitus proportionantur potestati, cum sint eorum perfectiones. sed in habitibus, qui dicuntur artes operariæ...

¶ Præterea, habitus proportionantur potestati, cum sint eorum perfectiones. sed in habitibus, qui dicuntur artes operariæ...

¶ Præterea, habitus proportionantur potestati, cum sint eorum perfectiones. sed in habitibus, qui dicuntur artes operariæ...

ritus an vna circa vtraque. Scito secundum quod iudicium de hac quaestione omnino certatim profertur ab his qui hanc considerant per modum rerum naturalium...

¶ Super Quæstionem de fine in articulo tertio.

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

ritus an vna circa vtraque. Scito secundum quod iudicium de hac quaestione omnino certatim profertur ab his qui hanc considerant per modum rerum naturalium...

¶ Super Quæstionem de fine in articulo tertio.

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

ritus an vna circa vtraque. Scito secundum quod iudicium de hac quaestione omnino certatim profertur ab his qui hanc considerant per modum rerum naturalium...

¶ Super Quæstionem de fine in articulo tertio.

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

¶ Circa titulum tertij articuli eiusdem quaest. dubium occurrit, quod scilicet quæritur hinc de ipsa voluntate, aut voluntate de actu voluntatis...

Super Questionibus decime Articuli tertium.

Ira decidit... Ira decidit...

sanitatem, vel si quid aliud est huiusmodi. Alio modo consideratur finis secundum quod in eo quiescitur...

ARTICVLVS II.

Verum intentio sit tantum vltimi finis. Ad secundum videtur intentio sit tantum vltimi finis...

Præterea, Intentio respicit finem secundum quod est terminus, ut dictum est...

SED CONTRA, Vltimus finis humanarum voluntatum est vnus, scilicet beatitudo...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est, intentio respicit finem secundum quod est terminus...

Super Questionibus decime Articuli quartum.

Ira quartum articulum decidit...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod intentio cordis dicitur clamor ad Deum...

AD SECUNDVM dicendum, quod terminus habet rationem vltimi finis...

ARTICVLVS III.

Verum aliquis possit simul duo intendere.

AD TERTIVM sic proceditur, videtur, quod non possit aliquis simul intendere plura...

Præterea, Intentio nominat motum voluntatis ad terminum...

rationis siue intellectus; sed non contingit simul plura intendere secundum Philosophum...

SED CONTRA, Ars imitatur naturam, sed natura ex vno instrumeto intendit duas virtutes...

RESPONDEO dicendum, quod aliqua duo possunt accipi dupliciter, vel ordinata adinuicem...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Augu. intelligit hominem non posse simul Deum & commodum temporale intendere...

AD SECUNDVM dicendum, quod vnus motus possunt ex vna parte esse plures termini...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est, intentio respicit finem secundum quod est terminus...

AD TERTIVM dicendum, quod sicut in primo dictum est, contingit simul plura intelligere...

ARTICVLVS IIIII.

Verum intentio finis sit idem actus cum voluntate eius quod est ad finem.

AD QVARTVM sic proceditur, videtur, quod non sit vnus & idem motus intentio finis & voluntas eius...

Præterea, Actus distinguuntur secundum obiecta, sed finis & id quod est ad finem...

Præterea, Voluntas eius, quod est ad finem, dicitur electio, sed non est idem electio & intentio...

SED CONTRA est, quod id quod est ad finem se habet ad finem, ut medium ad terminum...

RESPONDEO dicendum, quod motus voluntatis in finem, & in id quod est ad finem...

Præterea, Intentio nominat motum voluntatis ad terminum...

Præterea, Intentio præsupponit actum intendere.

lib. 2. p. 187.

art. 2. art. 2.

D. 199.

q. 2. art. 3.

art. 1. ad 3.

q. 2. art. 4.

Supra q. 8. art. 3. Et 2. d. 3. art. 4. Et 3. d. 14. art. 1. q. 4. cor. & ver. q. 22. art. 6. 14. c. 7. lib. 11. c. 6. & 4. 10. 5.

idem autem actus cadit super obiectum & super rationem obiecti, sicut eadem visio est coloris & luminis...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Augu. loquitur de visione fenestraz, & visione transeuntium per fenestram...

AD SECUNDVM dicendum, quod finis inquantum est res quædam, est aliud voluntatis obiectum quam id quod est ad finem...

AD TERTIVM dicendum, quod motus, qui est vnus subiecto, potest ratione differre secundum principium & finem...

AD QVINTVM sic proceditur, videtur quod bruti animalia intendant finem, natura enim in his que cognitione carent...

AD SECUNDVM dicendum, quod vnus motus possunt ex vna parte esse plures termini...

AD TERTIVM dicendum, quod sicut supra dictum est, intendere est in aliud tendere, quod quid est & mouentis & motus...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa procedit, secundum quod intendere est eius, quod mouetur ad finem...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD PRIMVM sic proceditur, videtur, quod electio non sit actus voluntatis, sed rationis...

Præterea, Eiusdem est syllogizare & concludere: syllogizare autem in operabilibus est rationis...

Præterea, Ignorantia non pertinet ad voluntatem, sed ad vim cognitiuam...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. Ethic. quod electio est desiderium eorum que sunt in nobis...

RESPONDEO dicendum, quod in nomine electionis importatur aliquid pertinens ad rationem siue ad intellectum...

AD SECUNDVM dicendum, quod vnus motus possunt ex vna parte esse plures termini...

AD TERTIVM dicendum, quod sicut supra dictum est, intendere est in aliud tendere, quod quid est & mouentis & motus...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa procedit, secundum quod intendere est eius, quod mouetur ad finem...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

AD TERTIVM dicendum, quod bruti animalia mouentur ad finem, non quasi considerantia...

AD SECUNDVM dicendum, quod fruitio non importat ordinationem alicuius in finem...

Super Questionibus decime Articuli tertium.

Ira decidit... Ira decidit...

Super Questionibus decime Articuli tertium.

Ira decidit... Ira decidit...

Super Questionibus decime Articuli tertium.

Super Questionibus decime Articuli tertium.

Super Questionibus decime Articuli tertium.

Super Questionibus decime Articuli tertium.

Super Questionibus decime Articuli tertium.

Super Questionibus decime Articuli tertium.

Super Questionibus decime Articuli tertium.

Super Questionibus decime Articuli tertium.

Super Questionibus decime Articuli tertium.

Super Questionibus decime Articuli tertium.

tionem actus: quoniam ad aliquod obiectum necessarium terminatur: quod non potest ad opus terminari, ut patet ex supradictis. Electio autem, & quod ad exercitium actus, & quod ad specificationem, dem per esse libera, ut hic dicitur.

In responsione ad primum eiusdem articuli sexti habes, quod non quicunque vult præmissas, seu antecedens, vult conclusionem seu consequens in seipso: vel quia non semper consequens est necessarium ad veritatem, seu voluntatem antecedentis: vel quia dato, quod sic secundum rem, non tamen hoc actualiter apparet: & iudicatur differre enim nihil esse, vel apparere quod ad appetitum: in sua autem causa quicunque vult antecedens, vult consequens simpliciter, vel in pluribus.

In responsione ad tertium adverte diligenter quod responso formaliter factæ primæ radicis argum. scilicet de æqualibus, & insinuat satisfactionem omnibus rebus in argumto. Invidiam enim quod duobus æqualibus proponitur secundum aliquam conditionem, voluntas non atteritur ad neutralitatem, sed potest ad considerationem aliquam eminentiam in altero mure, & iuncta vel appropria eligere alterum: & eadē ratione proposito voluntati aliquo eligibili eminentiori alius, non necessitatur voluntas ad eligendum illud: quia potest mouere ad considerandum in altero aliquid aliud quo præferat, & sic illud eligere. Et hæc intelligit supposito, quod voluntas velit eligere: simpliciter namque & absolute voluntas à toto genere eligibilium libera est, ad nullamque necessarium inclinatur, sed sicut auctor primis duobus argumtis liberatam eligendi quo ad exercitium actus impugnavit, ita hoc tertio argumto liberatam quo ad specificationem actus impugnavit, propterea ex parte obiecti eligibilis solutionem formaliter dedit, ut sui moris est.

Ad secundum dicendum, quod sententia siue iudicium rationis de rebus agendis est circa contingentia quæ à nobis fieri possunt in quibus conclusiones non ex necessitate sequuntur ex principiis necessariis, absoluta necessitate, sed necessariis solum ex conditione, ut si currit, mouetur. Ad tertium dicendum, quod nihil prohibet si aliqua duo æqualia proponantur secundum vnā considerationem, quin circa alterum consideretur aliqua conditio per quam emineat, & magis flectatur voluntas in ipsum quam in aliud.

QUESTIO DECIMA QUARTA, De consilio quod electionem precedat, in sex articulos diuisa.

DE CONSIDERANDO EST DE CONSILIO.

Et circa hoc queruntur sex. Primo, vtrum consilium sit de fine, vel solum de his quæ sunt ad finem. Tertio, vtrum consilium sit solum de his quæ à nobis aguntur. Quarto, vtrum consilium sit de omnibus quæ à nobis aguntur. Quinto, vtrum consilium procedat ordine resolutorio. Sexto, vtrum consilium procedat in infinitum.

ARTICVLVS I.

PRIMUM sic proceditur. Videtur quod consilium non sit inquisitio: dicit enim Dama. quod conaturalium est appetitum, sed ad appetitum non pertinet inquirere. ergo consilium non est inquisitio.

Præterea, Inquirere, intellectus discurrens est, & sic Deo non conuenit: cuius cognitio non est discursus, ut in primo habuitur est. sed consilium Deo attribuitur. dicitur enim ad Ephes. i. quod operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ: ergo consilium non est inquisitio.

Præterea, Inquisitio est de rebus dubiis: sed consilium datur de his quæ sunt circa bona certa, secundum Apostolum. i. ad Cor. 7. de virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. ergo consilium non est inquisitio.

SED CONTRA est quod Greg. Nicenus dicit. Omne quidem consilium quæstio est, non autem omnis quæstio consilium.

RESPONDEO dicendum, quod electio, sicut dictum est, consequitur iudicium rationis de rebus agendis: in rebus autem agendis multa incertitudo inuenitur: quia actiones sunt circa singularia contingentia, quæ propter sui variabilitatem incerta sunt. In rebus autem dubiis & incertis ratio non profert iudicium absque inquisitione precedente, & ideo necessaria est inquisitio rationis ante iudicium de eligendis: & hæc inquisitio consilium vocatur: propter quod Philosophus dicit in 3. Ethic. quod electio est appetitus præconscientiæ.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quando actus duarum potentialium adiuuicem ordinantur, in vtroque est aliquid quod est alterius potentie, & ideo vterque actus ab vtraque potentia denominari potest. Manifestum est autem quod actus rationis dirigitur in his quæ sunt ad finem, & actus voluntatis, secundum regimen rationis in ea tendentis, ad seinuicem ordinantur, vnde & in actu voluntatis, quæ est electio, apparet aliquid rationis, scilicet ordo, & in consilio quod est actus rationis apparet aliquid voluntatis, sicut materia: quia consilium est de his quæ homo vult facere, & est sicut morium: quia ex hoc quod homo vult finem, mouetur ad consiliandum de his quæ sunt ad finem. & ideo Philosophus dicit in 6. Ethic. quod electio est intellectus appetitiuus, ut ad electionem vtrunque concurrere ostendat. ita Dama. dicit quod electio est appetitus inquisitiuus, ut consilium aliquo modo pertinere ostendat: & ad voluntatem circa quam & ex qua fit inquisitio, & ad rationem inquirentem.

Ad secundum dicendum, quod ea quæ dicuntur de Deo, accipiendi sunt absque omni defectu qui inuenitur in nobis: sicut in nobis scientia est conclusio per discursum à causis in effectibus. Sed scientia dicta de Deo significat certitudinem de omnibus effectibus in prima causa absque omni discursu. Et similiter consilium attribuitur Deo quantum ad certitudinem sententiæ vel iudicii, quæ in nobis prouenit ex inquisitione consilii: sed huiusmodi inquisitio in Deo locum non habet, & ideo consilium secundum hoc Deo non attribuitur: & secundum hoc Dama. dicit quod Deus non consiliatur, ignorans enim est consiliarius.

Ad tertium dicendum, quod nihil prohibet aliqua esse certissima bona secundum sententiam sapientum, & spiritualium virorum, quæ tamen non sunt certa bona secundum sententiam pluriarum, vel carnalium hominum: & ideo de talibus consilia dantur.

ARTICVLVS II.

Vtrum consilium sit de fine, vel solum de his quæ sunt ad finem.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod consilium non solum sit de his quæ sunt ad finem, sed etiam de fine: quæcumque enim dubitationem habet, de his potest inquiri. sed circa operabilia humana contingit esse dubitationem de fine. & non solum de his quæ sunt ad finem: igitur inquisitio circa operabilia sit consilium, videtur quod consilium possit esse de fine.

Præterea, Materia consilii sunt operationes humane: sed quedam operationes humane sunt fines: ut dicitur in 1. Ethic. ergo consilium potest esse de fine.

SED CONTRA est quod Gregor. Nicenus dicit, quod non de fine, sed de his quæ sunt ad finem est consilium.

RESPONDEO dicendum, quod finis in operabilibus habet rationem principij, eo quod rationes eorum, quæ sunt ad finem, ex fine sumuntur. principium autem non cadit sub quæstione, sed principia oportet supponere in omni inquisitione: vnde cum consilium sit quæstio de fine, non est consilium, sed solum de his quæ sunt ad finem: tamen contingit id quod est finis, respectu quorundam ordinari ad alium finem: sicut etiam id quod est principium vnus demonstratio est conclusio alterius: & ideo id quod accipitur ut finis in vna inquisitione, potest accipi ut ad finem in alia inquisitione, & sic de eo erit consilium.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod id quod accipitur ut finis, est iam determinatum: vnde quædiu habetur ut dubium, non habetur ut finis: & ideo si de eo consilium habetur, non erit consilium de fine, sed de eo quod est ad finem.

ARTICVLVS III.

Vtrum consilium sit solum de his quæ à nobis aguntur.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod consilium non sit solum de his, quæ aguntur à nobis: consilium enim collationem quandam importat: sed collatio inter multos potest fieri etiam de rebus immobilibus, quæ non sunt à nobis, puta de naturis rerum: ergo consilium non solum est de his, quæ aguntur à nobis.

Præterea, Homines interdum consilium querunt de his, quæ sunt lege statuta. vnde & Iurisc. consulti dicuntur: & tamen eorum qui querunt huiusmodi consilium, non est leges facere. ergo consilium non solum est de his, quæ à nobis aguntur.

Præterea, Dicuntur etiam quidam consultationes facere de futuris euentibus, qui tamen non sunt in potestate nostra. ergo consilium non solum est de his quæ à nobis sunt.

Præterea, Si consilium esse solum de his, quæ à nobis sunt, nullum consiliaretur de his, quæ sunt per alium agenda: sed hoc patet esse falsum. ergo consilium non solum est de his quæ à nobis sunt.

SED CONTRA est quod Gregor. Nicenus dicit, Consiliamur de his quæ fiunt in nobis, & per nos fieri possunt.

RESPONDEO dicendum, quod consilium proprie importat collationem inter plures habitam: quod & ipsum nomen designat: dicitur enim consilium quasi considium, eo quod multi confidunt ad simul conferendum. Est autem considerandum quod in particularibus contingit ab hoc quod aliquid certum cognoscatur, plures condiciones, seu circumstantias considerare oportere: quas ab vno facile est considerare, sed à pluribus certius percipiuntur, dum quod vnus considerat, aliis non occurrat. In necessariis autem & vniuersalibus est absolutior & simplicior consideratio: ita quod magis ad huiusmodi considerationem vnus per se sufficere potest: & ideo inquisitio consilij proprie pertinet ad contingentia singularia: cognitio autem veritatis in talibus non habet aliquid magnum, ut per se fit appetibilis, sicut cognitio vniuersalium: & necessarium, sed appetitus secundum quod est vtilis ad operationem: quia actiones sunt circa contingentia singularia: & ideo dicendum est, quod proprie consilium est circa ea quæ aguntur à nobis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod consilium importat collationem, non quamcumque, sed collationem de rebus agendis ratione iam dicta.

Ad secundum dicendum, quod id quod est lege positum, quamuis non sit ex operatione querentis consilium: tamen est directiuum eius ad operandum: quia ista est vna ratio aliquid operandi mandatum legis.

Ad tertium dicendum, quod consilium non solum est de his quæ aguntur, sed de his quæ ordinantur ad operationes: & propter hoc consultatio dicitur fieri futuris euentibus, in quantum homo per futuros euentus cognitos dirigitur ad aliquid faciendum vel vitandum.

Ad quartum dicendum, quod de aliorum factis consilium querimus, in quantum sunt quodammodo vnus nobiscum: vel per vnionem affectus: sicut amicus sollicitus est de his, quæ ad amicum spectant, sicut de suis: vel per modum instrumentum am agens principale & instrumentale, sunt quasi vna causa, cum vnus agat per alterum: & sic dominus consiliatur de his, quæ sunt agenda per seruum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum consilium sit de omnibus quæ à nobis aguntur.

AD QVARTUM sic proceditur. Videtur, quod consilium sit de omnibus quæ sunt per nos agenda: electio enim est appetitus præconscientiæ, ut dictum est: sed electio est de omnibus, quæ per nos aguntur. ergo & consilium.

Præterea, Consilium importat inquisitionem rationis, sed in omnibus quæ non per impetum passionis agimus, procedimus ex inquisitione rationis. sed de omnibus quæ aguntur à nobis, est consilium.

Præterea, Philosophus dicit in 3. Ethic. quod si per plura aliquid fieri potest, consilio inquiritur per quod facillime & optime fiat. si autem per vnum, qualiter per illud fiat, sed omne quod fit, per vnum, vel per multa fit. ergo de omnibus quæ sunt à nobis, est consilium.

SED CONTRA est quod Greg. Nicenus dicit, quod de his quæ secundum disciplinam vel artem sunt, operibus non est consilium.

Præterea, Consilium est inquisitio rationis: sed ratio & ideo de duobus non consiliamur: quoniam ordinatur ad finem, ut Philosophus dicit, scilicet de rebus paruis, & de his quæ sunt determinata qualiter fieri debent, sicut est in operationibus artium præter quædam coniecturales: ut Greg. Nicenus dicit, ut puta medicinalis, negotiatiua, & huiusmodi.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod electio præsupponit consilium ratione iudicij vel sententiæ: vnde quado iudicij, vel sententiæ manifesta est absque inquisitione, non requiritur consilij inquisitio.

Ad secundum dicendum, quod ratio in rebus manifestis non inquit, sed statim iudicat, & ideo non oportet in omnibus quæ ratione aguntur esse inquisitionem consilij.

Ad tertium dicendum, quod quando aliquid per vnum potest fieri, sed diuersis modis: potest dubitationem habere, sicut & quado fit per plura. & ideo opus est consilio: sed quando determinatur non solum res sed modus, tunc non est opus consilio.

ARTICVLVS V.

Vtrum consilium procedat ordine resolutorio.

AD QVINTUM sic proceditur. Videtur, quod consilium non procedat modo resolutorio: consilium enim est de his quæ à nobis aguntur, sed operationes nostræ non procedunt modo resolutorio, sed magis modo compositiui, scilicet de simplicibus ad composita: ergo compositiui consilium non semper procedit modo resolutorio.

Præterea, Consilium est inquisitio rationis: sed ratio à prioribus incipit, & ad posteriora deuenit, secundum conuenientiorum ordinem: cum igitur præterita sint priora præsentibus, & præsentia priora futuris, in consiliando videtur esse procedendum à presentibus, & præteritis in futura: quod non pertinet ad ordinem resolutorium. ergo in consiliis non seruatur ordo resolutorius.

Præterea, consilium non est nisi de his quæ sunt nobis possibilis, ut dicitur in 3. Ethic. sed an sit nobis aliquid possibile, perpenditur ex eo quod possumus facere, vel non possumus facere ut percutiamus in illud. ergo in inquisitione consilij à presentibus incipere oportet.

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. Ethic. quod ille qui consiliatur, videtur querere & resolueri.

RESPONDEO dicendum, quod in omni inquisitione oportet incipere ab aliquo principio. quod quidem, si sicut est prius in cognitione, ita etiam fit prius in esse, non est processus resolutorius, sed magis compositiui. Procedere enim à causis in effectum, est processus compositiui. nam causæ sunt simpliciores effectibus: si autem id quod est prius in cognitione, sit posterius in esse, est processus resolutorius, vt pote cum de effectibus manifestis iudicamus, resolueno in causas simpliciores: principium autem in inquisitione consilij est finis, qui quidem est prior in intentione, posterior tamen in esse: & secundum hoc oportet quod inquisitio consilij sit resolutoria, incipiendo scilicet ab eo quod in futuro intenditur, quousque perueniat ad id quod statim agendum est.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod consilium est de operationibus: sed ratio operationum accipitur ex fine: & ideo ordo

Artic. 3.

Quæst. 13.

Cap. 3.

Cap. 2.

lib. 2. Ordo. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Vbi supra.

In cor. 11.

In princip. lib. 3. c. 5.

Artic. 3.

Artic. 2.

Præterea.

lib. 3. Ethic.

lib. 3. c. 5.

Super Quæstionem de consiliis articulum quintum.

In quinto autem articulo dubium est, quia licet contradicere sibi videtur. Ait enim quod processus ad causas ad effectus ad compositius, & quod processus consilij est ad finem ad id quod est ad finem: & tamen conclusit quod processus consilij non est compositiui, sed resolutoriui, scilicet finis non est causa, & id quod est ad finem non est effectus, sed e conuerso.

Ad hoc dicitur, quod cum inter finem acquisibilem, & id quod est ad finem, sit duplex, simplex habitudo, & vna modificetur in altera, potest tripliciter procedi, tunc incipit à fine ad ea quæ sunt ad finem, primo secundum simplicem habitudinem cause finalis ad suum effectum, ut sic. Et hic est processus ad finem, ut sic, ad id quod est ad finem, ut sic: & hic est compositiui: & finis oppositus est resolutoriui, sicut vniuersaliter verificatur processus à causa ad effectum, & conuerso. Secundum simplicem habitudinem effectus efficiendi ad causam à qua effectus debet: & hic est processus ab effectum ad causam, & est resolutoriui, & finis oppositus est compositiui: & finis oppositus est resolutoriui, sicut vniuersaliter verificatur processus à causa ad effectum, & conuerso. Et tunc horum est processus consilij. Non primus, quia consilium est de efficiendis à nobis: ut patet in articulo tertio & quarto. In processu autem primo nihil dicitur de agenda, sed tantum de fine & ad finem, ut sic. Nec secundus, quia consilium est de his, quæ sunt ad finem: ut patet in articulo secundo. Et ideo hoc in responsione ad tertium huius quinti articuli ponderatur in hoc, ut agenda à nobis, non cadere sub consilio voluit, an sit possibile, nisi per congrua & præcongrua fini. In secundo autem processu nihil dicitur de fine, & ad finem, ut sic, sed tantum de agenda & causa illius. Tertio igitur potest procedi secundum

2. 2. q. 49. art. 1. c. 1. Et 3. de 35. q. 2. c. 6. lib. 4. artic. 5. c. 22.

Super Quæstionem de consiliis articulum primum.

In quæstione decima quarta nihil occurrit scribendum, vsque

2. 2. q. 74. art. 1. c. 1.

2. 2. q. 1. c. 1.

Super Quaestione decimo octavae Articulum quartum.

Circa quantum articulum eiusdem decimo octavae quaestione, omisso...

ARTICVLVS III.

Utrum actio humana sit bona vel mala ex fine.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod bonum & malum in actibus humanis non sint ex fine...

Præterea, contingit aliquam bonam operationem ad malum finem ordinari...

SED CONTRA est quod Boetius dicit in Topicis...

RESPONDEO dicendum, quod eadem est dispositio rerum in bonitate & in alicuius finem...

Ad hoc potest dupliciter dici. Primo quod licet actus malus etiam ex circumstantia...

consequens est, quod cum dicitur, quod actus bonus ex genere & circumstantiis...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod bonum...

Ad secundum dicendum, quod quibusvis finis sit causa extrinseca...

Ad tertium dicendum, quod nihil prohibet actioni habenti vnam prædictarum bonitatum...

ARTICVLVS V.

Utrum aliqua actio humana sit bona vel mala in sua specie.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod actus morales non differant specie secundum bonum & malum...

Præterea, malum cum sit privatio, est quoddam non ens...

Ad hoc potest dupliciter dici. Primo quod licet actus malus etiam ex circumstantia...

Art. 1.

Super Quaestione decimo octavae Articulum quintum.

Circa quantum articulum eiusdem decimo octavae quaestione, omisso...

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

& malo: sicut homo generatur ex adulterio & ex matrimoniali concubitu...

Præterea, bonum & malum dicitur, in actibus quandoque secundum circumstantiam...

SED CONTRA, secundum Philosophum in 2. Ethic. similes habitus...

RESPONDEO dicendum, quod omnis actus speciem habet ex suo obiecto...

Circa quantum articulum eiusdem decimo octavae quaestione, omisso...

Ad secundum dicendum, quod malum importat privationem non absolutam...

ARTICVLVS VII.

Utrum species, quae est ex fine, continetur sub specie, quae est ex obiecto...

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod species bonitatis, quae est ex fine...

Præterea, semper vltima differentia constituit speciem vltimam...

SED CONTRA, cuiuslibet generis sunt determinatae differentiae...

RESPONDEO dicendum, quod aliqui actus dicuntur...

Ad hoc potest dupliciter dici. Primo quod licet actus malus etiam ex circumstantia...

humani, in quantum sunt voluntarij, sicut supra dictum est...

RESPONDEO dicendum, quod omnis actus speciem habet ex suo obiecto...

Circa quantum articulum eiusdem decimo octavae quaestione, omisso...

Ad tertium dicendum, quod quando multi actus specie differentes ordinantur ad vnum finem...

ARTICVLVS VII.

Utrum species, quae est ex fine, continetur sub specie, quae est ex obiecto...

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod species bonitatis, quae est ex fine...

Præterea, semper vltima differentia constituit speciem vltimam...

SED CONTRA, cuiuslibet generis sunt determinatae differentiae...

RESPONDEO dicendum, quod aliqui actus dicuntur...

Ad hoc potest dupliciter dici. Primo quod licet actus malus etiam ex circumstantia...

Super Quaestione decimo octavae Articulum quartum.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Super Quaestione decimo octavae Articulum quartum.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Art. 1.

Super Quaestione de... ma... articulo...

Ictū exterioris actus dupliciter potest habere ad finē volūtatis. Vno modo sicut per se ordinatur ad ipsū, sicut bene pugnare per se ordinatur ad victoriam. Alio modo per accidēs: sicut accipere rē alienā per accidēs, ordinatur ad dandū elemosynam. Oportet autem, vt Phil. dicit in 7. Metā, quod differētis diuidens aliquid genus, & constituit species illius generis, per se diuidit illud: autē per accidēs, non ēctē pōcedit diuisio: puta si quis dicat, animalū aliud rationale, aliud irrationale: & animalū irrationale, aliud alatum, aliud nō alatum. Quia nō alatum non sūt per se determinatiua eius, quod est irrationale. Oportet autē sic diuidere, animalū aliud habēt pedes, aliud nō habēs pedes: & habēt pedes aliud habēs duos, aliud quatuor, aliud multos. hęc enim per se determinat priorē differēntiam. Sic igitur quādo obi: ctū nō est per se ordinatum ad finē, differēntia specificā, quā est ex obi: ctō, non est per se determinatiua eius: quod est ex fine, nec cōtrariū: vnde vna istarū specierum non est sub alia, sed tunc actus moralis est sub duobus speciebus, quāsi disparatis. vnde dicitur quod ille, qui futurus, vt mōstratur, cōmittit duas malitias in vno actu. Si verō obi: ctū per se ordinatur ad finē, vna diuēntia differēntiarū est per se determinatiua alterius, vnde vna istarū specierum cōtinēbitur sub altera: considerandū autē restat, quā sub qua. Ad cuius euidēntiam primō considerandū est, quōd quanto aliqua differēntia inueniatur in forma magis particulari, tanto magis est specificā. Secundō, quōd quanto agens est magis vniuersale, tanto ex eo est forma magis vniuersalis. Tertio, quōd quāto aliquis finis est posterior, tanto rē, dicit agens vniuersalior, sicut victoria, quā est vltimus finis exercitatus, est finis intentus à summo ducē: ordinatio autem huius aciei, vel illius est finis intentus ab aliquo inferiori ducem. Et ex istis lequitur, quōd differēntia specificā, quā est ex fine, est magis generalis: & differēntia quā est ex obi: ctō per se ad talem finē ordinatō, est specificā respectu eius volūtatis enim, cuius propriū obi: ctum est finis, est vniuersale motuum respectu omnium potentiarū animā, quarum propria obi: ctā sunt obi: ctā particulariū actū. AD PRIMVM ergo dicēdū, quōd secundū suā substantiam non potest aliquid esse in duobus speciebus, quarum vna sub altera non ordinatur. Sed secundū ea quā rē adueniunt, potest aliquid sub diuersis speciebus contineri, sicut hoc pomum secundum colorem continetur sub hac specie, scilicet albi; & secundum odorem sub specie bene redolentis: & similiter actus, quī secundum substantiam suam est in vna specie naturā, secundum conditiones morales superueniētes ad duas species referri potest: vt supra dictū est. Ad secundum dicēdū, quōd finis est postremum in executione, sed est primum in intentione rationis: secundum quam accipiuntur moralium actuum species. Ad tertium dicēdū, quōd differēntia comparatur ad genus, vt forma ad materiam, in quantum facit esse genus in actu: sed etiam genus consideratur vt formalis species secundum quod differēntia comparatur ad genus, vt forma ad materiam, in quantum facit esse ab solutum & minus contrarium. vnde & partes diffinitionis, reducuntur ad genus causā formalis; vt

dicatur in lib. Physic. * & secundum hoc genus est causa formalis speciei, & tanto erit formalis, quanto communius.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum aliquis actus sit indifferens secundum suam speciem.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod non sit aliquis actus indifferens secundū suam speciem. malum enim est privatio boni secundū Aug. sed privatio & habitus sunt opposita immediata secundū Philof. ergo nō est aliquis actus quī secundū speciem sit indifferens, quāsi mediū existēs inter bonū & malum. Præterea, actus humani habēt speciem à fine vel obi: ctō, vt dictū est, sed omne obi: ctū & omnis finis habet rationē boni vel mali: ergo omnis actus humanus secundum suā speciem est bonus vel malus: nullus ergo est indifferens secundū speciem. Præterea, sicut dictū est, actus dicitur bonus, qui habet debiam perfectiōnem bonitatis, malus cui aliquid de hoc deficit: sed necesse est quōd omnis actus vel habeat totam plenitudinem suā bonitatis, vel aliquid ei deficiat: ergo necesse est, quōd omnis actus secundum speciem suam sit bonus vel malus, & nullus indifferens. SED CONTRA est quod August. dicit in lide fer. Do. in mōt. quod sunt quædam facta media, quæ possunt bene vel malo animo fieri de quibus est temerarium iudicare. sunt ergo aliqui actus secundum suam speciem indifferentes. RESPONDENDO dicēdū, quōd sicut dictū est, actus omnis habet speciem ab obi: ctō, & actus humanus, quī dicitur moralis, habet speciem ab obi: ctō, relato ad principium actuum humanorum: quod est ratio. vnde si obi: ctum actus includat aliquid, quod conueniat ordini rationis, erit actus bonus secundum suam speciem: sicut dare elemosynam indigenti. Si autē includat aliquid, quod repugnet ordini rationis, erit actus malus secundū speciem: sicut furari quod est tollere aliena. contingit autem quōd obi: ctū actus nō includat aliquid pertinens ad ordinem rationis: sicut leuare festucam de terra, iue ad campum, & huiusmodi, & tales actus secundum suam speciem sunt indifferentes. AD PRIMVM ergo dicēdū, quōd duplex est privatio: quædam quæ consistit in priuatione esse: & hæc nihil relinquit, sed totum aufert, vt cæcitas totaliter aufert visum, & tenebræ lucē, & mors vitam: & inter hanc priuationem & habitū oppositum non potest esse aliquid medium circa propriū susceptibile. Est autem alia priuatio, quæ consistit in priuari: cuius arguitudo est priuatio sanitatis, non quod tota sanitas sit sublata, sed quod est quasi quædam via ad totalem ablationem sanitatis, quæ fit per mortem. & idēo talis priuatio cum aliquid relinquit, nō est semper immediata cū opposito habita: & hoc modo malum est priuatio boni: vt Simplicius dicit in commēto super lib. Prædicamēntum, quia non totum bonum aufert, sed aliquid relinquit. vnde potest esse aliquid medium inter bonum & malum. Ad secundum dicēdū, quōd omne obi: ctum vel finis, habet aliquam bonitatem vel malitiam saltem naturalem: non tamen semper importat bonitatem, vel malitiam moralem: quæ consideratur per comparationem ad rationem, vt dictum est, atque de hac nunc agitur.

dum rectam rationem, vel disponiētiem. Ratio vero secundū non alia assignatur, nisi quia si quis dicit elemosynam pauperi, non propter finem de quo non cogitat, nec secundum alias circumstantias, talis actus non est bonus moraliter: quia non debite circumstantiatur: nec malus, quia non propter indebitū finem, puta vanā gloriam, ergo indifferens & priuatiue tantum malus, non contrariū. Sed hæc non solum verō nō conuolunt, sed sibiipsis forte aduertant. In enim actus & habitus indifferens, & habitus priuatiue conuolunt apud ipsum vt ex prædicta dist. 7. accipi potest in malum priuatiue & contrariū, vt Scō accipit, in actu morali sine idēto (vt probatur) vt sequentur quod actus indifferens, & malus contrarie conuolunt, quod implicat. Si autem quis quatuor dixerit genera actū & habituum moralium secundū bonum & malum moralitatis, quæ agamus illi, qui ea adueniunt in nobis motibus, quæ nō ipsæ, nec alius moribus propriis aut alienis potuit experiri. Proponant quæstio in speciebus & suis indiuiduis hactenus istos deliberatos: & aduertent errorem suum. Quatuor ergo agenda hęc sunt. Nam primō obi: ctū. Secundō fundamentis satisfaciēdum est. Tertio, de differēntia actus secundum obi: ctum seu speciem. Et quarto, quod non datur actus indifferens in particulari offendēdum est: procedentem autem ordine retrogrado, mōstrantes primō, quod omnis actus humanus in actu exercitō est bonus vel malus moraliter. Arguitur ergo sic primō, omnis actus otiosus est malus contrariū: est omnis actus deliberatus priuatiue debito sine, est otiosus, ergo malus contrariū. Maior est Iesu Christi, Matthæi 23. de verbo otioso. Idē enim est iudicium de reliquis actibus otiosis. Minor est nota ex terminis, otiosum enim est priuatiue finis: sicut dicitur: & est. Quod autem ad finem debium non ordinatur, nō solum illam nō assequitur, sed etiam sine se, quod dicitur: assequentiōnis fit. Præterea, si priuatio debiti finis in actu humano non consistit in actu malum contrariū, pari ratione, imo maiore, nullus alterius circumstantiæ priuatiue consistit actum humanum malum contrariū: patet sequela, quia circumstantiæ finis est prima, & magis intima: factas vero consequentiæ patet ex eo, quod actus boni ex genere suo fit bonus, &

quod non debent & ubi non debent, sunt moraliter mali: vt patet de actu conuigali, vt ex supra dictis authoribus de circumstantiis, Aristot. Tullio &c. Præterea, & est ratio literæ. Ratio deliberatiua quādo agit, debet agere propter debiti finem, quod debet ex ratione recta: recta autem ratio dicitur quod vnicuique datur quod sibi debetur ac per hoc quod actio ordinatur in finē debitiū. Sic ergo agit, & non propter debiti finem, ergo priuatiue sine debito, quod oportet, hoc autē est manifeste malum cōtrariū sicut priuatiue hominē de bono sibi debito. hęc de primo cōmunicando est Scō in vocabulis. Quod autē aliquis actus sit secundū obi: ctū indifferens, probatione nō eget: sed inductione leuare si quis dedit festucā de terra, sic ad agnē, & similia de liberare, actus humani sunt: tamē obiecta relatata ad rationē nec conueniētiā, nec difformitiam voluntati importata voluntati enim terminata ad hoc voluitum, puta ire ad agrū, nihil habet ex ratione boni vel mali: quoniam tale voluitū nec conuolunt nec difformitiam voluntati fecerit rationem: vt de se patet. vnde de pte & bene & male indifferenter ferit. hęc de secundo. Fundamentum autē Scōi est distinctio inter priuationem & contrarietatem. quæ pluries repetit. Et in hoc quid dicitur. Primum, quod aliud est loqui de priuatiō in cōmuni, & aliud de istis in tali materia. licet enim in cōmuni priuatiō non infrat contrarium: in aliqua tamen materia conuertitur priuatiō & contrarium, vt ipse Scō. ferit. hoc autem maxime accidit in materia morali secundum bonum & malum: quoniam si sit in naturalibus priuatiō formæ substantialis nunquam inuenitur nisi aduēta oppositæ formæ substantiali, ita in moralibus priuatiō substantialis bonitatis morali nunquam inuenitur, nisi aduēta oppositæ bonitatis. nunquam enim voluntas deliberata actum suū debita sibi bonitatem secundum rationem priuatiū tenendo in aliquid aliud bonū vere vel apparenter oppositum illi bono. si enim declinat in bonum non potest, quum nō oppositum possint esse simul, non declinat priuationem illius. Ex omniū horum radice est, quia agens non intendit in priuationem boni, nisi quia intendit aliud bonum impossibile illi priori, ac per hoc habentem annexā priuationē alterius. Secundō, quia ratio mali culpæ de quo sermo, cuius Deus non est author, non consistit in malitia contrariū, sed in malitia priuatiue: vt ex supra dictis patet. Et si actus humanus non esset malus cōtrariū, sed priuatiue tantum, actus ipse esset malus moraliter & peccatum. &c. Verbi gratia primum: Cæcitas, quæ est malū natura in oculo, insinuat tripartitū oculum, dispositionem contrariam visui, & priuationem visui debiti. Si in oculo esset priuatiō visus debiti, absque illa dispositione contraria, cæcitas esset malum otiosū: dispositio namque illa quomodo positum est, non consistit rationem malis: sed bonis: sed priuatiō visus debiti in oculo apto ratio, quando, &c. consistit rationem malis. Si igitur actus humanus, qui est capax boni & mali, moraliter declinat à bono mor. li. dato quod non perueniat ad bonum contrarium, quod vocatur secundum philosophum moralem malum cōtrariū, hoc ipso quod est priuatiue sibi debita quādo, &c. mali moralis vere & proprie ratione habet quod est esse malū priuatiue, habent enim finē in actu humano malo hæc tria. Priuatiō bonitatis debiti, malum contrariū, & actus humanus, sicut cæcitas dispositio contraria visui, & oculus. Ex distinctione igitur priuationis & contrarietatis oppositum potius sequitur eius quod intendit, quod cum malum moraliter cōtrariū sit malo absolute, quod sicut malū est priuatiō boni debiti substantiæ, quando, sicut, &c. ita malum & moraliter est priuatiō bonitatis debite secundū rationem, quando, sicut, &c. in actu humano & sine actu peccati habet secundum suam speciem cōtrarietatem bono, sue nō ratio peccati culpæ & mali moraliter in illa priuatione consistit: propter finem debiti factus est indifferens: eo enim quod priuatiue est sine debito, quando oportet, &c. mali moralis ratione habet, nec oportet est cōtrarietate ad hoc quod mali ratione habet, quoniam opus sit ad hoc quod species habeat positum in moralibus malis: vt patet ex supra dictis. Ex quo enim omnis actus deliberatus debet habere finem: quia omne agens agit propter finē, & cetera, oportet quod omnis actus humanus actus debet habere bonitatem, vel malitiam in suo exercitō, &c. mali moralis ratione habet, quoniam omnis actus humanus, est bonus, nō ipso facto, sed malus: quia si actus debet substantiæ, sicut, &c. bonitatem, & ad secundum verō dicitur, quod actus ipse est quibus sit iustitia, sicut boni moraliter, quoniam nō sunt totaliter perfecti, quia nō sunt prompēs, faciliēs, delectabiles, & breuitates, vt sunt ab habitibus, vnde sophisma consequentiæ est, actus non sunt ex virtute iustitiae habitus: ergo non sunt iusti. Ad tertium autem dicitur, quod licet habens virtutem nō tenetur ad semper vti illa: tenetur tamen quandoque operari vt forma virtutum, id

est, recta ratione, ac per hoc nunquam potest indifferenter operari. Ad primum autem inducitur ex quod iam patet: respondit, licet enim secundum Boc. & veritatem aliud sit priuatio iustitiæ, & aliud iniustitia habitus: ratio tamen mali consistit in ipsa priuatione iustitiæ, quando, sicut, &c. vnde & iniustitia ipsa actualis & habitualis cōtraria iustitiæ, nō habet rationē mali nisi ratione priuationis: ipsa igitur priuatio est primo malitiosus: cuiusque cōueniētia malum, per ipsam conueniētia & nō ratione contrarietatis. Mirū est autem de isto homine exponere, quod illa Diony. auctoritas &c. ad de. dno. Malū est singularibus defectibus intelligitur de malo priuatiue: & ex alia parte dicitur, quod malum priuatiue est indifferens. Siquis enim ex his quod Diony. tractatis lib. de malo, tractat de indifferente: quod bonum cōtrariū est causa integratiōis: autē ex singularibus defectibus: istos autem habet indifferentes, quos Scō. fixit, experientia testatur videri chimæros esse: eo quod nemo apparat habitum ad indifferens. Ad ea demum, quæ ex tractatibus lib. de malo, tractat de indifferente, respondendo dicitur, quod ratio primi nihil penitē valeat à necessitate obi: ctū ad immediationē boni & mali moralis in eodem procedēs. Ita enim quod obi: ctum est necessarium, & tamen neutrum: vt patet ex dictis, & si necessitates inferre immediationem boni & mali, est in omni voluntione non solum quid sit, sed etiam quod respectu finis omnis actus aut bonus est vel malus. Et solum verō pro ratione secundū implicat: quia si quis dicit elemosynam pauperi, & non propter finem, sed ad agnē, & similia de liberare, actus humani sunt: tamē obiecta relatata ad rationē nec conueniētiā, nec difformitiam voluntati importata voluntati enim terminata ad hoc voluitum, puta ire ad agrū, nihil habet ex ratione boni vel mali: quoniam tale voluitū nec conuolunt nec difformitiam voluntati fecerit rationem: vt de se patet. vnde de pte & bene & male indifferenter ferit. hęc de secundo. Fundamentum autē Scōi est distinctio inter priuationem & contrarietatem. quæ pluries repetit. Et in hoc quid dicitur. Primum, quod aliud est loqui de priuatiō in cōmuni, & aliud de istis in tali materia. licet enim in cōmuni priuatiō non infrat contrarium: in aliqua tamen materia conuertitur priuatiō & contrarium, vt ipse Scō. ferit. hoc autem maxime accidit in materia morali secundum bonum & malum: quoniam si sit in naturalibus priuatiō formæ substantialis nunquam inuenitur nisi aduēta oppositæ formæ substantiali, ita in moralibus priuatiō substantialis bonitatis morali nunquam inuenitur, nisi aduēta oppositæ bonitatis. nunquam enim voluntas deliberata actum suū debita sibi bonitatem secundum rationem priuatiū tenendo in aliquid aliud bonū vere vel apparenter oppositum illi bono. si enim declinat in bonum non potest, quum nō oppositum possint esse simul, non declinat priuationem illius. Ex omniū horum radice est, quia agens non intendit in priuationem boni, nisi quia intendit aliud bonum impossibile illi priori, ac per hoc habentem annexā priuationē alterius. Secundō, quia ratio mali culpæ de quo sermo, cuius Deus non est author, non consistit in malitia contrariū, sed in malitia priuatiue: vt ex supra dictis patet. Et si actus humanus non esset malus cōtrariū, sed priuatiue tantum, actus ipse esset malus moraliter & peccatum. &c. Verbi gratia primum: Cæcitas, quæ est malū natura in oculo, insinuat tripartitū oculum, dispositionem contrariam visui, & priuationem visui debiti. Si in oculo esset priuatiō visus debiti, absque illa dispositione contraria, cæcitas esset malum otiosū: dispositio namque illa quomodo positum est, non consistit rationem malis: sed bonis: sed priuatiō visus debiti in oculo apto ratio, quando, &c. consistit rationem malis. Si igitur actus humanus, qui est capax boni & mali, moraliter declinat à bono mor. li. dato quod non perueniat ad bonum contrarium, quod vocatur secundum philosophum moralem malum cōtrariū, hoc ipso quod est priuatiue sibi debita quādo, &c. mali moralis vere & proprie ratione habet quod est esse malū priuatiue, habent enim finē in actu humano malo hæc tria. Priuatiō bonitatis debiti, malum contrariū, & actus humanus, sicut cæcitas dispositio contraria visui, & oculus. Ex distinctione igitur priuationis & contrarietatis oppositum potius sequitur eius quod intendit, quod cum malum moraliter cōtrariū sit malo absolute, quod sicut malū est priuatiō boni debiti substantiæ, quando, sicut, &c. ita malum & moraliter est priuatiō bonitatis debite secundū rationem, quando, sicut, &c. in actu humano & sine actu peccati habet secundum suam speciem cōtrarietatem bono, sue nō ratio peccati culpæ & mali moraliter in illa priuatione consistit: propter finem debiti factus est indifferens: eo enim quod priuatiue est sine debito, quando oportet, &c. mali moralis ratione habet, nec oportet est cōtrarietate ad hoc quod mali ratione habet, quoniam opus sit ad hoc quod species habeat positum in moralibus malis: vt patet ex supra dictis. Ex quo enim omnis actus deliberatus debet habere finem: quia omne agens agit propter finē, & cetera, oportet quod omnis actus humanus actus debet habere bonitatem, vel malitiam in suo exercitō, &c. mali moralis ratione habet, quoniam omnis actus humanus, est bonus, nō ipso facto, sed malus: quia si actus debet substantiæ, sicut, &c. bonitatem, & ad secundum verō dicitur, quod actus ipse est quibus sit iustitia, sicut boni moraliter, quoniam nō sunt totaliter perfecti, quia nō sunt prompēs, faciliēs, delectabiles, & breuitates, vt sunt ab habitibus, vnde sophisma consequentiæ est, actus non sunt ex virtute iustitiae habitus: ergo non sunt iusti. Ad tertium autem dicitur, quod licet habens virtutem nō tenetur ad semper vti illa: tenetur tamen quandoque operari vt forma virtutum, id

Item 43.

Item 16. ad Enig.

Artic. 9.

q. 1. art. 3.

Ad

ciali, confute tamen dicitur...

retur, quod impossibile esset hominis voluntate esse bona...

SED CONTRA est quod dicitur Matth. 26. Non sicut ego volo...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur etiam in libro...

Super Quaestiones decem articulum...

IN articulo iungitur verba in responso...

ARTICVLVS X.

Verum necessarium sit voluntatem humanam conformari voluntati divinae...

AD DECIMUM sic proceditur. Videtur, quod voluntas hominis non debeat semper conformari divinae voluntati in volito...

Præterea, Deus vult damnare aliquem, quem præcitat in mortali peccato moriturum...

SED CONTRA, Quia super illud Psal. Rectos decet collaudatio dicitur glossa...

Præterea, Forma voluntatis est ex obiecto sicut et cuiuslibet actus...

RESPONDEO dicendum, quod sicut ex prædictis patet, voluntas fertur in suum obiectum secundum quod...

AD PRIMUM ergo dicendum, quod voluntas hominis non potest conformari voluntati divinae per æquiparantiam...

RESPONDEO dicendum, quod voluntas hominis non potest conformari voluntati divinae per imitationem...

Ex Aug. 2. super ier.

Artic. 3.

In hoc art.

terminos ritibus, scilicet actum voluntatis actum exteriorem...

AD PRIMUM verò, quod in contrarium obiectebatur, dicendum, quod magis vult quod Deus velit...

AD TERTIUM dicendum, quod non est repugnantia voluntatum, quando aliqui diuersa volunt non secundum eandem rationem...

QUAESTIO VIGESIMA, De bonitate & malitia exteriorum actuum humanorum...

INDE considerandum est de bonitate & malitia quantum ad exteriores actus...

PRIMO, utrum bonitas & malitia per prius sit in actu voluntatis, vel in actu exteriori...

ARTICVLVS I.

Verum bonitas vel malitia per prius sit in actu voluntatis vel in actu exteriori...

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod bonum & malum per prius consistat in actu exteriori...

Præterea, Bonum per prius conuenit bonitati, quia ea sunt ad finem habent rationem boni ex ordine ad finem...

quibus sunt &c. Prælibata autem volui hæc esse, ut intelligas primo...

SED CONTRA est quod Augustinus dicit in libro retractationum, quod voluntas est, qua peccatur...

RESPONDEO dicendum, quod aliqui actus exteriores possunt dici boni vel mali dupliciter...

AD PRIMUM ergo dicendum, quod actus exterior obiectum voluntatis in quantum proponitur voluntati a ratione...

ARTICVLVS II.

Verum tota bonitas & malitia exterioris actus dependeat ex bonitate voluntatis...

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod tota bonitas & malitia actus exterioris dependeat ex voluntate...

Est abetur conc. 1. in p. 32.

Artic. 7.

2. 1. artic. 8.

Infrà 9. 39.

Artic. 1. ad 3.

2. 2. 9.

10. 4. 11. 4.

Artic. 3. 1. 1.

Artic. 7. 1. 1.

Artic. 7. 1. 1.

Artic. 7. 1. 1.

Artic. 7. 1. 1.

Artic. 7. 1. 1.

Artic. 7. 1. 1.

Artic. 7. 1. 1.

Artic. 7. 1. 1.

7. 18. art. 6.

1. b. 1. c. 9.

om. 2.

Super Quaestiones vigesima articulum secundum.

IN titulo 2. articuli...

Aug. 1. b. 1. c. 9.

con. 1. b. 1. c. 9.

con. 1. b. 1. c. 9.

con. 1. b. 1. c. 9.

con. 1. b. 1. c. 9.

con. 1. b. 1. c. 9.

con. 1. b. 1. c. 9.

Super Quaestione vigesima quinta.

QUAESTIO VIGESIMA QUINTA. De ordine passionum adinuenientem, in quatuor articulis diuisa.

Tria titulum quaestionis vigesimae... circa titulum quaestionis vigesimae...

DEINDE considerandum est de ordine passionum adinuenientem... Et circa hoc quaeruntur quatuor...

ARTICVLVS I. Vtrum passiones irascibiles sint priores passionibus concupiscibilibus, vel e conuerso.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod passiones irascibiles sint priores passionibus concupiscibilibus...

Præterea, mouens est prius moeto. sed irascibilibus comparatur ad concupiscibilem sicut mouens ad motuad hoc enim datur animalibus...

SED CONTRA. Passiones concupiscibiles respiciunt bonū absolutum, passiones autem irascibiles respiciunt bonum contraxum...

RESPONDEO dicendum, quod passiones concupiscibiles ad plura se habent quam passiones irascibiles. Nam in passionibus concupiscibilibus inuenitur aliquid pertinens ad motum...

motum iræ, quia cum ex tristitia præcedente aliquid insurgit in vindictam, hoc pertinet ad motum iræ...

ARTICVLVS II. Vtrum amor sit prima passio concupiscibilis.

AD SECNDVM sic proceditur. Videtur, quod amor non sit prima passio concupiscibilis...

Præterea, Amor vnionem quādam importat. est enim vis vniciua de concretis; vt Dion. dicit in cap. 4. de diu. nomi. sed concupiscentia vel desiderium est motus ad vnionem rei concupiscitæ vel desideratæ...

SED CONTRA. est quod Augustinus dicit in 14. de Ciuit. Dei, quod omnes passiones ex amore causantur: amor enim inhiās habere quod amat, cupiditas est: id autem habens obque fruens, letitia: amor ergo est prima passio concupiscibilis.

simpliciter spectat ad concupiscibile: bonum autem sensibile determinat ad arduitate...

ARTICVLVS III. Vtrum spes sit prima inter passiones irascibiles.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod spes non sit prima inter passiones irascibiles...

Præterea, Arduum est obiectum irascibile: sed magis videtur esse arduum, quod respicitur a spes...

RESPONDEO dicendum, quod duplex est amor amari ad amantem. Vna quidem realis secundum conjunctionem ad rem ipsam & talis vnio pertinet ad gaudium vel delectationem...

Secundo articulo aduerte quā in congre passionis notitiam tradidit Scors. dicit in primo, distinctio prima, quæstio quarta...

ARTICVLVS IIII. Vtrum timor sit prima inter passiones irascibiles.

AD QUARTVM sic proceditur. Videtur, quod timor non sit prima inter passiones irascibiles...

Præterea, Timor est passio irascibilis, quæ respicitur a spes: sed magis videtur esse arduum, quod respicitur a spes...

RESPONDEO dicendum, quod duplex est timor: timor scilicet de futuro, & timor de presenti. Timor de futuro respicitur a spes: sed magis videtur esse arduum, quod respicitur a spes...

RESPONDEO dicendum, quod obiecta concupiscibilia sunt bonum & malum. naturaliter autē est prius bonum malo, eo quod malum est priuatiū boni...

ARTICVLVS V. Vtrum audacia sit prima inter passiones irascibiles.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod audacia non sit prima inter passiones irascibiles...

Præterea, Audacia est passio irascibilis, quæ respicitur a spes: sed magis videtur esse arduum, quod respicitur a spes...

RESPONDEO dicendum, quod duplex est audacia: audacia scilicet de futuro, & audacia de presenti. Audacia de futuro respicitur a spes: sed magis videtur esse arduum, quod respicitur a spes...

responsio ad secundum dubium occurrit ad hominem: quia ipse Author superius in quaestio 23. articulo secundum: expresse vult quod arduum habet rationem...

ARTICVLVS VI. Vtrum timor sit prima inter passiones irascibiles.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod timor non sit prima inter passiones irascibiles...

Præterea, Timor est passio irascibilis, quæ respicitur a spes: sed magis videtur esse arduum, quod respicitur a spes...

RESPONDEO dicendum, quod duplex est timor: timor scilicet de futuro, & timor de presenti. Timor de futuro respicitur a spes: sed magis videtur esse arduum, quod respicitur a spes...

AD HOC dicitur, quod quia obiectum irascibile est totū contractum, scilicet bonum arduum & malum arduum, & harum duarum rationum, scilicet bonitatis & arduitatis magis habet rationē tractū bonitas, quam arduitas...

ARTICVLVS VII. Vtrum timor sit prima inter passiones irascibiles.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quod timor non sit prima inter passiones irascibiles...

Præterea, Timor est passio irascibilis, quæ respicitur a spes: sed magis videtur esse arduum, quod respicitur a spes...

RESPONDEO dicendum, quod duplex est timor: timor scilicet de futuro, & timor de presenti. Timor de futuro respicitur a spes: sed magis videtur esse arduum, quod respicitur a spes...

icitate enim tribuitur ad defectu singularitatis vel excellentie...

larum zelotes propter multum amorem, quem habet ad existentiam...

RESPONDEO dicendum, quod zelus quocumque modo sumatur... dicitur in lib. 8. quaest. 2...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Apostolus ibi loquitur de zelo inuidie...

AD TERTIUM dicendum, quod hoc ipsum, quod aliquis odio habet...

ARTICVLVS V.

Utrum amor sit passio laesa amanti.

AD QVINTVM sic proceditur, videtur quod amor sit passio laesa... IACOBI art. 20. nihil scribendum...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dicitur de amore...

Amor est, amor significat coaptationem quandam appetituum virtutis ad aliquod bonum...

AD PRIMUM, quae in contrariis obicitur, dicendum, quod amor attribui potest quatuor effectus...

ARTICVLVS VI.

Utrum amor sit causa omnium, quae amans agit.

AD SEXTVM sic proceditur, videtur quod amans non agat omnia ex amore...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod obiectum illa procedit de amore...

AD SECUNDVM dicendum, quod ex amore, sicut iam dictum est...

QUESTIO VIGESIMANA, De odio, in sex articulis diuisa.

DE INDE considerandum est de odio. Et circa hoc queruntur sex...

Super Quaestione vigesima articulum primum.

IN art. 2. nota tria. Notate, primo in titulo, quod bis dicitur obiectum...

ARTICVLVS I.

Utrum causa obiectum odij sit malum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod obiectum & causa odij non sit malum...

RESPONDEO dicendum, quod appetitus naturalis dicitur ad aliquam apprehensionem...

ARTICVLVS II.

Utrum odium causetur ex amore.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod ex amore non sit causa odij...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur in secundo libro Rhetorice...

sonantem malis illis consonat, affirmaque illa in suo effectu...

videtur contingit quandoque nec odium mali, nec amorem boni esse bonum...

ARTICVLVS III.

Utrum odium causetur ex amore.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod ex amore non sit causa odij...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur in secundo libro Rhetorice...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in his, quae ex opposito diuiduntur...

vel res, vt obiectis propriis odij amor autem non, sed solus suus habitudo...

Super Questionem trigemam...

Præterea. Si delectatio perficit operationem...

Missa questione trigemina...

Præterea. Illud quod fugit virtuosus...

Præterea. Illud quod est optimum...

Præterea. Id quod est optimum...

Præterea. Id quod ab omnibus desideratur...

Præterea. Id quod dicitur prout dicitur...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Quæstio Trigesima Quarta De bonitate & malitia delectationum...

Deinde considerandum est de bonitate & malitia delectationum...

Circa hoc queruntur quatuor...

Articulus I.

Verum omnis delectatio sit mala.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod omnis delectatio sit mala...

Præterea. Illud quod fugit virtuosus...

cas temperans. ergo delectationes secundum se sunt malæ & fugiendæ.

Præterea. Virtus & ars sunt circa difficile & bonum...

Sed contra est quod in Psalm. 36 dicitur...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Ad primum ergo dicendum...

Ad primum ergo dicendum...

Ad primum ergo dicendum...

Ad primum ergo dicendum...

Ad primum ergo dicendum...

Ad primum ergo dicendum...

Ad primum ergo dicendum...

Ad primum ergo dicendum...

Ad primum ergo dicendum...

Ad primum ergo dicendum...

Super Questionem trigemam...

Articulus II.

Verum omnis delectatio sit bona.

In secundo articulo...

Præterea. Illud secundum se est bonum...

Præterea. Illud quod est optimum...

Præterea. Id quod est optimum...

Præterea. Id quod ab omnibus desideratur...

Præterea. Id quod dicitur prout dicitur...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Articulus III.

Verum aliqua delectatio sit optimum.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod nulla delectatio sit optimum...

Præterea. Illud quod est optimum...

Præterea. Illud quod est optimum...

Præterea. Id quod est optimum...

Præterea. Id quod ab omnibus desideratur...

Præterea. Id quod dicitur prout dicitur...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Respondendo dicendum...

Super Quaestioni trigesima sexta Articulum octavum.

Quo modo primo articulo, circa octavum...

Super Quaestioni trigesima sexta Articulum primum.

In primo articulo quaestioni trigesima...

Secundum occurrit vni dubium non...

Secundum occurrit vni dubium non...

Super Quaestioni trigesima sexta Articulum octavum.

Super Quaestioni trigesima sexta Articulum octavum.

Opposta: sed praedicta non habent oppositionem...

SED CONTRA est auctoritas vniuersusque, scilicet Gregor. Nicaei & Damasceni locis citatis.

RESPONDEO dicendum, quod ad rationem speciei...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod dolor interior...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod dolor interior...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod dolor interior...

DEINDE considerandum est de causis tristitia.

ARTICVLVS I. Verum causa doloris sit bonum amissum, vel malum coniuictum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod bonum amissum sit magis causa doloris...

Text. 10. et 11.

Cap. 2.

Quaest. 10. art. 2.

In corp.

2. praec. 2. et 3. art. 4.

Praeterea, Supra dictum est, quod dolor, qui delectationi contrariatur, est de eodem...

2. praec. 2. et 3. art. 4.

Praeterea, Secundum Aug. 14. de Ciuit. Dei, Amor est causa tristitia...

2. praec. 2. et 3. art. 4.

RESPONDEO dicendum, quod si hoc modo se haberent priuationes...

RESPONDEO dicendum, quod si hoc modo se haberent priuationes...

RESPONDEO dicendum, quod si hoc modo se haberent priuationes...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ipsa amissio boni apprehenditur...

AD SECUNDVM dicendum, quod delectatio & dolor est contrarius...

AD TERTIVM dicendum, quod quando ex vna causa proueniunt...

ARTICVLVS II. Verum concupiscentia sit causa doloris.

AD SECVDVM sic proceditur. Videtur, quod concupiscentia non sit...

2. praec. 2. et 3. art. 4.

ARTICVLVS III. Verum appetitum unitatis sit causa doloris.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod appetitum unitatis non sit...

2. praec. 2. et 3. art. 4.

SED CONTRA est quod Aug. dicit in Ench. Substantibus ignorantia...

RESPONDEO dicendum, quod tristitia est motus quidam appetitus animalis...

Super Quaestioni trigesima sexta Articulum octavum.

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

Asignari potest: vna per modum finis, alia sicut vnde est principium...

SED CONTRA est quod Aug. dicit in 3. de lib. arbit. Prima secunda S. Thom.

Art. praec.

3. 2. art. 6. Lib. 14. de ciuit. Dei. c. 8. c. 9. c. 10. art. 2. ad 2.

Super Quaestioni trigesima sexta Articulum octavum.

In corp.

Super Quaestioni trigesima sexta Articulum octavum.

3. dist. 31. q. 4. c. 8. c. 9. c. 10.

3. dist. 31. q. 4. c. 8. c. 9. c. 10.

Super Quæstionem...

Ica quæstionem... quod ex dolore quem bestia sentit...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod non omnis vnio... AD SECUNDUM dicendum, quod separatim potest esse delectatio...

ARTICVLVS III.

Veritas potestas, cui non potest resisti, sit causa doloris.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod potestas maior non debet poni causa doloris...

PRATEREA, Nocentiam illarum est causa doloris... SED CONTRA est quod Augustinus dicit in libro de natura boni...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, malum coniunctum est causa doloris...

AD SECUNDUM dicendum, quod separatim potest esse delectatio... AD TERTIUM dicendum, quod separatim potest esse delectatio...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod maior potestas... AD SECUNDUM dicendum, quod est agens in potentia...

secundum quod est agens actu, dum scilicet facit coniunctionem mali corruptiui... AD SECUNDUM dicendum, quod nihil prohibet aliquam potestatem...

QVÆSTIO TRIGESIMASEPTIMA, De effectibus doloris vel tristitia, in quatuor articulos diuisa.

DE INDE considerandum est de effectibus doloris vel tristitia... Et circa hoc queruntur quatuor...

ARTICVLVS I.

Verum dolor auferat facultatem addiscendi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod dolor non auferat facultatem addiscendi... PRATEREA, Isa. 28. dicitur, Quem docebit scientiam...

PRATEREA, Tristitia delectationi opponitur, sed effectus delectationis est dilatio cui non opponitur... SED CONTRA est quod Augustinus dicit in 1. Solidiorum...

RESPONDEO dicendum, quod quia omnes potentia anime in vna essentia anime radicantur... PRATEREA, Tristitia interior preeminet dolori exteriori...

RESPONDEO dicendum, quod quia omnes potentia anime in vna essentia anime radicantur... PRATEREA, Tristitia interior preeminet dolori exteriori...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, malum coniunctum est causa doloris... AD SECUNDUM dicendum, quod separatim potest esse delectatio...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod maior potestas... AD SECUNDUM dicendum, quod est agens in potentia...

considerationem rationis. Vnde in 7. Ethic. dicitur quod impossibile est in ipsa delectatione venerorum aliquid intelligere... AD TERTIUM dicendum, quod dolor exterior accidit ex læsione corporali...

ARTICVLVS II.

Verum aggravatio animi sit effectus tristitia vel doloris.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur, quod aggravatio animi non sit effectus tristitia... PRATEREA, Tristitia delectationi opponitur...

PRATEREA, Ad tristitiam pertinet absorbere: ut patet per illud, quod apostolus dicit 2. ad Cor. 2. Ne forte abundantiori tristitia absorbeatur... SED CONTRA est quod Greg. Nicens. & Damas. ponunt tristitiam aggravantem...

RESPONDEO dicendum, quod effectus passionum anime quandoque metaphoricè nominantur secundum similitudinem sensibilibus corporum... PRATEREA, Si facit aliquid corporale nocentium, hoc non est nisi in quantum habet corporalem transmutationem...

RESPONDEO dicendum, quod quia omnes potentia anime in vna essentia anime radicantur... PRATEREA, Tristitia interior preeminet dolori exteriori...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, malum coniunctum est causa doloris... AD SECUNDUM dicendum, quod separatim potest esse delectatio...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod maior potestas... AD SECUNDUM dicendum, quod est agens in potentia...

sed sollicitudo adiuuat ad bene operandum. Vnde apostolus dicit 2. ad Timoth. 2. Sollicitè cura reipsum exhibere operarium inconfutibilem...

PRATEREA, Tristitia causat in multis concupiscentiam, ut dicitur in 7. Ethic. sed concupiscentia facit ad intentionem operationis: ergo & tristitia... PRATEREA, Sicut quædam operationes propriæ sunt gaudendum: ita etiam quædam operationes, his qui contristantur...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 10. Ethicor. quod delectatio perficit operationem, & e converso tristitia impedit.

RESPONDEO dicendum, quod sicut iam dictum est, tristitia quandoque non ita aggruat vel absorbet animum, ut omnem motum interiore & exteriori excludat...

ARTICVLVS III.

Verum tristitia magis nocet corpori, quam alie anime passionis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod tristitia non inferat maximè corpori nocentium: Tristitia enim habet esse spirituale in anima...

PRATEREA, Si facit aliquid corporale nocentium, hoc non est nisi in quantum habet corporalem transmutationem adiuuantem: sed corporalis transmutatio inuenitur in omnibus anime passionibus... PRATEREA, Philosophus dicit in 7. Ethic. quod ira & concupiscentia quibusdam insanias faciunt...

SED CONTRA est quod dicitur Proverb. 17. Animus gaudet ætatem floridam facit, spiritus tristis exsiccat ossa. Et Proverbiorum 22. Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ita tristitia viri nocet cordi...

RESPONDEO dicendum, quod tristitia inter omnes anime passionis magis corpori nocet, cuius ratio est: quia tristitia repugnat humanæ vitæ, quantum ad speciem motus sui, & non solum quantum ad mensuram seu quantitatem...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod maior potestas... AD SECUNDUM dicendum, quod est agens in potentia...

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod tristitia non impedit omnem operationem. Sollicitudo enim est tristitia causatur, ut patet per authoritatè apostoli inductam...

Super Quaestione trigesima...

cessum possunt nocere: passionis autem, quae importat morum appetitus...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quia anima naturaliter mouet corpus...

QUESTIO TRIGESIMA octaua. De remedijs tristitia, seu doloris, in quinque articulis diuisa.

DE INDE considerandum est de remedijs doloris, seu tristitia...

ARTICVLVS I.

Utrum dolor uel tristitia mitigetur per quamlibet delectationem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod non quilibet delectatio mitiget quemlibet dolorem...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 7. Ethic. quod expellit delectatio tristitiam...

RESPONDEO dicendum, quod sicut ex praedictis patet, delectatio est quadam quies appetitus...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet non omnis delectatio contrarietur omni tristitia...

AD SECUNDUM dicendum, quod delectationes malorum non causant tristitiam in praesenti...

AD TERTIUM dicendum, quod ex leuiori causa impeditur usus rationis, quam corruptur uita...

ARTICVLVS II.

Utrum dolor uel tristitia mitigetur per flum.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur, quod fluetus non mitiget tristitiam...

AD TERTIUM dicendum, quod Philosophus dicit in 4. Confess. quod quando dolebat de morte amici...

RESPONDEO dicendum, quod lachrymae & gemitus naturaliter mitigant tristitiam...

ARTICVLVS III.

Utrum dolor & tristitia mitigentur per compassionem amicorum.

AD TERTIUM sic proceditur. Videtur, quod dolor amicitia mitigetur...

AD TERTIUM dicendum, quod Philosophus dicit in 9. Ethic. quod in tristitia amicus condolens consolatur...

RESPONDEO dicendum, quod naturaliter amicus condolens in tristitia est consolatorius...

ARTICVLVS IIII.

Utrum per contemplationem ueritatis dolor & tristitia mitigentur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod contemplatio ueritatis non mitiget dolorem...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in utroque amicitia manifestatur, scilicet & quod congaudet gaudenti...

AD SECUNDUM dicendum, quod ipse dolor amicitia secundum se contristat...

SED CONTRA est quod Aug. dicit in 1. Soliloquio. Videbarur mihi, si se ille mentibus nostris ueritatis fulgor aperiret...

RESPONDEO dicendum, sicut supra dictum est, quod in contemplatione ueritatis maxima delectatio consistit...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod qui addit scientiam, addit dolorem: uel propter difficultatem & defectum inueniendae ueritatis...

AD SECUNDUM dicendum, quod intellectus speculatiuus non mouet animum ex parte rei speculatae...

AD TERTIUM dicendum, quod in ueribus anima fit redundantia ad superiorem & inferiorem & secundum hoc delectatio contemplationis...

ARTICVLVS V.

Utrum dolor & tristitia mitigentur per somnum & balnea.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod somnus & balneum non mitigent tristitiam...

AD PRATEREA, idem effectus non uidetur causari ex contrariis causis: sed huiusmodi cum sint corporalia...

AD TERTIUM, tristitia & dolor secundum quod pertinent ad corpus, in quadam transmutatione cordis consistunt...

SED CONTRA est quod Augustinus dicit libro 9. Confessionum. Audieram balnei nomen inde dictum...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est, tristitia secundum suam speciem repugnat vitali moti...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ipsa debita corporis dispositio in quantum sentitur, delectationem causat...

AD SECUNDUM dicendum, quod delectationum una aliam impedit, ut supra dictum est...

AD TERTIUM dicendum, quod omnia bona dispositio corporis redundat quodammodo ad cor, sicut ad principium...

ARTICVLVS II.

Verum spes sit in vi apprehensiva, an in vi appetitiva.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur, quod spes pertinet ad vim cognitivam. Spes enim videtur esse expectatio quaedam...

SED CONTRA, Spes est de bono, sicut dictum est. Bonum autem inquantum humanum, non est obiectum cognitivum...

RESPONDEO dicendum quod cum spes importet extensionem quandam appetitus in bonum, manifeste pertinet ad appetitivum virtutem...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quia spes respicit ad bonum possibile, inquit dupliciter homini motus spei...

Ad secundum dicendum, quod illud quod homo desiderat, & aestimat se posse adipisci, credit se adepturum, & ex tali fide in cognitivam procedente motus sequens in appetitu...

ARTICVLVS III.

Verum spes sit in brutis animalibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod in brutis animalibus non sit spes. Spes enim est de futuro bono...

Præterea, Obiectum spei est bonum possibile adipisci, sed possibile, & impossibile sunt quaedam differentia...

SED CONTRA, Spes est passio irascibilis, sed in brutis animalibus est irascibilis ergo & spes.

RESPONDEO dicendum, quod interiores passionibus animalibus ex exterioribus motibus apprehendi possunt...

2. 2. q. 12. artic. 1. corp. Et 3. dist. 27. q. 2. 1. art. 1. corp. et q. 2. art. 2. corp. Et 4. art. 2. corp.

Art. præc.

Text. 17. 2. 1.

Text. 9. 2. 1. corp. et q. 2. art. 1. corp. et q. 2. art. 2. corp. et q. 2. art. 3. corp. et q. 2. art. 4. corp. et q. 2. art. 5. corp.

Text. 1. 2. 3. 4. 5.

q. 2. art. 2. et q. 2. art. 3.

Text. 17. 2. 1.

Text. 9. 2. 1. corp. et q. 2. art. 1. corp. et q. 2. art. 2. corp. et q. 2. art. 3. corp. et q. 2. art. 4. corp. et q. 2. art. 5. corp.

Text. 1. 2. 3. 4. 5.

enim consequendum mouer quod appetit, & ex differentia inter desiderium & spem...

Super Questionis quadragesime articulum tertium.

IN articulo 3. omisso dubium occurrit de eo quod dicitur quod bruta non cognoscunt futura...

Ad eundem huius ambiguitatis scientiam...

Ad tertium dicendum, quod obiectum spei non tantum addit possibilitatem super obiectum desiderij...

Præterea, Philosophus dicit in secundo de celo, quod de omnibus enunciando aliquid...

SED CONTRA est quod perceptio in inexperientia, ergo in experientia videtur esse magis causa spei...

obiecto cognito ex defectu cognitionis provenit, & ad ignobilitatem appetentis spectat, si vero creditur quod animalia timet & sperant ex obiecto futuro...

Ad tertium dicendum, quod obiectum spei non est possibile prout est quaedam differentia verisimiliter consequitur habitudinem prædicat ad subiectum...

ARTICVLVS IIII.

Verum spei contrarietas desperatio.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod desperatio non sit contraria spei...

Præterea, Contraria videtur esse circa idem, sed spes & desperatio non sunt circa idem...

Præterea, Motui non contrariatur motus, quia quies vero opponitur motui...

SED CONTRA est quod desperatio nominatur per contrarium spei...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, in mutationibus videtur duplex contrarietas...

SED CONTRA est quod aliud quod A erit, & different per se differentiam præsentis & futuri...

perceptioni sensitiue, in hoc enim conuenit cum præterito, neutrum enim est in seipso...

Ad secundum dicendum, quod desperatio non respicit malum sub ratione mali...

ARTICVLVS V.

Verum causa spei sit experientia.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod experientia non sit causa spei...

Præterea, Philosophus dicit in secundo Rhetoricæ, quod scilicet difficultis spei propter experientiam...

Præterea, Philosophus dicit in secundo de celo, quod de omnibus enunciando aliquid...

SED CONTRA est quod aliud quod A erit, & different per se differentiam præsentis & futuri...

SED CONTRA est quod aliud quod A erit, & different per se differentiam præsentis & futuri...

Laco cit.

Ca. 3. 10. 5.

in prin. li. 2. 10. 6.

Capit. 13. 10. 6.

Text. 14. 10. 7.

Super Quaestione quatuordecima...

potentiam qua decitare possunt...

QUAESTIO QUADRAGESIMA QUARTA...

IN DE considerandum est...

Et circa hoc, quaruntur...

ARTICVLVS I

Utrum timor faciat contractionem...

AD PRIMVM sic proceditur...

Præterea, Multiplicatis spiritibus...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

Præterea, Verecundia est quedam...

tingit ex imaginatione defectus virtutis...

Ad secundum dicendum, quod naturale...

Ad tertium dicendum, quod pericula...

Ad quartum dicendum, quod pericula...

Ad quintum dicendum, quod pericula...

Ad sextum dicendum, quod pericula...

Ad septimum dicendum, quod pericula...

Ad octavum dicendum, quod pericula...

Ad nonum dicendum, quod pericula...

Ad decimum dicendum, quod pericula...

Ad undecimum dicendum, quod pericula...

Ad duodecimum dicendum, quod pericula...

Ad tredecimum dicendum, quod pericula...

Ad quatuordecimum dicendum, quod pericula...

Ad quindecimum dicendum, quod pericula...

Ad sexdecimum dicendum, quod pericula...

Ad sedecimum dicendum, quod pericula...

Ad septendecimum dicendum, quod pericula...

Ad octodecimum dicendum, quod pericula...

Ad nondecimum dicendum, quod pericula...

Ad viginti dicendum, quod pericula...

Ad viginti unum dicendum, quod pericula...

Ad viginti duo dicendum, quod pericula...

Ad viginti tres dicendum, quod pericula...

Ad viginti quatuor dicendum, quod pericula...

Ad viginti quinque dicendum, quod pericula...

Ad viginti sex dicendum, quod pericula...

Ad viginti septem dicendum, quod pericula...

Ad viginti octo dicendum, quod pericula...

autem de malo prout vix repelli potest...

ARTICVLVS III.

Utrum timor faciat tremorem...

AD TERTIVM sic proceditur...

Præterea, Emissio superfluitur ex calore...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

Præterea, In timore calor ab exterioribus...

operari. Si verò timor tantum increfcat...

Ad secundum dicendum, quod illi, qui...

Ad tertium dicendum, quod omnis...

Ad quartum dicendum, quod omnis...

Ad quintum dicendum, quod omnis...

Ad sextum dicendum, quod omnis...

Ad septimum dicendum, quod omnis...

Ad octavum dicendum, quod omnis...

Ad nonum dicendum, quod omnis...

Ad decimum dicendum, quod omnis...

Ad undecimum dicendum, quod omnis...

Ad duodecimum dicendum, quod omnis...

Ad tredecimum dicendum, quod omnis...

Ad quatuordecimum dicendum, quod omnis...

Ad quindecimum dicendum, quod omnis...

Ad sedecimum dicendum, quod omnis...

Ad septendecimum dicendum, quod omnis...

Ad octodecimum dicendum, quod omnis...

Ad nondecimum dicendum, quod omnis...

Ad viginti dicendum, quod omnis...

Ad viginti unum dicendum, quod omnis...

Ad viginti duo dicendum, quod omnis...

Ad viginti tres dicendum, quod omnis...

Ad viginti quatuor dicendum, quod omnis...

Ad viginti quinque dicendum, quod omnis...

Ad viginti sex dicendum, quod omnis...

Ad viginti septem dicendum, quod omnis...

Ad viginti octo dicendum, quod omnis...

Ad viginti novem dicendum, quod omnis...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Super Quaestione quatuordecima...

Supra...

Supra...

Supra...

Supra...

Supra...

Supra...

In fest...

Ad argu...

In fest...

In fol...

Cap. 3...

Cap. 2...

Cap. 2...

Supra...

Supra...

Supra...

Supra...

Supra...

Supra...

Iatiginesse mali. sed infra boni laetudinem...

quod passiones irascibilis habent duplicem contrarietatem...

ARTICVLVS II.

De virtute audacia consequatur...

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod audacia non consequatur spem...

Præterea, Sicut audacia contrariatur timori...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. Ethicorum...

RESPONDEO dicendum, quod potentiam pertinentem omni motus appetitivæ...

Præterea, Audacia intendit quoddam bonum...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. Ethicorum...

RESPONDEO dicendum, quod sicut iam pluries dictum est...

Præterea, Sicut timor contrariatur timori...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. Ethicorum...

RESPONDEO dicendum, quod sicut iam pluries dictum est...

Ad secundum dicendum, quod est...

bonum simpliciter sit prius quam malum, tamen fuga per prius debetur malo quam bono...

et non secundum se consideratur, vt tamen exercitum cum requisitis ad ipsum per se obiectum fortiaur.

Super Quaestione qua dicitur...

Licea dicta in 2. articulo, dicitur quod...

ARTICVLVS III.

De virtute defectu aliquo sit causa audacia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod defectus aliquis sit causa audacia...

Præterea, Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum...

RESPONDEO dicendum, quod sicut iam pluries dictum est...

Præterea, Sicut timor contrariatur timori...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum...

RESPONDEO dicendum, quod sicut iam pluries dictum est...

Præterea, Sicut timor contrariatur timori...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum...

RESPONDEO dicendum, quod sicut iam pluries dictum est...

Ad secundum dicendum, quod est...

remotionem terribilium appropinquantium, quia nulli nocuit, quia non videt aliquod periculum immminere...

Super Quaestione qua dicitur...

Licea dicta in 2. articulo, dicitur quod...

ARTICVLVS I.

De virtute defectu aliquo sit causa audacia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod defectus aliquis sit causa audacia...

Præterea, Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum...

RESPONDEO dicendum, quod sicut iam pluries dictum est...

Præterea, Sicut timor contrariatur timori...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum...

RESPONDEO dicendum, quod sicut iam pluries dictum est...

Præterea, Sicut timor contrariatur timori...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum...

RESPONDEO dicendum, quod sicut iam pluries dictum est...

Ad secundum dicendum, quod est...

quidam motus appetitus sensitivus, sequitur apprehensionem appetitus virtutis, virtus autem sensitiva non est collativa...

Super Quaestione qua dicitur...

Licea dicta in 2. articulo, dicitur quod...

ARTICVLVS I.

De virtute defectu aliquo sit causa audacia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod defectus aliquis sit causa audacia...

Præterea, Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum...

RESPONDEO dicendum, quod sicut iam pluries dictum est...

Præterea, Sicut timor contrariatur timori...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum...

RESPONDEO dicendum, quod sicut iam pluries dictum est...

Præterea, Sicut timor contrariatur timori...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Rhetoricorum...

RESPONDEO dicendum, quod sicut iam pluries dictum est...

Ad secundum dicendum, quod est...

Super Quæstionibus quædam...

RESPONDEO dicendum, quod aliquid dicitur generale dupliciter...

In articulo eiusdem...

Præterea, ira semper est cum spe...

Præterea, ira semper est cum spe...

RESPONDEO dicendum, quod motus appetitivus virtutis sequitur actum virtutis...

Præterea, ira semper est cum spe...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est...

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod ira non sit cum ratione...

Præterea, animalia bruta carent ratione, tamen in eis invenitur ira...

quod humanus est punire quod peccaverit ad iram...

AD PRIMVM ergo dicendum, in homine considerari potest & naturalis complexio...

Præterea, ira semper est cum spe...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est...

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod ira sit in concupiscibili...

Præterea, ira semper est cum spe...

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod ira non sit naturalior quam concupiscentia...

AD SECUNDUM dicendum, ipsa ratio pertinet ad naturam hominis...

ARTICVLVS III.

Vtrum ira sit in concupiscibili.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod ira sit in concupiscibili...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ira dicitur crescere in odium...

Præterea, ira semper est cum spe...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est...

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod ira sit in concupiscibili...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est...

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod ira non sit naturalior quam concupiscentia...

RESPONDEO dicendum, quod naturaliter dicitur illud quod causatur a natura...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est...

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod ira sit in concupiscibili...

AD SECUNDUM dicendum, ipsa ratio pertinet ad naturam hominis...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est...

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod ira sit in concupiscibili...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est...

ARTICVLVS II.

Vtrum obiectum ira sit bonum vel malum.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod obiectum ira sit malum...

Præterea, ira semper est cum spe...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est...

Præterea, ira semper est cum spe...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est...

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod ira sit in concupiscibili...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est...

AD SECUNDUM dicendum, ipsa ratio pertinet ad naturam hominis...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est...

Super Quaestione quinta... quae agitur de articulo primo.

Quaestio V. IN QVA... quae agitur de articulo primo.

Articulus secundus... quae agitur de articulo primo.

Quaestio VI. IN QVA... quae agitur de articulo primo.

Articulus tertius... quae agitur de articulo primo.

In primo articulo... quae agitur de articulo primo.

Articulus secundus... quae agitur de articulo primo.

Articulus tertius... quae agitur de articulo primo.

Articulus quartus... quae agitur de articulo primo.

Ad primum sic proceditur... quae agitur de articulo primo.

Articulus secundus... quae agitur de articulo primo.

Articulus tertius... quae agitur de articulo primo.

Articulus quartus... quae agitur de articulo primo.

Ad primum sic proceditur... quae agitur de articulo primo.

Articulus secundus... quae agitur de articulo primo.

Articulus tertius... quae agitur de articulo primo.

Articulus quartus... quae agitur de articulo primo.

Ad primum sic proceditur... quae agitur de articulo primo.

Articulus secundus... quae agitur de articulo primo.

Articulus tertius... quae agitur de articulo primo.

Articulus quartus... quae agitur de articulo primo.

Ad primum sic proceditur... quae agitur de articulo primo.

Articulus secundus... quae agitur de articulo primo.

Articulus tertius... quae agitur de articulo primo.

Articulus quartus... quae agitur de articulo primo.

In articulo secundo... quae agitur de articulo primo.

Articulus secundus... quae agitur de articulo primo.

Articulus tertius... quae agitur de articulo primo.

Articulus quartus... quae agitur de articulo primo.

per se & habitus omnium reliquarum sunt eiusdem rationis specialissimae, illi...

substantia actionis, sed variatur ad actionem eius secundum perfectum & imperfectum. Constat autem quod in quibus...

successive videtur constitui ex pluribus partibus, sed generatio habitus non est...

Præterea, Ex partibus constituitur totum: sicut Tullius * ponit multas partes...

Præterea, De vna sola conclusione potest scientia haberi actu & habitu: sed multa conclusiones pertinent ad vna scientia...

RESPONDEO dicendum, quod est clausura ad corruptionem patet ex obliuione ceterarum demonstrationum...

Ad eundem huius difficultatis, quam Thomae multi fugere videntur, dicentes tamen Thomam modo declinat in vnam, modo in alteram opinionem...

Quo ad primum, supponendo pro nunc dat & constanti species intelligibiles in intellectu & vitantem speciem scientiam...

Quo ad tertium, scito quod, vt patet ex Metaph. & superius allegatum, de ratione habitus est, quod habens ipsum, sit partibilis secundum locum...

Quo ad quartum, prima auctoritas, s. Thomae nihil penitus obstat, quia augmentum per additionem ibi vocatur augmentum...

Quo ad quintum, huius difficultatis, quam Thomae multi fugere videntur, dicentes tamen Thomam modo declinat in vnam, modo in alteram opinionem...

Quo ad sextum, huius difficultatis, quam Thomae multi fugere videntur, dicentes tamen Thomam modo declinat in vnam, modo in alteram opinionem...

Quo ad septimum, huius difficultatis, quam Thomae multi fugere videntur, dicentes tamen Thomam modo declinat in vnam, modo in alteram opinionem...

Quo ad octauum, huius difficultatis, quam Thomae multi fugere videntur, dicentes tamen Thomam modo declinat in vnam, modo in alteram opinionem...

terium, quales sunt species intelligibiles. Ergo vel scientia habitum negat esse speciem aliquam essentialiter in genere qualitatis...

habitus ad operationem ordinatus de quo nunc principaliter intendimus, est perfectio quadam potentiae: omnis perfectio proportionatur suo actu...

Præterea, Ex partibus constituitur totum: sicut Tullius * ponit multas partes fortitudinis & temperantiae, & aliarum virtutum...

Præterea, De vna sola conclusione potest scientia haberi actu & habitu: sed multa conclusiones pertinent ad vna scientia...

RESPONDEO dicendum, quod est clausura ad corruptionem patet ex obliuione ceterarum demonstrationum...

Ad eundem huius difficultatis, quam Thomae multi fugere videntur, dicentes tamen Thomam modo declinat in vnam, modo in alteram opinionem...

Quo ad primum, supponendo pro nunc dat & constanti species intelligibiles in intellectu & vitantem speciem scientiam...

Quo ad tertium, scito quod, vt patet ex Metaph. & superius allegatum, de ratione habitus est, quod habens ipsum, sit partibilis secundum locum...

Quo ad quartum, prima auctoritas, s. Thomae nihil penitus obstat, quia augmentum per additionem ibi vocatur augmentum...

Quo ad quintum, huius difficultatis, quam Thomae multi fugere videntur, dicentes tamen Thomam modo declinat in vnam, modo in alteram opinionem...

Quo ad sextum, huius difficultatis, quam Thomae multi fugere videntur, dicentes tamen Thomam modo declinat in vnam, modo in alteram opinionem...

Quo ad septimum, huius difficultatis, quam Thomae multi fugere videntur, dicentes tamen Thomam modo declinat in vnam, modo in alteram opinionem...

Quo ad octauum, huius difficultatis, quam Thomae multi fugere videntur, dicentes tamen Thomam modo declinat in vnam, modo in alteram opinionem...

Quo ad nonum, huius difficultatis, quam Thomae multi fugere videntur, dicentes tamen Thomam modo declinat in vnam, modo in alteram opinionem...

Quo ad decimum, huius difficultatis, quam Thomae multi fugere videntur, dicentes tamen Thomam modo declinat in vnam, modo in alteram opinionem...

Quo ad undecimum, huius difficultatis, quam Thomae multi fugere videntur, dicentes tamen Thomam modo declinat in vnam, modo in alteram opinionem...

ad scientiam illius obiecti: vnde cõpletur determinatur per habitum quoniam intellectus non vt in vna, quemadmodum per species ordinatas, sed vt terminatur per modum passionis transiens, quemadmodum per actum sciendum...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD SECUNDVM dicendum, quod partes quae singulis virtutibus cardinalibus assignantur, non sunt partes integrantes ex quibus constituitur totum, sed partes subiecti...

AD TERTIUM dicendum, quod ille, qui in aliqua sententia acquirit per demonstrationem scientiam cõclusionis vnius, habet quidem habitum, sed imperfectum: cum vero acquirit per aliquam demonstrationem scientiam conclusionis alterius, non agnoscitur in eo alius habitus...

AD QUARTVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD QUINTVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD SEXTVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD SEPTIMVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD OCTAVVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD NONVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD DECIMVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD UNDECIMVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD DUODECIMVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD TRIGESIMVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD TRIGESIMVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD TRIGESIMVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

ad verificandum illud dictum quasi exemplariter. In quaest. vero 10. nō dicitur, quod ordinatio specierum est habitus, sed effectus habitus: quod cõcedimus, vt patet ex dictis. In quaest. autē 24. expressè patet, quod ordinatio loquitur, & quod nihil illius opinionis recitatur ibi approbat, nisi quod species cõstruatur, & vis cõseruatur in memoria intellectiva. In tertio demō scientiarum...

AD TERTIUM dicendum, quod ille, qui in aliqua sententia acquirit per demonstrationem scientiam cõclusionis vnius, habet quidem habitum, sed imperfectum: cum vero acquirit per aliquam demonstrationem scientiam conclusionis alterius, non agnoscitur in eo alius habitus...

AD QUARTVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD SECUNDVM dicendum, quod partes quae singulis virtutibus cardinalibus assignantur, non sunt partes integrantes ex quibus constituitur totum, sed partes subiecti...

AD TERTIUM dicendum, quod ille, qui in aliqua sententia acquirit per demonstrationem scientiam cõclusionis vnius, habet quidem habitum, sed imperfectum: cum vero acquirit per aliquam demonstrationem scientiam conclusionis alterius, non agnoscitur in eo alius habitus...

AD QUARTVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD QUINTVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD SEXTVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD SEPTIMVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD OCTAVVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD NONVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD DECIMVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD UNDECIMVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD DUODECIMVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD TRIGESIMVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

AD TRIGESIMVM dicendum, quod successio in generatione habitus non contingit ex hoc, quod pars eius generetur post partem, sed ex hoc, quod subiectum non statim cõsequitur dispositionem firmam...

D. 676.

nigre

notis; deducendo conclusiones quod est scientia; & ipsa per se nota principia vera esse ex terminis iudicanda, descendit & incipit, que intellectus tantummodo videtur absolute; & vtrunque habet resolvens in altissimam causam; quod est eminentius continere; & propterea in libro Ethicorum, & in sexto dicitur, quod continet scientiam & intellectum; & in quarto Metaphysica vocatur scientia, & defendit principia ex terminis.

Super Quæstionibus quinque, et octavo articulo tertium.

In articulo tertio ad huc Notitæ, quod fuit duplicem bonitatis, scilicet propriam habitum artis & moralem duo in se dicuntur, nam in responsione ad primam de bonitate propria artis dicitur, quod arte nullus male, id est ad malum opus malitia opposita bonitati artis videtur.

In responsione vero ad secundam de bonitate artis dicitur, quod ad hoc, quod homo bene utatur arte, requiritur virtus moralis; hoc enim exitur ad faciendum opus artis perfecte, quoniam potest Grammaticam perfecte, imo blasphemare Deum; sed ad bene secundum morem utendum arte.

Ad PRIMVM ergo dicendum, quod sapientia est quedam scientia, in quantum habet id, quod est commune omnibus scientiis, ut scilicet ex principiis conclusiones demonstrat, sed quia habet aliquod proprium supra alias scientias in quantum scilicet de omnibus iudicat, & non solum quantum ad conclusiones, sed etiam quantum ad prima principia: ideo habet rationem perfectioris virtutis, quam scientia.

habitu & actuum, que attenditur secundum obiecta, attenditur principaliter distinctione, que est secundum rationem formalem obiectorum, ut ex supradictis patet. non ergo diversi habitus debent distinguere secundum materiale obiectum, sed secundum rationem formalem ipsius obiecti: sed principium demonstrationis est ratio sciendi conclusiones: non ergo intellectus principiorum debet poni habitus alius aut alia virtus a scientia conclusionum.

ARTICVLVS III.
Primum habitus intellectualis, qui est ars, sit virtus.

Ad TERTIVM sic proceditur. Videtur quod ars non sit virtus intellectualis. Dicit enim Augustinus in libro De libero arbitrio, quod virtute nullus male vitur: sed arte aliquis male vitur: potest enim aliquis artifex secundum scientiam artis suæ male operari: ergo ars non est virtus.

Respondeo dicendum, quod ars nihil aliud est, quam ratio recta aliquorum operum faciendorum: quorum tamen bonum non consistit in eo quod appetitur humanis aliquo modo se habet, sed in eo quod ipsum opus quod fit in se, bonum est. non enim pertinet ad laudem artificis in quantum artifex est, quia voluntate opus facit, sed quia sit opus quod facit. Sic igitur ars, proprie loquendo, habitus operarius est, & tamen in aliquo conuenit cum habitibus speculatiuis, quia etiam ad ipsos habitus speculatiuos pertinet, qualiter se habeat res, quam considerat: non autem qualiter se habeat appetitus humanus ad illas: dummodo enim verum Geometra demonstrat, non refert qualiter se habeat secundum appetituum partem, vtrum sit laus, vel iratus: sicut nec in artifice refert, ut dictum est. & ideo eo modo ars habet rationem virtutis sicut & habitus speculatiui, in quantum scilicet nec ars nec habitus speculatiuus faciunt bonum opus, quantum ad vsum, quod est proprium virtutis perfectioris appetituum, sed solum quantum ad facultatem bene agendi.

Ad PRIMVM ergo dicendum, quod cum aliquis habens artem operatur malum artificium, hoc non est opus artis, imò est contra artem, sicut etiam cum aliquis sciens verum mentitur, hoc, quod dicit, non est secundum scientiam, sed contra scientiam, vnde sicut scientia se habet ad bonum semper, ut dictum est, ita & ars: & secundum hoc dicitur virtus. In hoc tamen deficit a perfecta ratione virtutis: quia non facit ipsum bonum vsum: sed ad hoc aliquid aliud requiritur, quamvis bonus vsum sine arte esse non possit.

Ad secundum dicendum, quod quia ad hoc ut homo bene utatur arte, quam habet, requiritur bona voluntas que perficitur per virtutem moralem, ideo Philosophus dicit, quod artis est virtus, scilicet moralis, in quantum ad bonum vsum eius aliquid virtus moralis requiritur. Manifestum est enim, quod artifex per iustitiam, que facit voluntatem rectam, inclinatur ut opus fidele faciat.

ARTICVLVS IIII.
Primum prudentia sit virtus distincta ab arte.

Ad QVARTVM sic proceditur. Videtur quod prudentia non sit alia virtus ab arte. Ars enim est ratio recta aliorum operum: sed diuersa genera operum non faciunt, ut aliquid amittat rationem artis: sunt enim diuersæ artes circa opera valde diuersa. cum igitur ars prudentia sit quedam ratio recta operum, videtur quod etiam ipsa debeat dici ars.

Respondeo dicendum, quod ars non est virtus distincta ab arte, imò est contra artem, sicut etiam cum aliquis sciens verum mentitur, hoc, quod dicit, non est secundum scientiam, sed contra scientiam, vnde sicut scientia se habet ad bonum semper, ut dictum est, ita & ars: & secundum hoc dicitur virtus. In hoc tamen deficit a perfecta ratione virtutis: quia non facit ipsum bonum vsum: sed ad hoc aliquid aliud requiritur, quamvis bonus vsum sine arte esse non possit.

Ad TERTIVM dicendum, quod etiam in ipsis speculabilibus est aliquid per modum cuiusdam operis: puta constructio syllogismi, aut orationis congruæ, aut opus numerandi vel mensurandi: & ideo quicumque ad huiusmodi opera rationis habitus speculatiui ordinantur, dicuntur per quantum similitudinem artes, scilicet liberales ad differentiam illarum artium que ordinantur ad opera per corpus exercita, que sunt quodammodo seruiles, in quantum corpus feruile subditur animæ, & homo secundum animam est liber. Illæ vero sciuntur, que ad nullum huiusmodi opus ordinantur, simpliciter scientiæ dicuntur, non autem artes, nec oportet si liberales artes sunt nobiliores, quod magis eis conueniat ratio artis.

Ad PRIMVM ergo dicendum, quod diuersa genera artificialium omnia sunt extra hominem, & ideo non diuersificatur ratio virtutis: sed prudentia est recta ratio ipsorum actuum humanorum: vnde diuersificatur ratio virtutis, ut dictum est.

Ad QVARTVM sic proceditur. Videtur quod prudentia non sit alia virtus ab arte. Ars enim est ratio recta aliorum operum: sed diuersa genera operum non faciunt, ut aliquid amittat rationem artis: sunt enim diuersæ artes circa opera valde diuersa. cum igitur ars prudentia sit quedam ratio recta operum, videtur quod etiam ipsa debeat dici ars.

Respondeo dicendum, quod ars non est virtus distincta ab arte, imò est contra artem, sicut etiam cum aliquis sciens verum mentitur, hoc, quod dicit, non est secundum scientiam, sed contra scientiam, vnde sicut scientia se habet ad bonum semper, ut dictum est, ita & ars: & secundum hoc dicitur virtus. In hoc tamen deficit a perfecta ratione virtutis: quia non facit ipsum bonum vsum: sed ad hoc aliquid aliud requiritur, quamvis bonus vsum sine arte esse non possit.

ARTICVLVS V.
Primum prudentia sit virtus necessaria homini.

Ad QVINTVM sic proceditur. Videtur quod prudentia non sit virtus necessaria ad bene viuendum. Sicut enim se habet ars ad fabricandum, quorum est ratio recta, ita se habet prudentia ad agibilia, secundum que vita hominis consideratur: est enim eorum recta ratio prudentia, ut dicitur in 6. Ethic. sed ars non est necessaria in rebus fabricabilibus, nisi ad hoc, quod fiant, non autem postquam sunt factæ, ergo nec prudentia est necessaria homini ad bene viuendum postquam est virtuosus: sed forte solum quantum ad hoc quod virtuosus fiat.

Respondeo dicendum, quod prudentia est per quam recte consiliamur, ut dicitur in 9. Ethic. poro, sed homo potest ex bono consilio agere, non solum proprio, sed etiam alieno: ergo non est necessaria ad bene viuendum, quod ipse homo habeat prudentiam, sed sufficit quod prudentiam consilia sequatur.

Ad PRIMVM ergo dicendum, quod diuersa genera artificialium omnia sunt extra hominem, & ideo non diuersificatur ratio virtutis: sed prudentia est recta ratio ipsorum actuum humanorum: vnde diuersificatur ratio virtutis, ut dictum est.

In hoc articulo...

In articulo 3. in resolutione ad secundum nota Thomam... et sic nulla virtus est nisi intellectualis.

Ca. 2. 10. 5.

Ca. 3. 10. 5.

Phil. 1. 8.

Super illud... concupiscit...

Præterea, Continentia & perseverantia & etiam patientia non computantur inter virtutes intellectuales...

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. Ethic. * duplicem esse virtutem...

RESPONDEO dicendum, quod virtus humana est quidam habitus perfecti...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod prudentia secundum essentiam...

AD secundum dicendum, quod continentia & perseverantia non sunt perfectiones...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Aug. communiter accipit artem pro qualibet re...

AD secundum dicendum, quod tales distinctiones a quibuslibet inveniantur...

AD quartum dicendum, quod recta ratio, quæ est secundum prudentiam...

ARTICVLVS IIII.

Verum moralis virtus possit esse sine intellectuali. AD QVARTVM sic proceditur...

SED CONTRA est, quod Greg. dicit in 1. Mor. * quod cæteræ virtutes, nisi ea quæ appetunt...

In solut. 2.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

Secundum ad tractatum de connexion virtutum inferius habendum in q. 6. 9. Secundo tractatus inlusionis...

9. 57. 4. 1. 4.

9. 57. 4. 1. 4.

9. 57. 4. 1. 4.

9. 57. 4. 1. 4.

9. 57. 4. 1. 4.

Ca. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

1. 2. 10. 5.

quod licet veraque via ex parte, scilicet actus ex parte principij prudentia habeatur...

virtus moralis sine prudentia esse non potest, & per consequens nec sine intellectu...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod virtus moralis potest quidem esse sine intellectu...

AD secundum dicendum, quod in virtuosum non oportet, quod vigeat usus rationis...

Præterea, Delectatio & tristitia & similitur malitia est corruptiva principij prudentia...

Ad evidentiam horum essent multæ dicenda, quorum quedam ad 9. 6. art. 3. spectant...

Præterea, Delectatio & tristitia & similitur malitia est corruptiva principij prudentia...

Ad tertium dicendum, quod fides, spes, & charitas, sunt supra virtutes humanas...

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod virtus moralis possit esse sine intellectuali...

SED CONTRA est, quod Greg. dicit in 1. Mor. * quod cæteræ virtutes, nisi ea quæ appetunt...

1. 2. 10. 5.

pendere neffario ex prudentia. Et rursus, quia ipsum recte precipere pendet ad appetitum recto verificante...

ad praehabendum autem, quomodo circa obiecta veritas se habeat, inspicitur in eodem ordine, & aduertere quod tam virtus moralis quam prudentia plures actus habet...

ca. 2. 10. 5.

ARTICVLVS V.

De verum intellectualis virtus possit esse sine morali.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod virtus intellectualis possit esse sine virtute morali. Perfectio enim prioris non dependet a perfectione posterioris...

ca. 2. 10. 5.

culantate, quomodo & quare appetitui talis facit iudicium tale de fine, quod est declarare illam maximam. Ethic. Quis vniuersique est, talis est finis videtur. Sciendum igitur, quod appetitui affecto ad aliquid, pura ad vindi-

ca. 9. 10. 5.

RESPONDEO dicendum, quod aliae virtutes intellectuales sine virtute morali esse possunt, sed prudentia sine virtute morali esse non potest. Cuius ratio est, quia prudentia est recta ratio agibilium, non autem solum in vniuersali, sed etiam in particulari, in quibus sunt actiones...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio secundum quod est apprehensio finis, praecedat appetitum finis; sed appetitus finis praecedit rationem rationem ad eligendum ea, quae sunt ad finem...

terminat ad vindiactam, affectando illam, & ex hoc comparatur iudicium rationis quandoque, scilicet quando affectu vindiactam, & contra rationem rectam & iudicat ratio affectu infecta, vindiactam non conuenientem...

ca. 3. 10. 5.

Ad secundum dicendum, quod principia artificialium non diiudicantur a nobis bene vel male secundum dispositionem appetitui nostri, sicut fines qui sunt moralium principia...

QUESTIO QVINCVAGESIMANONA De distinctione virtutum moralium secundum relationem ad passiones in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de distinctione moralium virtutum adiuuicem. Et circa virtutes morales, quae sunt circa passiones distinguuntur secundum diuersitatem passionum...

lib. 6. Ethic. ca. 5. 10. 5.

ARTICVLVS I. De verum virtus morali sit passio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod virtus moralis sit passio. Medium enim est eiusdem generis cum extremis...

Præterea, Virtus & vitium, cum sint contraria, sunt in eodem genere: sed quaedam passiones vitia esse dicuntur, vt inuidia & ira...

RESPONDEO dicendum, quod virtus moralis non potest esse passio: & hoc patet triplici ratione. Primo quidem quia passio est motus quidam appetitus sensitiui...

AD PRIMUM ergo dicendum est, quod virtus secundum suam essentiam non est medium inter passiones, sed secundum suum effectum: quia scilicet inter passiones medium constituitur...

AD SECUNDUM dicendum, quod si virtus dicitur habitus secundum quem quis male operatur, manifestum est quod nulla passio est virtus, si in se virtus dicitur peccatum...

AD TERTIUM dicendum, quod misericordia dicitur virtus, id est virtus actus secundum quod motus est rationis: quod scilicet ita præbetur misericordia dicitur, quod scilicet ita præbetur misericordia dicitur, quod scilicet ita præbetur misericordia dicitur...

lib. 9. de civit. Dei ca. 5. 10. 5.

ARTICVLVS II. De verum virtus morali possit esse cum passione.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod virtus moralis cum passione esse non possit. Dicit enim Phil. in 4. Topic. quod mitis esse qui non patitur, patiens autem qui patitur, & non deducitur...

Præterea, Virtus esse quaedam recta habitudo animæ, sicut sanitas corporis, vt dicitur in 7. Physic. unde virtus quaedam sanitas animæ esse videtur: vt Tullius dicit in 4. de Tuscul. quest. passiones autem animæ dicuntur morbi quidam animæ...

Præterea, Virtus moralis requirit perfectum usum rationis etiam in particularibus. sed hic etiam impeditur per passiones: dicit enim Philof. in 6. Ethic. quod delectiones corrumpunt exultationem prudentiæ...

SED CONTRA est quod August. dicit in 14. de Ciuit. Dei. Si peruerfa esse voluntas, peruersos habebit hos motus, scilicet passiones: si autem recta esse, non solum inculpabiles, verum etiam laudabiles erunt...

RESPONDEO dicendum, quod circa hoc fuit discordia inter Stoicos & Peripateticos, sicut August. dicit 9. de Ciuit. Dei. Stoici enim posuerunt, quod passiones animæ non possunt esse in sapiente sue virtuosae...

RESPONDEO dicendum, quod virtus moralis non potest esse passio: & hoc patet triplici ratione. Primo quidem quia passio est motus quidam appetitus sensitiui, vt supra dictum est. virtus autem moralis non est motus aliquis, sed magis principium appetitiui motus habitus quidam existens. Secundo quia passiones esse seipsas non habent rationem boni vel mali, bonum enim vel malum hominis est secundum rationem...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Philosophus exemplum illud inducit sicut & multa alia in lib. logicalibus, non secundum opinionem propriam, sed secundum opinionem aliorum: hæc autem fuit opinio Stoicorum, quod virtutes essent sine passionibus animæ. Quam philosophus excludit in 2. Ethic. dicens virtutes non esse impassibiles...

AD TERTIUM dicendum, quod ratio illa & omnes similes quas Tull. ad hoc inducit in lib. de Tuscul. quest. procedit de passionibus, secundum quod significat inordinatas affectiones.

lib. 7. 1. 10. 5.

lib. 7. 1. 10. 5.

lib. 7. 1. 10. 5.

lib. 6. Ethic. ca. 5. 10. 5.

lib. 6. Ethic. ca. 5. 10. 5.

lib. 6. Ethic. ca. 5. 10. 5.

lib. 6. Ethic. ca. 5. 10. 5.

lib. 6. Ethic. ca. 5. 10. 5.

lib. 6. Ethic. ca. 5. 10. 5.

lib. 6. Ethic. ca. 5. 10. 5.

lib. 6. Ethic. ca. 5. 10. 5.

lib. 6. Ethic. ca. 5. 10. 5.

lib. 6. Ethic. ca. 5. 10. 5.

lib. 6. Ethic. ca. 5. 10. 5.

lib. 6. Ethic. ca. 5. 10. 5.

lib. 6. Ethic. ca. 5. 10. 5.

lib. 6. Ethic. ca. 5. 10. 5.

Ad primum horum neganda est sequela: & ad eius probationem non...

quod ipsa diuina mens in Deo dicitur temperantia...

Et quia homo secundum suam naturam est animal politicum...

Ad quartum dicendum, quod sola iustitia legalis directe respicit bonum communitatis...

illius obiecti pertinens, non est tamen actus illius habitus...

supra Tullius praemittit, His forsitan concedendum est...

Ad quartum dicendum, quod sola iustitia legalis directe respicit bonum communitatis...

Ad quartum dicendum, quod sola iustitia legalis directe respicit bonum communitatis...

QUESTIO SEXAGESIMA SECUNDA, De virtutibus Theologicis...

DE INDE considerandum est de virtutibus theologicis. Circa hoc quaruntur...

ARTICVLVS I. Vtrum sint aliqua virtutes theologicae.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod non sint aliqua virtutes theologicae...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Philosophus loquitur de his virtutibus secundum quod sunt circa res humanas...

AD SECUNDVM dicendum, quod virtutes humanae sunt circa passiones, scilicet virtutes hominum...

AD TERTIVM dicendum, quod deservare res humanas ubi necessitas imponitur, vitiosum est...

Principium & beatitudo per hoc, quod est finis vltimus...

Præterea, Virtutes theologicae dicuntur quasi virtutes diuinae...

Præterea, Virtutes theologicae dicuntur, quibus ordinatur in Deum...

Præterea, Virtutes theologicae dicuntur, quibus ordinatur in Deum...

ARTICVLVS II. Vtrum virtutes theologicae distinguantur ab intellectualibus & moralibus.

AD SECVDVM sic proceditur. Videtur, quod virtutes theologicae non distinguantur...

ARTICVLVS III. Vtrum conuenienter fides, spes & charitas ponantur virtutes theologicae.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod inuenienter ponantur tres virtutes theologicae...

Præterea, Virtutes theologicae dicuntur, quibus ordinatur in Deum...

Præterea, Virtutes theologicae dicuntur, quibus ordinatur in Deum...

Præterea, Virtutes theologicae dicuntur, quibus ordinatur in Deum...

RESPONDEO dicendum, quod per virtutem perficitur homo ad actus...

Præterea, Augustinus in libro de moribus Ecclesiae manifestat in quatuor virtutibus cardinalibus...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, habitus speciei distinguuntur...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod virtutes intellectuales & morales perficiunt intellectum...

AD SECUNDVM dicendum, quod licet charitas sit amor, non tamen omnis amor est charitas...

AD TERTIVM dicendum, quod ad Deum naturaliter ratio & voluntas ordinatur...

ARTICVLVS III. Vtrum conuenienter fides, spes & charitas ponantur virtutes theologicae.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod inuenienter ponantur tres virtutes theologicae...

Præterea, Virtutes theologicae dicuntur, quibus ordinatur in Deum...

Præterea, Virtutes theologicae dicuntur, quibus ordinatur in Deum...

Præterea, Virtutes theologicae dicuntur, quibus ordinatur in Deum...

finis supernaturalium, sic est vltimus totaliter finis...

IN articulo eiusdem quaestionis in responsione ad primum, aduerte quod author redigit...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, habitus speciei distinguuntur...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod virtutes intellectuales & morales perficiunt intellectum...

AD SECUNDVM dicendum, quod licet charitas sit amor, non tamen omnis amor est charitas...

AD TERTIVM dicendum, quod ad Deum naturaliter ratio & voluntas ordinatur...

ARTICVLVS III. Vtrum conuenienter fides, spes & charitas ponantur virtutes theologicae.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod inuenienter ponantur tres virtutes theologicae...

Præterea, Virtutes theologicae dicuntur, quibus ordinatur in Deum...

Præterea, Virtutes theologicae dicuntur, quibus ordinatur in Deum...

Præterea, Virtutes theologicae dicuntur, quibus ordinatur in Deum...

Vide in Macrobio loco citato in arg. 2da contra.

Cap. 7. 10.

Ca. 19. 10.

Cap. 1.

In cor. art.

In 1a 2a.

In 1a 2a.

In 1a 2a.

In 1a 2a.

In 1a 2a.

In 1a 2a.

In 1a 2a.

In 1a 2a.

In 1a 2a.

In 1a 2a.

In 1a 2a.

In 1a 2a.

In 1a 2a.

Lib. 1. cap. 11. 10. 1.

9. 8. art. 4. 5.

2. 5. 1. 2.

9. 2. 1. 3.

2.

9. 2. 1. 2.

60.

9. 2. 1. 3.

9. 2. 1. 3.

9. 2. 1. 3.

9. 2. 1. 3.

9. 2. 1. 3.

9. 2. 1. 3.

9. 2. 1. 3.

9. 2. 1. 3.

fortitudine & iustitia propter avaritiam, aut timorem, aut odium contra castitatem faciente...

Cap. 7.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

22. Moral. * dicens, quod virtutes si sunt... fit per prudentiam, quae est consiliativa, & iudicativa...

fit per prudentiam, quae est consiliativa, & iudicativa... quod sit maior ratio de conexione...

Explana autem & probata prima propositione assumpta, reliquum est... quod sit maior ratio de conexione...

non: si sic, declinat in viciu extremu: ergo est contra rectam rationem...

non: si sic, declinat in viciu extremu: ergo est contra rectam rationem... AD PRIMUM V. M. ergo dicendum...

AD PRIMUM V. M. ergo dicendum, quod virtutum moralium quaedam perfectiuntur... AD PRIMUM V. M. ergo dicendum...

possidere: tunc enim ratio... tur circa materias omnium virtutum...

possidere: tunc enim ratio... tur circa materias omnium virtutum... AD PRIMUM V. M. ergo dicendum...

possidere: tunc enim ratio... tur circa materias omnium virtutum... AD PRIMUM V. M. ergo dicendum...

autem factibilia: videtur dictum est. * & ideo de defectu prudentiae circa vnam partem...

ARTICVLVS II.

Primum virtutes morales possint esse sine charitate.

AD SECUNDUM sic proceditur: Videtur quod virtutes morales possint esse sine charitate... AD PRIMUM V. M. ergo dicendum...

AD SECUNDUM sic proceditur: Videtur quod virtutes morales possint esse sine charitate... AD PRIMUM V. M. ergo dicendum...

AD PRIMUM V. M. ergo dicendum, quod virtutes morales possint esse sine charitate... AD PRIMUM V. M. ergo dicendum...

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

29. 1. 4. 3. 3.

Habere autem...

secundum humanas causas...

quod virtutes...

quod secundum dicendum...

quod tertium dicendum...

ARTICVLVS III.

Verum charitas possit esse virtus moralis...

Ad tertium sic proceditur...

Præterea, qui habet habitum virtutis...

Præterea, Charitas in omnibus sanctis inuenitur...

SED CONTRA est, quod per charitatem...

ARTICVLVS IIII.

Verum fides & spes possint esse sine charitate...

Ad quartum sic proceditur...

Præterea, Nullus credit nisi volens...

Præterea, Augustinus dicit in Enchiridion...

SED CONTRA est quod Martius dicitur...

quod fides potest esse sine spe...

quoniam non ratione essentia...

Ad primum ergo dicendum...

In eodem quarto articulo dubium est...

Ad hoc dicitur, quod dupliciter intelligi potest...

In eodem quarto articulo nota Nouitice...

RESPONDEO dicendum, quod fides & spes sicut & virtutes...

SED CONTRA est quod Apollolus dicit...

RESPONDEO dicendum, quod charitas non solum...

AD PRIMUM ergo dicendum, quod virtutes...

AD SECUNDUM dicendum, quod ratio illa...

AD TERTIUM dicendum, quod Augustinus loquitur...

ARTICVLVS V.

Verum charitas possit esse sine fide & spe...

Ad quintum sic proceditur...

conexas, & secundum hoc...

SED CONTRA est quod Apollolus dicit...

RESPONDEO dicendum, quod charitas non solum...

AD PRIMUM ergo dicendum, quod charitas non est...

AD TERTIUM dicendum, quod Christus defuit fides...

QUESTIO SEXAGESIMA SEPTIMA

De aequalitate virtutum in sex articulis distincta.

Primo, verum virtus possit esse maior vel minor...

Supra Questionem sexagesimam...

Articulo eiusdem questionis...

Supra Questionem sexagesimam...

Articulo eiusdem questionis...

Articulo eiusdem questionis...

Articulo eiusdem questionis...

Verum sapientia sit maxima inter virtutes intellectuales.

Supra q. 1. In articulo 66. questionis in respon...

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur q sapientia non sit maxima inter virtutes intellectuales.

Præterea, De ratione virtutis est; quod ordinem hominem ad felicitatem est enim virtus dispositio perfecti ad optimum...

magis certa de inferioribus rebus: vnde Philosophus dicit in 2. De cael. quod magnum est de rebus caelestibus aliquid posse cognoscere...

ARTICVLVS VI.

Verum charitas sit maxima inter virtutes theologicas.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod charitas non sit maxima inter virtutes theologicas. Cum enim fides sit intellectus...

Præterea, Quod se habet ex additione ad aliud, videtur esse maius eo: sed fides, se habet ex additione ad charitatem...

Præterea, Causa est potior effectu: sed fides et spes sunt causa charitatis...

Præterea, Quod est circa maius obiectum, sed ex eo quod vna se habet propinquius ad obiectum, quam alia...

Præterea, Quod est circa maius obiectum, sed ex eo quod vna se habet propinquius ad obiectum, quam alia...

Præterea, Quod est circa maius obiectum, sed ex eo quod vna se habet propinquius ad obiectum, quam alia...

Præterea, Quod est circa maius obiectum, sed ex eo quod vna se habet propinquius ad obiectum, quam alia...

Ad tertium dicendum, quod causa perficiens est potior suo effectu, non autem causa disponens: sic enim calor ignis est potior quam anima...

QUESTIO SEXAGESIMA SEPTIMA. De virtutum duratione post hanc vitam, in sex articulos diuisa.

AD PRIMUM dicendum est de duratione virtutum post hanc vitam. Et circa hoc quaeruntur sex. Primum, utrum virtutes morales maneat post hanc vitam...

ARTICVLVS I.

Verum virtutes morales maneat post hanc vitam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod virtutes morales non maneat post hanc vitam. Homines enim in statu futuræ gloriæ erunt similes Angelis...

Præterea, Virtutes morales perficiunt hominem in vita actiua: sed vita actiua non manet post hanc vitam...

Præterea, Temperantia & fortitudo, quæ sunt virtutes morales sunt irrationalium partium: vt Philosophus dicit in 3. Ethic...

Præterea, Quod se habet ex additione ad aliud, videtur esse maius eo: sed fides, se habet ex additione ad charitatem...

Præterea, Causa est potior effectu: sed fides et spes sunt causa charitatis...

Præterea, Quod est circa maius obiectum, sed ex eo quod vna se habet propinquius ad obiectum, quam alia...

statu erunt vires irrationales in organis corporeis, sicut et nunc sunt, vnde & poterit in irascibili esse fortitudo, & in concupiscibili temperantia, inquantum utraque vis perfecte erit disposita ad obediendum rationi...

ARTICVLVS II.

Verum virtutes intellectuales maneat post hanc vitam.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod virtutes intellectuales non maneat post hanc vitam. Dicit enim Apostolus 1. ad Corinth. 11. quod scientia destruetur...

Præterea, Philosophus dicit in Prædicamentis, quod sciencia cū sit habitus, est qualitas difficilis mobilis...

Præterea, Quod est circa maius obiectum, sed ex eo quod vna se habet propinquius ad obiectum, quam alia...

Præterea, Quod est circa maius obiectum, sed ex eo quod vna se habet propinquius ad obiectum, quam alia...

Præterea, Quod est circa maius obiectum, sed ex eo quod vna se habet propinquius ad obiectum, quam alia...

Præterea, Quod est circa maius obiectum, sed ex eo quod vna se habet propinquius ad obiectum, quam alia...

Cap. 8. 10. q. 52.

Trin. 17.

Cap. 11. 10. q. 3.

Cap. 7. 10. q. 3.

Cap. 7. 10. q. 3.

Cap. 7. 10. q. 3.

In princ.

Text. 6. tom. 2. Lib. 1. c. 11. tom. 4.

Ca. 2. 10. 20.

In corp. ar.

Intra q. 93. art. 6. ad 2. Et 2. dist. 6. ar. 4. ad 1. cor. 10. 5. Et 3. dist. 12. q. 2. ar. 1. Et opus 3. Cap. 18.

In pract. quæ. 10. 10.

Text. 30. 10. 2.

P. p. q. 70. art. 6.

Text. 8. 10. 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum dona Spiritus sancti sint habitus.

In gradibus...

Cap. 42...

Artic. 3...

Paulo post...

Artic. 3...

7. 58. art. 1...

Ad hoc...

7. 58. art. 1...

Ad hoc...

7. 58. art. 1...

Ad hoc...

7. 58. art. 1...

Ad hoc...

7. 58. art. 1...

Ad hoc...

In cor. 1...

ARTICVLVS III.

ARTICVLVS III. TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod dona Spiritus sancti non sint habitus.

Præterea, dona Spiritus sancti perficiunt hominem, secundum quod agitur a Spiritu Dei, sicut dictum est...

Septem dona Spiritus sancti enumeratur. SED IN CONTRARIUM est autoritas Scripturæ Iſa. I. RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est...

illa, ut actus sit per se. AD PRIMVM ergo dicendum, quod huiusmodi dona nominantur quandoque virtutes secundum communem rationem...

ARTICVLVS II.

Vtrum dona sint necessaria homini ad salutem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod dona non sunt necessaria homini ad salutem. Dona enim ordinantur ad quandam perfectionem...

est diuersas dispositiones, ita pro diuersis agentibus forma nuncus ex parte agentis se tenet...

In cor. 1...

Art. 3...

7. 58. art. 1...

7. 58. art. 1...

7. 58. art. 1...

In cor. 1...

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur, quod dona non sint connexa. Dicit enim Apostolus...

1. Præterea, Aug. dicit in 14. de ciuit. Dei. q. scientia non pollet fideles plurimi, quâuis polleant ipsa fide...

2. Præterea, Greg. in 1. Moral. dicit, quod minor est sapientia si intellectu caret...

3. Præterea, Greg. in 1. Moral. dicit, quod minor est sapientia si intellectu caret: & valde inutilis est intellectus...

4. Præterea, Greg. in 1. Moral. dicit, quod minor est sapientia si intellectu caret: & valde inutilis est intellectus...

5. Præterea, Greg. in 1. Moral. dicit, quod minor est sapientia si intellectu caret: & valde inutilis est intellectus...

6. Præterea, Greg. in 1. Moral. dicit, quod minor est sapientia si intellectu caret: & valde inutilis est intellectus...

7. Præterea, Greg. in 1. Moral. dicit, quod minor est sapientia si intellectu caret: & valde inutilis est intellectus...

præ dictum est: frustra autem essent habitus, ubi actus esse non possunt: actus autem quorundam donorum in patria esse non possunt...

SED CONTRA est quod Ambrosius dicit in libro de spiritu sancto, quod ciuitas dei illa hierusalem celestis non meatu alicuius suauis terrestribus abluatur...

RESPONDEO dicendum, quod de donis dupliciter possimus loqui. Vno modo quantum ad essentiam donorum...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sapientia & scientia vno modo possunt considerari secundum quod sunt gratia gratis data...

AD SECUNDVM dicendum, quod Greg. in singulis donis ponit aliquid quod transit cum statu presentis...

AD TERTIVM ergo dicendum, quod timor maxime requiritur quasi primordium quoddam perfectionis donorum...

AD QUARTVM dicendum, quod dona directiua, quæ pertinent ad rationem, donis exequentibus digniora sunt...

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur quod dignitas donorum non attenditur secundum enumerationem...

Verum dignitas donorum attendatur secundum enumerationem Isa. 11.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod dignitas donorum non attenditur secundum enumerationem, quæ enumeratur Isa. 11. Illud enim videtur esse potissimum in donis...

Præterea, Pietas videtur esse quoddam bonum vniuersale. Dicit enim Apostolus...

Præterea, Scientia perficit iudicium hominis: consilium autem ad inquisitionem pertinet...

Præterea, Fortitudo pertinet ad vim appetitiuum, scientia autem ad rationem...

SED CONTRA est quod Augustinus dicit in libro de sermone Domini in monte...

RESPONDEO dicendum, quod dignitas donorum dupliciter potest attendi. Vno modo simpliciter...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod timor maxime requiritur quasi primordium quoddam perfectionis donorum...

AD SECUNDVM dicendum, quod pietas non comparatur in verbis Apostoli omnibus donis Dei...

AD TERTIVM dicendum, quod scientia & consilium consilio ratione iudicij: tamen consilium præferatur ratione materię...

AD QUARTVM dicendum, quod dona directiua, quæ pertinent ad rationem, donis exequentibus digniora sunt...

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur quod virtutes sint præferendæ donis. Dicit enim Augustinus...

Verum virtutes sint præferendæ donis.

AD OCTAVM sic proceditur. Videtur quod virtutes sint præferendæ donis. Dicit enim Augustinus...

est virtus: ergo virtus est potior donis Spiritus sancti.

Præterea, Ea, quæ sunt priora naturaliter videtur esse potiora, sed virtutes sunt priores donis Spiritus sancti...

Præterea, Virtutibus nullus malè vti potest, vt Augustinus dicit, donis autem potest aliquis malè vti...

SED CONTRA est, quod dona dantur in adiutorium virtutum contra defectus...

RESPONDEO dicendum, quod sicut ex supradictis patet, virtutes in tria genera distinguuntur...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod charitas est virtus theologica, de qua concedimus, quod sit potior donis.

AD SECUNDVM dicendum, quod aliquid est prius altero dupliciter. Vno modo ordine perfectionis & dignitatis...

AD TERTIUM dicendum, quod sapientia & intellectus & alia huiusmodi, sunt dona Spiritus sancti...

AD QUARTVM dicendum, quod charitas est virtus theologica, de qua concedimus, quod sit potior donis.

AD QUINTVM dicendum, quod aliquid est prius altero dupliciter. Vno modo ordine perfectionis & dignitatis...

Vertical marginal notes on the left side of the page, containing various references and annotations.

Vertical marginal notes on the right side of the page, containing various references and annotations.

Vertical marginal notes on the far right side of the page, containing various references and annotations.

Super Quaestione septuagesima prima.

In articulo primo...

Super Quaestione septuagesima prima.

In primo articulo...

In expressione...

Super Quaestione septuagesima prima.

Ad quartum...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sanctificatio...

AD SECUNDVM ergo dicendum, quod fructus...

AD TERTIVM ergo dicendum, quod hoc ipsum, quod est...

AD QVARTVM ergo dicendum, quod sicut Augustinus...

ARTICVLVS IIII.

De fructibus spiritus sancti...

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod fructus...

RESPONDEO dicendum, quod opera carnis & fructus...

quam anima coniungitur Deo, in qua etiam est vera castitas...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod id quod procedit...

AD SECUNDVM ergo dicendum, quod bonum contingit...

AD TERTIVM patet solutio ex dictis.

QVAESTIO SEPTVAGESIMA PRIMA.

De vitio, & peccato secundum sex articulos divisam.

CONSEQUENTER considerandum est de vitio...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod circa quae sex...

ARTICVLVS I.

De vitio vltimum contrarietur virtuti.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod vitium...

RESPONDEO dicendum, quod vitium non contrariatur...

SECONDO dicendum, quod vitium non contrariatur...

TERTIO dicendum, quod vitium non contrariatur...

QUARTO dicendum, quod vitium non contrariatur...

QUINTO dicendum, quod vitium non contrariatur...

SEXTO dicendum, quod vitium non contrariatur...

SEXTO dicendum, quod vitium non contrariatur...

Super Quaestione septuagesima prima.

AD SECUNDVM ergo dicendum, quod illa tria non...

AD TERTIVM dicendum, quod virtus non solum...

AD QVARTVM dicendum, quod sicut Tullius dicit...

AD QVINTVM dicendum, quod sicut Tullius dicit...

AD SEXTO dicendum, quod sicut Tullius dicit...

AD SEPTIMO dicendum, quod sicut Tullius dicit...

AD OCTAVO dicendum, quod sicut Tullius dicit...

AD NONO dicendum, quod sicut Tullius dicit...

AD DECIMO dicendum, quod sicut Tullius dicit...

AD VICESIMO dicendum, quod sicut Tullius dicit...

AD VICESIMO DICENDVM sic proceditur. Videtur quod...

RESPONDEO dicendum, quod virtutes non sunt...

PRATEREA, ea quae sunt contra naturam, non possunt...

PRATEREA, nihil quod est contra naturam, inuenitur...

PRATEREA, peccatum comparatur ad vitium...

PRATEREA, peccatum comparatur ad vitium...

PRATEREA, causa est potior quam effectus...

SED CONTRA est quod Augustinus dicit...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

ad id quod est secundum naturam, id est, secundum ordinem...

AD SECUNDVM dicendum, quod Philosophus ibi loquitur...

AD TERTIVM dicendum, quod est contra naturam...

AD QVARTVM dicendum, quod est contra naturam...

AD QVINTVM dicendum, quod est contra naturam...

AD SEXTO dicendum, quod est contra naturam...

AD SEPTIMO dicendum, quod est contra naturam...

AD OCTAVO dicendum, quod est contra naturam...

AD NONO dicendum, quod est contra naturam...

AD DECIMO dicendum, quod est contra naturam...

AD VICESIMO dicendum, quod est contra naturam...

AD VICESIMO DICENDVM sic proceditur. Videtur quod...

RESPONDEO dicendum, quod virtutes non sunt...

PRATEREA, ea quae sunt contra naturam, non possunt...

PRATEREA, nihil quod est contra naturam, inuenitur...

PRATEREA, peccatum comparatur ad vitium...

PRATEREA, peccatum comparatur ad vitium...

PRATEREA, causa est potior quam effectus...

SED CONTRA est quod Augustinus dicit...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur...

Super Quaestione septuagesima prima.

In articulo secundo...

Super Quaestione septuagesima prima.

In primo articulo...

Super Quaestione septuagesima prima.

Ad quartum...

Super Quaestione septuagesima prima.

Ad quartum...

Art. 4.

Art. 4.

Art. 4.

Art. 4.

Art. 4.

Art. 4.

Art. 4.

Art. 4.

Art. 4.

Art. 4.

Art. 4.

Art. 4.

Art. 4.

Art. 4.

Art. 4.

Super Quaestione septuagesima prima.

In articulo secundo...

Super Quaestione septuagesima prima.

In primo articulo...

Super Quaestione septuagesima prima.

Ad quartum...

Super Quaestione septuagesima prima.

Ad quartum...

Super Quaestione septuagesima prima.

Ad quartum...

Super Quaestione septuagesima prima.

Ad quartum...

Super Quaestione septuagesima prima.

Ad quartum...

speciei in temperantia enim ex conversione obiectum foritur differentiam...

quod peccatum sit contra legem aeternam. IN CONTRARIUM sufficit...

RESPONDEO dicendum, quod sicut ex dictis patet, peccatum nihil aliud est...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Et nota contra...

Locum...

Cap. 3. 6. 7. 10. 14.

ram. Deus ut finis naturalis est finis ultimus quasi in genere & quasi...

causa peccati est in voluntate, quae imperat omnes actus voluntarios...

Ad tertium dicendum, quod lex aeterna primò & principaliter ordinat...

Ad quartum dicendum, quod cum dicitur, quod non omne peccatum ideo est malum...

Ad quintum dicendum, quod a theologis consideratur peccatum praeceptum...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

Ad primum ergo dicendum, quod affirmatio & negatio rediuntur ad idem genus...

In corp. 20.

Et nota de...

Cap. 3. 6. 7. 10. 14.

Super Quaestione septuagesima secunda articulum primum.

IN ART. 2. 2. sunt multa dubia simul tractanda. primum est de conclusione...

QUESTIO SEPTUAGESIMA SECUNDA De peccatorum distinctione in novem articulos divisam.

DE INDE considerandum est de distinctione peccatorum...

¶ Circa hoc quartum novum. Primum peccata distinguuntur specie secundum obiecta. Secundò, de distinctione peccatorum spiritualium & carnalium...

ARTICULVS I.

¶ Vtrum peccata differant specie secundum obiecta.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod peccata non differant specie secundum obiecta...

¶ Præterea, Malum cum sit privatio, distinguitur specie secundum diversas species oppositorum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

firmata: & est, quod peccatum est vnum per se, & est ens contrarium virtuti...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

¶ Præterea, Si peccata specie differant secundum obiecta, impossibile esset idem peccatum...

Et nota...

Cap. 3. 6. 7. 10. 14.

Cap. 3. 6. 7. 10. 14.

Cap. 3. 6. 7. 10. 14.

Cap. 3. 6. 7. 10. 14.

Cap. 3. 6. 7. 10. 14.

Cap. 3. 6. 7. 10. 14.

Cap. 3. 6. 7. 10. 14.

se idem sint. Et process...

Deus dicitur quod dicitur...

In responsione ad secundum...

Ad hoc dicitur quod dicitur...

Ad hoc dicitur quod dicitur...

In articulo primo...

Super quaestione...

ARTICVLVS II.

Verum conuenienter distinguantur peccata...

De secundum sic proceditur...

Præterea, quicquid peccat...

Præterea, Superior pars animæ...

Præterea, Si aliqua peccata...

Ad hoc dicitur quod dicitur...

Ad hoc dicitur quod dicitur...

Super quaestione...

In articulo primo...

Super quaestione...

ARTICVLVS III.

Verum peccata distinguantur specie...

Ad tertium sic proceditur...

Præterea, Inter alias causas...

Præterea, Au super illud...

Ad hoc dicitur quod dicitur...

Ad hoc dicitur quod dicitur...

Super quaestione...

In articulo primo...

Super quaestione...

In articulo primo...

ARTICVLVS IIII.

Verum peccatum conuenienter distinguatur...

Ad quartum sic proceditur...

Præterea, Omnis diuisio...

Præterea, Ea que sunt...

Ad hoc dicitur quod dicitur...

Ad hoc dicitur quod dicitur...

Super quaestione...

In articulo primo...

Super quaestione...

In articulo primo...

ARTICVLVS V.

Verum diuisio peccatorum...

Ad quintum sic proceditur...

Præterea, Quædam peccata...

Præterea, Sicut se habet...

Ad hoc dicitur quod dicitur...

Ad hoc dicitur quod dicitur...

Super quaestione...

In articulo primo...

Super quaestione...

In articulo primo...

ARTICVLVS VI.

Verum diuisio peccatorum...

Ad sextum sic proceditur...

Præterea, Quædam peccata...

Præterea, Sicut se habet...

Ad hoc dicitur quod dicitur...

Ad hoc dicitur quod dicitur...

Super quaestione...

In articulo primo...

Super quaestione...

In articulo primo...

tionis, unde peccata no habet specie...

vita, sic de ordinatio quadam in humoribus...

catum omissionis & peccatum commissio- nis differunt specie.

Altera est, quod commissio peccati & omis- sio virtutis opposita...

cap. 10. 10. 5.

D. 1. 1. 3.

D. 1. 1. 10.

D. 7. 1.

D. 10. 0. 8.

In 10. 1. 1. 1.

2. di. 48. g. 3. art. 2.

In 10. 1. 1. 1.

Super Questionem...

cap. 10. 10. 5. mortale: est peccatum...

D. 1. 1. 3. Et hic patet fallum...

D. 7. 1. Quod est peccatum...

D. 10. 0. 8. Distingueretur...

D. 1. 1. 10. Et hoc patet fallum...

D. 7. 1. Quod est peccatum...

D. 10. 0. 8. Distingueretur...

Super Questionem...

SED CONTRA, In eadem specie...

RESPONDEO dicendum, quod in peccatis...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod peccatum...

AD SECUNDVM sic proceditur, Videretur quod peccatum...

AD TERTIVM dicendum, quod ob- jectio illa procedit...

AD QUARTVM dicendum, quod ob- jectio illa procedit...

AD QUINTVM dicendum, quod ob- jectio illa procedit...

AD SEPTIMVM sic proceditur, Videretur quod peccatum...

Super Questionem septuagesimam...

In articulo 7. c. 1. nota quod diuisio peccati...

D. 6. 3.

AD SEPTIMVM sic proceditur.

cap. 27.

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

In illud...

AD SEPTIMVM sic proceditur, Videretur quod peccatum...

RESPONDEO dicendum, quod peccatum...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod peccatum...

AD SECUNDVM sic proceditur, Videretur quod peccatum...

diversitas specierum imperfecarum, sed similitudo...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod peccatum...

AD TERTIVM dicendum, quod peccatum...

AD QUARTVM dicendum, quod peccatum...

AD SEPTIMVM sic proceditur, Videretur quod peccatum...

Loco in ar...

Mal. g. 2...

Ani. 7. 1...

T. 1. 3. 14. 10.

pp

Super Quaestione septima...

In articulo primo...

Ad hoc dicitur...

Intra q. 89...

Ad 1. Et...

in fine...

Greg. dicit in Pastoralibus...

dominio voluntatis...

Ad tertium dicendum...

ARTICVLVS X.

De vtrum magnitudo...

Ad decimum sic proceditur...

Præterea, Non est...

Respondendo dicendum...

Ad primum ergo dicendum...

Ad secundum dicendum...

Ad tertium dicendum...

Ad plurimum etiam...

Ad tertium dicendum...

QUESTIO SEPTAGESIMA...

De subiecto peccatorum...

Deinde considerandum...

ARTICVLVS I.

De vtrum voluntas...

Ad primum sic proceditur...

Præterea, Voluntas...

Respondendo dicendum...

Ad primum ergo dicendum...

Ad secundum dicendum...

Ad tertium dicendum...

Ad tertium dicendum...

Super Quaestione...

Intra q. 89...

Ad 1. Et...

in fine...

Greg. dicit in Pastoralibus...

Ad hoc dicitur...

Intra q. 89...

Ad 1. Et...

in fine...

ARTICVLVS II.

De vtrum sola voluntas...

Ad secundum dicendum...

Præterea, Peccatum...

Respondendo dicendum...

Ad primum ergo dicendum...

Ad secundum dicendum...

Ad tertium dicendum...

Ad tertium dicendum...

Ad tertium dicendum...

Ad tertium dicendum...

Ad tertium dicendum...

communis nobis...

Præterea, Nullus...

Præterea, Illud...

Respondendo dicendum...

Ad primum ergo dicendum...

Ad secundum dicendum...

Ad tertium dicendum...

Ad tertium dicendum...

Ad tertium dicendum...

Ad tertium dicendum...

Ad tertium dicendum...

Ad tertium dicendum...

ARTICVLVS III.

De vtrum in sensualitate...

Ad tertium sic proceditur...

Videtur quod in sensualitate...

Super Quaestione septima...

mortale peccatum: & ideo ratio superior...

In corpore 1. articuli...

D. 1013.

Ad hoc dicitur, quod Author concludit...

Ad hoc dicitur, quod Author concludit...

Ad P R I M V M ergo dicendum...

Ad P R I M V M ergo dicendum, quod peccatum...

Ad secundum dicendum...

Ad secundum dicendum, quod in operariis...

Ad tertium dicendum...

Ad tertium dicendum, quod vna & eadem res...

Ad P R I M V M ergo dicendum...

Ad P R I M V M ergo dicendum, quod peccatum non...

Ad P R I M V M ergo dicendum...

Ad P R I M V M ergo dicendum, quod peccatum non...

ARTICVLVS I.

Utrum peccatum habeat causam

Ad P R I M V M sic proceditur. Videtur quod peccatum non habeat causam...

Præterea, Causa est, ad quam de necessitate sequitur aliud...

Præterea, Si peccatum habeat causam, aut habet pro causa bonum...

Præterea, Omne quod fit, habet causam...

RESPONDEO dicendum, quod peccatum est quidam actus inordinatus...

RESPONDEO dicendum, quod peccatum est quidam actus inordinatus...

RESPONDEO dicendum, quod peccatum est quidam actus inordinatus...

RESPONDEO dicendum, quod peccatum est quidam actus inordinatus...

RESPONDEO dicendum, quod peccatum est quidam actus inordinatus...

RESPONDEO dicendum, quod peccatum est quidam actus inordinatus...

RESPONDEO dicendum, quod peccatum est quidam actus inordinatus...

RESPONDEO dicendum, quod peccatum est quidam actus inordinatus...

subiecto tantum esse per accidens...

subiecto tantum esse per accidens...

subiecto tantum esse per accidens...

subiecto tantum esse per accidens...

subiecto tantum esse per accidens...

subiecto tantum esse per accidens...

subiecto tantum esse per accidens...

subiecto tantum esse per accidens...

subiecto tantum esse per accidens...

subiecto tantum esse per accidens...

subiecto tantum esse per accidens...

Super Quaestione septima...

In articulo eiusdem...

In articulo eiusdem...

In articulo eiusdem...

In articulo eiusdem...

In articulo eiusdem...

In articulo eiusdem...

In articulo eiusdem...

In articulo eiusdem...

In articulo eiusdem...

In articulo eiusdem...

In articulo eiusdem...

In articulo eiusdem...

culpa, antequam applicetur ad actum...

culpa, antequam applicetur ad actum...

culpa, antequam applicetur ad actum...

culpa, antequam applicetur ad actum...

culpa, antequam applicetur ad actum...

culpa, antequam applicetur ad actum...

culpa, antequam applicetur ad actum...

culpa, antequam applicetur ad actum...

culpa, antequam applicetur ad actum...

culpa, antequam applicetur ad actum...

culpa, antequam applicetur ad actum...

culpa, antequam applicetur ad actum...

culpa, antequam applicetur ad actum...

culpa, antequam applicetur ad actum...

culpa, antequam applicetur ad actum...

Ad secundum dicendum, quod non omnes...

Ad tertium dicendum, quod illud quod est...

Ad tertium dicendum, quod illud quod est...

Ad tertium dicendum, quod illud quod est...

Ad tertium dicendum, quod illud quod est...

Ad tertium dicendum, quod illud quod est...

Ad tertium dicendum, quod illud quod est...

Ad tertium dicendum, quod illud quod est...

Ad tertium dicendum, quod illud quod est...

Ad tertium dicendum, quod illud quod est...

Ad tertium dicendum, quod illud quod est...

Ad tertium dicendum, quod illud quod est...

Ad tertium dicendum, quod illud quod est...

solus Deus hinc est extra...

solus Deus hinc est extra...

solus Deus hinc est extra...

solus Deus hinc est extra...

solus Deus hinc est extra...

solus Deus hinc est extra...

solus Deus hinc est extra...

solus Deus hinc est extra...

solus Deus hinc est extra...

solus Deus hinc est extra...

solus Deus hinc est extra...

solus Deus hinc est extra...

solus Deus hinc est extra...

ARTICVLVS III.

Quæst. I. An peccatum sit causa peccati.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod peccatum non sit causa peccati. Sunt enim quatuor genera causarum...

SED CONTRA est quod Gregorius dicit super Ezechielam...

RESPONDEO dicendum quod cum peccatum habeat causam ex parte actus...

genera causarum peccati potest dici causa peccati, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod peccatum est imperfectum in perfectione morali...

Quæstio septuagesima sexta. De causis in specialibus in quatuor articulis diuisis.

Et in de considerandum est de causis peccati in speciali. Et primo, de causis interioribus peccati...

ARTICVLVS I.

Quæst. I. An peccatum possit esse causa peccati.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod ignorantia non potest esse causa peccati...

SED CONTRA quod Augustinus dicit in libro de natura et gratia...

RESPONDEO dicendum quod secundum philosophum 8. phisicorum causa mouens est duplex...

Supra Questionibus sequentiibus articulum quartum.

lib. 2 de anima, 122. 34. tom. 2.

Art. 1. q. 76. aduerte, quod quum in titulo queritur, & postmodum determinatur quod ignorantia est causa peccati...

Art. 1. q. 76. aduerte, quod quum in titulo queritur, & postmodum determinatur quod ignorantia est causa peccati...

Supra Questionibus sequentiibus articulum secundum.

In secundo articulo eiusdem septagesime sextæ questionis quibusdum occurrunt quatuor dubia...

ARTICVLVS II.

Quæst. I. An peccatum sit peccatum.

Ad secundum dicendum, quod in illud quod est quantum ad omnia ignorans non potest fieri voluntas...

RESPONDEO dicendum, quod ignorantia in hoc est nescientia...

Ad tertium dicendum, quod in illud quod est quantum ad omnia ignorans non potest fieri voluntas...

pter hoc talis ignorantia, cum non sit voluntaria eo quod non est in potestate nostra repellere eam, non est peccatum...

ARTICVLVS III.

Ad primum dicendum, ergo dicendum, quod sicut supra dictum est, in hoc quod dicitur dictum vel factum, vel concupitum...

ARTICVLVS III.

Ad primum dicendum, ergo dicendum, quod sicut supra dictum est, in hoc quod dicitur dictum vel factum, vel concupitum...

ARTICVLVS III.

Ad tertium dicendum, quod sicut supra dictum est, in hoc quod dicitur dictum vel factum, vel concupitum...

causa ad peccatum oppositum prudentia, & ad peccatum oppositum studiose, & illa est in intellectu, ista in voluntate...

quod sit causa per accidens, & quod effectus eius sit defectus prohibitus...

RESPONDEO dicendum, quod ignorantia de se habet, quod facit actum...

Art. 1. 2.

Ca. 1. 10. 5.

Etia. 6. 47. 115. 2.

Main text on the left page, containing philosophical and theological arguments regarding ignorance and moral responsibility.

per contradictionem & contrarium, quia tamen negatio contradictionis nihil potest...

Main text on the right page, continuing the philosophical and theological arguments from the left page.

Super art. 3. et loci ubi tenet notari.

Ca. 1. 10. 5. dicitur 10. 5.

Art. 2.

Ca. 1. 10. 5. dicitur 10. 5.

tionem peccati & propterea non erit peccatum per accidens. Et quod loquendo...

ARTICULVS III.

De ignorantia dimminuit peccatum.

Main text on the right page, containing philosophical and theological arguments regarding ignorance and moral responsibility.

voluntarie ferunt in actum contrarium directe & per se, scilicet enim actus illum...

Main text on the right page, continuing the philosophical and theological arguments from the left page.

Am dicitur cum quod... Philosophi...

Quod appetitio... Philosophi...

Præterea, ea quæ sunt in voce... Philosophi...

Præterea, quæ sunt in voce... Philosophi...

Etiam sufficit ad hoc, quod impediatur... Philosophi...

Præterea, ea quæ sunt in voce... Philosophi...

Præterea, ea quæ sunt in voce... Philosophi...

Præterea, quæ sunt in voce... Philosophi...

Passione impeditur, ne possit sub illa... Philosophi...

Ad tertium dicendum, quod sicut ebrius... Philosophi...

Præterea, ad ea non videtur homo... Philosophi...

Præterea, ad ea non videtur homo... Philosophi...

Præterea, amor sui sit principium... Philosophi...

Præterea, amor sui sit principium... Philosophi...

Præterea, amor sui sit principium... Philosophi...

Præterea, amor sui sit principium... Philosophi...

Cap. 1. non legitur in prin...

Et. Perib...

Cap. 1. in prin...

Cap. 1. in prin...

716. art. 1.

Cap. 1. non legitur...

Infr. q. 1. 2. g. 4. Et 2. g. 4. Et 2. g. 4. Et 2. g. 4.

Cap. 1. non legitur...

Art. 1. hu...

Cap. 1. non legitur...

Art. 1. hu...

Infr. art. 1. cor. 2. ad 3. 2. ad 3. 2. ad 3.

79. habe...

Cap. 1. non legitur...

7. 75. art.

Lib. 14. de...

In cor. art.

passione peccans ignorat; sed ex nimio amore lueri nescit postponendum esse bono iustitiae...

debita in esse actui substracto intemperantia, est recitudo temperantiae, consequentia autem probatur inductione & ratione...

exactionis & deordinationis. Quarto, utrum hæc ordinentur ad salutem eorum, qui exccantur, vel obdurantur.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum Deus sit causa peccati.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod Deus sit causa peccati. dicit enim Apostolus Roma. 1. de quibusdam, Tradidit eos Deus in reprobū sensum...

1. Præterea, Sapient. 14. dicitur. Creatura Dei in odium facta sunt, & in tentationem animæ hominum, sed tentatio solet dici prouocatio ad peccandum...

2. Præterea, Omne malum opponitur bono, sed non repugnat diuinae bonitati, quod ipse sit causa mali penæ...

3. Præterea, Quicquid est causa causæ, est causa effectus. Sed Deus est causa liberi arbitrii: quod est causa peccati. ergo Deus est causa peccati.

4. Præterea, Omne malum opponitur bono, sed non repugnat diuinae bonitati, quod ipse sit causa mali penæ...

5. Præterea, Omne malum opponitur bono, sed non repugnat diuinae bonitati, quod ipse sit causa mali penæ...

6. Præterea, Omne malum opponitur bono, sed non repugnat diuinae bonitati, quod ipse sit causa mali penæ...

7. Præterea, Omne malum opponitur bono, sed non repugnat diuinae bonitati, quod ipse sit causa mali penæ...

8. Præterea, Omne malum opponitur bono, sed non repugnat diuinae bonitati, quod ipse sit causa mali penæ...

9. Præterea, Omne malum opponitur bono, sed non repugnat diuinae bonitati, quod ipse sit causa mali penæ...

10. Præterea, Omne malum opponitur bono, sed non repugnat diuinae bonitati, quod ipse sit causa mali penæ...

11. Præterea, Omne malum opponitur bono, sed non repugnat diuinae bonitati, quod ipse sit causa mali penæ...

12. Præterea, Omne malum opponitur bono, sed non repugnat diuinae bonitati, quod ipse sit causa mali penæ...

Infra q. 90. artic. 1. cor. 1. m. 1. g. 3. artic. 1.

Augustin. 1. de serm. 1. de gra. c. 2. 2. 10. 7.

1. p. 9. 44. artic. 1.

In corp. 11.

Ca. 1. d. 1.

Quo

Quo ad secundum quia de ratione peccati moralis est voluntarium voluntate mala, oppositum enim non est intelligibile, nec morale...

ratione peccati moralis sit esse a voluntate deficienti: ac per hoc impossibile sit ipsum esse a Deo immediate, & si huic adiungatur quod dicitur esse...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quantum ad verba Apostoli ex ipso textu, patet solutio: enim Deus tradit a reprobis in reprobum sensum...

AD SECUNDVM dicendum, quod quantum ad verba Apostoli ex ipso textu, patet solutio: enim Deus tradit a reprobis in reprobum sensum...

AD TERTIUM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

AD QUARTVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

AD QVINTVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

AD SEXTVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

AD SEPTIMVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

AD OCTAVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

AD NONAVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

tem sic, quia locus est, vel substat a seorsum: deformitas autem peccati in ipsa a seorsum consistit. Cuius signum est, quod habituum intemperantiam...

AD QUARTVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

AD QVINTVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

AD SEXTVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

AD SEPTIMVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

AD OCTAVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

AD NONAVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

AD DECIMAVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

AD VIGINTIQUINTVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

AD TRIGINTIQUINTVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

AD QUARTAGINTIQUINTVM dicendum, quod effectus causæ mediæ procedens ab ea, secundum quod subditur ordini causæ primæ...

Cap. 8. 1. 1.

8. 1. 1. 1.

7. 7. 6. 1. 1.

Artic. 1. 2. 1. 1. 1.

QUAESTIO SEPTVAGESIMANONA. De causis exterioribus peccati, in quatuor articulis diuisa.

DE INDE considerandum est de causis exterioribus peccati. Et primo ex parte Dei...

DE INDE considerandum est de causis exterioribus peccati. Et primo ex parte Dei...

D. 8. 4. 1.

Infra q. 90. artic. 1. cor. 1. m. 1. g. 3. artic. 1.

1. p. 9. 44. artic. 1.

In corp. 11.

1. p. 9. 44. artic. 1.

1. p. 9. 44. artic. 1.

1. p. 9. 44. artic. 1.

1. p. 9. 44. artic. 1.

1. p. 9. 44. artic. 1.

1. p. 9. 44. artic. 1.

1. p. 9. 44. artic. 1.

1. p. 9. 44. artic. 1.

1. p. 9. 44. artic. 1.

1. p. 9. 44. artic. 1.

1. p. 9. 44. artic. 1.

Super Quæstionibus Aristotelis...

IN articulo secundo... cum de generatione habituum ageretur.

ARTICVLVS II.

Virum totum bonum humana natura possit auferri per peccatum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod totum bonum humanæ naturæ possit per peccatum auferri.

Præterea, Eorum, quæ sunt vnus naturæ similiter est ratio de toto & de partibus.

Præterea, Bonum naturæ, quod per peccatum minuitur, est habitus ad virtutem.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in Enchiridion.

RESPONDEO dicendum, quod sic dicitur esse bonum naturæ, quod per peccatum diminuitur.

IN articulo tertio eiusdem... quæstionibus occurrit circa vulnera humana, quod ad duo.

quæcumque quantitate finita semper subtraheretur mensuram palmi.

trahatur dimidiū, ita poterit in infinitū procedi: ita tamen quod semper quod posterius subtrahatur, erit minus eo quod prius subtrahatur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod obiectio illa procedit, quando fit diminutio per subtractionem.

AD TERTIVM dicendum, quod etiam in damnatis manet naturalis inclinatio ad virtutem.

ARTICVLVS III.

Virum convenienter ponatur vulnera natura ex peccato consequentia, infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod inconuenienter ponatur vulnera naturæ esse ex peccato consequentia.

Præterea, Malitia nominatur quoddam peccatum: non ergo debet poni inter effectus peccati.

Præterea, Concupiscentia est quiddam naturale, cui sit actus virtutis concupisibilis.

RESPONDEO dicendum, quod per iustitiam rationis perfecte ratio continet inferiores animæ vires.

AD SECVNDVM dicendum, quod cum natura humana secundum corpus sit naturaliter composita ex contrariis elementis.

hil collere, sed impedimentum apponere. Secundo quomodo ordo iste est naturalis, et tamen non remanet in virtutibus animæ sibi derelictis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ipsa distinctio virtutis animæ ab ordine debito nihil aliud est quam diminutio humilitatis ad bonum virtutis propter appositum impedimentum.

AD TERTIVM dicendum, quod malitia non sumitur hic pro peccato, sed pro quadam pronitate voluntatis ad malum.

AD QUINTVM dicendum, quod difficultas que ponitur ad Aug. includit ista tria, que pertinent ad appetituum potentias.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod priuatio modi, speciei, & ordinis non sit effectus peccati.

AD TERTIVM dicendum, quod ordinis non sit effectus peccati. Dicit enim Augustinus in li. De natura boni.

ARTICVLVS III.

Virum priuatio modi, speciei & ordinis sit effectus peccati.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod priuatio modi, speciei, & ordinis non sit effectus peccati.

AD TERTIVM dicendum, quod ordinis non sit effectus peccati. Dicit enim Augustinus in li. De natura boni.

AD SECVNDVM dicendum, quod cum natura humana secundum corpus sit naturaliter composita ex contrariis elementis.

AD TERTIVM dicendum, quod ordinis non sit effectus peccati. Dicit enim Augustinus in li. De natura boni.

AD SECVNDVM dicendum, quod cum natura humana secundum corpus sit naturaliter composita ex contrariis elementis.

AD TERTIVM dicendum, quod ordinis non sit effectus peccati. Dicit enim Augustinus in li. De natura boni.

tam, id est in habitibus ad virtutis bonum, & hoc per appositionem: integra autem naturalibus, id est in natura & his, que sunt a natura, id est principii & potentis & inordinationis ex parte subiecti, quia nihil per subtractionem ablatum est.

SED CONTRA est, quod peccatum est in anima, sicut infirmitas in corpore, secundum illud Psal. 6. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum.

RESPONDEO dicendum, quod sicut in primo dictum est, modus, species & ordo consequuntur vnquamque bonum creatum in quantum huiusmodi, & etiam vnquamque; ens: omne enim esse & bonum consideratur per aliquam formam.

AD SECVNDVM dicendum, quod malitia non sumitur hic pro peccato, sed pro quadam pronitate voluntatis ad malum.

AD TERTIVM dicendum, quod malitia non sumitur hic pro peccato, sed pro quadam pronitate voluntatis ad malum.

AD QUINTVM dicendum, quod difficultas que ponitur ad Aug. includit ista tria, que pertinent ad appetituum potentias.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod priuatio modi, speciei, & ordinis non sit effectus peccati.

AD TERTIVM dicendum, quod ordinis non sit effectus peccati. Dicit enim Augustinus in li. De natura boni.

AD SECVNDVM dicendum, quod cum natura humana secundum corpus sit naturaliter composita ex contrariis elementis.

AD TERTIVM dicendum, quod ordinis non sit effectus peccati. Dicit enim Augustinus in li. De natura boni.

AD SECVNDVM dicendum, quod cum natura humana secundum corpus sit naturaliter composita ex contrariis elementis.

AD TERTIVM dicendum, quod ordinis non sit effectus peccati. Dicit enim Augustinus in li. De natura boni.

AD SECVNDVM dicendum, quod cum natura humana secundum corpus sit naturaliter composita ex contrariis elementis.

77. art. 1. q. 80. art. 2.

Infra 77. art. 1. q. 48. art. 4. & hæc nec tollitur nec dicitur quod ex parte subiecti, & ex parte termini.

Cap. 13. q. 19. item 3.

77. art. 1. q. 80. art. 2.

art. 1. q. 80. art. 2.

77. art. 1. q. 48. art. 4.

Loco citat. in arg. sed contra.

77. art. 1. q. 48. art. 4.

77. art. 1. q. 48. art. 4.

77. art. 1. q. 48. art. 4.

77. art. 1. q. 48. art. 4.

77. art. 1. q. 48. art. 4.

77. art. 1. q. 48. art. 4.

77. art. 1. q. 48. art. 4.

77. art. 1. q. 48. art. 4.

77. art. 1. q. 48. art. 4.

77. art. 1. q. 48. art. 4.

77. art. 1. q. 48. art. 4.

77. art. 1. q. 48. art. 4.

77. art. 1. q. 48. art. 4.

ad perfectionem simpliciter intellectus, reliqua autem ad perfectionem & imperfectionem secundum quod eiusdem auctorem dicitur...

dem. ergo quicumque peccat, fruitur bono commutabili: sed frui rebus utendis, est humana peruersitas...

genus vel speciei subalternae, sed quod consequatur distinctionem specificam seu generalem in his...

mortale, fit veniale propter hoc, scilicet quod actus est imperfectus, id est non liberatus ratione...

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod peccatum veniale non sit dispositio ad mortale...

9.90 ad princ. 4. Som. 41. in 10am. 10 q. Et Enchir. cap. 64. 9.98. art. 1. ad 1. q. 78. art. 3. 9.47. art. 9. ad 2. 9.72. art. 9. 9.72. art. 1. 9. q. 87. 494. 9.73. art. 1.

Ecclesi in ar. q. 40.

Super Quaestiones octavo...

Artic. 3. et vide 88.

9.76. art. 77. q. 78. 9.74. art. 2. 9.43. art. 2. 10. 10.

Intra 4. ad. am. ab. de. i. i. i. q. 1. 4. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1. 1.

D. 1098.

9.77. art. 4. q. 77. art. 6. D. 1099.

9.74. art. 10.

2. 2. q. 24. art. 10. 1. q. 136. art. 9. 1. q. 136. art. 10. 1. q. 136. art. 11. 1. q. 136. art. 12. 1. q. 136. art. 13. 1. q. 136. art. 14. 1. q. 136. art. 15. 1. q. 136. art. 16. 1. q. 136. art. 17. 1. q. 136. art. 18. 1. q. 136. art. 19. 1. q. 136. art. 20. 1. q. 136. art. 21. 1. q. 136. art. 22. 1. q. 136. art. 23. 1. q. 136. art. 24. 1. q. 136. art. 25. 1. q. 136. art. 26. 1. q. 136. art. 27. 1. q. 136. art. 28. 1. q. 136. art. 29. 1. q. 136. art. 30. 1. q. 136. art. 31. 1. q. 136. art. 32. 1. q. 136. art. 33. 1. q. 136. art. 34. 1. q. 136. art. 35. 1. q. 136. art. 36. 1. q. 136. art. 37. 1. q. 136. art. 38. 1. q. 136. art. 39. 1. q. 136. art. 40. 1. q. 136. art. 41. 1. q. 136. art. 42. 1. q. 136. art. 43. 1. q. 136. art. 44. 1. q. 136. art. 45. 1. q. 136. art. 46. 1. q. 136. art. 47. 1. q. 136. art. 48. 1. q. 136. art. 49. 1. q. 136. art. 50. 1. q. 136. art. 51. 1. q. 136. art. 52. 1. q. 136. art. 53. 1. q. 136. art. 54. 1. q. 136. art. 55. 1. q. 136. art. 56. 1. q. 136. art. 57. 1. q. 136. art. 58. 1. q. 136. art. 59. 1. q. 136. art. 60. 1. q. 136. art. 61. 1. q. 136. art. 62. 1. q. 136. art. 63. 1. q. 136. art. 64. 1. q. 136. art. 65. 1. q. 136. art. 66. 1. q. 136. art. 67. 1. q. 136. art. 68. 1. q. 136. art. 69. 1. q. 136. art. 70. 1. q. 136. art. 71. 1. q. 136. art. 72. 1. q. 136. art. 73. 1. q. 136. art. 74. 1. q. 136. art. 75. 1. q. 136. art. 76. 1. q. 136. art. 77. 1. q. 136. art. 78. 1. q. 136. art. 79. 1. q. 136. art. 80. 1. q. 136. art. 81. 1. q. 136. art. 82. 1. q. 136. art. 83. 1. q. 136. art. 84. 1. q. 136. art. 85. 1. q. 136. art. 86. 1. q. 136. art. 87. 1. q. 136. art. 88. 1. q. 136. art. 89. 1. q. 136. art. 90. 1. q. 136. art. 91. 1. q. 136. art. 92. 1. q. 136. art. 93. 1. q. 136. art. 94. 1. q. 136. art. 95. 1. q. 136. art. 96. 1. q. 136. art. 97. 1. q. 136. art. 98. 1. q. 136. art. 99. 1. q. 136. art. 100.

1. q. 136. art. 101. 1. q. 136. art. 102. 1. q. 136. art. 103. 1. q. 136. art. 104. 1. q. 136. art. 105. 1. q. 136. art. 106. 1. q. 136. art. 107. 1. q. 136. art. 108. 1. q. 136. art. 109. 1. q. 136. art. 110. 1. q. 136. art. 111. 1. q. 136. art. 112. 1. q. 136. art. 113. 1. q. 136. art. 114. 1. q. 136. art. 115. 1. q. 136. art. 116. 1. q. 136. art. 117. 1. q. 136. art. 118. 1. q. 136. art. 119. 1. q. 136. art. 120.

Supra Quaestiones et articulos...

In articulo nota est... quod loquitur tantum de primis moribus...

In articulo eisdem... duplex occurrit circa illa verba... Multo magis excusat...

Secundum dubium est... unde valet vltimo magis videtur enim...

Ad tertium dicendum... quod omnia illa quae videntur esse...

ARTICVLVS V.

Verum primi motus sensualitatis in infidelibus sint peccata mortalia.

Ad quintum sic proceditur... Videtur, quod primi motus sensualitatis in infidelibus sint peccata mortalia...

ARTICVLVS VI.

Verum peccatum veniale possit esse in aliquo cum solo originali.

Ad sextum sic proceditur... Videtur quod peccatum veniale possit esse in aliquo cum solo originali...

veniale & mortale ex genere se habent... Sic est factus homo vt concupiscentiam sentire non deberet...

SED CONTRA est... Non est personarum acceptor Deus...

RESPONDEO dicendum... quod primi motus infidelium sint peccata mortalia...

Ad primum ergo dicendum... quod homo concupiscit quidem cum Angelis in mente...

Ad primum ergo dicendum... quod Apostolus loquitur de damnatione debita peccato originali...

Ad tertium dicendum... quod illud debuit non concupiscendi erat per originale iustitiam...

ARTICVLVS VI.

Verum peccatum veniale possit esse in aliquo cum solo originali.

Ad sextum sic proceditur... Videtur quod peccatum veniale possit esse in aliquo cum solo originali...

hoc aut voluntarie dicitur... hoc est finis... quod ipse autem tenet intentione...

Præterea, Minus habet de connexionem & convenientiam veniale cum mortali...

SED CONTRA est... quia pro peccato originali puniuntur homines in limbo...

RESPONDEO dicendum... impossibile est, quod peccatum veniale sit in aliquo cum originali peccato...

Ad primum ergo dicendum... quod peccatum veniale sit in aliquo cum originali peccato, absque mortali...

Ad primum ergo dicendum... quod peccatum veniale sit in aliquo cum originali peccato, absque mortali...

Ad primum ergo dicendum... quod peccatum veniale sit in aliquo cum originali peccato, absque mortali...

Ad primum ergo dicendum... quod peccatum veniale sit in aliquo cum originali peccato, absque mortali...

veniale non est dispositio ex necessitate procedens mortale... sed contingenter...

Ad tertium dicendum... ab aliis peccatis mortalibus potest puer incipiens habere vsum rationis...

Deus, qui & nos instruit per legem, & iuvat per gratiam... Unde primo de lege, secundum de gratia dicendum est...

QUESTIO NONAGESIMA, De legibus, in quatuor articulis discussa.

CONSEQUENTER considerandum est de principis exterioribus actuum... Principium autem exterior ad malum inclinans est Diabolus...

Ad primum ergo dicendum... quod peccatum veniale sit in aliquo cum originali peccato, absque mortali...

Ad primum ergo dicendum... quod peccatum veniale sit in aliquo cum originali peccato, absque mortali...

Ad primum ergo dicendum... quod peccatum veniale sit in aliquo cum originali peccato, absque mortali...

Ad primum ergo dicendum... quod peccatum veniale sit in aliquo cum originali peccato, absque mortali...

In corpore...

In 3. par. de secundis...

In 2. par. de...

In 2. par. de...

In 3. par. de...

Super Quaestio nonagesima...

In articulo primo quaestio nonagesima...

ARTICVLVS VI.

De virtute aliqua lex fomitiis.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod...

SED CONTRA est, quod...

RESPONDEO dicendum, quod lex dicitur...

tionem, vt secundum rationem operatur...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod...

AD TERTIVM dicendum, quod ratio illa...

QUESTIO NONAGESIMA SECUNDA.

DE INDE considerandum est de effectibus legis...

ARTICVLVS I.

De virtute effectus legis sit facere homines bonos.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod...

SED CONTRA est, quod...

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum...

Interpretat.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

bonos simpliciter, vel secundum quid, vt...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod...

AD SECUNDVM dicendum, quod...

AD TERTIVM dicendum, quod...

AD QUARTVM dicendum, quod...

nam commune civitatis, saltem in preparatione...

ARTICVLVS II.

De virtute legis sit imperare.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur...

AD TERTIVM dicendum, quod...

SED CONTRA est, quod...

RESPONDEO dicendum, quod...

bono, et si distinet, non tamen necesse...

In articulo secundo nihil aliud sciendum...

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super q. 99.

Super Quaest. nona...
de. 1. 112.

IN articulo secundo...
inquitur omisso...
secundo modo...
tercio modo...
quarto modo...

Ad hoc dicitur...
in lege considerari...
secundo modo...
tercio modo...
quarto modo...

SED CONTRA...
facti sunt leges...
quod sit inter...
quod sit inter...
quod sit inter...

PRINCIPALIS...
quod sit inter...
quod sit inter...
quod sit inter...
quod sit inter...

AD PRIMUM...
ergo dicendum...
quod sit inter...
quod sit inter...
quod sit inter...

depravatur iudicium...
quia ergo iustitia...
animata iudicii...
non invenitur...
in multis...

ARTICVLVS II...
Vtrum omnia...
legis naturalis...
possit a lege...
naturali derivari...

AD SECVNDVM...
sic proceditur...
videtur quod...
non omnis lex...
humana sit...

SED CONTRA...
est quod Tullius...
dicit in sua...
Rhetorica...
Res a natura...

RESPONDEO...
dicendum quod...
sicut Augustinus...
dicit in Iuda...
liber arbitrio...

ab habente curam...
multitudinis...
faciendae...
magis hoc...
quod illud...

ARTICVLVS III...
Vtrum Isidorus...
conuenienter...
qualitatem...
legis possit...
describi...

AD TERTIVM...
sic proceditur...
videtur quod...
Isidorus in...
conuenienter...

SED CONTRA...
est quod Isidorus...
dicit in libro...
de ecclesiasticis...
officiis...

scit hoc quod est...
non esse...
occidentum...
vt conclusio...
quaedam...

PRIMUM...
ergo dicendum...
quod Philosophus...
loquitur de...
illis quae...

ARTICVLVS IIII...
Vtrum Isidorus...
conuenienter...
qualitatem...
legis possit...
describi...

AD TERTIVM...
sic proceditur...
videtur quod...
Isidorus in...
conuenienter...

portatur in hoc...
quod dicitur...
iusta secundum...
quod quantum...
ad facultatem...

ARTICVLVS IIII...
Vtrum Isidorus...
conuenienter...
qualitatem...
legis possit...
describi...

AD QVARTVM...
sic proceditur...
videtur quod...
Isidorus in...
conuenienter...

SED CONTRA...
est quod Isidorus...
dicit in libro...
de ecclesiasticis...
officiis...

quod dum Author...
ius positum...
ad naturalia...
ostendit per...
modum...

ARTICVLVS IIII...
Vtrum Isidorus...
conuenienter...
qualitatem...
legis possit...
describi...

AD QVARTVM...
sic proceditur...
videtur quod...
Isidorus in...
conuenienter...

SED CONTRA...
est quod Isidorus...
dicit in libro...
de ecclesiasticis...
officiis...

ARTICVLVS I.

Verum lex humana debeat poni in communi magis, quam in particulari.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod lex humana non debeat poni in communi, sed magis in particulari. Dicit enim Philosophus...

RESPONDEO dicendum, quod quæ sunt in communi leges, sunt in particulari...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod philosophus in Ethicis ponit tres species iuris...

Ad secundum dicendum, quod illud quod est directum, oportet esse plurimum...

ARTICVLVS II.

Verum ad legem humanam pertinent omnia vitia cohibere.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod ad legem humanam pertinet omnia vitia cohibere...

Supra questionem nonagessimam articulum primum... In articulo primo... Testis... Lib. 2. ca. 21... In articulo 3. specialiter occurrit dubium...

propter virtutem, per electionem populi est optimum... Tercio dicitur, quod quæ comparatio est inter se... Tercio est de ratione legis humane, ut instituitur a gubernante...

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod lex humana non precipiat actus omnium virtutum... Præterea, actus virtutis a virtute procedit...

RESPONDEO dicendum, quod sicut iam dictum est, lex ponitur, ut quedam regula vel mensura humanorum actuum...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad illud quod est directum, oportet esse plurimum...

AD PRIMVM V M ergo dicendum, quod lex humana intendit homines inducere ad virtutem...

AD TERTIVM dicendum, quod non est aliqua virtus, cuius actus non sint ordinabiles ad bonum commune...

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod lex humana non imponat necessitatem in foro conscientie...

Infrâ q. 99. art. 3. ad 3. infrâ q. 100. art. 2. corp. art. 11. art. 11. art. 11. art. 11. art. 11.

Artic. 2. testis. cap. 1. 19. 5. 9. 90. 11. 2. ca. 21. 2. 10. 11. 19. 5. 9. 90. 11. 2. ca. 21. 2. 10. 11. 19. 5. 9. 90. 11. 2. ca. 21.

quam mortem corporalem: quia mors animae fugienda est magis...

diuinam, ergo lex humana non potest imponere legem quantum ad iudicium diuinum...

Præterea, iudicium conscientiae maxime dependet ex diuinis mandatis: sed quandoque diuina mandata euacuantur...

Præterea, Leges humanae frequenter ingerunt calumniam, & iniuriam hominibus, secundum illud Isaiæ decimo...

SECDONTRA est, quod dicitur 1. Petri 2. Hac est gratia, si propter conscientiam sustineat quis tristitiam patiens iniuste.

RESPONDEO dicendum, quod leges positae humanis vel sunt iustae, vel iniustae. Si quidem iustae sint, habent vim obligandi in foro conscientiae a lege aeterna...

Nos autem secundum veritatem dicimus, quod vniuersales leges praecipit obligant ad mortem pro sui obsequio...

Ad quartum ad hoc, quod dicitur quia non est ad propositum nisi exprobat, nihil dico, nisi quod dicitur, quod non licet ex metu cadere in constantem vim celebrare eorum excommunicationem...

Præterea, Urbanius Papa dicit, & habetur in Decr. 19. quaest. 1. Qui lege praebit ducitur, nulla ratio exigit, vt publica constringat lege autem priuata Spiritus sancti, ducuntur omnes viri spirituales...

Præterea, Iuris peritus dicit, quod nihil aliud est, quam praeceptum ad subditos: quia est effectus potestatis gubernativae, quae est principium dignitatis aliud in quantum...

Præterea, Iuris peritus dicit, quod nihil aliud est, quam praeceptum ad subditos: quia est effectus potestatis gubernativae, quae est principium dignitatis aliud in quantum...

Articulus, eiusdem quaestionis 66. nota quod quoniam in littera dicitur, quod iustus non habet vim coactivam super iustos...

In eodem articulo in responsione ad tertium dubium occurrit, quomodo statim haec duo simul, quod princeps obligatur...

lex esse non videtur, quae iusta non fuerit, vnde tales leges non obligant in foro conscientiae, nisi forte propter vitandam scandalum vel turbationem...

Alio modo leges possunt esse iniustae per contrarietatem ad bonum diuinum, sicut leges tyrannorum inducentes ad idololatriam...

Ad primum V.M. ergo dicendum, quod sicut apostolus dicit ad Romanos. Omnis potestas humana a Deo est...

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit de legibus humanis, quae ordinantur contra Dei mandatum...

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de lege, quae infert grauem iniuriam subditis, ad quod etiam ordo potestatis diuinitus concessus non se extendit...

ARTICVLVS V.

Utrum omnes subiciantur legi.

AD QUINTVM sic proceditur. Videtur quod non omnes legi subiciantur. Illi enim soli subiciuntur legi, quibus lex ponitur...

Præterea, Urbanius Papa dicit, & habetur in Decr. 19. quaest. 1. Qui lege praebit ducitur, nulla ratio exigit, vt publica constringat lege autem priuata Spiritus sancti, ducuntur omnes viri spirituales...

Præterea, Iuris peritus dicit, quod nihil aliud est, quam praeceptum ad subditos: quia est effectus potestatis gubernativae, quae est principium dignitatis aliud in quantum...

SECDONTRA est, quod apostolus dicit Romanos. Omnis anima potestatis sublimioribus subdita sit: sed non videtur esse subditi potestati, qui non subiciuntur legi...

Ad hoc dubium tantum difficultus, quanto iociter. sola auctoritate doctrinae deditur: dicitur, quod quoniam princeps non subicitur legi, nisi quo ad Deum...

habere potestatem statuitur parendum est, violat, ab aeterna lege vim humanae legi tribuens...

quam fert potestas, ergo omnes homines debent legi esse subiecti.

RESPONDEO dicendum, quod sicut ex supra dictis patet, lex de ratione duo habet. Primum quidem, quod est regula humanorum actuum...

ergo aliquis homo potest esse legis subiectus. Vno modo sicut regularum regula: & hoc modo omnes illi, qui subduntur potestati, subduntur legi...

Ad tertium dicendum, quod lex Spiritus sancti est superior omni lege humanae positae: & ideo viri spirituales secundum hoc, quod lege Spiritus sancti ducuntur, non subduntur legi...

Ad primum V.M. ergo dicendum, sed alios, qui et non puniuntur, puniri tamen possunt a principibus potestate iniurii: vis autem directiuus eiusdem extendit se ad omnes...

Ex his autem facile patet solutio obiectionum. Ad primum quidem dicitur, quod nulla repugnancia est dictorum: quia altera est vis obligatiua legum humanae in foro conscientiae...

Ad secundum dicendum, quod vis obligatiua legum humanae in foro conscientiae, seu quo ad Deum: & altera vis coactiva eiusdem qua homo hominem puniendo iudicatur...

Ad tertium dicendum, quod vis obligatiua legum humanae in foro conscientiae, seu quo ad Deum: & altera vis coactiva eiusdem qua homo hominem puniendo iudicatur...

Ad hoc dubium tantum difficultus, quanto iociter. sola auctoritate doctrinae deditur: dicitur, quod quoniam princeps non subicitur legi, nisi quo ad Deum...

Et per hoc patet responsio tam ad id quod dicitur, quod Deus nihil hic agit immediate: non enim oportet hoc dicere, sed sufficit quod dictum est...

quod ratio illa procedit de subiectione, quae est per modum conditionis: si enim iustus non est lex positae: quia ipsi sibi sunt lex...

Ad secundum dicendum, quod lex Spiritus sancti est superior omni lege humanae positae: & ideo viri spirituales secundum hoc, quod lege Spiritus sancti ducuntur, non subduntur legi...

Ad tertium dicendum, quod princeps dicitur esse solutus a lege quantum ad vim coactivam legis: nullus enim principis cogitur a seipso...

Ad primum V.M. ergo dicendum, sed alios, qui et non puniuntur, puniri tamen possunt a principibus potestate iniurii: vis autem directiuus eiusdem extendit se ad omnes...

Ex his autem facile patet solutio obiectionum. Ad primum quidem dicitur, quod nulla repugnancia est dictorum: quia altera est vis obligatiua legum humanae in foro conscientiae...

Ad secundum dicendum, quod vis obligatiua legum humanae in foro conscientiae, seu quo ad Deum: & altera vis coactiva eiusdem qua homo hominem puniendo iudicatur...

Ad tertium dicendum, quod vis obligatiua legum humanae in foro conscientiae, seu quo ad Deum: & altera vis coactiva eiusdem qua homo hominem puniendo iudicatur...

Ad hoc dubium tantum difficultus, quanto iociter. sola auctoritate doctrinae deditur: dicitur, quod quoniam princeps non subicitur legi, nisi quo ad Deum...

In decretis...

non tamen est reus vitiis... quaestio nota, quod quadrupliciter occurrere potest casus agendi...

Super Quaestione nonagesima sexta Articuli sextum.

In articulo eiusdem 96. quaestio nota, quod quadrupliciter occurrere potest casus agendi...

Super Quaestione nonagesima septima Articuli octavo.

In articulo 97. quaestio nota, quod quadrupliciter occurrere potest casus agendi...

opera graui imponunt, & ipsi nec digito voluit ea mouere, vt dicitur Mat. 23. Vnde quantum ad Dei iudicium principis non est absolutus a lege...

ARTICVLVS VI.

Verum ei qui subditur legi, liceat prater verba legis agere.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod non liceat ei, qui subditur legi, prater verba legis agere...

Super Quaestione nonagesima octo Articuli octavo.

In articulo eiusdem 98. quaestio nota, quod quadrupliciter occurrere potest casus agendi...

Super Quaestione nonagesima nona Articuli octavo.

In articulo eiusdem 99. quaestio nota, quod quadrupliciter occurrere potest casus agendi...

periculum, cui oportet statim occurrere, vt interpretetur, quid sit vtile ciuitati, & quid inutile ciuitati...

ARTICVLVS VII.

Verum lex humana debeat mutari aliquo modo.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod lex humana non debeat mutari...

Quaestio nonagesima, De legum mutatione, in quatuor articulis diuisa.

Articulus I.

Verum lex humana debeat mutari aliquo modo.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod lex humana non debeat mutari...

Articulus II.

Verum lex humana debeat mutari aliquo modo.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod lex humana debeat mutari...

tione superioris, si nantia de ambiguis casibus est sermo, contradiat dicitur ex responsione ad secundum...

Articulus III.

Verum consuetudo possit obtinere vim legis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod consuetudo non possit obtinere vim legis...

Articulus II.

Verum lex humana semper sit mutanda quando occurrat aliquid melius.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod lex humana non semper sit mutanda...

hominum, quorum actus lege regulantur. Ex parte quidem rationis: quia humana rationi naturale esse videtur, vt gradatim ab imperfecto ad perfectum perueniant...

ARTICVLVS III.

Verum consuetudo possit obtinere vim legis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod consuetudo non possit obtinere vim legis...

ARTICVLVS II.

Verum lex humana semper sit mutanda quando occurrat aliquid melius.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod lex humana non semper sit mutanda...

ARTICVLVS III.

Verum consuetudo possit obtinere vim legis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod consuetudo non possit obtinere vim legis...

ris, habent efficaciam ex sola ratione: & ideo vbicumque melioratio occurrat, est mutandum quod prius tenebatur...

ARTICVLVS III.

Verum consuetudo possit obtinere vim legis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod consuetudo non possit obtinere vim legis...

ARTICVLVS III.

Verum consuetudo possit obtinere vim legis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod consuetudo non possit obtinere vim legis...

ARTICVLVS III.

Verum consuetudo possit obtinere vim legis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod consuetudo non possit obtinere vim legis...

non ad praeferentiam tantum tempus, sed perperam esse dicitur, pro quo lex sit.

ARTICVLVS III.

Verum consuetudo possit obtinere vim legis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod consuetudo non possit obtinere vim legis...

ARTICVLVS III.

Verum consuetudo possit obtinere vim legis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod consuetudo non possit obtinere vim legis...

ARTICVLVS III.

Verum consuetudo possit obtinere vim legis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod consuetudo non possit obtinere vim legis...

Prima secundae S.T. hom.

Supra Quaestione nonagesima septima Articuli octavo.

ARTICVLVS III.

Verum consuetudo possit obtinere vim legis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod consuetudo non possit obtinere vim legis...

ARTICVLVS III.

Verum consuetudo possit obtinere vim legis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod consuetudo non possit obtinere vim legis...

ARTICVLVS III.

Verum consuetudo possit obtinere vim legis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod consuetudo non possit obtinere vim legis...

Prima secundae S.T. hom.

Super Questionem non legem scriptam articulum quartum.

In titulo articuli quartus addere quod non de principe specialiter, sed de rectore multitudinis...

Supra q. 96. artic. 6. cor. 11. 116 q. 100. artic. 8. cor. 11. 2. 2. q. 98. artic. 10. cor. 11. 116 q. 100. artic. 8. cor. 11. 116 q. 100. artic. 8. cor. 11. 116 q. 100. artic. 8. cor. 11.

lib. 2. 8. in fine.

q. 98. artic. 6.

q. 96. artic. 6.

bus multitudinis ad aliquid obseruandum, quod consuetudo manifestat, quam autoritas principis...

ARTICVLVS III

Verum Rectores multitudinis possint in legibus humanis dispensare.

Ad Quartum sic proceditur. Videtur, quod Rectores multitudinis non possint in legibus humanis dispensare...

SED CONTRA est, quod dicit Apostolus 1 ad Cor. 9.

RESPONDEO dicendum, quod dispensatio proprie importat commutationem alicuius partis ad singula...

fator & prudens, quem constituit dominus super familiam suam.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod quando cum aliquo dispensatur, ut legem communem non seruet...

Ad secundum dicendum, quod non est acceptio personarum, si non seruentur equalia in personis inaequalibus.

Ad tertium dicendum, quod lex naturalis, in quantum est ius commune...

QUESTIO NONAGESIMA OCTAUA

De lege veteri, in sex articulis diuisa.

CONSEQUENTER considerandum est de lege veteri.

Primo, utrum lex verus sit bona.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod lex verus non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod abique omni dubio lex verus bona fuit.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

non redundant in communitate totius regni...

Ad secundum dicendum, quod non est acceptio personarum, si non seruentur equalia in personis inaequalibus.

Ad tertium dicendum, quod lex naturalis, in quantum est ius commune...

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod lex verus non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod abique omni dubio lex verus bona fuit.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

perfectum autem bonum est, quod operatur aliquid ad hoc, quod perueniat ad finem...

Ad secundum dicendum, quod non est acceptio personarum, si non seruentur equalia in personis inaequalibus.

Ad tertium dicendum, quod lex naturalis, in quantum est ius commune...

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod lex verus non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod abique omni dubio lex verus bona fuit.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

Deo data est, qui est pater domini nostri Iesu Christi.

Ad secundum dicendum, quod non est acceptio personarum, si non seruentur equalia in personis inaequalibus.

Ad tertium dicendum, quod lex naturalis, in quantum est ius commune...

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod lex verus non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod abique omni dubio lex verus bona fuit.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

Super Questionem non legem scriptam articulum quartum.

In quest. 98. primis tribus articulis nihil aliud scribendum occurrit, nisi vt caute intelligas dicta in responso...

Ad tertium dicendum, quod lex naturalis, in quantum est ius commune...

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod lex verus non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod abique omni dubio lex verus bona fuit.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

Præterea, ad bonitatem legis pertinet, ut communi saluti proficiat...

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit Rom. 7.

RESPONDEO dicendum, quod lex verus ad dominum non fuerit bona.

Super Quaestioni...
cap. 9. post medium illi.

IN articulo...
super quaest.

Super Quaestioni...
in articulo...

IN articulo...
super quaest.

Super Quaestioni...
in articulo...

Super Quaestioni...
in articulo...

Super Quaestioni...
in articulo...

Super Quaestioni...
in articulo...

Super Quaestioni...
in articulo...

Super Quaestioni...
in articulo...

Super Quaestioni...
in articulo...

Super Quaestioni...
in articulo...

Super Quaestioni...
in articulo...

Super Quaestioni...
in articulo...

Angelos: & praeter rationem generalem, quam Dion. assignat in 4. c. Caele. hier. * q. divina debent deferri ad homines, mediatus Angelis, specialis ratio est quare legem veterem per Angelos dari oportuit. Dicitur enim * quod lex vetus imperfecta erat, disponebat ad salutem perfectam generis primi, quae futura erat per Christum. Sic autem videtur in omnibus potestatis, & angelorum ordinis, q. ille, qui est superior, principalis & perfectus actu operatur per seipsum: ea vero, quae disponunt ad perfectionem vltimam, operatur per suos ministros: sicut nauifactor compaginat naue[m] per seipsum, sed praeparat materia[m] per artifices subministrantes: & ideo conueniens fuit, vt lex perfecta noui testamenti daretur immediatim per ipsum Deum, hominum, facti: lex autem vetus per ministros Dei, dicitur per Angelos daretur hominibus. Et per hunc modum Apostolus i. ad Heb. probat eminentiam nouae legis ad veterem: quia in nouo testamento loquens est nobis Deus in filio suo: in veteri autem testamento est sermo factus per Angelos.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut Greg. dicit in principio moralium * Angelus, qui Moysi apparuisse describitur, modo Angelus, modo dominus, memoratur. Angelus videlicet propter hoc, quod exterius loquendo seruitur dominus autem dicitur, quia interius praedicens loquendo est factus ministrans: & inde est etiam, quod quasi ex persona domini Angelus loquebatur.

AD SECUNDUM dicendum, quod sicut Aug. dicit 12. super Genes. ad literam * in Exod. dicitur, Locutus est dominus Moysi facie ad faciem: & paulo post subditur, Offende mihi gloriam tuam. Sentiebat ergo quod videbat, & quod non videbat desiderabat, non ergo videbat ipsam Dei essentiam: & ita non immediate ab eo instruebatur. Quod ergo dicitur, quod loquebatur ei facie ad faciem secundum opinionem populi loquitur Scriptura, qui putabat Moysen ore ad os loqui cum Deo, cum per subiectam creaturam, id est per Angelum, & nubem, ei loqueretur, & appareret. Vel per visionem facie intelligitur quadam eminentis contemplatio, & familiaris infra essentiae diuinae visionem. Ad tertium dicendum, quod solus principis est sua auctoritate legem instituit, sed quod quos legem instituit per alios promulgat: & ita Deus sua auctoritate instituit legem, sed per Angelos promulgauit.

ARTICVLVS IIII.

PRIMUM lex vetus dari debuit soli populo Iudaorum. AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod lex vetus non debuit dari soli populo Iudaorum. Lex enim vetus disponebat ad salutem, quae futura erat per Christum, vt dictum est: sed salus illa non erat futura solum in Iudaeis, sed in omnibus gentibus, secundum illud Isaie 49. Parum est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & taceas Israel conuertendas: dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terrae. ergo lex vetus dari debuit omnibus gentibus, & non vni populo tantum.

PRATEREA, Sicut dicitur Act. 10. Non est personarum acceptor Deus: sed in omni gente, qui timet Deum, & facit iustitiam, & accipit est illi, non ergo magis vni populo, quam aliis. Vnde saluus debuit apparere.

PRATEREA, Lex data est per Angelos: sic iam dictum est. sed ministeria Angelorum Deus non solum Iudaeis, sed omnibus gentibus semper exhibuit, dicitur enim Eccl. 17. In vnaquaque gentem praeposuit rectorem, omnibus etiam gentibus temporalia bona largitur, quae minus sunt carae Deo quam spiritalia bona. ergo etiam legem omnibus populis debuit dare.

SED CONTRA est, q. dicitur Rom. 3. Quid ergo amplius Iudaeis, quidem de omnino modo, primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei, & in Psal. 147, dicitur, Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

RESPONDEO dicendum, quod postea vna ratio assignari, quare potius populo Iudaorum data sit lex, quam aliis populis: quia aliis populis ad idololatriam declinantibus, solus populus Iudaorum in cultu vnius Dei remansit: & ideo alij po-

puli indigni erant legem recipere, ne sanctum canibus daretur. Sed ista ratio conueniens non videtur: quia populus ille etiam post legem latam ad idololatriam declinauit, quod grauius fuit, vt patet Exod. 32. Amos 5. Nunquid hostias & sacrificium obrulitibus mihi in deserto 40. annis domus Israel, & portastis tabernacula Moloch Dei vestri, & imaginem idolorum vestrorum, sidus Dei vestri, quae fecistis vobis: expressit etiam dicitur Deut. 9. Scito, quod non propter iustitias tuas dominus Deus tuus dedit tibi terram hanc in possessionem, cum dulcissimae caruicis sis populus: sed ratio tibi praetermittitur, vt compleret verbum suum dominus, quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis Abraham, Isaac, & Iacob: quae autem promissio eis sit facta, ostendit Apostolus ad Gal. 3. dicens, Abraham dicitur fuisse promissiones, & semini eius, non dicit semini, quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus. Deus igitur & legem, & alia beneficia speciali illi populo exhibuit propter promissionem eorum patribus factam: vt ex Christus nasceretur. decebat enim, vt ille populus, ex quo Christus nasceretur erat, quadam speciali sanctificatione polleteret: secundum illud quod dicitur Leuit. 19. Sancti eritis: quia ego sanctus sum. Nec etiam fuit propter meritum ipsius Abraham, vt talis promissio ei fieret: vt scilicet Christus ex eius semine nasceretur: sed ex gratuita Dei electione & vocatione: vnde dicitur Isa. 41. Qui suscipit uirum ab Oriente iustum, uocauit eum, vt loqueretur se: Sic ergo patet, quod ex sola gratuita electione Patres promissionem acceperunt, & populus ex eis progenitus legem accepit: secundum illud Deuter. 4. Audistis uerba illius de medio ignis, quia dilexit Patres, & elegit semper eorum post illos. Si autem rursus quaeratur, quare hunc populum elegit, vt ex eo Christus nasceretur, & non alium: conueniens responsio: Aug. * quam dicit super Ioan. Quare hunc trahat, & illum non trahat, noni velle diiudicare, si non vis errare.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quamuis salus futura per Christum esset omnibus gentibus preparata, tamen oportebat ex vno populo Christum nasci, qui propter hoc praeparatus habuit secundum illud Ro. 9. Quorum scilicet Iudaorum, est adoptio filiorum Dei, & testamentum, & legisratio, quorum patres, est quibus Christus est secundum carnem.

AD SECUNDUM dicendum, quod acceptio personarum locum habet in his, quae ex debito dantur. In his vero, quae ex gratuita voluntate conferuntur, acceptio personarum locum non habet: non enim est personarum acceptor, qui ex liberalitate de suo dat vni, & non alteri: sed si esset dispensator bonorum communium, & non distribueret, & qualiter secundum merita personarum, esset personarum acceptor. Saluaria autem beneficia Deus humano generi conferit ex sua gratia: vnde non est personarum acceptor, si quibusdam praeratis conferat. Vnde Aug. dicit in lib. de praedestinatione sancto: Omnes, quos Deus docet, misericordia docet, quos autem non docet, iudicio non docet: hoc enim venit ex damnatione humani generis pro peccato primi parentis.

AD TERTIUM dicendum, quod beneficia gratia subtrahuntur homini propter culpam, sed beneficia naturalia non subtrahuntur, inter quae sunt ministeria Angelorum: quae ipse naturarum ordo requirit, vt scilicet per media gubernentur inferiora, & certam corporalia subiecta, quae non solum hominibus, sed etiam iumentis Deus administrat: secundum illud Psal. 35. Homines & iumenta saluabis domine.

ARTICVLVS I.

PRIMUM omnes homines obligantur seruare legem veterem. AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod omnes homines obligantur ad obseruandam veterem legem. Quicumque enim subditur regi, oportet quod subdat regi ipsi: sed vetus lex est data a Deo qui est rex omnis terrae, vt in Psal. 46, dicitur, ergo omnes habitantes terram, tenebantur ad obseruandam legem.

PRATEREA, Iudaei saluari non poterant, nisi legem veterem obseruarent: dicitur enim Deut. 27. Male dictus qui non permanet in sermonibus legis huius, nec eos operis perficitur. igitur alij homines sine obseruantia legis veteris non saluati, per hoc fuisse conditio Iudaorum, quam aliorum hominum.

PRATEREA, Gentiles ad ritum Iudaicum, & ad obseruantias legis admittuntur, dicitur enim Exod. 12. Si quis peregrinorum in vestram uoluerit transire coloniam, & facere Phalx domini, circumcidetur prius: omne masculinum generis eius rite celebrabit, eritque simul sicut in iudicio terrae. Frustra autem ad obseruantias legales fuissent extranei admitti si ordinatione diuina, si abique legalibus obseruantis saluari potuissent, ergo nullus saluari poterat, nisi legem obseruaret.

SED

cap. 9. post medium illi.

Super Quaestioni...

Super Quaestioni...

Super Quaestioni...

Super Quaestioni...

Super Quaestioni...

Super Quaestioni...

Super Quaestioni...

Super Quaestioni...

Super Quaestioni...

SED CONTRA est, quod Dion. dicit 9. cap. Caele. hierar. * quod multi Gentium per Angelos sunt reducti in Deum, sed constat, quod Gentiles legem non obseruabant, ergo absque obseruantia legis poterunt aliqui saluari.

RESPONDEO dicendum, quod lex vetus manifestabat praepcepta legis naturae, & superaddebat quadam propria praepcepta: quantum igitur ad illa, quae lex vetus continebat & lege naturae, omnes tenebantur ad obseruantiam veteris legis: non quia erant de veteri lege, sed quia erant de lege naturae, sed quantum ad illa, quae lex vetus superaddebat, non tenebantur aliqui ad obseruantiam veteris legis, nisi solus populus Iudaeorum. Cuius ratio est: quia lex vetus, sicut dictum est, data est populo Iudaeorum, vt quadam praerogatiua sanctitatis obtineret propter reuerentiam Christi, qui ex illo populo nasciturus erat. quae cumque autem statueretur ad specialem aliquorum sanctificationem, non obligant nisi illos, sicut ad quaedam obligantur clerici, qui mancipantur diuino ministerio ad quae laici non obligantur: similiter & religiosi ad quadam perfectionis opera obligantur ex sua professione, ad quae seculares non obligantur, & similiter ad quaedam specialia obligantur populus ille, ad quae alij populi non obligantur. vnde dicitur Deut. 18. Perfectus eris, & abique macula coram domino Deo tuo, & propter hoc etiam quadam professione utebantur: vt patet Deut. 26. Profiteor hodie etiam coram domino Deo tuo, &c.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quicumque subdantur regi, obligantur ad legem eius obseruandam, quam omnibus communiter proponit: sed si instituit aliqua obseruantia ad suis familiaribus ministris, ad haec ceteri non obligantur. Ad secundum dicendum, quod homo quanto Deo magis coniungitur, tanto efficitur melioris conditionis: & ideo quanto populus Iudaeorum erat adstrictus magis ad diuinum cultum, dignior aliis populis erat. vnde dicitur Deuter. 4. Quae est alia gens sicut in terra, vt habeat caeremonias, iustae iudicia, & vniuersam legem? & similiter etiam quantum ad hoc sunt melioris conditionis clerici, quam laici, & religiosi, quam seculares.

AD TERTIUM dicendum, quod Gentiles perfectius & securius salutem conquirebant sub obseruantis legis, quam sub sola lege naturali: & ideo ad eas admittabantur. Sicut etiam nunc laici transeunt ad clericatum, & seculares ad religionem, quamuis absque hoc possint saluari.

ARTICVLVS VI.

PRIMUM lex vetus conuenienter data fuerit tempore Moysi.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod lex vetus non conuenienter fuerit data tempore Moysi. Lex enim vetus disponebat ad salutem, quae erat futura per Christum, sicut dictum est. sed statim homo post peccatum indiguit humilimodi saluati remedio: ergo statim post peccatum lex vetus debuit dari.

PRATEREA, Lex vetus data est propter sanctificationem eorum, ex quibus Christus nasciturus erat, sed Abraham incepit fieri promissio de semine, quod est Christus: vt habetur Genes. 12. ergo statim tempore Abraham debuit lex dari.

PRATEREA, Sicut Christus non est natus ex aliis descendentibus ex Noe nisi ex Abraham, cui facta est promissio: ita etiam non est natus ex aliis filiis Abraham, nisi ex David, cui est promissio renouata: secundum illud 2. Reg. 23. Dixit viri, cui constitutum est de Christo Dei Iacob, ergo lex vetus debuit dari post David, sicut data est post Abraham.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Gal. 3. quod lex propter transgressionem posita est, donec veniret semen cui promiserat ordinata per angelos in manu mediatoris, id est, ordinabiliter data, vt glo. dicit, ergo congruum fuit, vt lex vetus illo temporis ordine traderetur.

RESPONDEO dicendum, quod conuenientissimè lex vetus data fuit tempore Moysi. Cuius ratio potest accipi ex duobus, secundum quod quilibet lex duobus generibus hominum imponitur. Imponitur enim quibusdam duris & superbis, qui per legem coequeantur & domantur. Imponitur etiam hominibus, qui per legem instructi adiuuantur ad implendum, quod intendunt. Conueniens igitur fuit tunc tempore legem veterem dari ad superbiam hominum conuincendam. de duobus enim homo superbiebat, scilicet de scientia, & de potentia: de scientia quidem, quae ratio naturalis ei possit sufficere ad salutem. Et ideo, vt de hoc eius superbia conuinceretur, permixtus est homo regimini suae rationis absque adminiculo legis scriptae: & experimento homo discere poterat, quod patiebatur rationis de-

fectum per hoc, quod quod homines vsque ad idololatriam, & tur-

...

...

...

psissima vitia circa tempora Abraham sunt prolapsi: & ideo post haec tempora fuit necessarium legem scriptam dari in remedium humane ignorantiae: quia per legem est cognitio peccati, vt dicitur Rom. 7. Sed postquam homo est instructus per legem, conuicta est eius superbia de infirmitate, dum implere non poterat, quod cognoscebat: & ideo sicut Apostolus concludit ad Rom. 8. quod impossibile erat legi, in qua infirmabatur per carnem, misit Deus filium suum, vt iustificatio legis impletur in nobis. Ex parte vero bonorum lex data est in auxilium: quod quidem tunc maxime populo necessarium fuit, quando lex naturalis obscurari incipiebat propter exuperantiam peccatorum. Oportebat enim huiusmodi auxilium quodam ordine dari, vt per imperfecta ad perfectionem manu duceretur. & ideo inter legem naturae & legem gratiae oportuit legem veterem dari.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod statim post peccatum primi hominis non competebat legem veterem dari: quia nondum homo recognoscebat, se in indigere de sua ratione conuictus, tum quia adhuc dictamen legis naturae nondum erat obtinebratum per consuetudinem peccandi.

AD SECUNDUM dicendum, quod lex non debet dari nisi populo: est enim praepceptum commune, vt dictum est. & ideo tempore Abraham data sunt quaedam familiaria praepcepta, & quasi domestica Dei ad homines: sed postmodum multiplicatis eius posteris, in tantum quod populus esset, & liberatis eis a seruitute, lex conuenienter potuit dari. nam ferri sunt pars populi, vel ciuitatis, cui legem dari competit: vt Philosophus dicit in 3. Politicis.

AD TERTIUM dicendum, quod quia legem oportebat alicui populo dari non solum illi, ex quibus est Christus natus, legem acceperunt, sed totus populus signatus signaculo circumcisionis, quae fuit signum promissionis Abraham factae, ab eo creditur: vt dicit Apostolus Rom. 4. & ideo etiam ante David oportuit legem dari populo, iam collecto.

QUESTIO NONAGESIMANOVA.

De praepceptis veteris legis, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de praepceptis veteris legis. Et primum, de distinctione ipsorum. Secundum, de singulis generibus distinctis. Circa primum quaeruntur sex. Primum, utrum legis veteris sint plura praepcepta, vel vnum tantum. Secundum, utrum lex vetus contineat aliqua praepcepta moralia. Tertium, utrum praeter moralia contineat caeremonialia. Quartum, utrum contineat praeter haec iudicialia. Quintum, utrum praeter ista tria contineat aliqua alia. Sextum, de modo, quo lex inducebatur ad obseruantiam praedictorum.

ARTICVLVS I.

PRIMUM in lege veteri contineatur solum vnum praepceptum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod in lege veteri non contineatur nisi vnum praepceptum. Lex enim nihil aliud est quam praepceptum: vt supra habitum est: sed lex vetus est vna: ergo non continet nisi vnum praepceptum.

PRATEREA, Apostolus dicit Rom. 13. Si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum, sicut teipsum: sed istud mandatum est vnum. ergo lex vetus non continet nisi vnum mandatum.

PRATEREA, Matth. 7. dicitur: Omnia quaecumque uultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis: haec est enim lex & propheta: sed tota lex vetus continetur in lege & prophetis, ergo lex vetus non habet nisi vnum praepceptum.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Ephe. 2. Legem mandatorum decreuit euacuans. & loquitur de lege veteri, vt patet per glo. Ibidem, ergo lex vetus continet in se multa mandata.

RESPONDEO dicendum, quod praepceptum legis cum sit obligatorium, est de aliquo quod fieri debet, quod autem aliquid debet fieri, hoc prouenit ex necessitate alicuius finis: unde manifestum est, quod de ratione praepcepti est, quod importet ordinem ad finem, in quantum scilicet illud praecipitur, quod est necessarium, vel expediens ad finem. Contingit autem ad vnum finem multa esse necessaria vel expediens. & secundum hoc possunt de diuersis rebus dari diuersa praepcepta, in quantum ordinantur ad vnum finem. Vnde dicendum est, quod omnia praepcepta legis veteris sunt vnum secundum ordinem ad vnum finem, sunt tamen multa secundum diuersitatem eorum, quae ordinantur ad illum finem.

Prima secunda S. Thomae. V V 3

Super Quaestione nonagesimane Articuli secundum et tertium.

In articulo secundo et tertio quaestio nonagesimane omni- so primo articulo, du- bitum occurrit de dif- ferentia assignata iner legem humanam & di- uinam in hoc, quod diuina intendit princi- paliter amicitiam ad Deum. humana autem intendit principaliter amicitiam hominum inter se. Videtur enim quod lex humana ne- cessario est peruersa ex tali fine. Nam lex hu- mana de actu religio- nis, quo Deus colitur, disponit sicut de acti- bus aiarum virtutum, & quom omnia dispo- nat in ordine ad prin- cipale finem (quom re- liqua sunt propter li- tum) sequitur quod cul- tum Dei, in quo consi- tit amicitia hominis ad Deum, ordinat ad amicitiam hominum in- ter se, quae est eius principalis finis: & hoc etiam in corpore tertij articuli in littera nona, dicens leges humane non caruerunt aliquid instituer de cultu di- uino nisi in ordine ad bonum commune hominum.

Ad euidentiā huius ambiguitatis duo opor- tet declarare, scilicet quomodo amicitia no- minis inter se ponitur recte finis principalis humane legis. Et quomodo diuinus cultus vel amicitia hominis ad Deum ordinabilis sit ad amicitiam hominum inter se & econ- tra. Scito ergo, quod quemadmodum as ali- qua, puta domificati- ua, habet pro principa- li sine opus suum, pu- ta domum, nec alia ad ipsam spectat, cum quo tamen sit quod artific ipse, puta do- miculator, ut mouetur ad iustitia legalis, ordinet opus artis ad bonum commune. Huiusmodi nan- que ordinatio non spe- ctat ad actum secundum se, sed vt fiat sub lege, cuius est ad bonum commune ordinaretur pro- portionaliter contrigit in lege humana, quod principalis finis inten- dit ad ea secundum de- ipsam est commune bo- num hominum amicitia, & pax hominum inter se, nec ad ipsam spe- ctat, ordinare hoc in amicitiam & pacem ho- minis ad Deum, sed hoc spectat, ad legem diu- nam, quae est superioris legis, quae est peruersa lex humana non secundum se, sed vt subleget diuinae legi, di- ligite amicitiam hominum in amicitiam Dei, amicitia autem hominis ad Deum appliciter po- test sumi. Primo, simpli- ter, quae scilicet est per gratiam & charitatem,

AD PRIMVM ergo dicendum, quod lex vetus dicitur esse vna secundum ordinem ad finem vnum: & tamen continet diuersa praecipia secundum distinctionem eorum, quae ordinant ad finem. Sicut etiam ars edificatoria est vna secundum vnitatem finis quia tendit ad edificationem domus tamen continet diuersa praecipia secundum diuersos actus ad hoc ordinatos.

Ad secundum dicendum, quod sicut Ap- o- stolus dicit primae ad Timotheum. Finis pre- cepti charitas est: ad hoc enim omnis lex tendit, vt amicitiam constituat, vel homi- num adinuicem, vel hominis ad Deum, & ideo tota lex impletur in hoc vno mada- ro. Diliges proximum tuum sicut teipsum, sicut in quoda fine mandatorum omnium. In dilectione enim proximi includitur etiam Dei dilectio, quando proximus dili- gitur propter Deum. Vnde Apostolus hoc vnum preceptum posuit pro duobus, quae sunt de dilectione Dei & proximi, de quibus dicit dominus Mat. 22. In his duobus mandatis pendet omnis lex, & prophetar. Ad certum dicendum, quod sicut dicitur in 9. Ethic. Amicabilia, quae sunt ad alterum, venerunt ex amicabilibus, quae sunt homini ad teipsum sicut homini ita se habet ad alterum, sicut ad se. & ideo in hoc quod dicitur, Omnia quaecunque vultis, vt faciat vobis homines, & vos facite illis, explicatur quaedam regula dilectionis proximi, quae etiam implicite continetur in hoc, quod dicitur, Diliges proximum tuum sicut teipsum, vnde est quaedam explicatio istius mandati.

ARTICVLVS II.

Verum lex vetus continet praecipia moralia.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod lex vetus non continet praecipia moralia. Lex enim vetus distinguitur a lege naturae, vt supra habi- tum est: sed praecipia moralia pertinent ad legem naturae: ergo non pertinent ad legem veterem.

Præterea, ibi subuenire debuit homini lex diuina, vbi deficit ratio humana: sicut patet in his, quae ad fidem pertinent, quae sunt supra rationem: sed ad praecipia moralia ratio hominis sufficere videtur. Ergo praecipia moralia non sunt de lege veteri, quae est lex diuina.

Præterea, Lex vetus dicitur littera occidens, vt patet 2. ad Corin. 3. sed praecipia moralia non occidunt, sed viuificant: secundum illud Psalm. 118. In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, vt in ip- sis viuificasti me. ergo praecipia moralia non pertinent ad veterem legem.

SED CONTRA est, quod dicitur Eccles. 17. Addidit illis disciplinam & legem vitæ, hæredituræ eos. disciplina autem pertinet ad mores. Dicit enim gl. ad Heb. 12. super illud, Omnis disciplina, & disciplina est eruditio morum per difficultatem, ergo lex a Deo data praecipia moralia continet.

RESPONDEO dicendum, quod lex vetus continet praecipia quaedam moralia, vt patet Exod. 20. Non occides. Non furum facies. & hoc rationabiliter: Nam sicut intentio principalis legis huma- nae est, vt faciat amicitiam hominum adinuicem, ita intentio diuinae legis est, vt constituat principaliter amicitiam hominis ad Deum. Cum autem similitudo sit ratio amoris (secundum illud Eccl. Omne ani-

mal diligit simile sibi) impossibile est esse amicitiam hominis ad Deum, qui est optimus, nisi homines efficiantur boni. vnde dicitur Leuit. 19. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. Bonitas autem hominis est virtus, quae facit bonum habentem: & ideo oportuit praecipia legis veteris etiam de actibus virtutum dari, & hæc sunt moralia legis praecipia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod lex vetus distinguitur a lege naturae non tanquam ab ea omnino aliena: sed tanquam ei aliquid superaddit. Sicut enim gratia praesupponit naturam, ita oportet, quod lex diuina praesupponat legem naturalem.

Ad secundum dicendum, quod legi diuinae conueniens erat, vt non solum prouideret homini in his, ad quae ratio non potest, sed etiam in his, circa quae contingit rationem hominis impediri. Ratio autem hominis circa praecipia moralia quantum ad ipsa communissima praecipia legis naturae non poterat errare in vniuersali, sed tamen propter consuetudinem peccandi obscurabatur in particularibus agendis. Circa praecipia moralia, quae sunt quasi conclusiones deductae ex communibus principiis legis naturae, multiorum locum oberrabat: ita vt quaedam, quae sunt secundum se mala, ratio multorum licita iudicaret, vnde oportuit contra vtrunque defectum homini subueniri per auctoritatem legis diuinae. Sicut etiam inter creden- da nobis proponuntur non solum ea, ad quae ratio attingere non potest (vt Deum esse trinum) sed etiam ea, ad quae ratio recta pertingere potest, vt Deum esse vnum, ad excludendum rationis humanae errorem, qui accidebat in multis.

Ad tertium dicendum, quod sicut Augustinus probat in lib. De spiritu & littera, etiam littera legis, quantum ad praecipia moralia, occidere dicitur occasionaliter, in quantum scilicet praecipit quod bonum est, non praebens auxilium gratiae adimplendum.

ARTICVLVS III.

Verum lex vetus continet praecipia ceremonialia praecepta moralia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod lex vetus non continet praecipia ceremonialia praecepta moralia. Omnis enim lex, quae hominibus datur est directiua humanorum actuum: actus autem humani morales dicuntur: vt supra dictum est: ergo videtur, quod in lege veteri hominibus data non debeant contineri nisi praecipia moralia.

Præterea, Praecipia, quae dicuntur ceremonialia, videtur ad diuinum cultum pertinere: sed diuinus cultus est actus virtutis, scilicet religionis, quae vt Tullius dicit in sua Rhetori. diuinae naturae cultum ceremonialibus affert. quom igitur praecipia moralia sint de actibus virtutum (vt dictum est) videtur quod praecipia ceremonialia non sint distinguenda a moralibus.

Præterea, Praecipia ceremonialia esse videtur, quae figuratiue aliquid significant, sed sicut August. dicit in 2. de doctrina Christiana. Verba inter homines obtinuerunt principatum significandi, ergo nulla necessitas fuit, vt in lege continerentur praecipia ceremonialia de aliquibus actibus figuratiuis.

SED CONTRA est quod dicitur Deuter. 4. Decem verba quae scripserit in duabus tabulis lapideis, mihi quae mandauit in illo tempore, vt docerem vos caeremonias & iudicia, quae facere debeatis. Sed decem praecipia legis sunt moralia. ergo praecipia moralia sunt etiam alia praecipia ceremonialia.

RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est, lex diuina principaliter instituitur ad ordinandum homines ad Deum: lex autem humana principaliter ad ordinandum homines adinuicem, & ideo leges humane non caruerunt aliquid institui de cultu diuino, nisi in ordine ad bonum commune hominum, & propter hoc inter multa confunderent circa res diuinas, secundum quod videbatur eis expediens ad informandos mores hominum: sicut patet in ritu Gentilium: sed lex diuina eorum uero finem adinuicem ordinauit, secundum quod conueniebat ordini, qui est in Deum, quem principaliter intendebat. Ordinatur autem homo in Deum non solum per interioris actus mentis (qui sunt, credere, sperare, & amare) sed etiam per quaedam exteriora opera, quibus homo diuinam feru- titudinem proficitur. Et ista opera dicuntur ad cultum Dei per- tinerere, qui quidem cultus ceremonialia vocatur, quasi munia, id est dona Cereris, quae dicebantur Dea frugum, eo quod prima nec frugibus oblationes Deo offerrebantur. Sive vt Maximus Valerius refert, nomen caeremonie introductum est ad signifi- candum cultum diuinum apud Latinos, a quodam oppido iuxta Romam, quod Cerus vocabatur: eo quod Roma capta a Gallis, illic sacra Romanorum oblata sunt, & reuerendissime habita. Sic igitur illa praecipia, quae in lege pertinent ad cultum Dei,

Secundo, secundi quid, quae scilicet, scilicet gratia, esse potest inter hominem in pura natura: sicut & Deum. Ex vtraque potest sumi dupliciter, scilicet ex parte Dei amari, & ex parte hominis amari. Quomodo amicitia sumatur, hoc ex parte Dei sumitur, ut potest recte ordinari in bonum humanum, esse enim peruersitas magna vti fructus. Si autem sumatur ex parte hominis, potest recte ordinari ad bonum commune humanum, cum quia homo secundum id quod est, & sua est pars ciuitatis, cum quia vtile honesto tali annexum ad augmentum seu conseruationem boni communi spectat. Ad ob- iectionem ergo in oppositum dicitur, quod si lex humana disponeret de cultu diuino ex parte Dei, ordinando illum ad pacem hominum (patet quod propter hoc principaliter colatur Deus) peruersa esset: sed hoc non facit lex humana, quamuis forte multi legistatores impii hoc intenderent, & alium uenerunt hoc, vt in 2. Metaph. hinc videtur, sed lex humana multis excellentibus rationibus diuini cultus de illis, quae ad ipsam spectant, disponit ad finem suum commune bonum aliiis attrahens, vt patet ad se non pertinentibus: abstractiue autem non est mendacium nec peruersitas. vnde quia gratia perficit, non destruit naturam, lex humana sic habet pro fine principali bonum commune hominum inter se, vt non repugnet illi subordinatio ad aliorum finem ex altiori principio, vt de eadem dictum est, & sic disponit de aliis ad finem, vt non excedat limites ordinabilitatis recte in illud.

In eisdem articulis aduerte diligenter rector ecclesiasticus, quia secundum diuinas leges principaliter regere tenentis, & finis principalis diuinae legis est amicitia hominis ad Deum, vt ad animatum salutem principaliter respiciat, iudeas, & sollicitus: nec fat est tibi extrinsecus tranquillitas ecclesiae tibi commissa, quae sufficit rectori seculari in suo populo. Oportet namque te arte artium vti in regimine animarum, & secundum eam vigilare super gregem suum, & in singulis amicitiam ad Deum procurare, & in vniuersis, vt possit illi dici, Pulchra es amica mea.

Super Quaestione nonagesimane Articuli secundum et tertium.

In quarto & quinto articulo: eiusdem 99. quaest.

Dei, specialiter ceremonialia dicuntur. AD PRIMVM ergo dicendum, quod homini actus se extendit etiam ad cultum diuinum: & ideo etiam de his continet praecipia lex vetus, hominibus data.

Ad secundum dicendum, quod sicut supra dictum est, praecipia legis naturae communia sunt, & indigent determinatione. Determinantur autem & per legem humanam, & per legem diuinam. Et sicut ipsae determinationes, quae sunt per legem humanam, non dicuntur esse de lege naturae, sed de iure positivo, ita ipsae determinationes praecipiorum legis naturae, quae sunt per legem diuinam, distinguuntur a praecipis moralibus, & talibus (numerus) hoc pertinet ad praecipia ceremonialia, & ideo praecipia ceremonialia distinguuntur a praecipis moralibus.

Ad tertium dicendum, quod sicut Dionys. dicit primo c. Cael. hierar. diuina hominibus manifestari non possunt, nisi sub aliquibus similitudinibus sensibilibus, ipsae autem similitudines magis mouent animum, quando non solum verbo exprimitur, sed etiam sensui offeruntur: & ideo diuina traduntur in scripturis, non solum per similitudines verbo expressas (sicut patet in Metaphorice locutionibus) sed etiam per similitudines rerum, quod vixi proponuntur, quod pertinet ad praecipia ceremonialia.

ARTICVLVS IIII.

Verum praecipia moralia & ceremonialia sunt etiam praecipia iudicialia.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod praecipia moralia & ceremonialia non sint aliqua praecipia iudicialia in veteri lege. Dicit enim Aug. contra Faustum, quod in lege veteri vitæ significanda: sed praecipia vitæ sunt moralia: praecipia autem vitæ significanda sunt ceremonialia. ergo praecipia haec duo genera praecipiorum non sunt ponenda in lege alia praecipia iudicialia.

Præterea, Super illud Psalm. 118. A iudiciis tuis non declinaui, dicit glo. id est ab his, quae constituitur, regulam viuendi: sed regula viuendi pertinet ad praecipia moralia. ergo praecipia iudicialia non sunt distinguenda a moralibus.

Præterea, Iudicium videtur esse actus iustitiae: secundum illud Psalm. 92. Quoad usque iustitia conuertatur in iudicium, sed actus iustitiae sicut & actus ceterarum virtutum pertinet ad praecipia moralia. ergo praecipia moralia includunt in se iudicialia, & sic non debent ab eis distingui.

SED CONTRA est quod dicitur Deuter. 6. Hæc sunt praecipia & caeremoniae arq; iudicia. praecipia autem arq; iudicia dicuntur moralia. ergo praecipia moralia, & ceremonialia sunt etiam iudicialia.

RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est, ad legem diuinam pertinet, vt ordinet homines adinuicem, & ad Deum: vtrunque autem horum in communi quidem pertinet ad dictamen legis

natuæ, ad quod referuntur moralia praecipia, sed oportet, quod determinentur vtrunque per legem diuinam vel humanam: quia principia naturaliter nota sunt communia tam in speculationibus, quam in actibus. Sicut igitur determinatio communis praecipii de cultu diuino fit per praecipia ceremonialia, sic & determinatio communis praecipii de iustitia obseruanda inter homines determinatur per praecipia iudicialia: & secundum hoc oportet tria praecipia legis veteris ponere, scilicet moralia, quae sunt de dictamine legis naturae, ceremonialia, quae sunt determinationes cultus diuini, & iudicialia, quae sunt determinationes iustitiae inter homines obseruandae, vnde cum Apostolus Rom. 7. dixisset, quod lex est sancta, subiungit quod mandatum est iustum & bonum, & sanctum iustum quidem quantum ad iudicialia, sanctum quantum ad ceremonialia (nam sanctum dicitur, quod est Deo dicatum) bonum, id est honestum quantum ad moralia.

Ad tertium dicendum, quod tam peccata moralia, quam etiam iudicialia, pertinent ad directionem vitæ humane, & ideo vtraque continentur sub vno membro illorum, quae ponit August. scilicet sub praecipis vitæ agendae. Ad secundum dicendum, quod iudicium significat executionem iustitiae, quae quidem est secundum applicationem rationis ad aliqua particularia determinatæ. Vnde praecipia iudicialia communicant in aliquo cum moralibus, in quantum scilicet ad rationem deriuantur. Et in aliquo cum ceremonialibus, in quantum scilicet sunt quaedam determinationes communium praecipiorum. & ideo quandoque sub iudiciis comprehenduntur praecipia iudicialia & moralia: sicut dicitur Deut. 5. Audi Israel caeremonias atque iudicia. Quomodo vero iudicialia & ceremonialia a se: sicut dicitur Leui. 3. Facies iudicia mea, & praecipia mea seruabis. vbi praecipia ad moralia referuntur, iudicia vero ad iudicialia & ceremonialia.

Ad tertium dicendum, quod actus iustitiae in generali pertinet ad praecipia moralia: sed determinatio eius in speciali pertinet ad praecipia iudicialia.

Ad hoc breuiter dicitur, quod ibi de propriis actibus legis agebatur, inter quos non est praecipia: quia, vt ibi dicitur, quod quilibet poterit hoc facere: hic autem est factum non solum de propriis: sed de communibus: & ideo praecipia, quod est commune legi & priuatae personae, & consilium, quod est etiam commune vtrique legi attribuitur: & vtrique homini vere attribuitur videtur, quamuis sit commune sibi & aliis animalibus, & negatur, quod fit proprius actus hominis.

In eodem sexto articulo sic accipitur moralia, iudicialia, & ceremonialia. Iudicialia enim praecipia pertinent ad actum iustitiae, quae est hominis ad hominem, ceremonialia vero pertinent ad actum religionis, quae est hominis ad Deum. Sed praecipia haec sunt multae alie virtutes, scilicet temperantia, fortitudo, liberalitas, & alie plures, vt supra dictum est. ergo praecipia praedicta, oportet plura alia in lege veteri contineri.

Præterea, Deut. 10. dicitur, Ama dominum Deum tuum, & obserua eius praecipia, & caeremonias, & iudicia atque mandata. Sed praecipia pertinent ad moralia, vt dictum est, ergo praecipia moralia, iudicialia, & ceremonialia, ad huc alia continentur in lege, quae dicuntur mandata.

Prima secundae S. Thom.

Super Quaestione nonagesimane Articuli quintum et sextum.

In articulo quinto & sexto dubium occurrit: nam superius in quaestione nonagesimasecundo articulo fecimus, ad tertium expresse dictum est, quod praecipia moralia non continentur in bonum commune, vt patet in totum.

Verum aliqua alia praecipia continentur in lege veteri, praecipia moralia, iudicialia & ceremonialia.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod aliqua alia praecipia continentur in lege veteri praecipia moralia, iudicialia, & ceremonialia. Iudicialia enim praecipia pertinent ad actum iustitiae, quae est hominis ad hominem, ceremonialia vero pertinent ad actum religionis, quae est hominis ad Deum. Sed praecipia haec sunt multae alie virtutes, scilicet temperantia, fortitudo, liberalitas, & alie plures, vt supra dictum est. ergo praecipia praedicta, oportet plura alia in lege veteri contineri.

Præterea, Deut. 10. dicitur, Ama dominum Deum tuum, & obserua eius praecipia, & caeremonias, & iudicia atque mandata. Sed praecipia pertinent ad moralia, vt dictum est, ergo praecipia moralia, iudicialia, & ceremonialia, ad huc alia continentur in lege, quae dicuntur mandata.

Ad hoc breuiter dicitur, quod ibi de propriis actibus legis agebatur, inter quos non est praecipia: quia, vt ibi dicitur, quod quilibet poterit hoc facere: hic autem est factum non solum de propriis: sed de communibus: & ideo praecipia, quod est commune legi & priuatae personae, & consilium, quod est etiam commune vtrique legi attribuitur: & vtrique homini vere attribuitur videtur, quamuis sit commune sibi & aliis animalibus, & negatur, quod fit proprius actus hominis.

In eodem sexto articulo sic accipitur moralia, iudicialia, & ceremonialia. Iudicialia enim praecipia pertinent ad actum iustitiae, quae est hominis ad hominem, ceremonialia vero pertinent ad actum religionis, quae est hominis ad Deum. Sed praecipia haec sunt multae alie virtutes, scilicet temperantia, fortitudo, liberalitas, & alie plures, vt supra dictum est. ergo praecipia praedicta, oportet plura alia in lege veteri contineri.

Præterea, Deut. 10. dicitur, Ama dominum Deum tuum, & obserua eius praecipia, & caeremonias, & iudicia atque mandata. Sed praecipia pertinent ad moralia, vt dictum est, ergo praecipia moralia, iudicialia, & ceremonialia, ad huc alia continentur in lege, quae dicuntur mandata.

Prima secundae S. Thom.

Super Quaestione nonagesimane Articuli quintum et sextum.

In articulo quinto & sexto dubium occurrit: nam superius in quaestione nonagesimasecundo articulo fecimus, ad tertium expresse dictum est, quod praecipia moralia non continentur in bonum commune, vt patet in totum.

Verum aliqua alia praecipia continentur in lege veteri, praecipia moralia, iudicialia & ceremonialia.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod aliqua alia praecipia continentur in lege veteri praecipia moralia, iudicialia, & ceremonialia. Iudicialia enim praecipia pertinent ad actum iustitiae, quae est hominis ad hominem, ceremonialia vero pertinent ad actum religionis, quae est hominis ad Deum. Sed praecipia haec sunt multae alie virtutes, scilicet temperantia, fortitudo, liberalitas, & alie plures, vt supra dictum est. ergo praecipia praedicta, oportet plura alia in lege veteri contineri.

Præterea, Deut. 10. dicitur, Ama dominum Deum tuum, & obserua eius praecipia, & caeremonias, & iudicia atque mandata. Sed praecipia pertinent ad moralia, vt dictum est, ergo praecipia moralia, iudicialia, & ceremonialia, ad huc alia continentur in lege, quae dicuntur mandata.

Ad hoc breuiter dicitur, quod ibi de propriis actibus legis agebatur, inter quos non est praecipia: quia, vt ibi dicitur, quod quilibet poterit hoc facere: hic autem est factum non solum de propriis: sed de communibus: & ideo praecipia, quod est commune legi & priuatae personae, & consilium, quod est etiam commune vtrique legi attribuitur: & vtrique homini vere attribuitur videtur, quamuis sit commune sibi & aliis animalibus, & negatur, quod fit proprius actus hominis.

In eodem sexto articulo sic accipitur moralia, iudicialia, & ceremonialia. Iudicialia enim praecipia pertinent ad actum iustitiae, quae est hominis ad hominem, ceremonialia vero pertinent ad actum religionis, quae est hominis ad Deum. Sed praecipia haec sunt multae alie virtutes, scilicet temperantia, fortitudo, liberalitas, & alie plures, vt supra dictum est. ergo praecipia praedicta, oportet plura alia in lege veteri contineri.

Præterea, Deut. 10. dicitur, Ama dominum Deum tuum, & obserua eius praecipia, & caeremonias, & iudicia atque mandata. Sed praecipia pertinent ad moralia, vt dictum est, ergo praecipia moralia, iudicialia, & ceremonialia, ad huc alia continentur in lege, quae dicuntur mandata.

Prima secundae S. Thom.

Super Quaestione nonagesimane Articuli quintum et sextum.

In articulo quinto & sexto dubium occurrit: nam superius in quaestione nonagesimasecundo articulo fecimus, ad tertium expresse dictum est, quod praecipia moralia non continentur in bonum commune, vt patet in totum.

Verum aliqua alia praecipia continentur in lege veteri, praecipia moralia, iudicialia & ceremonialia.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod aliqua alia praecipia continentur in lege veteri praecipia moralia, iudicialia, & ceremonialia. Iudicialia enim praecipia pertinent ad actum iustitiae, quae est hominis ad hominem, ceremonialia vero pertinent ad actum religionis, quae est hominis ad Deum. Sed praecipia haec sunt multae alie virtutes, scilicet temperantia, fortitudo, liberalitas, & alie plures, vt supra dictum est. ergo praecipia praedicta, oportet plura alia in lege veteri contineri.

Præterea, Deut. 10. dicitur, Ama dominum Deum tuum, & obserua eius praecipia, & caeremonias, & iudicia atque mandata. Sed praecipia pertinent ad moralia, vt dictum est, ergo praecipia moralia, iudicialia, & ceremonialia, ad huc alia continentur in lege, quae dicuntur mandata.

Gl. interli. n. 1. b.

3 Præterea, Deut. 6 dicitur, Custodi præcepta domini Dei tui, & testimonia & ceremonias, quas tibi præcepi. ergo præter omnia præcepta adhuc in lege testimonia continentur.

4 Præterea, in Psal. 118. dicitur, In æternum non obliuiscar iustificaciones tuas. glo. id est, legem. ergo præcepta legis veteris non solum sunt moralia, ceremonialia, & iudicialia: sed etiam iustificaciones.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Deut. 6. Hæc sunt præcepta, caremonia, atque iudicia, que mandauit Dominus Deus vobis, & hæc ponuntur in principio legis. ergo omnia præcepta legis sub his comprehenduntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod in lege ponuntur aliqua tanquam præcepta, aliqua verò tanquam ad præceptorum impletionem ordinata: Præcepta quidem sunt de his, que sunt agenda: ad quorum impletionem ex duobus homo inducitur, scilicet ex autoritate præcipientis, & ex utilitate impletionis: que quidem est consecutio alicuius boni velis, delectabilis vel honesti, aut fuga alicuius mali contrarij. Oportuit igitur in veteri lege proponi quædam quæ autoritate Dei præcipientis indicantur: sicut illud Deuteronomi 6. Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. & illud Genesis 1. In principio creauit Deus cælum & terram. & huiusmodi dicuntur testimonia. Oportuit etiam, quod in lege proponerentur quædam præmia obseruantium legem, & pænæ transgredientium, vt patet Deut. 28. Si audieris vocem domini Dei tui, faciet te excellentiorem cunctis gentibus, &c. & huiusmodi dicuntur iustificaciones: secundum quod Deus aliquos iustè punit vel præmiat. Ipsa autem agenda sub præcepto non cadunt, nisi in quantum habent aliquam debiti rationem. Est autem duplex debitus. Vnum quidem secundum regulam rationis. Aliud autem secundum regulam legis determinantis: sicut Philosopho in 8. Ethic. d. distinguuntur duplex iustitiam, scilicet morale & legale. Debitum autem morale est duplex. dicitur enim ratio aliquid faciendum, vel tanquam necessarium, sine quo nõ potest esse ordo virtutis, vel tanquam vile ad hoc, quod ordo virtutis melius conseruetur, & secundum hoc quædam moralium præcepta præcipiunt, vel prohibentur in lege. Non occides. Non furru facies. & hæc proprie dicuntur præcepta. Quædam verò præcipiuntur, vel prohibentur non quasi præcepta debita, sed propter melius. & ista possunt dici mandata: quia quædam inductionem habent & persuasionem: sicut illud Exod. 22. Si pignus acciperis vestimentum à proximo tuo, ante Solis occasum reddas ei: & aliqua familia. vnde Hieronymus. dicit, quod in præceptis est iustitia, in mandatis verò charitas. Debitum autem ex determinatione legis in rebus quidem humanis pertinet ad iudicialia, in rebus autem diuinis ad ceremonialia. quæuis etiam ea, quæ pertinent ad pænam vel præmia, dici possunt testimonia: in quantum sunt profectiones quædam diuine iustitiæ. Omnia verò præcepta legis possunt dici iustificaciones, in quantum sunt quædam executiones legis iustitiæ. Possunt etiam aliter madata à præceptis distinguuntur: præcepta dicantur, que Deus per scriptum iussit, mandata autem, que per alios mandauit, vt ipsum nomen sonare videtur ex quibus omnibus apparet, quod omnia legis præcepta continentur sub moralibus, ceremonialibus & iudicialibus: alia verò non habent rationem præceptorum sed ordinantur ad præceptorum obseruationem, vt dictum est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sola iustitia inter alias virtutes operatur rationem debiti. & ideo moralia tantum sunt lege determinabilia, in quantum pertinent ad iustitiam, cuius etiam quædam pars est religio: vt Tullius dicit. vnde iustum legale non potest esse aliud præter caremonialia, & iudicialia præcepta. Ad alia autem patet responso per ea quæ dicta sunt.

ARTICVLVS VI.

¶ Verum lex vetus debuerit inducere ad obseruationem præceptorum per temporales promissiones & comminationes.

Supra 9. q. 1. ar. 1. co. 1. ar. 2. co. 1. ar. 3. co. 1. ar. 4. co. 1. ar. 5. co. 1. ar. 6. co. 1. ar. 7. co. 1. ar. 8. co. 1. ar. 9. co. 1. ar. 10. co. 1. ar. 11. co. 1. ar. 12. co. 1. ar. 13. co. 1. ar. 14. co. 1. ar. 15. co. 1. ar. 16. co. 1. ar. 17. co. 1. ar. 18. co. 1. ar. 19. co. 1. ar. 20. co. 1. ar. 21. co. 1. ar. 22. co. 1. ar. 23. co. 1. ar. 24. co. 1. ar. 25. co. 1. ar. 26. co. 1. ar. 27. co. 1. ar. 28. co. 1. ar. 29. co. 1. ar. 30. co. 1. ar. 31. co. 1. ar. 32. co. 1. ar. 33. co. 1. ar. 34. co. 1. ar. 35. co. 1. ar. 36. co. 1. ar. 37. co. 1. ar. 38. co. 1. ar. 39. co. 1. ar. 40. co. 1. ar. 41. co. 1. ar. 42. co. 1. ar. 43. co. 1. ar. 44. co. 1. ar. 45. co. 1. ar. 46. co. 1. ar. 47. co. 1. ar. 48. co. 1. ar. 49. co. 1. ar. 50. co. 1. ar. 51. co. 1. ar. 52. co. 1. ar. 53. co. 1. ar. 54. co. 1. ar. 55. co. 1. ar. 56. co. 1. ar. 57. co. 1. ar. 58. co. 1. ar. 59. co. 1. ar. 60. co. 1. ar. 61. co. 1. ar. 62. co. 1. ar. 63. co. 1. ar. 64. co. 1. ar. 65. co. 1. ar. 66. co. 1. ar. 67. co. 1. ar. 68. co. 1. ar. 69. co. 1. ar. 70. co. 1. ar. 71. co. 1. ar. 72. co. 1. ar. 73. co. 1. ar. 74. co. 1. ar. 75. co. 1. ar. 76. co. 1. ar. 77. co. 1. ar. 78. co. 1. ar. 79. co. 1. ar. 80. co. 1. ar. 81. co. 1. ar. 82. co. 1. ar. 83. co. 1. ar. 84. co. 1. ar. 85. co. 1. ar. 86. co. 1. ar. 87. co. 1. ar. 88. co. 1. ar. 89. co. 1. ar. 90. co. 1. ar. 91. co. 1. ar. 92. co. 1. ar. 93. co. 1. ar. 94. co. 1. ar. 95. co. 1. ar. 96. co. 1. ar. 97. co. 1. ar. 98. co. 1. ar. 99. co. 1. ar. 100. co. 1. ar. 101. co. 1. ar. 102. co. 1. ar. 103. co. 1. ar. 104. co. 1. ar. 105. co. 1. ar. 106. co. 1. ar. 107. co. 1. ar. 108. co. 1. ar. 109. co. 1. ar. 110. co. 1. ar. 111. co. 1. ar. 112. co. 1. ar. 113. co. 1. ar. 114. co. 1. ar. 115. co. 1. ar. 116. co. 1. ar. 117. co. 1. ar. 118. co. 1. ar. 119. co. 1. ar. 120. co. 1. ar. 121. co. 1. ar. 122. co. 1. ar. 123. co. 1. ar. 124. co. 1. ar. 125. co. 1. ar. 126. co. 1. ar. 127. co. 1. ar. 128. co. 1. ar. 129. co. 1. ar. 130. co. 1. ar. 131. co. 1. ar. 132. co. 1. ar. 133. co. 1. ar. 134. co. 1. ar. 135. co. 1. ar. 136. co. 1. ar. 137. co. 1. ar. 138. co. 1. ar. 139. co. 1. ar. 140. co. 1. ar. 141. co. 1. ar. 142. co. 1. ar. 143. co. 1. ar. 144. co. 1. ar. 145. co. 1. ar. 146. co. 1. ar. 147. co. 1. ar. 148. co. 1. ar. 149. co. 1. ar. 150. co. 1. ar. 151. co. 1. ar. 152. co. 1. ar. 153. co. 1. ar. 154. co. 1. ar. 155. co. 1. ar. 156. co. 1. ar. 157. co. 1. ar. 158. co. 1. ar. 159. co. 1. ar. 160. co. 1. ar. 161. co. 1. ar. 162. co. 1. ar. 163. co. 1. ar. 164. co. 1. ar. 165. co. 1. ar. 166. co. 1. ar. 167. co. 1. ar. 168. co. 1. ar. 169. co. 1. ar. 170. co. 1. ar. 171. co. 1. ar. 172. co. 1. ar. 173. co. 1. ar. 174. co. 1. ar. 175. co. 1. ar. 176. co. 1. ar. 177. co. 1. ar. 178. co. 1. ar. 179. co. 1. ar. 180. co. 1. ar. 181. co. 1. ar. 182. co. 1. ar. 183. co. 1. ar. 184. co. 1. ar. 185. co. 1. ar. 186. co. 1. ar. 187. co. 1. ar. 188. co. 1. ar. 189. co. 1. ar. 190. co. 1. ar. 191. co. 1. ar. 192. co. 1. ar. 193. co. 1. ar. 194. co. 1. ar. 195. co. 1. ar. 196. co. 1. ar. 197. co. 1. ar. 198. co. 1. ar. 199. co. 1. ar. 200. co. 1. ar. 201. co. 1. ar. 202. co. 1. ar. 203. co. 1. ar. 204. co. 1. ar. 205. co. 1. ar. 206. co. 1. ar. 207. co. 1. ar. 208. co. 1. ar. 209. co. 1. ar. 210. co. 1. ar. 211. co. 1. ar. 212. co. 1. ar. 213. co. 1. ar. 214. co. 1. ar. 215. co. 1. ar. 216. co. 1. ar. 217. co. 1. ar. 218. co. 1. ar. 219. co. 1. ar. 220. co. 1. ar. 221. co. 1. ar. 222. co. 1. ar. 223. co. 1. ar. 224. co. 1. ar. 225. co. 1. ar. 226. co. 1. ar. 227. co. 1. ar. 228. co. 1. ar. 229. co. 1. ar. 230. co. 1. ar. 231. co. 1. ar. 232. co. 1. ar. 233. co. 1. ar. 234. co. 1. ar. 235. co. 1. ar. 236. co. 1. ar. 237. co. 1. ar. 238. co. 1. ar. 239. co. 1. ar. 240. co. 1. ar. 241. co. 1. ar. 242. co. 1. ar. 243. co. 1. ar. 244. co. 1. ar. 245. co. 1. ar. 246. co. 1. ar. 247. co. 1. ar. 248. co. 1. ar. 249. co. 1. ar. 250. co. 1. ar. 251. co. 1. ar. 252. co. 1. ar. 253. co. 1. ar. 254. co. 1. ar. 255. co. 1. ar. 256. co. 1. ar. 257. co. 1. ar. 258. co. 1. ar. 259. co. 1. ar. 260. co. 1. ar. 261. co. 1. ar. 262. co. 1. ar. 263. co. 1. ar. 264. co. 1. ar. 265. co. 1. ar. 266. co. 1. ar. 267. co. 1. ar. 268. co. 1. ar. 269. co. 1. ar. 270. co. 1. ar. 271. co. 1. ar. 272. co. 1. ar. 273. co. 1. ar. 274. co. 1. ar. 275. co. 1. ar. 276. co. 1. ar. 277. co. 1. ar. 278. co. 1. ar. 279. co. 1. ar. 280. co. 1. ar. 281. co. 1. ar. 282. co. 1. ar. 283. co. 1. ar. 284. co. 1. ar. 285. co. 1. ar. 286. co. 1. ar. 287. co. 1. ar. 288. co. 1. ar. 289. co. 1. ar. 290. co. 1. ar. 291. co. 1. ar. 292. co. 1. ar. 293. co. 1. ar. 294. co. 1. ar. 295. co. 1. ar. 296. co. 1. ar. 297. co. 1. ar. 298. co. 1. ar. 299. co. 1. ar. 300. co. 1. ar. 301. co. 1. ar. 302. co. 1. ar. 303. co. 1. ar. 304. co. 1. ar. 305. co. 1. ar. 306. co. 1. ar. 307. co. 1. ar. 308. co. 1. ar. 309. co. 1. ar. 310. co. 1. ar. 311. co. 1. ar. 312. co. 1. ar. 313. co. 1. ar. 314. co. 1. ar. 315. co. 1. ar. 316. co. 1. ar. 317. co. 1. ar. 318. co. 1. ar. 319. co. 1. ar. 320. co. 1. ar. 321. co. 1. ar. 322. co. 1. ar. 323. co. 1. ar. 324. co. 1. ar. 325. co. 1. ar. 326. co. 1. ar. 327. co. 1. ar. 328. co. 1. ar. 329. co. 1. ar. 330. co. 1. ar. 331. co. 1. ar. 332. co. 1. ar. 333. co. 1. ar. 334. co. 1. ar. 335. co. 1. ar. 336. co. 1. ar. 337. co. 1. ar. 338. co. 1. ar. 339. co. 1. ar. 340. co. 1. ar. 341. co. 1. ar. 342. co. 1. ar. 343. co. 1. ar. 344. co. 1. ar. 345. co. 1. ar. 346. co. 1. ar. 347. co. 1. ar. 348. co. 1. ar. 349. co. 1. ar. 350. co. 1. ar. 351. co. 1. ar. 352. co. 1. ar. 353. co. 1. ar. 354. co. 1. ar. 355. co. 1. ar. 356. co. 1. ar. 357. co. 1. ar. 358. co. 1. ar. 359. co. 1. ar. 360. co. 1. ar. 361. co. 1. ar. 362. co. 1. ar. 363. co. 1. ar. 364. co. 1. ar. 365. co. 1. ar. 366. co. 1. ar. 367. co. 1. ar. 368. co. 1. ar. 369. co. 1. ar. 370. co. 1. ar. 371. co. 1. ar. 372. co. 1. ar. 373. co. 1. ar. 374. co. 1. ar. 375. co. 1. ar. 376. co. 1. ar. 377. co. 1. ar. 378. co. 1. ar. 379. co. 1. ar. 380. co. 1. ar. 381. co. 1. ar. 382. co. 1. ar. 383. co. 1. ar. 384. co. 1. ar. 385. co. 1. ar. 386. co. 1. ar. 387. co. 1. ar. 388. co. 1. ar. 389. co. 1. ar. 390. co. 1. ar. 391. co. 1. ar. 392. co. 1. ar. 393. co. 1. ar. 394. co. 1. ar. 395. co. 1. ar. 396. co. 1. ar. 397. co. 1. ar. 398. co. 1. ar. 399. co. 1. ar. 400. co. 1. ar. 401. co. 1. ar. 402. co. 1. ar. 403. co. 1. ar. 404. co. 1. ar. 405. co. 1. ar. 406. co. 1. ar. 407. co. 1. ar. 408. co. 1. ar. 409. co. 1. ar. 410. co. 1. ar. 411. co. 1. ar. 412. co. 1. ar. 413. co. 1. ar. 414. co. 1. ar. 415. co. 1. ar. 416. co. 1. ar. 417. co. 1. ar. 418. co. 1. ar. 419. co. 1. ar. 420. co. 1. ar. 421. co. 1. ar. 422. co. 1. ar. 423. co. 1. ar. 424. co. 1. ar. 425. co. 1. ar. 426. co. 1. ar. 427. co. 1. ar. 428. co. 1. ar. 429. co. 1. ar. 430. co. 1. ar. 431. co. 1. ar. 432. co. 1. ar. 433. co. 1. ar. 434. co. 1. ar. 435. co. 1. ar. 436. co. 1. ar. 437. co. 1. ar. 438. co. 1. ar. 439. co. 1. ar. 440. co. 1. ar. 441. co. 1. ar. 442. co. 1. ar. 443. co. 1. ar. 444. co. 1. ar. 445. co. 1. ar. 446. co. 1. ar. 447. co. 1. ar. 448. co. 1. ar. 449. co. 1. ar. 450. co. 1. ar. 451. co. 1. ar. 452. co. 1. ar. 453. co. 1. ar. 454. co. 1. ar. 455. co. 1. ar. 456. co. 1. ar. 457. co. 1. ar. 458. co. 1. ar. 459. co. 1. ar. 460. co. 1. ar. 461. co. 1. ar. 462. co. 1. ar. 463. co. 1. ar. 464. co. 1. ar. 465. co. 1. ar. 466. co. 1. ar. 467. co. 1. ar. 468. co. 1. ar. 469. co. 1. ar. 470. co. 1. ar. 471. co. 1. ar. 472. co. 1. ar. 473. co. 1. ar. 474. co. 1. ar. 475. co. 1. ar. 476. co. 1. ar. 477. co. 1. ar. 478. co. 1. ar. 479. co. 1. ar. 480. co. 1. ar. 481. co. 1. ar. 482. co. 1. ar. 483. co. 1. ar. 484. co. 1. ar. 485. co. 1. ar. 486. co. 1. ar. 487. co. 1. ar. 488. co. 1. ar. 489. co. 1. ar. 490. co. 1. ar. 491. co. 1. ar. 492. co. 1. ar. 493. co. 1. ar. 494. co. 1. ar. 495. co. 1. ar. 496. co. 1. ar. 497. co. 1. ar. 498. co. 1. ar. 499. co. 1. ar. 500. co. 1. ar. 501. co. 1. ar. 502. co. 1. ar. 503. co. 1. ar. 504. co. 1. ar. 505. co. 1. ar. 506. co. 1. ar. 507. co. 1. ar. 508. co. 1. ar. 509. co. 1. ar. 510. co. 1. ar. 511. co. 1. ar. 512. co. 1. ar. 513. co. 1. ar. 514. co. 1. ar. 515. co. 1. ar. 516. co. 1. ar. 517. co. 1. ar. 518. co. 1. ar. 519. co. 1. ar. 520. co. 1. ar. 521. co. 1. ar. 522. co. 1. ar. 523. co. 1. ar. 524. co. 1. ar. 525. co. 1. ar. 526. co. 1. ar. 527. co. 1. ar. 528. co. 1. ar. 529. co. 1. ar. 530. co. 1. ar. 531. co. 1. ar. 532. co. 1. ar. 533. co. 1. ar. 534. co. 1. ar. 535. co. 1. ar. 536. co. 1. ar. 537. co. 1. ar. 538. co. 1. ar. 539. co. 1. ar. 540. co. 1. ar. 541. co. 1. ar. 542. co. 1. ar. 543. co. 1. ar. 544. co. 1. ar. 545. co. 1. ar. 546. co. 1. ar. 547. co. 1. ar. 548. co. 1. ar. 549. co. 1. ar. 550. co. 1. ar. 551. co. 1. ar. 552. co. 1. ar. 553. co. 1. ar. 554. co. 1. ar. 555. co. 1. ar. 556. co. 1. ar. 557. co. 1. ar. 558. co. 1. ar. 559. co. 1. ar. 560. co. 1. ar. 561. co. 1. ar. 562. co. 1. ar. 563. co. 1. ar. 564. co. 1. ar. 565. co. 1. ar. 566. co. 1. ar. 567. co. 1. ar. 568. co. 1. ar. 569. co. 1. ar. 570. co. 1. ar. 571. co. 1. ar. 572. co. 1. ar. 573. co. 1. ar. 574. co. 1. ar. 575. co. 1. ar. 576. co. 1. ar. 577. co. 1. ar. 578. co. 1. ar. 579. co. 1. ar. 580. co. 1. ar. 581. co. 1. ar. 582. co. 1. ar. 583. co. 1. ar. 584. co. 1. ar. 585. co. 1. ar. 586. co. 1. ar. 587. co. 1. ar. 588. co. 1. ar. 589. co. 1. ar. 590. co. 1. ar. 591. co. 1. ar. 592. co. 1. ar. 593. co. 1. ar. 594. co. 1. ar. 595. co. 1. ar. 596. co. 1. ar. 597. co. 1. ar. 598. co. 1. ar. 599. co. 1. ar. 600. co. 1. ar. 601. co. 1. ar. 602. co. 1. ar. 603. co. 1. ar. 604. co. 1. ar. 605. co. 1. ar. 606. co. 1. ar. 607. co. 1. ar. 608. co. 1. ar. 609. co. 1. ar. 610. co. 1. ar. 611. co. 1. ar. 612. co. 1. ar. 613. co. 1. ar. 614. co. 1. ar. 615. co. 1. ar. 616. co. 1. ar. 617. co. 1. ar. 618. co. 1. ar. 619. co. 1. ar. 620. co. 1. ar. 621. co. 1. ar. 622. co. 1. ar. 623. co. 1. ar. 624. co. 1. ar. 625. co. 1. ar. 626. co. 1. ar. 627. co. 1. ar. 628. co. 1. ar. 629. co. 1. ar. 630. co. 1. ar. 631. co. 1. ar. 632. co. 1. ar. 633. co. 1. ar. 634. co. 1. ar. 635. co. 1. ar. 636. co. 1. ar. 637. co. 1. ar. 638. co. 1. ar. 639. co. 1. ar. 640. co. 1. ar. 641. co. 1. ar. 642. co. 1. ar. 643. co. 1. ar. 644. co. 1. ar. 645. co. 1. ar. 646. co. 1. ar. 647. co. 1. ar. 648. co. 1. ar. 649. co. 1. ar. 650. co. 1. ar. 651. co. 1. ar. 652. co. 1. ar. 653. co. 1. ar. 654. co. 1. ar. 655. co. 1. ar. 656. co. 1. ar. 657. co. 1. ar. 658. co. 1. ar. 659. co. 1. ar. 660. co. 1. ar. 661. co. 1. ar. 662. co. 1. ar. 663. co. 1. ar. 664. co. 1. ar. 665. co. 1. ar. 666. co. 1. ar. 667. co. 1. ar. 668. co. 1. ar. 669. co. 1. ar. 670. co. 1. ar. 671. co. 1. ar. 672. co. 1. ar. 673. co. 1. ar. 674. co. 1. ar. 675. co. 1. ar. 676. co. 1. ar. 677. co. 1. ar. 678. co. 1. ar. 679. co. 1. ar. 680. co. 1. ar. 681. co. 1. ar. 682. co. 1. ar. 683. co. 1. ar. 684. co. 1. ar. 685. co. 1. ar. 686. co. 1. ar. 687. co. 1. ar. 688. co. 1. ar. 689. co. 1. ar. 690. co. 1. ar. 691. co. 1. ar. 692. co. 1. ar. 693. co. 1. ar. 694. co. 1. ar. 695. co. 1. ar. 696. co. 1. ar. 697. co. 1. ar. 698. co. 1. ar. 699. co. 1. ar. 700. co. 1. ar. 701. co. 1. ar. 702. co. 1. ar. 703. co. 1. ar. 704. co. 1. ar. 705. co. 1. ar. 706. co. 1. ar. 707. co. 1. ar. 708. co. 1. ar. 709. co. 1. ar. 710. co. 1. ar. 711. co. 1. ar. 712. co. 1. ar. 713. co. 1. ar. 714. co. 1. ar. 715. co. 1. ar. 716. co. 1. ar. 717. co. 1. ar. 718. co. 1. ar. 719. co. 1. ar. 720. co. 1. ar. 721. co. 1. ar. 722. co. 1. ar. 723. co. 1. ar. 724. co. 1. ar. 725. co. 1. ar. 726. co. 1. ar. 727. co. 1. ar. 728. co. 1. ar. 729. co. 1. ar. 730. co. 1. ar. 731. co. 1. ar. 732. co. 1. ar. 733. co. 1. ar. 734. co. 1. ar. 735. co. 1. ar. 736. co. 1. ar. 737. co. 1. ar. 738. co. 1. ar. 739. co. 1. ar. 740. co. 1. ar. 741. co. 1. ar. 742. co. 1. ar. 743. co. 1. ar. 744. co. 1. ar. 745. co. 1. ar. 746. co. 1. ar. 747. co. 1. ar. 748. co. 1. ar. 749. co. 1. ar. 750. co. 1. ar. 751. co. 1. ar. 752. co. 1. ar. 753. co. 1. ar. 754. co. 1. ar. 755. co. 1. ar. 756. co. 1. ar. 757. co. 1. ar. 758. co. 1. ar. 759. co. 1. ar. 760. co. 1. ar. 761. co. 1. ar. 762. co. 1. ar. 763. co. 1. ar. 764. co. 1. ar. 765. co. 1. ar. 766. co. 1. ar. 767. co. 1. ar. 768. co. 1. ar. 769. co. 1. ar. 770. co. 1. ar. 771. co. 1. ar. 772. co. 1. ar. 773. co. 1. ar. 774. co. 1. ar. 775. co. 1. ar. 776. co. 1. ar. 777. co. 1. ar. 778. co. 1. ar. 779. co. 1. ar. 780. co. 1. ar. 781. co. 1. ar. 782. co. 1. ar. 783. co. 1. ar. 784. co. 1. ar. 785. co. 1. ar. 786. co. 1. ar. 787. co. 1. ar. 788. co. 1. ar. 789. co. 1. ar. 790. co. 1. ar. 791. co. 1. ar. 792. co. 1. ar. 793. co. 1. ar. 794. co. 1. ar. 795. co. 1. ar. 796. co. 1. ar. 797. co. 1. ar. 798. co. 1. ar. 799. co. 1. ar. 800. co. 1. ar. 801. co. 1. ar. 802. co. 1. ar. 803. co. 1. ar. 804. co. 1. ar. 805. co. 1. ar. 806. co. 1. ar. 807. co. 1. ar. 808. co. 1. ar. 809. co. 1. ar. 810. co. 1. ar. 811. co. 1. ar. 812. co. 1. ar. 813. co. 1. ar. 814. co. 1. ar. 815. co. 1. ar. 816. co. 1. ar. 817. co. 1. ar. 818. co. 1. ar. 819. co. 1. ar. 820. co. 1. ar. 821. co. 1. ar. 822. co. 1. ar. 823. co. 1. ar. 824. co. 1. ar. 825. co. 1. ar. 826. co. 1. ar. 827. co. 1. ar. 828. co. 1. ar. 829. co. 1. ar. 830. co. 1. ar. 831. co. 1. ar. 832. co. 1. ar. 833. co. 1. ar. 834. co. 1. ar. 835. co. 1. ar. 836. co. 1. ar. 837. co. 1. ar. 838. co. 1. ar. 839. co. 1. ar. 840. co. 1. ar. 841. co. 1. ar. 842. co. 1. ar. 843. co. 1. ar. 844. co. 1. ar. 845. co. 1. ar. 846. co. 1. ar. 847. co. 1. ar. 848. co. 1. ar. 849. co. 1. ar. 850. co. 1. ar. 851. co. 1. ar. 852. co. 1. ar. 853. co. 1. ar. 854. co. 1. ar. 855. co. 1. ar. 856. co. 1. ar. 857. co. 1. ar. 858. co. 1. ar. 859. co. 1. ar. 860. co. 1. ar. 861. co. 1. ar. 862. co. 1. ar. 863. co. 1. ar. 864. co. 1. ar. 865. co. 1. ar. 866. co. 1. ar. 867. co. 1. ar. 868. co. 1. ar. 869. co. 1. ar. 870. co. 1. ar. 871. co. 1. ar. 872. co. 1. ar. 873. co. 1. ar. 874. co. 1. ar. 875. co. 1. ar. 876. co. 1. ar. 877. co. 1. ar. 878. co. 1. ar. 879. co. 1. ar. 880. co. 1. ar. 881. co. 1. ar. 882. co. 1. ar. 883. co. 1. ar. 884. co. 1. ar. 885. co. 1. ar. 886. co. 1. ar. 887. co. 1. ar. 888. co. 1. ar. 889. co. 1. ar. 890. co. 1. ar. 891. co. 1. ar. 892. co. 1. ar. 893. co. 1. ar. 894. co. 1. ar. 895. co. 1. ar. 896. co. 1. ar. 897. co. 1. ar. 898. co. 1. ar. 899. co. 1. ar. 900. co. 1. ar. 901. co. 1. ar. 902. co. 1. ar. 903. co. 1. ar. 904. co.

de tali debito non est sermo, quom quæritur sub qua ratione actus virtutum cadant sub lege...

Ad tertium pater responsio per ea, quæ dicta sunt de diuersitate communitatis.

ARTICVLVS III.

Primum omnia præcepta moralia veteris legis reducuntur ad decem præcepta decalogi.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod non omnia præcepta moralia veteris legis reducuntur ad decem præcepta decalogi...

Præcepta, præcepta moralia non reducuntur ad præcepta caeremonialia, sed potius e conuerso...

Præcepta, præcepta moralia sunt de omnibus actibus virtutum: sed inter præcepta decalogi ponitur sola præcepta pertinentia ad actus iustitiæ...

Præcepta, præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi, sed inter præcepta decalogi ponitur sola præcepta pertinentia ad actus iustitiæ...

Præcepta, præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi, sed inter præcepta decalogi ponitur sola præcepta pertinentia ad actus iustitiæ...

Præcepta, præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi, sed inter præcepta decalogi ponitur sola præcepta pertinentia ad actus iustitiæ...

Præcepta, præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi, sed inter præcepta decalogi ponitur sola præcepta pertinentia ad actus iustitiæ...

Præcepta, præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi, sed inter præcepta decalogi ponitur sola præcepta pertinentia ad actus iustitiæ...

Præcepta, præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi, sed inter præcepta decalogi ponitur sola præcepta pertinentia ad actus iustitiæ...

Præcepta, præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi, sed inter præcepta decalogi ponitur sola præcepta pertinentia ad actus iustitiæ...

Præcepta, præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi, sed inter præcepta decalogi ponitur sola præcepta pertinentia ad actus iustitiæ...

Præcepta, præcepta moralia non reducuntur ad omnia præcepta decalogi, sed inter præcepta decalogi ponitur sola præcepta pertinentia ad actus iustitiæ...

pore vacet rebus diuinis: secundum illud Psal. 45. Vacate & videte, quoniam ego sum Deus: & secundum hoc inter præcepta decalogi cõputantur: non autem quantum ad taxationem temporis, quia secundum hoc est caeremoniale.

Ad tertium dicendum, quod ratio debiti in aliis virtutibus est magis latens, quam in iustitia, & ideo præcepta de actibus aliarum virtutum, non sunt ita nota populo, sicut præcepta de actibus iustitiæ, & propter hos actus iustitiæ specialiter cadunt sunt præceptis decalogi, quæ sunt prima legis elementa.

ARTICVLVS IIII.

Primum præcepta decalogi conuenienter distinguantur.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod incõuenienter præcepta decalogi distinguantur. Latra enim est alia virtus à fide: sed præcepta dantur de actibus virtutum, & hoc quod dicitur in principio decalogi, Non habebis Deos alienos coram me, pertinet ad latram, ergo sunt duo præcepta, & non vnum, sicut Augustinus, dicit.

Præcepta, præcepta affirmatiua in lege distinguuntur à negatiuis, sicut, Honora patrem & matrem, & Non occides, sed hoc quod dicitur, Ego sum Dominus Deus tuus, est affirmatiuum. Quod autem subditur, Non habebis Deos alienos coram me, est negatiuum, ergo duo sunt præcepta, & non conuenienter sub vno: vt Augustinus * ponit.

Præcepta, Apostolus ad Rom. 7. dicit, Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, Non concupisces. & sic videtur quod hoc præceptum, Non concupisces, sit vnum præceptum: non ergo debuit distingu in duo.

Sed contra est, Authoritas Augustini in glossa super Exo. vbi ponit tria præcepta pertinentia ad Deum, & septem ad proximum.

Respondendo dicendum, quod præcepta decalogi diuersimodè à diuersis distinguuntur. Helychius * enim Leuiti. 26. super illud, Decem mulieres in vno cõbano coquant panes, dicit præceptum de obseruatione sabbathi non esse de decem præceptis: quia non est obseruandum secundum literam secundum omne tempus. Distinguit tamen quatuor præcepta pertinentia ad Deum: vt primum sit, Ego sum dominus Deus tuus, secundum sit, Non habebis Deos alienos coram me: & sit etiam distingu hæc duo Hecrony *. Olee 10. super illud, Proptar duas iniquitates tuas. Tertium verò præceptum esse dicit, Non facies tibi sculptile. Quartum verò, Non assumes nomen Dei tui in vanum. Pertinentia verò ad proximum dicit esse lex: vt primum sit, Honora patrem & matrem tuam. Secundum, Non occides. Tertium, Non mæchaberis. Quartum, Non furum facies. Quintum, Non falsum testimonium dices. Sextum, Non concupisces.

Sed primò hoc videtur inconueniens, quod præceptum de obseruatione sabbathi præceptis decalogi interponatur, si nullo modo ad decalogum pertinet. Secundum, quia cum scriptum sit Matth. 7. Nemo potest duobus dominis seruire, cuiusmodi rationis esse videtur, & sub eodem præcepto cadere, Ego sum dominus Deus tuus, & non habebis Deos alienos. Vnde Origenes * distinguens etiam quatuor præcepta ordinantia ad Deum, ponit ista duo pro vno præcepto: secundum verò ponit, Non facies sculptile, tertium verò, Non assumes nomen Dei tui in vanum: quartum, Memento, vt diem sabbathi sanctifices. Alia verò lex ponit sicut Helychius *. Sed quia facere sculptile vel similitudinem non est prohibitum, nisi secundum hoc, vt non colantur pro diis (nam in tabernaculo, Deus præcepit fieri imaginè Seraphin, vt dicitur Exod. 25.) cõuenienter August. ponit sub vno præcepto, Non habebis Deos alienos, & non facies sculptile. Similiter etiam concupiscentia vxoris alienæ ad commixtionem, pertinet ad concupiscentiam carnis. Concupiscentiæ autem aliarum rerum, quæ desiderantur ad possidendum, pertinent ad concupiscentiam oculorum. Vnde etiam Augustinus ponit duo præcepta de non concupiscendo rem alienam, & vxorem alienam: & sic ponit

logi, sicut per prime ipsa naturaliter nota. Ex de charitate quidem patet ex eo quod finis præcepti est charitas ad Tim. 1. de fide aut ad Heb. 11. Accedentem ad Deum, &c. Ratio in litera asseritur, quia non e gent alia promulgatione, sed ex ipsa natura vel infusione adfuit.

Secundò quod licet præcepta non sint distinguenda secundum distinctionem fidei à latra, aut e contra: sunt tamen distinguenda per diuersa pertinentia ad latram, seu religionem: quia ista est pars iustitiæ & spectat ad ipsa prima præcepta decalogi de actibus religiosi sunt: & propterea author hoc dicit in litera.

Insp. art. 5. in 3. dist. 17. in exp. lit. princ.

9.71. in E. 2. ad. 10. 4.

9.71. in E. 2. ad. 10. 4.

9.71. in E. 2. ad. 10. 4.

9.71. in E. 2. ad. 10. 4.

9.71. in E. 2. ad. 10. 4.

9.71. in E. 2. ad. 10. 4.

9.71. in E. 2. ad. 10. 4.

9.71. in E. 2. ad. 10. 4.

9.71. in E. 2. ad. 10. 4.

tria præcepta in ordine ad Deum, & septem in ordine ad proximum, & hoc melius.

Ad primum ergo dicendum, quod latra non est nisi quadam protestatio fidei: vnde non sunt alia præcepta danda de latra: & alia de fide potius tamen sunt aliqua præcepta danda de latra, & de fide: quia præceptum fidei præcipit ponitur ad præcepta decalogi, sicut præceptum dilectionis. Sicut enim prima præcepta cõmunia legis nature sunt per se nota habet ratione naturalè, & promulgatione non indigent: etia & hoc quod credere in Deu, est primum & per se notu ei, qui habet fidè. Accedente enim ad Deu oportet credere, quia est, vt dicitur ad Hebr. 11. & ideo non indiget alia promulgatione, nisi infusione fidei.

Ad secundum dicendum, quod præcepta affirmatiua distinguuntur à negatiuis quado vnu non cõprehenditur in alio, sicut in honoracione parentum non includitur, quia nullus homo occidatur, nec e conuerso: & propter hoc datur diuersa præcepta finis hoc. Sed quando affirmatiuum comprehenditur sub negatiuo, vel e conuerso, non dantur super hoc diuersa præcepta: tamen non datur aliud præceptum de hoc, quod est, Non furum facies, & de hoc, quod est, conseruare rem alienam, vel restituere eam, & eadem ratione non sunt diuersa præcepta de credendo in Deum, & de hoc quod non credatur in alienos deos.

Ad tertium dicendum quod omnis concupiscentiæ conuenit in vna cõmuni ratione: & ideo Apost. singulariter de mandato cõcupiscentiæ loquitur, quia tamè in speciali diuersè sunt rationes cõcupiscentiæ: dicitur autem distinguuntur diuersa præcepta de non cõcupiscentiæ: differunt enim specie concupiscentiæ, secundum diuersitatem actionu vel concupisibilitu: vt Paul. dicit in 10. Eth. *

ARTICVLVS V.

Primum præcepta decalogi conuenienter enumerantur.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod incõuenienter præcepta decalogi enumerantur. Peccatū enim vt Amb. * dicit, est transgressio legis diuinæ & celestis inobediencia: madorator: sed peccata distinguuntur per hoc, quod homo peccat vel in Deu, vel in proximu, vel in seipsum: igitur in præceptis decalogi non ponatur aliqua præcepta ordinata hominè ad seipsum, sed solū ordinata ipsum ad Deu & proximum, videtur quod insufficiens sit enumeratio præceptorum decalogi.

Præcepta, Sicut ad cultum Dei pertinet ab obseruatio sabbathi, ita etiã obseruatio ipsius solemnitatum, & immolatio sacrificiorum: sed inter præcepta decalogi est vnum pertinens ad obseruatum sabbathi, ergo etiam debent esse aliqua pertinentia ad alias solemnitates, & ad ritum sacrificiorum.

Præcepta, Sicut contra Deu peccare, cõtingit periturando, ita etiã blasphemando, vel aliis cõtra doctrinã diuinã mœtendo, sed ponitur vnu præceptu prohibens perituru, cui dicitur, Non assumes nomen Dei tui in vanum, ergo peccatū blasphemie & falsæ doctrinæ debent aliquo præcepto decalogi prohiberi.

Præcepta, Sicut homo naturalè dilectione habet ad parentes, ita etiã ad filios: mandatum etiã charitatis ad omnes proximos extēditur: sed præcepta decalogi ordinantur ad charitatem: secundū illud 1. Tim. 1. In his præceptis charitas est, ergo sicut ponitur quoddã præceptum pertinens ad parentes, ita etiã debuerit poni aliqua præcepta pertinentia ad filios, & alios proximos.

Præcepta, In quolibet genere peccati cõtingit peccare corde & opere, sed in quibusdã generib. peccatoru, sicut in furto & adulterio seorsu prohibetur peccatū operis, cui dicitur, Non mæchaberis, Non furum facies: sed seorsu peccatū cordis: cui dicitur, Non concupisces: sed proximi tui, & Non concupisces vxorẽ pximi tui. Ergo et idè debuit poni in peccato homicidij, & falsi testimonij.

Præcepta, sicut cõtingit peccatū prouenire ex inordinatione cõcupiscentiæ, ita etiã ex inordinatione irascibilitatis. sed quibusdã præceptis prohibetur inordinata cõcupiscentia: cui dicitur, Non concupisces: ergo etiã alia præcepta in decalogo debuerunt poni, per quæ prohiberetur inordinatio irascibilitatis: non ergo videtur, quod conuenienter decẽ præcepta decalogi enumerentur.

Sed contra est, quod dicitur Deut. 4. Ostendit vobis pactum suum, quod præcepit, vt facerētis, & decem verba, quæ scripsit in duabus tabulis lapideis.

Respondendo dicendum, quod sicut supra dictu est, sicut præcepta legis humane ordinantur hominè ad quandã cõmunitatẽ humanã, ita præcepta legis diuine ordinant hominè ad quandã cõmunitatẽ seu republicã hominũ ad Deo: ad hoc autẽ, quod aliqui in aliqua cõmunitate bene cõmouentur, duo requiruntur, quoru primum est, vt bene se habeat ad eũ, qui præst cõmunitatẽ. Aliud autẽ est, vt homo bene se habeat ad alios cõmunitatis cõsocios & cõparticipes. oportet igitur, quod in lege diuina primo feratur quædã præcepta ordinantia hominè ad Deu, & inde alia quædã præcepta ordinantia hominè ad alios proximos.

mos, simul cõuenienter sub Deo. Principi autẽ cõmunitatis tria debet homo, primò, fidelitatem: secundò, reuerentiã: tertio, famulari. Fidelitas quidẽ ad dominũ in hoc cõsistit, vt honorè principatus ad aliũ nõ deferat, & quantum ad hoc accipitur primu præceptu, cui dicitur, Nõ habebis deos alios. Reuerentia autẽ ad dominũ requiritur, vt nihil iniuriu in eũ cõmittatur, & quartu ad hoc accipitur secundu præceptu, quod est, Nõ assumes nomẽ domini dei tui in vanu. Famularus autẽ debetur domino in reuõpenatione beneficioru, quæ ab ipso percipiuntur subditu: & ad hoc pertinet tertiu præceptu de sanctificatione sabbathi in memoriã creationis reru. Ad proximo autẽ aliquis bene se habet & specialiter, & generaliter. Specialiter quidẽ quantum ad alios, quoru est debitum, vt eis debitum reddat, & quantum ad hoc accipitur præceptu de honoracione parentu. Generaliter autẽ quantum ad omnes, vt nulli nocentem inferatur, neque opere, neque ore, neque corde. Oportet quidem inferri nocentem proximo, quandoquidẽ in propria personã quantum ad cõsentiam personã: & hoc prohibetur per hoc quod dicitur: Nõ occides. Quandoquidẽ in personã cõiunctã, quantum ad propagationẽ prolis: & hoc prohibetur cui dicitur, Non mæchaberis. Quandoque autẽ in re possessã, quæ ordinatur ad vtrũque & quantum ad hoc dicitur, Nõ furum facies. Nocentem autẽ oris probetur cui dicitur, Nõ loqueris contra proximu: nam solum testimoniu. Nocentem autẽ cordis prohibetur cui dicitur, Non cõcupisces. Et secundum hanc etiã differentiam possent distingu tria præcepta ordinantia in Deu, quorum primum pertinet ad opus: vnde ibi dicitur, Non facies sculptile. Secundum ad os: vnde dicitur, Non assumes nomen Dei tui in vanum. Tertium pertinet ad cor: quia in sanctificatione sabbathi, secundum quod est morale præceptum, præcipitur quies cordis in Deu: vel secundum August. per primum præceptum reuerentur vnitate primi principij: per secundum veritatem diuinã: per tertium eius bonitatem, quia sanctificamur, & in qua quiescimus sicut in fine.

Ad primum V. ergo potest responderi dupliciter: primo quidem, quia præcepta decalogi referuntur ad præcepta dilectionis. Fuit autem dandum præceptum hominè de dilectione Dei & proximi: quia quantum ad hoc lex naturalis obscurata erat propter peccatum, non autem quantum ad dilectionem sui ipsius: quia quantum ad hoc lex naturalis vigeat, & vel quia etiã dilectio sui ipsius includitur de dilectione Dei & proximi. In hoc enim homo vere se diligit, quod est ordinat in Deum: & ideo in præceptis decalogi ponuntur solum præcepta pertinentia ad proximu, & ad Deum. Aliiter potest dici, quod præcepta decalogi sunt illa, quæ immediate populus recipit à Deo: vnde dicitur Deut. 10. Scriptis in tabulis iuxta id quod prius scriperat, verba decem, quæ locutus est ad vos dominus. vnde oportet præcepta decalogi talia esse, quæ statim in mente populi cadere possunt. præceptum autem habet rationem debiti: quod autem homo ex necessitate debeat aliquid Deo vel proximo, hoc de facili cadit in conceptione hominis, & præcipue fidelis: sed quod aliquid ex necessitate sit debitum hominè de his, quæ pertinent ad seipsum, & non ad alium, hoc non ita in promptu apparet. Videtur enim primo aspectu, quod quilibet sit liber in his, quæ ad ipsum pertinent: & ideo præcepta quibus prohibentur inordinationes hominis ad seipsum, penenunt ad populum, mediante instructione sapientum: vnde non pertinent ad decalogum.

Ad secundum dicendum, quod omnes solemnitates legis veteris sunt institutæ in cõmorationem aliquid diuini beneficij, vel præteriti commemorati, vel futuri præfigurati: & similiter propter hoc omnia sacrificia offerebantur: inter omnia autem beneficia Dei commemoranda primum & præcipuum erat beneficium creationis, quod commemoratur in sanctificatione sabbathi. vnde Exod. 10. pro ratione huius præcepti ponitur. Sex enim diebus fecit Deus cælum & terram, &c. Inter omnia autem futura beneficia, quæ erant præfiguranda, præcipuum & finale erat quies mentis in Deo, vel in præsentem per gratiam, vel in futuro per gloriam.

Super Quaestione centesima Articulus quintus.

In art. 5. eiusdem quaestione quod illa verba litteræ, in sabbathi sanctificatione, secundum quod est morale præceptum, præcipitur quies cordis in Deum, intelligitur quod ad finem præcepti, non autem quod ad rem præcepti. Quies enim cordis in Deum per gratiam & vocacionem interiorè ad Deum est finis illius præcepti, vt est morale: quonia ad hoc ratio dicitur: quod est aliquod eximentum ab aliis operibus impediētib. Et quod hæc sit mens Auctoris, non solum est in art. 4. sed et in dist. in hoc quaestione pate. scilicet quod charitas est finis præceptum decalogi, & non spectat ea. Et habes, quod contra peccatum mortalium peius non continetur, nisi est in præcepto sanctificationis sabbathi, vt morale est, nisi vt finis præcepti.

In 1. p. 1. 31. contra 10. 5. p. 1. 10. 8. c. 11. q. 1. in Exo. 9. 71. 10. 4.

In 1. p. 1. 31. contra 10. 5. p. 1. 10. 8. c. 11. q. 1. in Exo. 9. 71. 10. 4.

In 1. p. 1. 31. contra 10. 5. p. 1. 10. 8. c. 11. q. 1. in Exo. 9. 71. 10. 4.

In 1. p. 1. 31. contra 10. 5. p. 1. 10. 8. c. 11. q. 1. in Exo. 9. 71. 10. 4.

In 1. p. 1. 31. contra 10. 5. p. 1. 10. 8. c. 11. q. 1. in Exo. 9. 71. 10. 4.

In 1. p. 1. 31. contra 10. 5. p. 1. 10. 8. c. 11. q. 1. in Exo. 9. 71. 10. 4.

Insp. art. 11. c. 1. 2. 3. dist. 27. art. 2. 7. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Glo. ordin. in hoc loco.

Super Quaestione centesima Articulus tertius.

Artic. 7. eiusdem q. 100. si nõ plene discernis: vide art. 1. eiusdem, & intelliges differentiam inter prima principia moralia & præcepta decalogi, quæ sunt prima legis elementa: illa enim statim notis terminis ex natura vel fide infusa, cognoscimus, ista autem statim ex primis prædictis cognoscimus. & propterea illa Deum per naturam, vel fidem dicitur indidisse vel infudisse: ista autem per nos ipsos, & quam à Deo proposita medianibus illis cognoscere: reliqua autem per instructionem humanam diligenter investigatione, aut disciplina.

Super Quaestione centesima Articulus quartus.

In art. 4. eiusdem quaestione in responsione ad primu nota duo. Primum, quod Author excludit fidei & charitatis actus à præceptis decalogi: quoniam vult ea pertinere ad principia præceptorum decalogi.

Supra Quaestiones...
Ista adhibenda sunt...

In articulo...
videtur quod...

Ad tertium dicendum...
quod sicut...

Ad quartum dicendum...
quod statim...

Ad quintum dicendum...
quod delectatio...

Ad sextum dicendum...
quod sicut dicitur...

Ad septimum dicendum...
quod sicut dicitur...

Ad octavum dicendum...
quod sicut dicitur...

glotiam: quae etiam figuratur per obser-
uanciam sabbathi. unde dicitur...
ad sabbatum pedes tuos facere...

Ad tertium dicendum...
quod sicut apostolus dicit...

Ad quartum dicendum...
quod statim ratio naturalis...

Ad quintum dicendum...
quod delectatio adulterij...

Ad sextum dicendum...
quod sicut dicitur...

Ad septimum dicendum...
quod sicut dicitur...

minis suscipit. Manifestum est autem...
quod tanto aliquid magis...

Ad primum ergo dicendum...
quod quamvis secundum...

Ad secundum dicendum...
quod sicut dicitur...

Ad tertium dicendum...
quod sicut dicitur...

Ad quartum dicendum...
quod sicut dicitur...

Ad quintum dicendum...
quod sicut dicitur...

Super Quaestiones...
articulum octauum.

In articulo...
dubium occurrit...

Ad primum ergo dicendum...
quod sicut dicitur...

Ad secundum dicendum...
quod sicut dicitur...

Ad tertium dicendum...
quod sicut dicitur...

Ad quartum dicendum...
quod sicut dicitur...

Ad quintum dicendum...
quod sicut dicitur...

Ad sextum dicendum...
quod sicut dicitur...

et solus. Non est occidendum...
in sensu in quo...

Ad quartum dicendum...
quod praecipit...

Ad quintum dicendum...
quod praecipit...

Ad sextum dicendum...
quod praecipit...

Ad septimum dicendum...
quod praecipit...

Ad octavum dicendum...
quod praecipit...

ARTICULVS VIII.
Verum praepcepta decalogi sint dispensabilia.

AD OCTAVVM sic proceditur...
Videtur quod praepcepta...

Ad primum dicendum...
quod sicut dicitur...

Ad secundum dicendum...
quod sicut dicitur...

Ad tertium dicendum...
quod sicut dicitur...

Ca. 12. non
longe a
principio.

Ca. 12. non
longe a
principio.

Ca. 12. non
longe a
principio.

Ca. 12. non
longe a
principio.

10. cor. 11.

3. diff. 27.
art. 2. q. 1.

Cap. 17.
10. 15.

Supra q.
99. art. 5.
10. cor. 12.
q. 10. 4. ar.
4. ad 2. 2.
1. diff. 47.
art. 4. cor.
Et 3. diff.
37. art. 4.
Et 4. diff.
17. q. 3. ar.
10. q. 5.
Et 1. q. 1.
Et 1. q. 1.
Et 1. q. 1.
Et 1. q. 1.
Et 1. q. 1.

2. q. 1. ad
7. Et 1. q. 1.
art. 1. ad
8.
Cap. 7.
2. q. 1. art.
6. 10. q. 2.
art. 4.

10. cor. 11.

bens enim videtur sine
 & similitur malitia nec
 cessatiam questionem
 habens ab eodem & se
 negatur assumptum:
 quoniam sicut in consue-
 tionibus necessitas est
 necessaria veritas
 necessario conuenit in
 personis Christi, ergo etiam & prelati pos-
 sunt in preceptis decalogi dispensare.
 ¶ Præterea, Inter præcepta decalogi
 continentur prohibito homicidii, sed in isto
 præcepto videtur dispensari per homines;
 puta cum secundum præceptum legis huma-
 nae homines licite occidunt, puta
 malefactores, vel hostes, ergo præcepta
 decalogi sunt dispensabilia.
 ¶ Præterea, Obseruatio sabbathi con-
 tinetur inter præcepta decalogi, sed in hoc
 præcepto fuit dispensatio. Dicitur enim
 Machab. 2. & cogitauerunt in die illa di-
 ceteris, Omnis homo quicumque venerit ad
 nos in bello die sabbathorum, pugne-
 mus aduersus eum, ergo præcepta decalo-
 gi sunt dispensabilia.
 ¶ SED CONTRA est, quod dicitur
 Ier. 31. 2. Quia reprehenditur de hoc,
 quod mutauerunt ius, dispensauerunt seruis
 preceptis, maxime videtur intelligendum de
 præceptis decalogi, ergo præcepta decalo-
 gi mutari per dispensationem non possunt.
 ¶ RESPONDEO dicendum, quod
 sicut supra dictum est, tunc in præceptis
 debet fieri dispensatio, quando occurrit ali-
 quis particularis casus, in quo, si verbu
 legis obseruaretur, contingeret iniquitate
 legis. Intra autem legem sunt quælibet
 ordinatur primo quidem, & principaliter
 ad bonu commune, secundum autem ad ordi-
 nem iustitie & virtutis, secundum quod bonu
 commune conseruatur, & ad ipsum perueni-
 tur. Si qua ergo præcepta datur, quæ conti-
 neat ipsam conseruationem boni communis,
 vel ipsam ordinem iustitie & virtutis, hu-
 iusmodi præcepta continent intentionem
 legislatoris, ideo dispensabilia sunt: puta si
 poneretur hoc præceptu in aliqua comu-
 nitate, quod nullus destrueret reipublicam,
 nec proderet ciuitati hostibus, siue quod
 nullus faceret aliquid iniuste, vel male; hu-
 iusmodi præcepta essent dispensabilia. Sed
 si aliqua alia præcepta traderentur ordinata
 ad ista præcepta, quibus determinatur ali-
 qui speciales modi, in talibus & præceptis
 dispensatio potest fieri, inquantu per omis-
 sionem huiusmodi præceptoru in aliquibus
 casibus non fieret præiudiciu primis præcep-
 tis, quæ continent intentionem legislatoris:
 puta si ad conseruationem reipublice statue-
 retur in aliqua ciuitate, quod de singulis
 vicis aliqui vigilaret ad custodia ciuitatis
 obsequio, potest etiam aliquibus dispensari pro-
 pter aliquo maiore utilitate. Præcepta autem
 decalogi continent ipsam intentionem legis-
 latoris, scilicet Dei: nam præcepta primæ ta-
 bulæ, quæ ordinat ad Deu, continent ipsam
 ordinem ad bonum commune & finale, quod
 Deus est. Præcepta autem secundæ tabule
 continent ordinem iustitie, inter homines ob-
 seruandæ: vt scilicet nulli fiat indebitum,
 & cuiuslibet reddatur debitum: secundum
 hanc enim rationem sunt intelligenda
 præcepta decalogi, & ideo præcepta decalo-
 gi sunt & omnino indispensabilia.
 ¶ AD PRIMVM ergo dicendum,
 quod Philosopho non loquitur de iusto natu-
 rali, quod continet ipsum ordinem iusti-
 tie; hoc enim nunquam deficit scilicet ius-
 titiam esse seruandam, sed loquitur quan-
 tum ad determinatos modos obseruationis

nis iustitie, qui in aliquibus fallunt.
 ¶ Ad secundum dicendum, quod sicut
 Apostolus dicit 2. ad Tim. 2. Deus fidelis per-
 manet, negare seipsum non potest. Negaret
 autem seipsum, si ordinem iustitie auferret
 eum ipse se ipsa sua iustitia, & ideo in hoc
 Deo dispellere non potest, vt homini liceat
 non ordinare se habere ad Deu, vel non sub-
 di ordini iustitie eius, etiam in his secundum
 quæ homines adiuuicem ordinantur.
 ¶ Ad tertium dicendum quod occisio
 hominis prohibetur in decalogo, secundum
 quod habet rationem indebiti: sic enim præ-
 ceptu continet ipsam rationem iustitie, lex au-
 tem humana hoc concedere non potest, quod
 licite homo indebitè occidatur, sed male-
 factores occidit, vel hostes reipublice, hoc
 non est indebitu: unde hoc non contrariatur
 præcepto decalogi, nec talis occisio est homi-
 cidiu, quod præcepto decalogi prohibe-
 tur: vt Aug. dicit in 1. de lib. arb. 2. Et si-
 militer, si aliqui auferatur quod sum erat,
 si debitu est, quod ipsum amittat, hoc non
 est furtu vel rapina, quæ præcepto decalo-
 gi prohibentur. Et ideo quando filij Israel
 præcepto Dei tulerunt Aegyptioru spolia,
 non fuit furtu, quia hoc eis debebatur ex
 sententia Dei. Similiter & Abraham cum con-
 sensit occidere filiu, non censetur in homi-
 cidiu, quia debitu erat eum occidi per ma-
 datu Dei, qui est dominus vitæ & mortis.
 Ipse enim est qui pena mortis infligit om-
 nibus hominibus iustis, & iniustis pro
 peccato primi parentis: cuius sententia si ho-
 mi fuit executor autoritate diuina, non erit
 homicidiu, sicut nec Deus. Et similiter etiã
 Osee accedens ad vxorem fornicariã, non
 mulier adultera, non est meretrice, nec for-
 nicatus: quia accessit ad eam, quæ sua erat
 secundum mandatu diuinu, qui est actor in-
 stitutionis matrimonij. Sic igitur præcep-
 ta ipsa decalogi quæ ad rationem iustitie,
 quæ continent, immutabilia sunt: sed quæ
 ad aliquam determinationem per applicatio-
 nem ad singulares actus (vt scilicet hoc,
 vel illud homicidiu, furtu, vel adulterium
 aut nõ) hoc quidem est mutabile quandoque
 sola autoritate diuina, in his scilicet quæ
 a solo Deo sunt instituta: sicut in matri-
 monio, & in aliis huiusmodi, quæ quodque
 etiã autoritate humana, sicut in his, quæ
 sunt commissã hominibus iurisdictioni, quan-
 tum enim ad hoc homines gerunt vicem
 Dei, non autem quantum ad omnia.
 ¶ Ad quartum dicendum, quod illa ex-
 cogitatio magis fuit interpretatio præcep-
 ti, quam dispensatio. Non enim intelli-
 gitur violare sabbathum, qui facit opus
 quod est necessarium ad salutem huma-
 nam: sicut dominus probat Matth. 12.
 ¶ ARTICVLVS IX.
 ¶ Verum modus virtutis cadat sub
 præcepto legis.
 ¶ Ad nonum sic proceditur. Vi-
 detur quod modus virtutis cadat
 sub præcepto legis. Est enim modus vir-
 tutis, vt aliquis iuste operetur iusta, & for-
 titer fortia, & similiter de aliis virtutibus.
 Sed Deus 16. præcipitur iuste, quod iustu
 est, exequitur ergo modus virtutis cadit
 sub præcepto.
 2. Præterea, Illud maxime cadit sub
 præcepto, quod est de intentione legisla-
 toris. Sed intentio legislatoris ad hoc fer-
 tur principaliter, vt homines faciat vir-
 tuosos, sicut dicitur in 1. Ethic. 2. Virtuosus
 autem est, virtuosus agere: ergo modus vir-
 tutis cadit sub præcepto.
 3. Præterea, Modus virtutis potest esse vi-

nit iustitie, qui in aliquibus fallunt.
 ¶ Ad secundum dicendum, quod sicut
 Apostolus dicit 2. ad Tim. 2. Deus fidelis per-
 manet, negare seipsum non potest. Negaret
 autem seipsum, si ordinem iustitie auferret
 eum ipse se ipsa sua iustitia, & ideo in hoc
 Deo dispellere non potest, vt homini liceat
 non ordinare se habere ad Deu, vel non sub-
 di ordini iustitie eius, etiam in his secundum
 quæ homines adiuuicem ordinantur.
 ¶ Ad tertium dicendum quod occisio
 hominis prohibetur in decalogo, secundum
 quod habet rationem indebiti: sic enim præ-
 ceptu continet ipsam rationem iustitie, lex au-
 tem humana hoc concedere non potest, quod
 licite homo indebitè occidatur, sed male-
 factores occidit, vel hostes reipublice, hoc
 non est indebitu: unde hoc non contrariatur
 præcepto decalogi, nec talis occisio est homi-
 cidiu, quod præcepto decalogi prohibe-
 tur: vt Aug. dicit in 1. de lib. arb. 2. Et si-
 militer, si aliqui auferatur quod sum erat,
 si debitu est, quod ipsum amittat, hoc non
 est furtu vel rapina, quæ præcepto decalo-
 gi prohibentur. Et ideo quando filij Israel
 præcepto Dei tulerunt Aegyptioru spolia,
 non fuit furtu, quia hoc eis debebatur ex
 sententia Dei. Similiter & Abraham cum con-
 sensit occidere filiu, non censetur in homi-
 cidiu, quia debitu erat eum occidi per ma-
 datu Dei, qui est dominus vitæ & mortis.
 Ipse enim est qui pena mortis infligit om-
 nibus hominibus iustis, & iniustis pro
 peccato primi parentis: cuius sententia si ho-
 mi fuit executor autoritate diuina, non erit
 homicidiu, sicut nec Deus. Et similiter etiã
 Osee accedens ad vxorem fornicariã, non
 mulier adultera, non est meretrice, nec for-
 nicatus: quia accessit ad eam, quæ sua erat
 secundum mandatu diuinu, qui est actor in-
 stitutionis matrimonij. Sic igitur præcep-
 ta ipsa decalogi quæ ad rationem iustitie,
 quæ continent, immutabilia sunt: sed quæ
 ad aliquam determinationem per applicatio-
 nem ad singulares actus (vt scilicet hoc,
 vel illud homicidiu, furtu, vel adulterium
 aut nõ) hoc quidem est mutabile quandoque
 sola autoritate diuina, in his scilicet quæ
 a solo Deo sunt instituta: sicut in matri-
 monio, & in aliis huiusmodi, quæ quodque
 etiã autoritate humana, sicut in his, quæ
 sunt commissã hominibus iurisdictioni, quan-
 tum enim ad hoc homines gerunt vicem
 Dei, non autem quantum ad omnia.
 ¶ Ad quartum dicendum, quod illa ex-
 cogitatio magis fuit interpretatio præcep-
 ti, quam dispensatio. Non enim intelli-
 gitur violare sabbathum, qui facit opus
 quod est necessarium ad salutem huma-
 nam: sicut dominus probat Matth. 12.
 ¶ ARTICVLVS IX.
 ¶ Verum modus virtutis cadat sub
 præcepto legis.
 ¶ Ad nonum sic proceditur. Vi-
 detur quod modus virtutis cadat
 sub præcepto legis. Est enim modus vir-
 tutis, vt aliquis iuste operetur iusta, & for-
 titer fortia, & similiter de aliis virtutibus.
 Sed Deus 16. præcipitur iuste, quod iustu
 est, exequitur ergo modus virtutis cadit
 sub præcepto.
 2. Præterea, Illud maxime cadit sub
 præcepto, quod est de intentione legisla-
 toris. Sed intentio legislatoris ad hoc fer-
 tur principaliter, vt homines faciat vir-
 tuosos, sicut dicitur in 1. Ethic. 2. Virtuosus
 autem est, virtuosus agere: ergo modus vir-
 tutis cadit sub præcepto.
 3. Præterea, Modus virtutis potest esse vi-

nit iustitie, qui in aliquibus fallunt.
 ¶ Ad secundum dicendum, quod sicut
 Apostolus dicit 2. ad Tim. 2. Deus fidelis per-
 manet, negare seipsum non potest. Negaret
 autem seipsum, si ordinem iustitie auferret
 eum ipse se ipsa sua iustitia, & ideo in hoc
 Deo dispellere non potest, vt homini liceat
 non ordinare se habere ad Deu, vel non sub-
 di ordini iustitie eius, etiam in his secundum
 quæ homines adiuuicem ordinantur.
 ¶ Ad tertium dicendum quod occisio
 hominis prohibetur in decalogo, secundum
 quod habet rationem indebiti: sic enim præ-
 ceptu continet ipsam rationem iustitie, lex au-
 tem humana hoc concedere non potest, quod
 licite homo indebitè occidatur, sed male-
 factores occidit, vel hostes reipublice, hoc
 non est indebitu: unde hoc non contrariatur
 præcepto decalogi, nec talis occisio est homi-
 cidiu, quod præcepto decalogi prohibe-
 tur: vt Aug. dicit in 1. de lib. arb. 2. Et si-
 militer, si aliqui auferatur quod sum erat,
 si debitu est, quod ipsum amittat, hoc non
 est furtu vel rapina, quæ præcepto decalo-
 gi prohibentur. Et ideo quando filij Israel
 præcepto Dei tulerunt Aegyptioru spolia,
 non fuit furtu, quia hoc eis debebatur ex
 sententia Dei. Similiter & Abraham cum con-
 sensit occidere filiu, non censetur in homi-
 cidiu, quia debitu erat eum occidi per ma-
 datu Dei, qui est dominus vitæ & mortis.
 Ipse enim est qui pena mortis infligit om-
 nibus hominibus iustis, & iniustis pro
 peccato primi parentis: cuius sententia si ho-
 mi fuit executor autoritate diuina, non erit
 homicidiu, sicut nec Deus. Et similiter etiã
 Osee accedens ad vxorem fornicariã, non
 mulier adultera, non est meretrice, nec for-
 nicatus: quia accessit ad eam, quæ sua erat
 secundum mandatu diuinu, qui est actor in-
 stitutionis matrimonij. Sic igitur præcep-
 ta ipsa decalogi quæ ad rationem iustitie,
 quæ continent, immutabilia sunt: sed quæ
 ad aliquam determinationem per applicatio-
 nem ad singulares actus (vt scilicet hoc,
 vel illud homicidiu, furtu, vel adulterium
 aut nõ) hoc quidem est mutabile quandoque
 sola autoritate diuina, in his scilicet quæ
 a solo Deo sunt instituta: sicut in matri-
 monio, & in aliis huiusmodi, quæ quodque
 etiã autoritate humana, sicut in his, quæ
 sunt commissã hominibus iurisdictioni, quan-
 tum enim ad hoc homines gerunt vicem
 Dei, non autem quantum ad omnia.
 ¶ Ad quartum dicendum, quod illa ex-
 cogitatio magis fuit interpretatio præcep-
 ti, quam dispensatio. Non enim intelli-
 gitur violare sabbathum, qui facit opus
 quod est necessarium ad salutem huma-
 nam: sicut dominus probat Matth. 12.
 ¶ ARTICVLVS IX.
 ¶ Verum modus virtutis cadat sub
 præcepto legis.
 ¶ Ad nonum sic proceditur. Vi-
 detur quod modus virtutis cadat
 sub præcepto legis. Est enim modus vir-
 tutis, vt aliquis iuste operetur iusta, & for-
 titer fortia, & similiter de aliis virtutibus.
 Sed Deus 16. præcipitur iuste, quod iustu
 est, exequitur ergo modus virtutis cadit
 sub præcepto.
 2. Præterea, Illud maxime cadit sub
 præcepto, quod est de intentione legisla-
 toris. Sed intentio legislatoris ad hoc fer-
 tur principaliter, vt homines faciat vir-
 tuosos, sicut dicitur in 1. Ethic. 2. Virtuosus
 autem est, virtuosus agere: ergo modus vir-
 tutis cadit sub præcepto.
 3. Præterea, Modus virtutis potest esse vi-

nit iustitie, qui in aliquibus fallunt.
 ¶ Ad secundum dicendum, quod sicut
 Apostolus dicit 2. ad Tim. 2. Deus fidelis per-
 manet, negare seipsum non potest. Negaret
 autem seipsum, si ordinem iustitie auferret
 eum ipse se ipsa sua iustitia, & ideo in hoc
 Deo dispellere non potest, vt homini liceat
 non ordinare se habere ad Deu, vel non sub-
 di ordini iustitie eius, etiam in his secundum
 quæ homines adiuuicem ordinantur.
 ¶ Ad tertium dicendum quod occisio
 hominis prohibetur in decalogo, secundum
 quod habet rationem indebiti: sic enim præ-
 ceptu continet ipsam rationem iustitie, lex au-
 tem humana hoc concedere non potest, quod
 licite homo indebitè occidatur, sed male-
 factores occidit, vel hostes reipublice, hoc
 non est indebitu: unde hoc non contrariatur
 præcepto decalogi, nec talis occisio est homi-
 cidiu, quod præcepto decalogi prohibe-
 tur: vt Aug. dicit in 1. de lib. arb. 2. Et si-
 militer, si aliqui auferatur quod sum erat,
 si debitu est, quod ipsum amittat, hoc non
 est furtu vel rapina, quæ præcepto decalo-
 gi prohibentur. Et ideo quando filij Israel
 præcepto Dei tulerunt Aegyptioru spolia,
 non fuit furtu, quia hoc eis debebatur ex
 sententia Dei. Similiter & Abraham cum con-
 sensit occidere filiu, non censetur in homi-
 cidiu, quia debitu erat eum occidi per ma-
 datu Dei, qui est dominus vitæ & mortis.
 Ipse enim est qui pena mortis infligit om-
 nibus hominibus iustis, & iniustis pro
 peccato primi parentis: cuius sententia si ho-
 mi fuit executor autoritate diuina, non erit
 homicidiu, sicut nec Deus. Et similiter etiã
 Osee accedens ad vxorem fornicariã, non
 mulier adultera, non est meretrice, nec for-
 nicatus: quia accessit ad eam, quæ sua erat
 secundum mandatu diuinu, qui est actor in-
 stitutionis matrimonij. Sic igitur præcep-
 ta ipsa decalogi quæ ad rationem iustitie,
 quæ continent, immutabilia sunt: sed quæ
 ad aliquam determinationem per applicatio-
 nem ad singulares actus (vt scilicet hoc,
 vel illud homicidiu, furtu, vel adulterium
 aut nõ) hoc quidem est mutabile quandoque
 sola autoritate diuina, in his scilicet quæ
 a solo Deo sunt instituta: sicut in matri-
 monio, & in aliis huiusmodi, quæ quodque
 etiã autoritate humana, sicut in his, quæ
 sunt commissã hominibus iurisdictioni, quan-
 tum enim ad hoc homines gerunt vicem
 Dei, non autem quantum ad omnia.
 ¶ Ad quartum dicendum, quod illa ex-
 cogitatio magis fuit interpretatio præcep-
 ti, quam dispensatio. Non enim intelli-
 gitur violare sabbathum, qui facit opus
 quod est necessarium ad salutem huma-
 nam: sicut dominus probat Matth. 12.
 ¶ ARTICVLVS IX.
 ¶ Verum modus virtutis cadat sub
 præcepto legis.
 ¶ Ad nonum sic proceditur. Vi-
 detur quod modus virtutis cadat
 sub præcepto legis. Est enim modus vir-
 tutis, vt aliquis iuste operetur iusta, & for-
 titer fortia, & similiter de aliis virtutibus.
 Sed Deus 16. præcipitur iuste, quod iustu
 est, exequitur ergo modus virtutis cadit
 sub præcepto.
 2. Præterea, Illud maxime cadit sub
 præcepto, quod est de intentione legisla-
 toris. Sed intentio legislatoris ad hoc fer-
 tur principaliter, vt homines faciat vir-
 tuosos, sicut dicitur in 1. Ethic. 2. Virtuosus
 autem est, virtuosus agere: ergo modus vir-
 tutis cadit sub præcepto.
 3. Præterea, Modus virtutis potest esse vi-

nit iustitie, qui in aliquibus fallunt.
 ¶ Ad secundum dicendum, quod sicut
 Apostolus dicit 2. ad Tim. 2. Deus fidelis per-
 manet, negare seipsum non potest. Negaret
 autem seipsum, si ordinem iustitie auferret
 eum ipse se ipsa sua iustitia, & ideo in hoc
 Deo dispellere non potest, vt homini liceat
 non ordinare se habere ad Deu, vel non sub-
 di ordini iustitie eius, etiam in his secundum
 quæ homines adiuuicem ordinantur.
 ¶ Ad tertium dicendum quod occisio
 hominis prohibetur in decalogo, secundum
 quod habet rationem indebiti: sic enim præ-
 ceptu continet ipsam rationem iustitie, lex au-
 tem humana hoc concedere non potest, quod
 licite homo indebitè occidatur, sed male-
 factores occidit, vel hostes reipublice, hoc
 non est indebitu: unde hoc non contrariatur
 præcepto decalogi, nec talis occisio est homi-
 cidiu, quod præcepto decalogi prohibe-
 tur: vt Aug. dicit in 1. de lib. arb. 2. Et si-
 militer, si aliqui auferatur quod sum erat,
 si debitu est, quod ipsum amittat, hoc non
 est furtu vel rapina, quæ præcepto decalo-
 gi prohibentur. Et ideo quando filij Israel
 præcepto Dei tulerunt Aegyptioru spolia,
 non fuit furtu, quia hoc eis debebatur ex
 sententia Dei. Similiter & Abraham cum con-
 sensit occidere filiu, non censetur in homi-
 cidiu, quia debitu erat eum occidi per ma-
 datu Dei, qui est dominus vitæ & mortis.
 Ipse enim est qui pena mortis infligit om-
 nibus hominibus iustis, & iniustis pro
 peccato primi parentis: cuius sententia si ho-
 mi fuit executor autoritate diuina, non erit
 homicidiu, sicut nec Deus. Et similiter etiã
 Osee accedens ad vxorem fornicariã, non
 mulier adultera, non est meretrice, nec for-
 nicatus: quia accessit ad eam, quæ sua erat
 secundum mandatu diuinu, qui est actor in-
 stitutionis matrimonij. Sic igitur præcep-
 ta ipsa decalogi quæ ad rationem iustitie,
 quæ continent, immutabilia sunt: sed quæ
 ad aliquam determinationem per applicatio-
 nem ad singulares actus (vt scilicet hoc,
 vel illud homicidiu, furtu, vel adulterium
 aut nõ) hoc quidem est mutabile quandoque
 sola autoritate diuina, in his scilicet quæ
 a solo Deo sunt instituta: sicut in matri-
 monio, & in aliis huiusmodi, quæ quodque
 etiã autoritate humana, sicut in his, quæ
 sunt commissã hominibus iurisdictioni, quan-
 tum enim ad hoc homines gerunt vicem
 Dei, non autem quantum ad omnia.
 ¶ Ad quartum dicendum, quod illa ex-
 cogitatio magis fuit interpretatio præcep-
 ti, quam dispensatio. Non enim intelli-
 gitur violare sabbathum, qui facit opus
 quod est necessarium ad salutem huma-
 nam: sicut dominus probat Matth. 12.
 ¶ ARTICVLVS IX.
 ¶ Verum modus virtutis cadat sub
 præcepto legis.
 ¶ Ad nonum sic proceditur. Vi-
 detur quod modus virtutis cadat
 sub præcepto legis. Est enim modus vir-
 tutis, vt aliquis iuste operetur iusta, & for-
 titer fortia, & similiter de aliis virtutibus.
 Sed Deus 16. præcipitur iuste, quod iustu
 est, exequitur ergo modus virtutis cadit
 sub præcepto.
 2. Præterea, Illud maxime cadit sub
 præcepto, quod est de intentione legisla-
 toris. Sed intentio legislatoris ad hoc fer-
 tur principaliter, vt homines faciat vir-
 tuosos, sicut dicitur in 1. Ethic. 2. Virtuosus
 autem est, virtuosus agere: ergo modus vir-
 tutis cadit sub præcepto.
 3. Præterea, Modus virtutis potest esse vi-

nit iustitie, qui in aliquibus fallunt.
 ¶ Ad secundum dicendum, quod sicut
 Apostolus dicit 2. ad Tim. 2. Deus fidelis per-
 manet, negare seipsum non potest. Negaret
 autem seipsum, si ordinem iustitie auferret
 eum ipse se ipsa sua iustitia, & ideo in hoc
 Deo dispellere non potest, vt homini liceat
 non ordinare se habere ad Deu, vel non sub-
 di ordini iustitie eius, etiam in his secundum
 quæ homines adiuuicem ordinantur.
 ¶ Ad tertium dicendum quod occisio
 hominis prohibetur in decalogo, secundum
 quod habet rationem indebiti: sic enim præ-
 ceptu continet ipsam rationem iustitie, lex au-
 tem humana hoc concedere non potest, quod
 licite homo indebitè occidatur, sed male-
 factores occidit, vel hostes reipublice, hoc
 non est indebitu: unde hoc non contrariatur
 præcepto decalogi, nec talis occisio est homi-
 cidiu, quod præcepto decalogi prohibe-
 tur: vt Aug. dicit in 1. de lib. arb. 2. Et si-
 militer, si aliqui auferatur quod sum erat,
 si debitu est, quod ipsum amittat, hoc non
 est furtu vel rapina, quæ præcepto decalo-
 gi prohibentur. Et ideo quando filij Israel
 præcepto Dei tulerunt Aegyptioru spolia,
 non fuit furtu, quia hoc eis debebatur ex
 sententia Dei. Similiter & Abraham cum con-
 sensit occidere filiu, non censetur in homi-
 cidiu, quia debitu erat eum occidi per ma-
 datu Dei, qui est dominus vitæ & mortis.
 Ipse enim est qui pena mortis infligit om-
 nibus hominibus iustis, & iniustis pro
 peccato primi parentis: cuius sententia si ho-
 mi fuit executor autoritate diuina, non erit
 homicidiu, sicut nec Deus. Et similiter etiã
 Osee accedens ad vxorem fornicariã, non
 mulier adultera, non est meretrice, nec for-
 nicatus: quia accessit ad eam, quæ sua erat
 secundum mandatu diuinu, qui est actor in-
 stitutionis matrimonij. Sic igitur præcep-
 ta ipsa decalogi quæ ad rationem iustitie,
 quæ continent, immutabilia sunt: sed quæ
 ad aliquam determinationem per applicatio-
 nem ad singulares actus (vt scilicet hoc,
 vel illud homicidiu, furtu, vel adulterium
 aut nõ) hoc quidem est mutabile quandoque
 sola autoritate diuina, in his scilicet quæ
 a solo Deo sunt instituta: sicut in matri-
 monio, & in aliis huiusmodi, quæ quodque
 etiã autoritate humana, sicut in his, quæ
 sunt commissã hominibus iurisdictioni, quan-
 tum enim ad hoc homines gerunt vicem
 Dei, non autem quantum ad omnia.
 ¶ Ad quartum dicendum, quod illa ex-
 cogitatio magis fuit interpretatio præcep-
 ti, quam dispensatio. Non enim intelli-
 gitur violare sabbathum, qui facit opus
 quod est necessarium ad salutem huma-
 nam: sicut dominus probat Matth. 12.
 ¶ ARTICVLVS IX.
 ¶ Verum modus virtutis cadat sub
 præcepto legis.
 ¶ Ad nonum sic proceditur. Vi-
 detur quod modus virtutis cadat
 sub præcepto legis. Est enim modus vir-
 tutis, vt aliquis iuste operetur iusta, & for-
 titer fortia, & similiter de aliis virtutibus.
 Sed Deus 16. præcipitur iuste, quod iustu
 est, exequitur ergo modus virtutis cadit
 sub præcepto.
 2. Præterea, Illud maxime cadit sub
 præcepto, quod est de intentione legisla-
 toris. Sed intentio legislatoris ad hoc fer-
 tur principaliter, vt homines faciat vir-
 tuosos, sicut dicitur in 1. Ethic. 2. Virtuosus
 autem est, virtuosus agere: ergo modus vir-
 tutis cadit sub præcepto.
 3. Præterea, Modus virtutis potest esse vi-

hens enim videtur sine
 & similitur malitia nec
 cessatiam questionem
 habens ab eodem & se
 negatur assumptum:
 quoniam sicut in consue-
 tionibus necessitas est
 necessaria veritas
 necessario conuenit in
 personis Christi, ergo etiam & prelati pos-
 sunt in preceptis decalogi dispensare.

¶ Præterea, Inter præcepta decalogi
 continentur prohibito homicidii, sed in isto
 præcepto videtur dispensari per homines;
 puta cum secundum præceptum legis huma-
 nae homines licite occidunt, puta
 malefactores, vel hostes, ergo præcepta
 decalogi sunt dispensabilia.

¶ Præterea, Obseruatio sabbathi con-
 tinetur inter præcepta decalogi, sed in hoc
 præcepto fuit dispensatio. Dicitur enim
 Machab. 2. & cogitauerunt in die illa di-
 ceteris, Omnis homo quicumque venerit ad
 nos in bello die sabbathorum, pugne-
 mus aduersus eum, ergo præcepta decalo-
 gi sunt dispensabilia.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur
 Ier. 31. 2. Quia reprehenditur de hoc,
 quod mutauerunt ius, dispensauerunt seruis
 preceptis, maxime videtur intelligendum de
 præceptis decalogi, ergo præcepta decalo-
 gi mutari per dispensationem non possunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quod
 sicut supra dictum est, tunc in præceptis
 debet fieri dispensatio, quando occurrit ali-
 quis particularis casus, in quo, si verbu
 legis obseruaretur, contingeret iniquitate
 legis. Intra autem legem sunt quælibet
 ordinatur primo quidem, & principaliter
 ad bonu commune, secundum autem ad ordi-
 nem iustitie & virtutis, secundum quod bonu
 commune conseruatur, & ad ipsum perueni-
 tur. Si qua ergo præcepta datur, quæ conti-
 neat ipsam conseruationem boni communis,
 vel ipsam ordinem iustitie & virtutis, hu-
 iusmodi præcepta continent intentionem
 legislatoris, ideo dispensabilia sunt: puta si
 poneretur hoc præceptu in aliqua comu-
 nitate, quod nullus destrueret reipublicam,
 nec proderet ciuitati hostibus, siue quod
 nullus faceret aliquid iniuste, vel male; hu-
 iusmodi præcepta essent dispensabilia. Sed
 si aliqua alia præcepta traderentur ordinata
 ad ista præcepta, quibus determinatur ali-
 qui speciales modi, in talibus & præceptis
 dispensatio potest fieri, inquantu per omis-
 sionem huiusmodi præceptoru in aliquibus
 casibus non fieret præiudiciu primis præcep-
 tis, quæ continent intentionem legislatoris:
 puta si ad conseruationem reipublice statue-
 retur in aliqua ciuitate, quod de singulis
 vicis aliqui vigilaret ad custodia ciuitatis
 obsequio, potest etiam aliquibus dispensari pro-
 pter aliquo maiore utilitate. Præcepta autem
 decalogi continent ipsam intentionem legis-
 latoris, scilicet Dei: nam præcepta primæ ta-
 bulæ, quæ ordinat ad Deu, continent ipsam
 ordinem ad bonum commune & finale, quod
 Deus est. Præcepta autem secundæ tabule
 continent ordinem iustitie, inter homines ob-
 seruandæ: vt scilicet nulli fiat indebitum,
 & cuiuslibet reddatur debitum: secundum
 hanc enim rationem sunt intelligenda
 præcepta decalogi, & ideo præcepta decalo-
 gi sunt & omnino indispensabilia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum,
 quod Philosopho non loquitur de iusto natu-
 rali, quod continet ipsum ordinem iusti-
 tie; hoc enim nunquam deficit scilicet ius-
 titiam esse seruandam, sed loquitur quan-
 tum ad determinatos modos obseruationis

nis iustitie, qui in aliquibus fallunt.
 ¶ Ad secundum dicendum, quod sicut
 Apostolus dicit 2. ad Tim. 2. Deus fidelis per-
 manet, negare seipsum non potest. Negaret
 autem seipsum, si ordinem iustitie auferret
 eum ipse se ipsa sua iustitia, & ideo in hoc
 Deo dispellere non potest, vt homini liceat
 non ordinare se habere ad Deu, vel non sub-
 di ordini iustitie eius, etiam in his secundum
 quæ homines adiuuicem ordinantur.
 ¶ Ad tertium dicendum quod occisio
 hominis prohibetur in decalogo, secundum
 quod habet rationem indebiti: sic enim præ-
 ceptu continet ipsam rationem iustitie, lex au-
 tem humana hoc concedere non potest, quod
 licite homo indebitè occidatur, sed male-
 factores occidit, vel hostes reipublice, hoc
 non est indebitu: unde hoc non contrariatur
 præcepto decalogi, nec talis occisio est homi-
 cidiu, quod præcepto decalogi prohibe-
 tur: vt Aug. dicit in 1. de lib. arb. 2. Et si-
 militer, si aliqui auferatur quod sum erat,
 si debitu est, quod ipsum amittat, hoc non
 est furtu vel rapina, quæ præcepto decalo-
 gi prohibentur. Et ideo quando filij Israel
 præcepto Dei tulerunt Aegyptioru spolia,
 non fuit furtu, quia hoc eis debebatur ex
 sententia Dei. Similiter & Abraham cum con-
 sensit occidere filiu, non censetur in homi-

Super Quæstione... prima articulum... undecimum.

In artic. r. dubium... occurrit ex eo, quod... superius in artic. sexto... quæstionis dictum est...

Art. 1.

dixerunt. Actus enim charitatis dupliciter considerari potest. Vno modo secundum quod est quidam actus per se, & hoc modo cadit sub præcepto legis, quod de hoc specialiter datur, scilicet Diliges Dominum Deum tuum, & Diliges proximum tuum, & quantum ad hoc, primi verum dixerunt. Non enim est impossibile hoc præceptum observare, quod est de actu charitatis, quia homo potest se disponere ad charitatem habendam: & quando habuerit eam, potest ea uti. Alio modo potest considerari actus charitatis: secundum quod est modus actu aliarum virtutum, hoc est, secundum quod actus aliarum virtutum ordinatur ad charitatem, quæ est finis præcepti, ut dicitur 1 ad Tim. dicitur est enim supra, & intentio finis est quidam modus formalis superioris ordinis actus ordinati in finem. Et hoc modo verum est quod secundi dixerunt, quod modus charitatis non cadit sub præcepto: hoc est dictum, quod in hoc præcepto, Honorare patrem, non includitur, quod honoretur pater ex charitate, sed solum quod honoretur pater, unde qui honorat patrem, licet non habeat charitatem, non efficitur transgressor huius præcepti, & si sit transgressor præcepti, quod est de actu charitatis: propter quod transgressio meretur penam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod dominus non dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua vnum mandatum, sed serua omnia mandata: inter quæ etiam continentur mandatum de dilectione Dei, & proximi. Ad secundum dicendum, quod sub præcepto charitatis continetur, ut diligatur Deus ex toto corde, quod pertinet, ut omnia referantur in Deum, & ideo præceptum charitatis implere homo non potest, nisi etiam omnia referantur in Deum. Sic ergo qui honorat patrem, tenetur ex charitate honorare non ex vi huius præcepti, quod est, Honorare patrem: sed ex vi huius præcepti, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Et cum ista sint duo præcepta affirmatiua non obligantia ad semper, possunt pro diuersis temporibus obligare: & ita potest contingere, quod aliquis implet præceptum de honoratione parentum non tunc transgreditur præceptum de omissione modi charitatis.

Ad tertium dicendum, quod observantia omnia præcepta legis homo non potest, nisi implet præceptum charitatis, quod non fit sine gratia: & ideo impossibile est, quod Pelagius dixit, hominem implere legem sine gratia.

ARTICVLVS XI.

Utrum conuenienter distinguantur alia moralia præcepta legis præter decalogum.

Ad vnde dicimus, quod in articulo sexto dicimus, quod in articulo sexto: nihil ergo contrarietas interuenit. hæc duo præcepta explicantur per decem præcepta decalogi: ergo non oportet alia præcepta moralia tradere. Præterea, præcepta moralia à iudicialibus & ceremonialibus distinguuntur, ut dictum est: sed determinationes communium præceptorum moralium pertinet ad iudicialia & ceremonialia præcepta: communia autem præcepta moralia sub decalogo continentur, vel etiam decalogo præsupponunt, ut dictum est: ergo incouenienter traduntur alia præcepta moralia præter decalogum.

Præterea, præcepta moralia sunt de actibus omnium virtutum, ut supra dictum est. Sicut igitur in lege ponuntur præcepta moralia præter decalogum, pertinet ad iudicialia, liberalitatem, & misericordiam, & castitatem: etiam debent poni aliqua præcepta pertinentia ad alias virtutes: puta ad fortitudinem, sobrietatem, & alia huiusmodi: quæ tamen non inueniuntur. non ergo conuenienter distinguuntur in lege alia præcepta moralia præter decalogum. SED CONTRA est, quod in Psalm. 18. dicitur. Lex

Domini immaculata, conuertens animas: sed per alia etiam moralia, quæ decalogo superadduntur, homo conseruatur abiquæ macula peccati, & anima eius ad Deum conuertitur: ergo ad legem pertinet etiam alia præcepta moralia tradere.

RESPONDEO dicendum, quod sicut dicitur, præcepta iudicialia & ceremonialia ex sola institutione vim habent: quia antequam instituerentur, non videbatur differre, virtus scilicet, vel aliter fieret: sed præcepta moralia ex ipso dictamine naturalis rationis efficaciam habent, etiam si nunquam in lege statuatur. Hoc autem triplex est gradus, nam quædam sunt communissima, & adeo manifesta, quod editione non indigent: sicut mandata de dilectione Dei & proximi, & alia huiusmodi (ut supra dictum est): quæ sunt quasi fines præceptorum: unde in eis nullus potest errare secundum iudicium rationis. Quædam verò sunt magis determinata, quorum ratione statim quilibet etiam popularis potest de facili videre: & tamen quia in paucioribus circa huiusmodi contingit iudicium humanum peruertere, huiusmodi editione indigent: & hæc sunt præcepta decalogi. Quædam verò sunt, quorum ratio non est adeo culibet manifesta, sed solum sapientibus: & ista sunt præcepta moralia superaddita decalogo, tradita à Deo populo per Moysen & Aaron. Sed quia ea, quæ sunt manifesta, sunt principia cognoscendi eorum, quæ non sunt manifesta: alia præcepta moralia superaddita decalogo, reducuntur ad præcepta decalogi per modum cuiusdam additionis ad ipsa. Nam in primo præcepto decalogi prohibetur cultus alienorum. Deorum: cui superadduntur alia præcepta prohibitiua eorum, quæ ordinantur ad cultum idolorum: sicut habetur Deut. 18. Non inueniatur in te, qui lustrat. filium suum aut filiam suam, ducens per ignem, nec fit maleficus aut incantator, nec Phytone consulat, neque diuinos, & quærat à mortuis veritatem. Secundum autem præceptum prohibet peritium: superadditur autem ei prohibitio blasphemiarum, Leuit. 24. & prohibitio falsæ doctrinæ, Deut. 13. Tertio verò præcepto superadduntur omnia ceremonialia. Quarto autem præcepto de honore parentum superadditur præceptum de honoratione senum: secundum illud Leuit. 19. Coram cano capite conserue, & honora personam senis, & vniuersaliter omnia præcepta inducentia ad reuerentiam exhibendam maioribus, vel ad beneficia exhibenda vel equalibus vel minoribus. Quinto autem præcepto, quod est de prohibitione homicidii, additur prohibitio odij, & cuiuslibet violationis contra proximum: sicut illud Leuit. 19. Non stabis contra sanguinem proximi tui, & etiam prohibitio odij fratris: secundum illud, Ne oderis fratrem tuum in corde tuo. Præceptum autem sexto, quod est de prohibitione adulterij superadditur præceptum de prohibitione meretricis: secundum illud Deuter. 24. Non erit meretrix de filiabus Israel, neque fornicator de filiis Israel. & iterum prohibitio vitij contra naturam, secundum illud Leuit. 18. cum masculo non commisceberis, cum omni pecore non coibis. Septimo autem præcepto de prohibitione furti adiungitur præceptum de prohibitione vsuræ: secundum illud Deute. 18. Non fornetaberis fratri tuo ad vsuram: & prohibitio fraudis: secundum illud Deuter. 25. Non habebis in sacculo diuersa pondera, & vniuersaliter omnia, quæ ad prohibitionem calumniam, & rapinæ pertinent. Octauo verò præcepto, quod est de prohibitione falsi testimonij, additur prohibitio falsi iudicij: secundum illud Exodi vigesimotertio. Nec in iudicio plurimorum acqutescentes sententia, ut à veritate deuias: & prohibitio mendacij, sicut ibi subditur, Mendacium fugies, & prohibitio detractionis: secundum illud Leuitici decimono. Non eris criminator & susurro in populis. Aliis autem duobus præceptis nulla alia adiunguntur: quia per ea vniuersaliter omnia mala concupiscentia prohibetur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad dilectionem Dei & proximi ordinantur quædam præcepta decalogi secundum manifestam rationem debiti: alia verò secundum rationem magis occultam.

Ad secundum dicendum, quod præcepta ceremonialia & iudicialia sunt determinatiua præceptorum decalogi ex vi institutionis, non autem ex vniuersali instinctu: sicut præcepta moralia superaddita.

Ad tertium dicendum, quod præcepta legis ordinantur ad bonum commune, ut supra dictum est. & quia virtutes ordinantes ad alium dicitur pertinere ad bonum commune, & similiter virtus castitatis, in quantum actus generationis deseruit bono communi speciei: ideo de illis virtutibus dicitur dantur præcepta decalogi & superaddita. De actu autem fortitudinis datur præceptum proponendum per duces exhortantes in bello, quod pro bono communi

Ad tertium dicendum, quod sicut supra dictum est, ceremonialia præcepta determinant præcepta moralia in ordine ad proximum. Homo autem ordinatur ad Deum per debitum cultum: & ideo ceremonialia proprie dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinent. Ratio autem huius nominis posita est supra, ubi præcepta ceremonialia ab aliis sunt distincta.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad cultum Dei pertinent non solum sacrificia & alia huiusmodi, quæ immediate ad Deum ordinantur videntur, sed etiam debita preparatio cultum Deum ad cultum ipsius: scilicet etiam in aliis, quæ eunquæ sunt preparatoria ad finem cadunt sub scientia, quæ est de fine. Huiusmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de vestibus & cibis colentium Deum, & aliis huiusmodi, pertinent ad quandam preparationem ipsorum ministrantium, ut sint idonei ad cultum Dei: sicut etiam specialibus obseruantis aliqui videntur, qui sunt in ministerio Regis. Unde etiam sub præceptis ceremonialibus continentur.

Ad secundum dicendum, quod illa expositio nominis non videtur esse multum conueniens, præsertim cum non multum inueniatur in lege, quod in solemnitatibus cerei accenderentur, Prima secunda S. Thom. x x

2. præced. artic. 1.

Art. 1. & 2. q. 94. art. 4.

Art. 1. & 2. q. 94. art. 4.

lib. 12. c. 24. in principio tom. 6.

D. 804.

5. 63. art. 4.

ca. tom. 5.

1. 50. art. 7.

in omni suspicatur, ut patet Deuter. 20. ubi mandatur sacerdoti, Nolite me tuere: nolite cedere. Similiter etiam actus gula prohibendus committitur monitioni paternæ: quia contrariatur bono domestico. Unde dicitur Deuter. 21. ex persona parentum. Monita nostra audire contemnit, comestationibus vacat, luxuria atque conuiuuiis.

ARTICVLVS XII.

Utrum præcepta moralia veteris legis iustificarent.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quod præcepta moralia veteris legis iustificarent. Dicit enim Apostolus Roman. 2. Non enim audiores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. sed factores legis dicuntur, qui implent præcepta legis: ergo præcepta legis adimpleta iustificabant.

Præterea, Leuit. 18. dicitur, Custodite leges meas atque iudicia, quæ faciatis homo, viuet in eis: sed vita spiritualis hominis est per iustitiam. ergo præcepta legis adimpleta iustificabant.

Præterea, Lex diuina est iusticia est, quæ lex humana, sed homo iustificatur: est enim quædam iustitia in his, quod præcepta legis adimpleta iustificarent.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit 2 ad Cor. 2. Litera occidit: quod secundum Augustinum in lib. de spiritu & littera, intelligitur etiam de præceptis moralibus. ergo præcepta moralia non iustificabant. RESPONDEO dicendum, quod sicut sanum proprie & primo dicitur, quod habet sanitatem, per posterius autem, quod significat sanitatem, vel quod conseruat sanitatem: ita iustificatio primo & proprie dicitur factio iustitia, secundario verò, & quasi improprie potest dici iustificatio significatio iustitia, vel dispositio ad iustitiam. quibus duobus modis manifestum est, quod præcepta legis iustificabant, in quantum scilicet disponebant homines ad gratiam Christi iustificantem, quam etiam significabant, quia sicut dicit Augustinus contra Faustum, Etiam vita illius populi propheticæ erat, & Christi figuratiua. sed si loquamur de iustificatione proprie dicta, sic considerandum est, quod iustitia potest accipi prout est in habitu, vel prout est in actu: & secundum hoc iustificatio dupliciter dicitur. Vno quidem modo secundum quod homo fit iustus adipiscens habitum iustitiæ. Alio verò modo secundum quod opera iustitiæ operatur: ut secundum hoc iustificatio nihil aliud sit, quam iustitiæ executio. Iustitia autem sicut & alie virtutes, potest accipi & acquisita, & infusa, ut ex supradictis patet. Acquisita quidem causatur ex operibus: sed infusa causatur ab ipso Deo pro eius gratiam, & hæc est vera iustitia, de qua nunc loquimur: secundum quem aliquis dicitur iustus apud Deum, secundum illud Rom. 4. Si Abraham ex operibus iustus iustificatus est, haberet gloriam, sed non apud Deum. Hæc igitur iustitia causari non poterat per præcepta moralia, quæ sunt de actibus humanis, & secundum hoc præcepta moralia iustificare non poterant, iustitiam causando. Si verò acciperetur iustificatio pro executione iustitiæ, sic præcepta moralia iustificabant in quantum continebant id, quod est secundum se iustum. sed sacramenta illa veteris legis gratiam non conferrebat, sicut conferunt sacramenta nouæ legis, quæ propter hoc iustificare dicuntur. Si verò acciperetur iustificatio pro executione iustitiæ, sic omnia præcepta legis iustificabant: aliter tamen & aliter: nam præcepta ceremonialia continebant quidem iustitiam secundum se in generali, prout scilicet exhibebantur in cultu Dei: in speciali verò non continebant secundum se iustitiam nisi ex sola determinatione legis diuinæ. Et ideo de huiusmodi præceptis dicitur, quod non iustificabant nisi ex deuotione, & obedientia facientium. Præcepta verò moralia & iudicialia continebant id, quod erat secundum se iustum, vel in generali, vel etiam in speciali: sed moralia præcepta continebant id, quod est secundum se iustum secundum iustitiam generalem, quæ est omnis virtus, ut dicitur in 5. Ethic. Præcepta verò iudicialia pertinebant ad iustitiam specialem, quæ consistit circa contractus humanæ vitæ, qui sunt inter homines adiuuantes.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad cultum Dei pertinent non solum sacrificia & alia huiusmodi, quæ immediate ad Deum ordinantur videntur, sed etiam debita preparatio cultum Deum ad cultum ipsius: scilicet etiam in aliis, quæ eunquæ sunt preparatoria ad finem cadunt sub scientia, quæ est de fine. Huiusmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de vestibus & cibis colentium Deum, & aliis huiusmodi, pertinent ad quandam preparationem ipsorum ministrantium, ut sint idonei ad cultum Dei: sicut etiam specialibus obseruantis aliqui videntur, qui sunt in ministerio Regis. Unde etiam sub præceptis ceremonialibus continentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad cultum Dei pertinent non solum sacrificia & alia huiusmodi, quæ immediate ad Deum ordinantur videntur, sed etiam debita preparatio cultum Deum ad cultum ipsius: scilicet etiam in aliis, quæ eunquæ sunt preparatoria ad finem cadunt sub scientia, quæ est de fine. Huiusmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de vestibus & cibis colentium Deum, & aliis huiusmodi, pertinent ad quandam preparationem ipsorum ministrantium, ut sint idonei ad cultum Dei: sicut etiam specialibus obseruantis aliqui videntur, qui sunt in ministerio Regis. Unde etiam sub præceptis ceremonialibus continentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad cultum Dei pertinent non solum sacrificia & alia huiusmodi, quæ immediate ad Deum ordinantur videntur, sed etiam debita preparatio cultum Deum ad cultum ipsius: scilicet etiam in aliis, quæ eunquæ sunt preparatoria ad finem cadunt sub scientia, quæ est de fine. Huiusmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de vestibus & cibis colentium Deum, & aliis huiusmodi, pertinent ad quandam preparationem ipsorum ministrantium, ut sint idonei ad cultum Dei: sicut etiam specialibus obseruantis aliqui videntur, qui sunt in ministerio Regis. Unde etiam sub præceptis ceremonialibus continentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad cultum Dei pertinent non solum sacrificia & alia huiusmodi, quæ immediate ad Deum ordinantur videntur, sed etiam debita preparatio cultum Deum ad cultum ipsius: scilicet etiam in aliis, quæ eunquæ sunt preparatoria ad finem cadunt sub scientia, quæ est de fine. Huiusmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de vestibus & cibis colentium Deum, & aliis huiusmodi, pertinent ad quandam preparationem ipsorum ministrantium, ut sint idonei ad cultum Dei: sicut etiam specialibus obseruantis aliqui videntur, qui sunt in ministerio Regis. Unde etiam sub præceptis ceremonialibus continentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad cultum Dei pertinent non solum sacrificia & alia huiusmodi, quæ immediate ad Deum ordinantur videntur, sed etiam debita preparatio cultum Deum ad cultum ipsius: scilicet etiam in aliis, quæ eunquæ sunt preparatoria ad finem cadunt sub scientia, quæ est de fine. Huiusmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de vestibus & cibis colentium Deum, & aliis huiusmodi, pertinent ad quandam preparationem ipsorum ministrantium, ut sint idonei ad cultum Dei: sicut etiam specialibus obseruantis aliqui videntur, qui sunt in ministerio Regis. Unde etiam sub præceptis ceremonialibus continentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad cultum Dei pertinent non solum sacrificia & alia huiusmodi, quæ immediate ad Deum ordinantur videntur, sed etiam debita preparatio cultum Deum ad cultum ipsius: scilicet etiam in aliis, quæ eunquæ sunt preparatoria ad finem cadunt sub scientia, quæ est de fine. Huiusmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de vestibus & cibis colentium Deum, & aliis huiusmodi, pertinent ad quandam preparationem ipsorum ministrantium, ut sint idonei ad cultum Dei: sicut etiam specialibus obseruantis aliqui videntur, qui sunt in ministerio Regis. Unde etiam sub præceptis ceremonialibus continentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad cultum Dei pertinent non solum sacrificia & alia huiusmodi, quæ immediate ad Deum ordinantur videntur, sed etiam debita preparatio cultum Deum ad cultum ipsius: scilicet etiam in aliis, quæ eunquæ sunt preparatoria ad finem cadunt sub scientia, quæ est de fine. Huiusmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de vestibus & cibis colentium Deum, & aliis huiusmodi, pertinent ad quandam preparationem ipsorum ministrantium, ut sint idonei ad cultum Dei: sicut etiam specialibus obseruantis aliqui videntur, qui sunt in ministerio Regis. Unde etiam sub præceptis ceremonialibus continentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad cultum Dei pertinent non solum sacrificia & alia huiusmodi, quæ immediate ad Deum ordinantur videntur, sed etiam debita preparatio cultum Deum ad cultum ipsius: scilicet etiam in aliis, quæ eunquæ sunt preparatoria ad finem cadunt sub scientia, quæ est de fine. Huiusmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de vestibus & cibis colentium Deum, & aliis huiusmodi, pertinent ad quandam preparationem ipsorum ministrantium, ut sint idonei ad cultum Dei: sicut etiam specialibus obseruantis aliqui videntur, qui sunt in ministerio Regis. Unde etiam sub præceptis ceremonialibus continentur.

QUÆSTIO CENTESIMA PRIMA De præceptis ceremonialibus secundum se, in quatuor articulis diuisa.

ONSEQUENTER considerandum est de præceptis ceremonialibus.

Et primo de ipsis secundum se. Secundo, de causa eorum. Tertio, de duratione ipsorum.

Circa primum queruntur quatuor. Primo, quæ sit ratio præceptorum ceremonialium. Secundo, utrum sint figuratiua. Tertio, utrum deducuntur eisdem multa. Quarto, de distinctione ipsorum.

ARTICVLVS I.

Utrum ratio præceptorum ceremonialium in hoc consistat, quod pertinent ad cultum Dei.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod ratio præceptorum ceremonialium non in hoc consistat, quod pertinent ad cultum Dei. In lege enim veteri dantur Iudeis quædam præcepta de abstinentia ciborum, ut patet Leuit. 11. & etiam de abstinentia ab aliquibus vestimentis: secundum illud Leuit. 19. Vestem, quæ ex duobus texta est, non induetis. & iterum quod præcipitur Num. 15. Ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum: sed huiusmodi non sunt præcepta moralia: quia non manent in noua lege: nec etiam iudicialia: quia non pertinent ad iudicium faciendum inter homines. ergo sunt ceremonialia. sed in nullo pertinere videntur ad cultum Dei. ergo non est ceremonialium præceptorum ratio, quod pertineant ad cultum Dei.

Præterea, dicunt quidam, quod præcepta ceremonialia dicuntur illa, quæ pertinent ad solennitates: quasi dicerentur à cereis, qui in solennitatibus accenduntur: sed multa alia sunt pertinentia ad cultum Dei præter solennitates. ergo videtur quod legis præcepta ceremonialia non ex ratione dicantur: quia pertinent ad cultum Dei.

Præterea, secundum quosdam præcepta ceremonialia dicuntur quasi norma, id est, regula salutis. Nam habere in Greco idem est, quod saluare: sed omnia præcepta legis sunt regula salutis, & non solum illa, quæ pertinent ad Dei cultum: ergo non solum illa præcepta dicuntur ceremonialia quæ pertinent ad cultum Dei.

Præterea, Rabbi Moyses dicit, quod præcepta ceremonialia dicuntur, quorum ratio non est manifesta. sed multa pertinentia ad cultum Dei, habent rationem manifestam: sicut sabbathi obseruatio, & celebratio Pasche, & multiporum aliorum, quorum ratio assignatur in lege, ergo ceremonialia non sunt, quæ pertinent ad cultum Dei.

SED CONTRA est, quod dicitur Exo. 18. Esto populo in his, quæ ad Deum pertinent, ostendasque populo ceremonialia, & ritum colendi.

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, ceremonialia præcepta determinant præcepta moralia in ordine ad Deum, sicut iudicialia determinant præcepta moralia in ordine ad proximum. Homo autem ordinatur ad Deum per debitum cultum: & ideo ceremonialia proprie dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinent. Ratio autem huius nominis posita est supra, ubi præcepta ceremonialia ab aliis sunt distincta.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad cultum Dei pertinent non solum sacrificia & alia huiusmodi, quæ immediate ad Deum ordinantur videntur, sed etiam debita preparatio cultum Deum ad cultum ipsius: scilicet etiam in aliis, quæ eunquæ sunt preparatoria ad finem cadunt sub scientia, quæ est de fine. Huiusmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de vestibus & cibis colentium Deum, & aliis huiusmodi, pertinent ad quandam preparationem ipsorum ministrantium, ut sint idonei ad cultum Dei: sicut etiam specialibus obseruantis aliqui videntur, qui sunt in ministerio Regis. Unde etiam sub præceptis ceremonialibus continentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad cultum Dei pertinent non solum sacrificia & alia huiusmodi, quæ immediate ad Deum ordinantur videntur, sed etiam debita preparatio cultum Deum ad cultum ipsius: scilicet etiam in aliis, quæ eunquæ sunt preparatoria ad finem cadunt sub scientia, quæ est de fine. Huiusmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de vestibus & cibis colentium Deum, & aliis huiusmodi, pertinent ad quandam preparationem ipsorum ministrantium, ut sint idonei ad cultum Dei: sicut etiam specialibus obseruantis aliqui videntur, qui sunt in ministerio Regis. Unde etiam sub præceptis ceremonialibus continentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ad cultum Dei pertinent non solum sacrificia & alia huiusmodi, quæ immediate ad Deum ordinantur videntur, sed etiam debita preparatio cultum Deum ad cultum ipsius: scilicet etiam in aliis, quæ eunquæ sunt preparatoria ad finem cadunt sub scientia, quæ est de fine. Huiusmodi autem præcepta, quæ dantur in lege de vestibus & cibis colentium Deum, & aliis huiusmodi, pertinent ad quandam preparationem ipsorum ministrantium, ut sint idonei ad cultum Dei: sicut etiam specialibus obseruantis aliqui videntur, qui sunt in ministerio Regis. Unde etiam sub præceptis ceremonialibus continentur.

Super Quæstionem centam prima articulum duodecesimum.

In articulo 1. eiusdem articulo. q. aduerte, quod omnes, quos vidi colligere scripti, & impressi, falsi sunt: habent enim in corpore articuli hæc verba. Si verò accipitur iustitia pro executione iustitiæ, sic præcepta moralia iustificabant, in quantum continebant id quod est secundum se iustum: sed sacramenta illa veteris legis gratiam non conferrebat, sicut conferunt sacramenta nouæ legis, quæ propter hoc iustificare dicuntur, & ita subditur, Si verò accipitur iustitia pro executione iustitiæ, &c. Vbi patet, quod aut omnia iusticia sunt: aut cum differret, quod moralia iustificarent non poterant iustitiam causando, addebat, quod nec ceremonialia hæc poterant, propter quod codices inquire veros.

Super Quæstione centesima prima articulum 1. de iustitia.

Super Quæstione centesima prima articulum 1. de iustitia.

Super Quæstione centesima prima articulum 1. de iustitia.

Super Quæstione centesima prima articulum 1. de iustitia.

Super Quæstione centesima prima articulum 1. de iustitia.

Super Quæstione centesima prima articulum 1. de iustitia.

Super Quæstione centesima prima articulum 1. de iustitia.

Super Quæstione centesima prima articulum 1. de iustitia.

Super Quæstione centesima prima articulum 1. de iustitia.

Super Quæstione centesima prima articulum 1. de iustitia.

sed in ipso candelabro lucernæ cum oleo oliuarum præparabantur, vt patet Leuit. 24. Nihilominus tamen potest dici, quod in solennitatibus omnia alia, quæ pertinebant ad cultum Dei, diligentius obseruabantur: & secundum hoc in obseruatione solennitatum omnia cæremoniaia includuntur.

Ad tertium dicendum, quod nec illa expositio nominis videtur esse multum conueniens: nomen enim cæremonia: non est Græcum, sed Latinum. Potest dici tamen, quod cum salus hominis sit à Deo, præcipue illa præcepta videntur esse salutis regulæ, quæ hominibus ordinant ad Deum: & sic cæremoniaia dicuntur, quæ ad cultum Dei pertinent.

Ad quartum dicendum, quod illa ratio cæremoniaialium est quodammodo probabilis: non quia ex eo dicuntur cæremoniaia, quia eorum ratio non est manifesta: sed hoc est quoddam consequens: quia enim præcepta ad cultum Dei pertinentia, oportet esse figuralia, vt infra dicitur: inde est quod eorum ratio non est adeo manifesta.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum præcepta cæremoniaia sint figuralia.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod præcepta cæremoniaia non sint figuralia. Pertinet enim ad officium cuiuslibet doctoris, vt sic pronuntiet, vt de facili intelligi possit: sicut Aug. dicit in 4. de doct. Christiana, & hoc maxime videtur esse necessarium in legislatione: quia præcepta legis populo proponuntur: vnde lex debet esse manifesta, vt Isid. dicit. si igitur præcepta cæremoniaia data sint in alicuius rei figuram, videtur inconuenienter tradidisse huiusmodi præcepta Moyses, non exponens quid figurarent.

Præterea, ea, quæ in cultum Dei aguntur, maxime debent honestatem habere: sed facere aliqua facta ad aliquam præsentandam, videtur esse theatricum, sive poeticum. In theatris enim representabantur olim per aliqua, quæ ibi gerebantur, quedam aliorum facta. ergo videtur quod huiusmodi non debeant fieri ad cultum Dei: sed cæremoniaia ordinantur ad cultum Dei, vt dictum est: ergo cæremoniaia non debent esse figuralia.

Præterea, August. dicit in Enchir. quod Deus maxime colitur fide, spe & charitate: sed præcepta, quæ dantur de fide, spe & charitate non sunt figuralia. ergo præcepta cæremoniaia non debent esse figuralia.

Præterea, Dominus dicit, Ioan. 4. Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate adorare oportet: sed figura non est ipsa veritas, imo contra seipsum diuiduntur, ergo cæremoniaia, quæ pertinent ad cultum Dei, non debent esse figuralia.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Col. 2. Nemo iudicet vos in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut Neomenia, aut sabbathorum, quæ sunt vmbra futurorum.

RESPONDEO dicendum, quod sicut iam dictum est, præcepta cæremoniaia dicuntur, quæ ordinantur ad cultum Dei. Est autem duplex cultus Dei, interior & exterior. Cum enim homo sit compositus ex anima & corpore, vtrumque debet applicari ad colendum Deum, vt scilicet anima colat interiori cultu, & corpus exteriori: vnde dicitur in Psalmo 83. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum, & sicut corpus ordinatur in Deum per animam, ita cultus exterior ordinatur ad interiore cultum. Consistit autem interior cultus in hoc, quod anima coniungatur Deo per intellectum: & effectus colentis Deum, Deo recte coniungitur, secundum hoc diuersimodè exteriores actus hominis ad cultum Dei applicantur. In statu enim figuræ beati tudinis intellectus humanus ipsam diuinam veritatem in seipso intuebitur: & ideo exterior cultus non consistit in aliqua figura, sed solum in laude Dei, quæ procedit ex interiori cognitione & affectione: secundum illud Isaia 41. Gaudium & letitia inuenientur in ea, gratiarum actio & vox laudis. In statu autem præsentis vite non possumus diuinam veritatem in seipso intueri: sed oportet, quod radius diuinæ veritatis nobis illucescat sub aliquibus sensibilibus figuris: sicut Dionysius dicit i. c. cap. Hierar. diuersimodè tamen secundum diuersum statum cognitionis humane. In veteri enim lege neque ipsa diuina veritas in seipso manifesta erat, neque etiam adhuc propalata erat via ad hoc pertueniendi: sicut Apostolus dicit ad Hebr. 7. Et ideo oportebat exteriorum cultum veteris legis non solum esse figuratum future veritatis manifestandæ in patria, sed etiam esse figuratum Christi, qui est via ducens ad illam patriam veritatem. Sed in statu nouæ legis hæc via iam est reuelata: vnde hanc præfigurari non oportet, sicut futurum, sed comminorari oportet per modum præteriti, vel præsentis, sed

solum oportet præfigurari futuram veritatem gloriæ, nondum reuelatam: & hoc est quod Apostolus dicit ad Heb. 10. Vmbra habet lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. Vmbra enim minus est, quam imago: tanquam imago pertineat ad nouam legem, vmbra verò ad veterem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod diuina non sunt reuelanda hominibus, nisi secundum eorum capacitatem: alioquin daretur eis precipitij materia, dum contingerent quæ capere non possent. Et ideo vtilius fuit, vt sub quodam figuratum velamine diuina mysteria rudi populo traderentur, vt sic saltem ea impliciter cognoscerent, dum illis figuris deferuntur ad honorem Dei.

Ad secundum dicendum, quod sicut poetica non capiuntur ratione humana propter defectum veritatis, qui est in eis: ita etiam ratio humana perfecte capere non potest diuina propter excedentem ipsorum veritatem, & ideo vtrobique opus est representatione per sensibiles figuras.

Ad tertium dicendum, quod August. ibi loquitur de cultu interiore: ad quem tamen ordinari oportet exteriorum cultum, vt dictum est.

Et similiter dicendum est ad quartum: quia per Christum homines plenius ad spirituale Dei cultum sunt introducti.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum debuerint esse multa cæremoniaia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod non debuerint esse multa cæremoniaia præcepta. Ea enim quæ sunt ad finem, debent esse fini proportionata, sed cæremoniaia præcepta, sicut dictum est, ordinantur ad cultum Dei, & in figuram Christi. Est autem vnus Deus, à quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, vt dicitur i. ad Cor. 8. ergo cæremoniaia non debuerunt multiplicari.

Præterea, Multitudo cæremoniaialium præceptorum transgressionis erat occasio: secundum illud, quod dicit Petrus Act. 15. Quod tentatis Deum imponere iugum super cervicem discipulorum, quod neque nos: neque patres nostri portare potuimus: sed transgressio diuinorum præceptorum contrariatur humane salutis: cum igitur lex omnis debeat salutem congruere hominum, vt Isid. dicit, videtur quod non debuerint multa præcepta cæremoniaia dari.

Præterea, Præcepta cæremoniaia pertinebant ad cultum Dei exteriorum & corporalem, vt dictum est, sed huiusmodi cultum corporalem lex debet diminuire: quia ordinabat ad Christum, qui docuit homines Deum colere in spiritu & veritate, vt habetur Ioan. 4. Non ergo debuerunt multa præcepta cæremoniaia dari.

SED CONTRA est, quod dicitur Osee 8. Scribam eis multiplices leges intus, & Iob. 11. vt offenderet tibi secreta sapientia: quod multiplex sit lex eius.

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, omnis lex alicui populo datur. In populo autem duo genera hominum continentur, quidam prouidi ad malum, qui sunt per præcepta legis coercendi, vt supra dictum est: quidam habentes inclinationem ad bonum, vel ex natura, vel ex consuetudine, vel etiam ex gratia: & tales sunt per legis præceptum instruendi, & in melius promouendi. Quantum igitur ad vtrumque genus hominum, expediebat præcepta cæremoniaia in veteri lege multiplicari. Erant enim in illo populo alique ad idololatriam prouidi, & ideo necesse erat, vt ab idololatriæ cultu per præcepta cæremoniaia reuocarentur ad cultum Dei, & quia multipliciter homines idololatriæ deseruiebant, oportebat contrario multa institui ad singula reprimenda: & iterum multa talibus imponi, vt quasi oneratis ex his, quæ ad cultum Dei impenderent, non vacaret idololatriæ deseruire. Ex parte verò eorum, qui erant prouidi ad bonum, etiam necessaria fuit multiplicatio cæremoniaialium præceptorum: tum quia per hoc diuersimodè mens eorum referebatur in Deum, & magis assidue, tum etiam quia mysterium Christi, quod per huiusmodi cæremoniaia figurabatur, multiplices utilitates attulit mundo: & multa circa ipsum consideranda erant, quæ oportuit per diuersa cæremoniaia figurari.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quando id, quod ordinatur ad finem, est sufficiens ad ducendum in finem, tunc sufficit vnum ad vnum finem: sicut vna medicina si sit efficax, sufficit quandoque ad sanitatem inducendam: & tunc non oportet multiplicari medicinam: sed propter debilitatem & imperfectionem eius, quod est ad finem, oportet eam multiplicari: sicut multa adhibentur remedia infirmo, quando vnum non sufficit ad sanandum. Cæremoniaia autem veteris legis inualida, & imperfecta ad representandum Christi mysterium, quod

quod esse superexcellens: & ad subiugandum mentes hominum Deo: vnde Apostolus dicit ad Hebræos 7. Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex: & ideo oportuit huiusmodi cæremoniaia multiplicari.

Ad secundum dicendum, quod sapientis legislatoris est minores transgressionis permittere, vt maiores caueantur. & ideo vt caueretur transgressio idololatriæ & superbiæ, quæ in Iudeorum cordibus nasceretur, si omnia præcepta legis implement, non propter hoc prætermisit Deus multa cæremoniaia præcepta tradere: quia de facili sumebant ex hoc transgrediendi occasionem.

Ad tertium dicendum, quod vetus lex in multis diminuit corporalem cultum: propter quod statuit, quod non in omni loco sacrificia offerrentur, neque à quilibet, & multa huiusmodi statuit ad diminutionem exterioris cultus: sicut etiam Rabbi Moyses Aegyptus dicit. Oportebat tamen non ita attenuare corporalem cultum Dei, vt homines ad cultum demonum declinarent.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum cæremoniaia veteris legis conuenienter diuidantur in sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantias.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod cæremoniaia veteris legis inconuenienter diuidantur in sacrificia, sacramenta, sacra, & obseruantias. Cæremoniaia enim veteris legis figurabant Christum, sed hoc solum fiebat per sacrificia, per quæ figurabatur sacrificium, quo Christus se obtulit oblationem & hostiam Deo, vt dicitur ad Ephes. 5. ergo sola sacrificia erant cæremoniaia.

Præterea, Vetus lex ordinabatur ad nouam, sed in noua lege ipsum sacrificium est sacramentum altaris, ergo in veteri lege non debuerunt distingui sacramenta contra sacrificia.

Præterea, Sacrum dicitur, quod est Deo dedicatum: secundum quem modum tabernaculum, & vasa eius sacrificia dicebantur, sed omnia cæremoniaia erant ordinata ad cultum Dei, vt dictum est, ergo cæremoniaia omnia sacra erant, non ergo vna pars cæremoniaialium debet sacra nominari.

Præterea, Obseruantia ab obseruando dicitur, sed omnia præcepta legis obseruari debent. Dicitur enim Deut. 8. Obserua, & caue, nequod obliuiscaris Domini Dei tui, & negligas mandata eius, atque iudicia & cæremoniaia. non ergo obseruantia debent poni vna pars cæremoniaialium.

Præterea, Solennitates inter cæremoniaia computantur, cum sint in vmbra futuri, vt patet ad Col. 2. similiter etiam oblationes & munera, vt patet per Apostolum ad Heb. 9. quæ tamen sub nullo horum contineri videntur, ergo inconueniens est prædicta distinctio cæremoniaialium.

SED CONTRA est, quod in veteri lege, singula prædicta cæremoniaia vocantur sacrificia: enim dicuntur cæremoniaia. Num. 15. offerat virulum & sacrificia eius ac libamenta, vt cæremoniaia eius postulant. De sacramento etiam ordinis dicitur Leuit. 7. Hæc est vnctio Aaron & filiorum eius in cæremoniaia. De sacris etiam dicitur Exod. 38. Hæc sunt instrumenta tabernaculi testimonij in cæremoniaia Leuiturum. De obseruantis etiam dicitur 3. Reg. 9. Si auerſi fueritis, non sequentes me, nec obseruantes cæremoniaia, quas proposui vobis.

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, cæremoniaia præcepta ordinantur ad cultum Dei. In quo quidem cultu considerari possunt, & ipse cultus, & colentes, & instrumenta colendi. Ipse autem cultus specialiter consistit in sacrificiis, quæ in Dei reuerentiam offeruntur. Instrumenta autem colendi pertinent ad sacra, sicut est tabernaculum, & vasa, & alia huiusmodi. Ex parte autem colentium duo possunt considerari, scilicet eorum institutio ad cultum diuinum, quod fit per quandam consecrationem, vel populi, vel ministrorum: & ad hoc pertinent sacramenta, & iterum eorum singularis consecratio, per quam distinguuntur ab his, qui Deum non colunt, & ad hoc pertinent obseruantia, puta in cibis, & vestimentis, & aliis huiusmodi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sacrificia offerri oportebat, & in aliquibus locis, & per aliquos homines: & totum hoc ad cultum Dei pertinet. vnde sicut per sacrificia significatur Christus immolatus: ita etiam per sacramenta & sacra illorum figurabatur sacramenta, & sacra nouæ legis, & per eorum obseruantias figurabatur conuersatio populi nouæ legis, quæ omnia ad Christum pertinent.

Ad secundum dicendum, quod sacrificium nouæ legis, id est, Eucharistia, continet ipsum Christum, qui est in consecrationis author. Sanctificauit enim per suum sanguinem populum, vt dicitur ad Heb. 10. & ideo hoc sacrificium etiam sacramentum est. sed sacrificia veteris legis non continebant Christum, sed ipsum figurabant: & ideo non dicuntur sacramenta, sed ad hoc designandum seorsum erant quedam sacramenta in veteri lege, quæ erant figuræ future consecrationis, quamuis etiam quibusdam consecrationibus quedam sacrificia adiungerentur.

Ad tertium dicendum, quod sacra aut sacrificia, & sacramenta erant, sed quedam erant sacra, vt ipse ad cultum Dei dicata, nec tamen erant sacrificia, nec sacramenta, & ideo retinebant sibi commune nomen sacrorum.

Ad quartum dicendum, quod ea, quæ pertinebant ad conuersationem populi, Deum colentis, retinebant sibi commune nomen obseruantiarum, in quantum ad præmissis deficiebant. Non enim dicebantur sacra: quia non habebant immediatum respectum ad cultum Dei: sicut tabernaculum & vasa eius, sed per quandam consequentiam erant cæremoniaia, in quantum pertinebant ad quandam idoneitatem populi colentis Deum.

Ad quintum dicendum, quod sicut sacrificia offerrebantur in determinato loco, ita etiam offerrebantur in determinatis temporibus. vnde etiam solennitates inter sacra computari videntur. Oblationes autem & munera computantur cum sacrificiis: quia Deo offerrebantur: vnde Apostolus dicit ad Hebræos 5. Omnis pontifex ex omnibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis.

QVÆSTIO GENTESIMASECUNDA. De cæremoniaialium præceptorum causis, in sex articulos diuisa.

INDE considerandum est de causis cæremoniaialium præceptorum.

¶ Circa hoc queruntur sex. Primum, vtrum præcepta cæremoniaia habeant causam. Secundum, vtrum habeant causam literalem, vel solum figuralem. Tertium, de causis sacrificiorum. Quartum, de causis sacramentorum. Quintum, de causis sacrorum. Sextum, de causis obseruantiarum.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum cæremoniaia præcepta habeant causam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod cæremoniaia præcepta non habeant causam. Quia super illud Eph. 2. Legem mandatorum decretis euacuans, dicit glossa, id est, euacuans legem veterem, quantum ad carnales obseruantias, decretis, id est, præceptis Euangelicis, quæ ex ratione sunt, sed si obseruantia veteris legis ex ratione erant, frustra euacuarentur per rationabilia decreta nouæ legis, non ergo cæremoniaia obseruantia veteris legis habebant aliquam rationem.

Præterea, Vetus lex successit legi nature. sed in lege nature fuit aliquid præceptum, quod nullam rationem habebat, nisi hominis obedientia probaretur: sicut August. dicit 8. super Gen. ad litteram, de prohibitione ligni vite, ergo etiam in veteri lege aliqua præcepta danda erant, in quibus hominis inobedientia probaretur, quæ de se nullam rationem haberent.

Præterea, Opera hominis dicuntur moralia, secundum quod sunt à ratione: si igitur cæremoniaialium præceptorum sit aliqua ratio, non differret à moralibus præceptis: videtur ergo quod cæremoniaia præcepta non habeant aliquam causam: ratio enim præcepti ex aliqua causa sumitur.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 18. Præceptum Domini lucidum: illuminans oculos. sed cæremoniaia sunt præcepta Dei, ergo sunt lucida, quod nõ esset, nisi haberent rationalem causam.

RESPONDEO dicendum, quod cum sapientis sit ordinare secundum Philosophum in i. Meta. ea quæ ex diuina sapientia procedunt, oportet esse ordinata, vt Apostolus dicit ad Ro. 13. Ad hoc autem quod aliqua sint ordinata, duo requiruntur. Primum quidem, quod aliqua ordinentur ad debitum finem, qui est principium totius ordinis in rebus agendis: ea enim, quæ casu eueniunt, præter intentionem finis, vel quæ non serio sunt, sed iudo, dicimus esse inordinata. Secundum oportet, quod id, quod est ad finem, sit proportionatum fini: & ex hoc sequitur, quod ratio eorum quæ sunt ad finem, sumitur ex fine: sicut ratio dispositionis feræ sumitur ex sectione, quæ est finis eius, Prima secunda S. Thom. x x 2

vt dicitur in 2. Physic. manifestum est autem, quod praecipua caeremonialia, sicut & omnia alia praecipua legis sunt ex diuina sapientia instituta. Vnde dicitur Deure. 4. Haec sapientia vestra & intellectus coram populo. vnde necesse est dicere, quod praecipua caeremonialia sunt ordinata ad aliquem finem, ex quo eorum rationabiles causas assignari possunt.

¶ AD PRIMUM M ergo dicendum, quod obseruantia veteris legis possunt dici sine ratione, quantum ad hoc, quod ipsa facta in sui natura rationem non habebant: puta quod vestis non conficerebatur ex lana & lino. Poterat tamen habere rationem ex ordine ad aliud: in quantum scilicet vel aliquid per hoc figurabatur, vel aliquid excluderetur: sed decreta nouae legis, quae praecipue consistunt in fide & dilectione Dei, ex ipsa natura actus rationalia sunt.

¶ Ad secundum dicendum, quod prohibitio ligni scientiae boni & mali, non fuit propter hoc, quod illud lignum esset naturaliter malum, sed tamen ipsa prohibitio habuit aliquam rationem ex ordine ad aliud, in quantum scilicet per hoc aliquid figurabatur: & sic etiam caeremonialia praecipua veteris legis habent rationem ex ordine ad aliud.

¶ Ad tertium dicendum, quod praecipua moralia secundum suam naturam habent rationabiles causas: sicut, Non occides, Non furum facies, sed praecipua caeremonialia habent rationabiles causas ex ordine ad aliud, vt dictum est.

ARTICVLVS II.

¶ Verum praecipua caeremonialia habeant eorum litteralem, vel figuralem tantum.

¶ AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod praecipua caeremonialia non habeant causam litteralem, sed figuralem tantum. Inter praecipua enim caeremonialia praecipua erant circumcisio, & immolatio agni paschalis: sed vtrumque istorum non habebat nisi causam figuralem. quia vtrumque istorum datum est in signum. Dicitur enim Gene. 17. Circumcidetis carnem prepitij vestri, vt sit in signum foederis inter me & vos, & de celebratione pasche dicitur Exod. 13. Erat quasi signum in manu tua, & quasi monumentum ante oculos tuos. ergo multo magis alia caeremonialia non habent nisi causam figuralem.

¶ Praeterea, Effectus proportionatur suae causae, sed omnia caeremonialia sunt figuralia, vt supra dictum est. ergo non habent nisi causam figuralem.

¶ Praeterea, Illud quod de se est indifferens, vtrum sic, vel non sic fiat, non videtur habere aliquam litteralem causam, sed quaedam sunt in praecipuis caeremonialibus, quae non videntur differre, vtrum sic, vel sic fiat: sicut est de numero animalium offerendorum, & aliis huiusmodi particularibus circumstantiis. ergo praecipua veteris legis non habent rationem litteralem.

¶ SED CONTRA. Sicut praecipua caeremonialia figurabant Christum: ita etiam historiae veteris testamenti. Dicitur enim 1 ad Corin. 10. quod omnia in figuram contingebant illis: sed in historiae veteris testamenti prae intellectionem mysticam seu figuralem, est etiam intellectus litteralis. ergo etiam praecipua caeremonialia praeter causas figurales, habebant etiam causas litterales.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, ratio eorum, quae sunt ad finem, oportet quod a fine sumantur: finis autem praceptorum caeremonialium est duplex. Ordinabantur enim ad cultum Dei pro tempore illo, & ad figurandum Christum, sicut etiam verba Prophetarum sic respiciant praesens tempus, quod etiam in figura futurorum dicebantur, vt Hieronymus dicit super Osee. Sic igitur rationes praceptorum caeremonialium veteris legis dupliciter accipi possunt. Vno modo ex ratione cultus diuini, qui erat pro tempore illo obseruandus, & rationes illae sunt litterales, siue pertineant ad vitandum idololatram cultum, siue ad rememoranda aliqua Dei beneficia, siue ad insinuandam excellentiam diuinam, vel etiam ad designandam dispositionem mentis, quae tunc requirebatur, in colentibus Deum. Alio modo possunt eorum rationes assignari, secundum quod ordinantur ad figurandum Christum: & sic habent rationes figurales & mysticas, siue accipiantur ex ipso Christo & Ecclesia, quod pertinet ad allegoriam: siue ad mores populi Christiani, quod pertinet ad moralitatem: siue statum futurae gloriae, prout in eam introducimur per Christum, quod pertinet ad analogiam.

¶ AD PRIMUM M ergo dicendum, quod sicut intellectus metaphorice locutionis in scripturis est litteralis: quia verba ad hoc proferuntur, vt hoc significant, ita etiam significationes caeremoniarum legis, quae sunt commemoratiuae beneficiorum Dei, propter quae instituta sunt, vel aliorum huiusmodi, quae

ad illum statum pertinebant, non transcendunt ordinem litteralem causarum. vnde oportet, quod assignetur causa celebrationis pasche, quod est signum liberationis ex Aegypto: & quod circumcisio est signum pacti, quod Deus habuit cum Abraham, quod pertinet ad causam litteralem.

¶ Ad secundum dicendum, quod ratio illa procederet, si caeremonialia praecipua essent data solum ad figurandum futurum: non autem ad praesentia Deum colendum.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut in legibus humanis dictum est, quod in vniuersali habent rationem, non autem quantum ad particulare conditiones, sed hoc sunt ex arbitrio instituentium: ita etiam multa particularia determinationes in caeremoniis veteris legis non habent aliquam causam litteralem, sed solum figuram. in communi vero habent etiam causam litteralem.

ARTICVLVS III.

¶ Verum possit assignari conueniens ratio caeremoniarum, quae ad sacrificia pertinent.

¶ AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod non possit conueniens ratio assignari caeremoniarum, quae ad sacrificia pertinent. Ea enim, quae in sacrificiis offerbantur, sunt illa, quae sunt necessaria ad sustentandam humanam vitam: sicut animalia quaedam, & panes quidam, sed Deus tali sustentamento non indiget: secundum illud Psal. 49. Nunquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? ergo inconuenienter huiusmodi sacrificia Deo offerbantur.

¶ Praeterea, In sacrificiis diuinum non offerebatur nisi de tribus generibus animalium quadrupedum, scilicet de genere bouum, ouium, & caprarum: & de auiibus, communiter quidem turtur, & columba. Specialiter autem in emundatione leprosi fiebat sacrificium de palsteribus: multa autem animalia alia sunt eis nobilitiora. Cum igitur omne, quod est optimam, Deo sit exhibendum, videtur quod non solum de istis rebus fuerint Deo sacrificia offerenda.

¶ Praeterea, Sicut homo à Deo habet dominium volatilium & bestiarum ita etiam piscium, inconuenienter igitur pisces à diuino sacrificio excluderentur.

¶ Praeterea, Indifferenter offerri mandabantur turtures & columbae: sicut igitur mandabatur offerri pulli columbarum, ita & pulli turturum.

¶ Praeterea, Deus est auctor vitae non solum hominum, sed etiam animalium: vt patet per id, quod dicitur Genes. 1. Mors autem opponitur vitae: non ergo deberentur Deo offerri animalia occisa, sed magis animalia viuientia: praecipue quia etiam Apollolus monet Rom. 12. Vt exhibeamus corpora nostra hostiam viuientem, sanctam, Deo placentem.

¶ Praeterea, Si animalia Deo in sacrificiis non offerebantur nisi occisa, nulla videtur esse differentia qualiter occidantur. inconuenienter igitur determinatur modus immolationis, praecipue in auiibus, vt patet Levit. 1.

¶ Praeterea, Omnis defectus animalis via est ad corruptionem & mortem, si igitur animalia occisa Deo offerbantur, inconueniens fuit prohibere oblationem animalis imperfecti, puta claudi, aut caeci, aut aliter maculosi.

¶ Praeterea, Illi qui offerunt hostias Deo, debent de his participare: secundum illud Apostoli 1 ad Corin. 10. Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? inconuenienter igitur quaedam partes hostiarum offerentibus subtraherentur, scilicet laevis & adeps, pectusculum, & armis dexter.

¶ Praeterea, Sicut holocausta offerebantur in honorem Dei, ita etiam hostiae pacificae, & hostiae pro peccato, sed nullam animalia feminini sexus offerabant Deo in holocaustum, sicut tamen holocausta, tam de quadrupedibus, quam de auiibus. Ergo inconuenienter in hostiis pacificis, & pro peccato offerbantur animalia feminini sexus, & tamen in hostiis pacificis non offerebantur aues.

¶ Praeterea, Omnes hostiae pacificae vnius generis esse videntur: non ergo debuit poni ista differentia, quod quorundam pacificorum carnes non possent vesci in caltrino, quorundam autem possent: vt mandatur Levit. 7.

¶ Praeterea, Omnia peccata in hoc conueniunt, quod à Deo aueruntur. Ergo pro omnibus peccatis in dei reconciliatione vniui generis sacrificij debuit offerri.

¶ Praeterea, Omnia animalia, quae offerbantur in sacrificiis, vno modo offerbantur, scilicet occisa. non videtur ergo conueniens, quod de terra nascens: diuersimode fiebat oblatio: nunc enim offerrebatur species, nunc similia, nunc panis, quandoque, qui est costus in cilibano, quandoque in sartagine, quandoque in craticula.

¶ Praeterea

¶ Praeterea, Omnia, quae in usum nostrum veniunt, à Deo recognoscere debemus. Inconuenienter ergo praeter animalia solum haec Deo offerbantur, panis, vinum, oleum, thus, sal.

¶ Praeterea, Sacrificia corporalia expriment interioris sacrificij cordis, quo homo spiritum suum offert Deo. sed in interiori sacrificio plus est de dulcedine, quam representat mel, quam de mordacitate, quam representat fal. Dicitur Ecclesiasti. 24. Spiritus meus super mel dulcis. Ergo inconuenienter prohibebatur in sacrificio apponi mel & fermentum, quod etiam facit panem lapidum, & praecipiebatur ibi apponi sal, quod est mordacitium, & thus, quod habet saporem amarum. Videtur ergo, quod ea, quae pertinent ad caeremonias sacrificiorum non habeant rationabilem causam.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Levit. 1. Oblata omnia adolebit sacerdos super altare in holocaustum, & odorem suauissimum Domino. Sed sicut dicitur Sap. 7. Neminem diligit Deus, nisi qui cum sapientia inhabitat: ex quo potest accipi, quod quicquid est Deo acceptum, est cum sapientia. Ergo illae caeremoniae sacrificiorum cum sapientia erant velut habentes rationabiles causas.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, caeremoniae veteris legis duplicem causam habebant, vnam scilicet litteralem, secundum quod ordinabantur ad cultum Dei aliam vero figuralem, siue mysticam, secundum quod ordinabantur ad figurandum Christum. Et ex vtraque parte potest inconuenienter assignari causa caeremoniarum, quae ad sacrificia pertinebant. secundum enim quod sacrificia ordinabantur ad cultum Dei, causa sacrificiorum dupliciter accipi potest. Vno modo secundum quod per sacrificia representabatur ordinatio mentis in Deum, ad quam excitabatur sacrificium offerens: ad rectam autem ordinationem mentis in Deum, pertinet, quod omnia, quae homo habet, recognoscat à Deo, tanquam à primo principio: & ordinem in Deum, tanquam in vltimum finem. & hoc representabat in oblationibus & sacrificiis: secundum quod homo ex rebus suis oblationem in recognitionem, quod habet ea à Deo, in honorem Dei esse offerre: secundum quod dicitur David 1 Paralip. 29. Tua sunt omnia, & quod de manu tua accepimus, reddimus tibi. & ideo in oblatione sacrificiorum protestabatur homo, quod Deus esset primum principium creationis rerum, & vltimus finis, ad quem essent omnia referenda. Et quia pertinet ad rectam ordinationem mentis in Deum, vt mens humana non recognoscat alium primum auctorem rerum, nisi solum Deum, neque in aliquo alio finem suum constituat: propter hoc prohibebatur in lege offerri sacrificium alicui alteri, nisi Deo: secundum illud Exod. vigesimosecundo. Qui immolar dios, occidetur prater dominum solum. & ideo de causa caeremoniarum circa sacrificia potest assignari ratio. Alio modo ex hoc, quod per huiusmodi homines terrahabantur à sacrificiis idolorum: vnde etiam praecipua de sacrificiis non fuerunt data populo Iudaeorum, nisi postquam declinasset ad idololatram, adorando vitulum constilium, quasi huiusmodi sacrificia sunt instituta, vt populus ad sacrificandum promptus, huiusmodi sacrificia magis Deo, quam idolis offerret. vnde dicitur Ierem. 7. Non sum locutus cum patribus vestris, & non praecipui eis in die, quae eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustorum & victimarum. Inter omnia autem dona, quae Deus humano generi iam per peccatum lapsus dedit: praecipuum est, quod dedit filium suum. vnde dicitur Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vniuenientem daret, vt omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam aeternam: & ideo potissimum sacrificium est, quo ipse Christus seipsum obtulit Deo in odorem suauitatis: vt dicitur ad Ephes. 5. & propter hoc omnia alia sacrificia offerabantur in veteri lege, vt hoc vnum singulare & praecipuum sacrificium figuraretur tanquam perfectum per imperfecta: vnde Apostolus dicit ad Hebr. 10. quod sacerdos veteris legis ea demum saepe offerrebat hostias, quae nunquam possunt auferre peccata. Christus autem pro peccatis obtulit vnum in sempiternum. Et quia ex figurato sumitur ratio figurae, ideo rationes sacrificiorum figuratum veteris legis sunt sumendae ex vero sacrificio Christi.

¶ AD PRIMUM M ergo dicendum, quod Deus non volebat huiusmodi sacrificia sibi offerri propter ipsas res, quae offerbantur, quasi eis indigeret. vnde dicitur Isaia primo. Holocausta arietum & adipe pinguium & sanguine vitulorum & hircorum & agnorum nolui. sed volebat ea sibi offerri, vt supra dictum est, tum ad excludendam idololatram, tum ad significandum debitum ordinem mentis humanae in Deum, tum etiam ad significandum mysterium redemptionis humanae per Christum.

¶ Ad secundum dicendum, quod quantum ad omnia praedicta ratio est, tum ad excludendam idololatram, tum ad significandum debitum ordinem mentis humanae in Deum, tum etiam ad significandum mysterium redemptionis humanae per Christum.

¶ Ad tertium dicendum, quod dicitur Levit. 1. Oblata omnia adolebit sacerdos super altare in holocaustum, & odorem suauissimum Domino. Sed sicut dicitur Sap. 7. Neminem diligit Deus, nisi qui cum sapientia inhabitat: ex quo potest accipi, quod quicquid est Deo acceptum, est cum sapientia. Ergo illae caeremoniae sacrificiorum cum sapientia erant velut habentes rationabiles causas.

¶ AD PRIMUM M ergo dicendum, quod Deus non volebat huiusmodi sacrificia sibi offerri propter ipsas res, quae offerbantur, quasi eis indigeret. vnde dicitur Isaia primo. Holocausta arietum & adipe pinguium & sanguine vitulorum & hircorum & agnorum nolui. sed volebat ea sibi offerri, vt supra dictum est, tum ad excludendam idololatram, tum ad significandum debitum ordinem mentis humanae in Deum, tum etiam ad significandum mysterium redemptionis humanae per Christum.

¶ Ad secundum dicendum, quod quantum ad omnia praedicta ratio est, tum ad excludendam idololatram, tum ad significandum debitum ordinem mentis humanae in Deum, tum etiam ad significandum mysterium redemptionis humanae per Christum.

conueniens fuit, quare ista animalia offerrebatur Deo in sacrificium, & non alia. Primum quidem ad excludendam idololatram: quia omnia alia animalia offerrebat idololatras diis suis, vel eis ad maleficia utebatur. ista autem animalia apud Aegyptios, cum quibus conuersari erat abominabilia erat ad occidendum, vnde ea non offerrebat in sacrificium Diis suis: vnde dicitur Exo. 8. Abominaciones Aegyptiorum immolabimus Domino Deo nostrorum: quos enim colebant, hircos venerabatur: quia in cori figurae demones apparebant. Bos etiam utebatur ad agriculturam, quae inter res sacras habebatur. Secundo hoc conueniens erat ad praedictam ordinationem mentis in Deum: & hoc dupliciter. Primum quidem, quia huiusmodi animalia maxime sunt per quae sustinetur humana vita: & cum hoc mundissima sunt, & mundissimum habent nutrimentum: verò animalia vero animalia vel sunt lylyluefria, & non sunt communitur hominibus vt de purgata vel sunt domestica, immundum habeat nutrimentum, vt porcus & gallina: solū autem id quod est purum, Deo est attribuendum. Huiusmodi autem aues specialiter offerrebat: quia habebatur in copia in terra promissionis. Secundo, quia per immolationem huiusmodi animalium puritas mentis designatur: quia vt dicitur in glo. Levit. Vitulum offerimus, cum carnis superbiam vincimus: agnum, cum irrationales motus corrigimus, hircum, cum lasciuia superamus: turtur dum castitatem seruamus: panes azymos, cum in azymis sinceritatis epulumus. In colūba vero manifestum est, quod significatur castitas & simplicitas mentis. Tertio vero conueniens fuit, haec animalia offerri in figuram Christum: quia vt in eadem glo. dicitur, Christus in vitulo offertur propter virtutem cunctis in agno propter innocentiam: in arietem propter principatum in hircum, propter similitudinem carnis peccati. In turture & colūba duram naturam in cunctis in colūba mansuetudinem: vel in turture castitatem, in colūba castitatem significabat in similitudine, asperis creditur per aquam baptismi figuratur.

¶ Ad tertium dicendum quod pisces, qui in aqua viuunt, magis sunt alieni ab homine, quae caetera animalia, quae viuunt in aere, sicut & homo, & iterum pisces ex aqua extrahunt, statim moriuntur, vnde non poterant in templo offerri, sicut alia animalia.

¶ Ad quartum dicendum, quod in columbis aures conuersae, & ideo vt Rabbi Moyses dicit, mandatur offerri turtures, & pulli columbarum: quia omne, quod est optimum, Deo est attribuendum.

¶ Ad quintum dicendum, quod animalia in sacrificiis oblata occidebantur, quia veniunt in usum hominis occisa secundum quod à Deo dantur homini ad usum. & ideo etiam igni cremabantur: quia per ignem decocta, sunt apta humano vsui. Similiter etiam per occisionem animalium significatur destructio peccatorum: & quod homines erant digni occisione pro peccatis suis, ac si illa animalia loco eorum occiderentur, ad significandam expiationem peccatorum. Per occisionem etiam huiusmodi animalium significabatur occisio Christi.

¶ Ad sextum dicendum, quod specialis modus occidendi animalia immolata determinabatur in lege ad excludendum alios modos, quibus idololatrum animalia idolis immolabant. Vel etiam, vt Rabbi Moyses dicit, lex eligit genus occisionis, quo animalia minus affligebatur occisa per quod etiam excluderentur & immisericordia offerrentur, & deteriora animalia occiderentur.

¶ Ad septimum dicendum, quod quia animalia maculosa solent haberi contemptum etiam apud homines, ideo prohibuitur esse in Deo in sacrificiis offerrentur: propter quod etiam prohibuitur erat, ne mercedem prostibulum, aut pretium carnis in domum Dei offerrent, & eadem etiam ratione non offerebant animalia ante septimum diem: quia talia animalia etiam, quasi abortiua, non sunt plene constituta propter teneritudinem.

¶ Ad octauum dicendum, quod triplex erat sacrificiorum genus, quoddam erat, quod per totum coquebatur: & hoc dicebatur holocaustum, quasi totum in eum huiusmodi enim sacrificium offerrebat Deo specialiter ad tuentiam maiestatis ipsius, & maiorem honoratis eius, & conuenienter perfectionis statum in impetitione consiliorum: & ideo totum coquebatur, vt sicut totum animal resolutum in vaporem, sursum ascendebat, ita etiam significatur totum hominibus, & omnia quae ipsius sunt, Deo Domino esse subiecta, & ei esse offerenda. Aliud autem erat sacrificium pro peccato, quod offerrebat Deo ex necessitate remissionis peccati: & conuenienter statim penitentium in satisfactione peccatorum, quod diuidebatur in duas partes: Nam vna pars eius coquebatur, altera vero cedebat in usum sacerdotum ad significandum, quod expiatio peccatorum fit à Deo per ministerium sacerdotum, nisi quando offerrebat sacrificium pro peccato totius populi, vel specialiter pro peccato sacerdotum: tunc enim totum comburebatur, non enim debebant in usum sacerdotum venire ea, quae pro peccato eorum offerrebat, vt nihil peccati in eis remaneat.

¶ Ad septimum dicendum, quod quia animalia maculosa solent haberi contemptum etiam apud homines, ideo prohibuitur esse in Deo in sacrificiis offerrentur: propter quod etiam prohibuitur erat, ne mercedem prostibulum, aut pretium carnis in domum Dei offerrent, & eadem etiam ratione non offerebant animalia ante septimum diem: quia talia animalia etiam, quasi abortiua, non sunt plene constituta propter teneritudinem.

¶ Ad octauum dicendum, quod triplex erat sacrificiorum genus, quoddam erat, quod per totum coquebatur: & hoc dicebatur holocaustum, quasi totum in eum huiusmodi enim sacrificium offerrebat Deo specialiter ad tuentiam maiestatis ipsius, & maiorem honoratis eius, & conuenienter perfectionis statum in impetitione consiliorum: & ideo totum coquebatur, vt sicut totum animal resolutum in vaporem, sursum ascendebat, ita etiam significatur totum hominibus, & omnia quae ipsius sunt, Deo Domino esse subiecta, & ei esse offerenda. Aliud autem erat sacrificium pro peccato, quod offerrebat Deo ex necessitate remissionis peccati: & conuenienter statim penitentium in satisfactione peccatorum, quod diuidebatur in duas partes: Nam vna pars eius coquebatur, altera vero cedebat in usum sacerdotum ad significandum, quod expiatio peccatorum fit à Deo per ministerium sacerdotum, nisi quando offerrebat sacrificium pro peccato totius populi, vel specialiter pro peccato sacerdotum: tunc enim totum comburebatur, non enim debebant in usum sacerdotum venire ea, quae pro peccato eorum offerrebat, vt nihil peccati in eis remaneat.

¶ Ad nonum dicendum, quod dicitur Levit. 7. Pars autem eius coquebatur, altera vero cedebat in usum sacerdotum ad significandum, quod expiatio peccatorum fit à Deo per ministerium sacerdotum, nisi quando offerrebat sacrificium pro peccato totius populi, vel specialiter pro peccato sacerdotum: tunc enim totum comburebatur, non enim debebant in usum sacerdotum venire ea, quae pro peccato eorum offerrebat, vt nihil peccati in eis remaneat.

¶ Ad decimum dicendum, quod dicitur Levit. 7. Pars autem eius coquebatur, altera vero cedebat in usum sacerdotum ad significandum, quod expiatio peccatorum fit à Deo per ministerium sacerdotum, nisi quando offerrebat sacrificium pro peccato totius populi, vel specialiter pro peccato sacerdotum: tunc enim totum comburebatur, non enim debebant in usum sacerdotum venire ea, quae pro peccato eorum offerrebat, vt nihil peccati in eis remaneat.

neret, & quia hoc non esset satisfactio pro peccato: si enim cederet in vsum eorum, pro quorum peccatis offerretur, id esse videretur, ac si non offerretur. Tertium sacrificium vocabatur hostia pacifica, quae offerrebat Deo, vel pro gratiarum actione, vel pro salute & prosperitate offerentium ex debito beneficii, vel accipiendi vel accepti. Et conuenit illarum proficiendum in impletione mandatorum & ista diuidebantur in tres partes. Nam vna pars incendebatur ad honorem Dei, alia pars cedebat in vsum sacerdotum, tertia vero pars in vsum offerentium, ad significandum, quod salus hominis procedit a Deo, diuigentibus ministris Dei, & cooperantibus ipsis hominibus, qui saluantur.

¶ Hoc autem generaliter observatur, quod sanguis & adeps non veniebant neque in vsum sacerdotum neque in vsum offerentium, sed sanguis effundebatur ad credendum altaris in honorem Dei, adeps vero adurebatur in igne. Cuius ratio in vna quidem fuit ad excludendam idololatriam. Idololatra enim bibebat de sanguine victimarum, & comedebat adipem secundum illud Deut. 32. De quorum victimis comedebant adipem, & bibebant vinum libaminum. Secunda ratio est ad informationem humanam vite. Prohibebatur enim eius vsum sanguinis ad hoc quod horrent humani sanguinis effusio: vnde dicitur Gen. 9. Carnem cum sanguine non comedetis: sanguinem enim animarum vestrarum requiram. Eius vero adipem prohibebatur eis, ad vitandam lasciuiam: vnde dicitur Ezechielis 34. Quod crassum erat, occidebatis. Tertia vero ratio est propter reuerentiam diuinam: quia sanguis est maximè necessarius ad vitam, ratione cuius dicitur anima esse in sanguine: adeps autem abundantiam nutrimenti demonstrat, & ideo vt offenderetur, quod a Deo nobis est vita, & omnis bonorum sufficientia, ad honorem Dei effundebatur sanguis, & adurebatur adeps.

Quarta ratio est: quia per hoc figurabatur effusio sanguinis Christi, & pinguedo & charitatis eius, per quam se obtulit Deo pro nobis. De hostiis autem pacificis, ad excludendum quandam diuinationis speciem, quae vocatur spatulomètia: quia scilicet in spatulis animalium immelatorum diuinae: & similiter in offe peccatoris: & ideo ista offerentibus subtraherentur. Per hoc quom significatur, quod sacerdoti erat necessaria sapientia cordis ad instruendum populum, quod significatur per pectus, quod est regnum cordis: & etiam fortitudo ad sustentandum defectus, quae significatur per armum dextrum.

¶ Ad nonum dicendum, quod quia holocaustum erat perfectissimum inter sacrificia ideo non offerrebat in holocaustum nisi masculus: nam foemina eff animal imperfectum. Oblatio autem tururum aut columbarum erat propter pauperitatem offerentium: quia maiora animalia offerre non poterant: & quia hostiae pacificae gratis offerrebantur, & nullus eas offerre cogebatur nisi spontaneus: ideo huiusmodi aues non offerrebantur inter hostias pacificas: sed inter holocausta, & hostias pro peccato, quas quandoque oportebat offerre. Aues enim huiusmodi propter alacritudinem volatus congruunt perfectioni holocaustorum, & etiam hostias pro peccato: quia habent gemitum pro cantu.

¶ Ad decimum dicendum, quod inter omnia sacrificia holocaustum erat praecipuum: quia totum comburebatur in honorem Dei: & nihil ex eo comedebatur. Secundum vero locum in sanctitate tenebat hostia pro peccato, quae comedebatur solum in arrio a sacerdotibus in ipsa die sacrificij. Tertium vero gradum tenebant hostiae pacificae pro gratiarum actione, quae comedebatur ipso die, sed vtrobique in Ierusalem. Quartum vero locum tenebant hostiae pacificae ex voto, quorum carnes poterant etiam in castrino comedi. Er est ratio huius ordinis: quia maximè obligatur homo Deo propter eius maiestatem, secundum propter offerre commissa, tertiò, propter beneficia iam suscepta, quartò propter beneficia sperata.

¶ Ad vndecimum dicendum, quod peccata aggregantur ex statutu peccatis: vt supra dictum est. & ideo alia hostia mandabatur offerri pro peccato sacerdotis & principis, vel alterius privatae personae. est autem attendendum, vt Rabbi Moyse dicit quod quanto grauius erat peccatum, tanto vilior species animalis offerrebat pro eo. vnde capra, quod est vilissimum animal, offerrebat pro idololatria, quod est grauissimum peccatum: pro ignorantia vero sacerdotis, offerrebat virulus, pro negligentia autem principis, hircus.

¶ Ad duodecimum dicendum, quod lex in sacrificijs prouidit voluit pauperati offerentium: vt qui non possent habere animal quadrupes, saltem offerret auem: quem qui habere non possent, saltem offerret panem: & si hunc habere non possent, saltem offerret farinam, vel spicas. Causa vero figuralis est, quia panis significat Christum, qui est panis viuus, vt dicitur Ioannis sexto,

¶ 73. et 70. In lib. Deu. spiritualium. D. 705. 716.

Quiquidem erat velut in spica pro statu legis naturae in fide patrum: erat autem sicut forma in doctrina legis prophetarum: erat autem sicut panis formatus post humanitatem assumptam, coctus igne, id est, formatus Spiritu sancto in cibano veri Virginis, qui etiam fuit coctus in sartagine per labores quos in mundo sustinebat: in cruce vero quasi in craticula adustus.

¶ Ad decimum tertium dicendum, quod ea, quae in vsum hominis veniunt de terrae nascuntur, vel sunt in cibum, & de eis offerrebat panis: vel sunt in potum, & de his offerrebat vinum: vel sunt in cõditum, & de his offerrebat oleum & sal: vel sunt in medicamentum, & de his offerrebat thus, quod est aromaticum, & cõsolidatiuum. Per panem autem figuratur caro Christi: per vinum autem sanguis eius, per quem redempti sumus: oleum figurat gratiam Christi, sal scientiam, thus orationem.

¶ Ad decimum quartum dicendum, quod mel non offerrebat in sacrificijs Dei, tum quia consueuerat offerri in sacrificijs idolorum, tum etiam ad excludendam omnem carnalem dulcedinem & voluptatem ab eis, qui Deo sacrificare intendunt. Fermentum vero non offerrebat, ad excludendam corruptionem: & forte etiam in sacrificijs idolorum solitum erat offerri. Sal autem offerrebat, quia impedit corruptionem putredinis, sacrificia autem Dei debent esse incorrupta: & etiam quia in sale significatur discretio, sapientia, vel etiam mortificatio carnis. Thus autem offerrebat Deo ad designandam deuotionem mentis, quae est necessaria offerentibus, & etiam ad designandum odorem bonae fame: Nam thus & pingue est, & odoriferum: & quia sacrificium zelotypiae non procedebat ex deuotione, sed magis ex suspitione, ideo in eo non offerrebat thus.

ARTICVLVS III.

Verum assignari possit certa ratio caeremoniarum, quae ad sacra pertinent.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod caeremoniarum veteris legis quae ad sacra pertinent, iustissima ratio assignari non possit. Dicit enim Paulus Act. 17. Deus qui fecit mundum, & omnia quae in eo sunt, hinc caeli & terrae cum sit dominus, non in manifestis templis habitat: inconuenienter igitur ad cultum Dei tabernaculum vel templum in lege veteri est institutum.

1. Praeterea, Status veteris legis non fuit immutatus nisi per Christum: sed tabernaculum designabat statum veteris legis. Non ergo debuit mutari per adificationem alius templi.
2. Praeterea, Diuina lex praecipit debet homines inducere ad diuinum cultum, sed ad augmentum diuini cultus pertinet, quod siant multa altaria & multa templa: sicut patet in noua lege. Ergo videtur, quod etiam in veteri lege non debuit esse solum vnum templum, aut vnum tabernaculum, sed multa.
3. Praeterea, Tabernaculum seu templum ad cultum Dei ordinabatur: sed in Deo praecipue oportet venerari vnitatem & simplicitatem. Non videtur igitur fuisse conueniens, vt tabernaculum seu templum per quaedam vela distingueretur.
4. Praeterea, Virtus primi mouentis, quae est Deus, primo apparet in parte Orientis, a qua parte incipit primus motus: sed tabernaculum fuit institutum ad Dei adorationem. Ergo debebat esse dispositum magis versus Orientem, quae versus Occidentem.
5. Praeterea, Exod. 20. Dominus praecipit, vt non faceret sculprile, neque aliquam similitudinem conuenienter igitur in tabernaculo vel in templo fuerunt sculprae imagines Cherubin: similiter etiã & arca, & propitiatorium, & cadelastrum, & mensa, & duplex altare sine rationali causa ibi fuisse videntur.
6. Praeterea, Dominus praecipit Exod. 20. Altare de terra fabricis mihi: & iterum, Non ascendes ad altare meum per gradus: inconuenienter igitur mandatur postmodum altare fieri de lignis auro, vel aere contextis, & tanta alitudinis, vt ad illud nisi per gradus ascendi non possit. Dicitur enim Exod. 27. Facies altare de lignis sethim: quod habebit cubitos in longitudine & toridei in latitudine, & tres cubitos in altitudine & operies illud aere: & Exod. 30. dicitur: Facies altare ad adolendum thymiamata de lignis sethim, vestitque illud auro purissimo.
7. Praeterea, In operibus Dei nihil debet superfluum esse: quia nec in operibus naturae aliquid superfluum inuenitur: sed vni tabernaculo vel domui sufficit vnu operimentum: inconuenienter igitur tabernaculo fuerit appositae multa tegumenta, scilicet corinthina, saga ciliciana, pelles arietum rubricatae, & pelles hyacinthinae.
8. Praeterea, Cõseruata exteriori interiori sanctitate significat: cuius subiecti est anima: inconuenienter igitur tabernaculum & eius vasa consociabatur, cum essent quaedam corpora inanimata.
9. Praeterea, In Psal. 33. dicitur, Benedicti Dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo: sed solennitates instituitur ad laudandum Deum. Non ergo fuit conueniens, vt aliqui certis dies

dies statueretur ad solemnitates peragendas: sic igitur videtur, quod caeremoniae sacrorum conuenientes causas non haberent.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Heb. 8. quod illi qui offerunt secundum legem munera, exemplari & vmbra deseruiunt caelestium, sicut responsum est Moyse cum consummaret tabernaculum, Vnde, inquit, omnia facio secundum exemplar, quod tibi in monte monstratum est: sed valde rationale est, quod imaginem caelestium representat, ergo caeremoniae sacrorum rationabilem causam habebant.

¶ RES POND E O dicendum, quod totus exterior cultus Dei ad hoc praecipue ordinatur, vt homines Deum in reuerentia habeant. Habet autem hoc humanus affectus, vt ea quae communia sunt, & non distincta ab aliis, minus reuerentur, ea vero quae habent aliquam excellentiam discretione, ab aliis magis admi- rantur & reuerentur. Et inde etiam hominum cõsuetudo inoleuit, vt reges & principes, quos oportet in reuerentia haberi a subditis, & praeficiosis vestibus ornentur, & etiã ampliores & pulchriores habitationes possideant. Et propter hoc oportuit vt aliqua specialia tempora, & specialia tabernaculum, & specialia vasa, & specialia ministri ad cultum Dei ordinarentur: vt per hoc animi hominum ad maiorẽ Dei reuerentiã adduceretur.

¶ Similiter etiam status veteris legis, sicut dictum est, institutus ad figurandum veteris Christi. Oportet autem esse ad aliquod determinatum id, per quod aliquod figurari debet: vt scilicet eius aliqua similitudinem representent. & ideo oportuit aliqua specialia obseruari in his, quae pertinent ad cultum Dei.

¶ AD PRIMUM ergo dicendum, quod cultus Dei duo respicit, scilicet Deum, qui colitur, & homines colentes. Ipe igitur Deus, qui colitur, nullo corporeali loco clauditur: vnde propter ipsum non oportuit speciale tabernaculum fieri aut templum. Sed homines ipsum colentes corporales sunt, & propter eos oportuit speciale tabernaculum, vel templum instrui ad cultum Dei propter duo. Primum quidem, vt ad huiusmodi locum conuenientes cum hac cogitatione, quod deputarentur ad colendum Deum, cum maioris reuerentia accederent. Secundò, vt per dispositionem talis templi, vel tabernaculi significaretur aliqua pertinetia ad excellentiam diuinitatis vel humanitatis Christi, & hoc est quod Salomon dicit 3. Reg. 8. Si caelum & caeli calorum te capere non possunt, quanto magis domus haec, quam aedificauit tibi? & postea subdit, Sint oculi tui aperti super domum hanc, de qua dixisti, Erit nomen meum ibi, vt exaudias deprecationem seruui tui, & populi tui Israel. Ex quo patet, quod domus figurauerit non est instituta ad hoc, quod Deum capiat, quasi localiter inhabitantem, sed ad hoc quod nomen Dei inhabitet ibi, id est, vt notitia Dei ibi manifestetur per aliqua, quae ibi habent vel dicebantur: & quod propter reuerentiam loci orationes fierent ibi magis exaudibles ex deuotione orantium.

Exod. 25. sup. fin.

Art. 2. huius quæst.

De templi & ecclesij ratio.

Templum & tabernaculum.

In li. Deu. erratum.

¶ Ad secundum dicendum, quod status veteris legis non fuit immutatus ante Christum, quantum ad impletionem legis, quae facta est solum per Christum: est tamen immutatus quantum ad conditionem populi, qui erat sub lege: nam primo populus fuit in deserto, non habens certam mansionem, postmodum autem habuerunt varia bella cum finitimis gentibus. Vltimum autem tempore David regis & Salomonis populus ille habuit quierissimum statum. & tunc primo aedificatum fuit templum in loco, quem designauerat Abraham ex diuina demonstratione, ad immolandum. Dicitur enim Gen. 22. quod Dominus mandauit Abraham, vt offerret filium suum in holocaustum super vnum montium, quem monstrauerat tibi: & postea dicit, quod appellauit nomẽ illius loci, Dominus videt, quasi secundum Dei prausionem esset locus ille electus ad cultum diuinum, propter quod dicitur Deut. 12. Ad locum quem elegerit Dominus de vester, venietis, & offerretis holocausta & victimas vestras.

¶ Locus autem ille designari non debuit per adificationem templi ante tempus praedictum propter tres rationes, quas Rabbi Moyse * assignat. Prima est, ne Gentes appropriarent sibi locum illum. Secunda est, ne Gentes ipsum destruerent. Tertia vero ratio est, ne quilibet Tribus veller habere locum illum in sorte sua: & propter hoc orientur litres & iurgia. & ideo non fuit aedificatum templum, donec haberent regem per quem posset huiusmodi iurgia cõpesci. haec verò ad cultum Dei erat ordinatum tabernaculum portabile per diuersa loca: quasi rōdium existente determinato loco diuini cultus. Et hoc est rōdium litteralis diuersitatis tabernaculi & templi. Ratio autem figuralis esse potest quia per hęc duo significatur duplex status. Per tabernaculum enim, quod est mutabile, significatur status praesentis vitae mutabilis. Per templum vero quod erat fixum & stans, significatur status futurae vitae, quae omnino immutabilis est, & propter hoc in a-

dificatione templi dicitur, quod non esset auditis sonitus mallei vel securis ad significandum, quod omnis perturbationis tumultus longe erit a statu futuro, vel per tabernaculum significatur status veteris legis. Per templum autem à Salomone constructum status nouae legis, vnde ad constructionem tabernaculi soli Iudaei sunt operari, ad adificationem vero templi cooperari sunt etiam Gentiles, id est, Tyrij, & Sidonij.

¶ Ad tertium dicendum quod ratio vnitatis templi vel tabernaculi potest esse & literalis & figuralis: literalis quidem est ratio ad exclusionem idololatriae: quia Gentiles videlicet diis diuersa templa construebant, & ideo vt firmaretur in animis hominum fides vnitatis diuinae, voluit Deus in vno loco tantum sibi sacrificium offerretur, & iterum vt per hoc ostēderet, quod corporalis cultus non propter se erat ei acceptus. & ideo cõpesciebatur ne falsum, & vbiq; sacrificia offerrent. Sed cultus nouae legis in cuius sacrificio spiritualis gratia continetur, est secundum se Deo acceptus, & ideo multiplicatio altarium & templorum acceptatur in noua lege. Quantum vero ad ea, quae pertinent ad spirituale cultum Dei, qui cõstitit in doctrina legis & prophetarum, erant etiã in veteri lege diuersa loca deputata, in quibus cõueniebant ad laudem Dei, quae dicebantur synagoga, sicut & nunc dicuntur Ecclesiae, in quibus populus Christianus ad laudem Dei cõgregatur. & sic Ecclesia nostra succedit in locum & templi & synagoga: quia ipsam sacrificij Ecclesiae spirituale est: vnde non distinguitur apud nos locus sacrificij a loco doctrinae. Ratio autem figuralis esse potest, quia per hoc significabatur vnitatis Ecclesiae vel militaris, vel triumphalis.

¶ Ad quartum dicendum, quod sicut in vnitare templi vel tabernaculi representatur vnitatis Dei, vel vnitatis Ecclesiae: ita etiã in distinctione tabernaculi vel templi representabatur distinctio eorum: quae Deo sunt subiecta, ex quibus in Dei venerationem confligimus. Distinguebatur autem tabernaculum in duas partes: in vna, quae vocabatur sancta sanctorum, quae erat Occidentalis: & alia, quae vocabatur sancta, quae erat ad Orientem: & iterum ante tabernaculum erat atrium. Haec igitur distinctio dupliciter habet rationem: vnã quidem secundum quod tabernaculum ordinatur ad cultum Deivnter distinctio est diuersa in distinctione tabernaculi figuratur: nam pars illa, quae sancta sanctorum dicitur, figurabat seculum aliud, quod est spirituali substantiarum. Pars vero illa, quae dicitur sancta, exprimebat mundum corporealem: & ideo sancta à sanctis sanctorum distinguebatur quoad vno, quod quatuor coloribus erat distinctum: per quos quatuor elementa designantur, scilicet bysso, per quem designatur terra, quia byssus, id est, lignum de terra nascitur: purpura, per quam significatur aqua, sicut enim purpureus color ex qui buldam cochis, quae inueniuntur in mari: hyacintho per quem significatur aëria, quae habet aërem colorē: & cocco bis tincto, per quem designatur ignis. Et ideo quia materia quatuor elementorum est impedimentum, per quod velantur nobis incorporales substantiae in interiori tabernaculo, id est, Sancta sanctorum solum summus sacerdos, & semel in anno introibat, vt designaretur, quod haec est finalis perfectio hominis, vt ad illud seculum introducatur, in tabernaculo vero exterioris, id est, in sancta introibat sacerdos quotidiè: autē autē populus, qui solum ad atrium accedebat, quia ipsa corporalia populus percipere potest, ad in teriores autē eorum rationes soli Sapientes * per cõsiderationem attingere possunt. secundum vero rationem figuralem per exterioris tabernaculi, quod dicitur sancta, significatur status veteris legis, vt Apost. dicit ad Heb. 9. quia illud tabernaculum semper introibat Sacerdos sacrificiorum officia consummantes.

¶ Per interius vero tabernaculi, quod dicitur Sancta sanctorum, significatur vel caelestis gloria, vel etiã status spiritualis nouae legis, qui est quaedam inchoatio futurae gloriae, in quem statum nos Christus introduxit, quod figuratur per hoc quod summus sacerdos semel in anno solus in Sancta sanctorum introibat velum autem figurat spirituum occultationem sacrificiorum in veteribus sacrificijs, quod velum quatuor coloribus erat ornatum, bysso quidem, ad designandam carnis puritatem: purpura autē, ad figurandum passionem, quos sancti sustinuerunt pro Deo, cocco bis tincto ad significandam charitatē geminã Dei & proximi: hyacintho autem significabatur caelestis meditatio. Ad statum autem veteris legis aliter loqui habebat populus, & aliter sacerdotes: nam populus ipsa corporalia sacrificia cõsiderabat, quae in atrio offerrebantur, sacerdotes vero rationes sacrificiorum cõsiderabat, habentes fidẽ magis explicitã de mysterijs Christi & ideo intrabat in exteriori tabernaculo, & etiã quoad vno distinguebatur ab atriis: quia quaedam erat vela: populo circa mysterij Christi, quae sacerdotibus erant notata: tamen erant plenè reuelata, sicut postea in nouo testamento, vt habetur Ephes. 3.

De altari

De velo tabernaculi, & tabernaculo.

Alias sacerdotes.

ut homines festinanter comedant; inconuenienter igitur praecipium est Exod. 12. ut comederent festinanter agnum paschalem;

3 ¶ Præterea, Sacramenta veteris legis figuræ fuerunt sacramentorum nouæ legis; sed per agnum paschalem significatur sacramentum Eucharistiæ; secundum illud 1 ad Corin. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus. Ergo etiam debuerunt esse aliqua sacramenta in lege, quæ præfigurarent alia sacramenta nouæ legis; sicut confirmationem, & extremam unctionem, & matrimonium, & alia sacramenta.

4 ¶ Præterea, Purificatio non potest conuenienter fieri nisi ab aliquibus impunitis; sed quantum ad Deum nullum corporale reputatur impunitum, quia omnis corpus creatura Dei est; & omnis creatura Dei bona, & nihil recitandum quod cum gratiarum actione percipitur, ut dicitur 1 ad Timoth. 4. Inconuenienter igitur purificabantur propter contactum hominis mortui, vel propter aliquid huiusmodi corporalis infectionis.

5 ¶ Præterea, Eccl. 14. dicitur, Ab immundo quid mundabitur, sed cinis virule rufus, quæ comburebat, immundus erat: quia immundum reddebat. Dicitur enim Numer. 19. quod sacerdos, qui immolabat eam, commaculatus erat vsque ad vesperum. Similiter & ille qui eam comburebat, & etiam ille, qui eius cineres colligebat. Ergo inconuenienter præceptum ibi fuit, ut per huiusmodi cinerem ibi aspersum immundi purificarentur.

6 ¶ Præterea, Peccata non sunt aliquid corporale, quod possit de ferri de loco ad locum, neque etiam per aliquid impudum potest homo à peccato mundari; inconuenienter igitur ad expiationem peccatorum populi, sacerdos super vnum hiticum confitebatur peccata filiorum Israel, ut portaret ea in desertum: per alium autem, quod vtebantur ad purificationes, simul cum vitulo comburentes extra castra immundi reddebantur, ita quod oportebat eos laiare vestimenta & carere aqua.

7 ¶ Præterea, Illud quod iam est mandatum, non oportet iterum mundari; inconuenienter igitur munda lepra hominis vel etiam eius domus, alia purificatio adhibebatur: ut habetur Leuit. 14.

8 ¶ Præterea, Spiritualis immunditia non potest per corporalem aquam vel pilorum rasuram emundari: irrationabile igitur videtur, quod Dominus præcepit Exod. 30. vt feret labium æneum, cum basi sua ad lauandum manus, & pedes sacerdotum, qui ingressuri erant tabernaculum; & quod præcipitur Numer. 8. quod Leuitæ abtergerentur aqua lustrationis, & raderent omnes pilos carnis suæ.

9 ¶ Præterea, Quod maius est, non potest sanctificari per illud, quod minus est: inconuenienter igitur per quandam vnctionem corporalem, & corporalia sacrificia, & oblationes corporales fiebat in lege consecratio maiorum & minorum sacerdotum, vt habetur Leuit. 8. & Leuitarum, vt habetur Numer. 8.

10 ¶ Præterea, Sicut dicitur 1 Reg. 16. Homines vident ea, quæ patent, Deus autem intrinsecus cor, sed ea quæ interior patent in homine, est corporalis dispositio & indumenta. inconuenienter igitur sacerdotibus maioribus & minoribus quadam specialia vestimenta deputabantur, de quibus habetur Exod. 28. & sine ratione videtur, quod prohiberetur aliquis à sacerdotio propter corporales defectus, secundum quod dicitur Leuit. 21. Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, si cæcus fuerit vel claudus, &c. sic igitur videtur, quod sacrificia veteris legis irrationabilia fuerint.

¶ S E D C O N T R A est, quod dicitur Leuit. 20. Ego sum Dominus, qui sanctifico vos. Sed à Deo nihil sine ratione fit, dicitur enim in Psal. 103. Omnia in sapientia fecisti. Ergo in sacramentis veteris legis, quæ ordinabantur ad hominum sanctificationem, nihil erat sine rationabili causa.

¶ R E S P O N D E O dicendum, quod sicut supra dictum est, sacramenta proprie dicuntur illa, quæ adhibebantur Dei cultoribus ad quandam consecrationem, per quam scilicet deputabantur quodammodo ad cultum Dei. Cultus autem Dei generali quodammodo pertinebat ad totum populum; sed specialiter modo pertinebat ad sacerdotes & Leuitas, qui erant ministri cultus diuini; & ideo in istis sacramentis veteris legis, quadam pertinebant communiter ad totum populum, quadam autem specialiter ad ministros; & circa utroque tria erant necessaria. Quorum primum est instructio in statu clendi Dei, & hæc quidem institutio communiter quantum ad omnes fiebat per circumcisionem sine qua nullus admittebatur ad aliquid legalium, quantum vero ad sacerdotes, per sacerdotum consecrationem. Secundum requirebatur vsus cordis, quæ pertinent ad diuinum cultum, & sic quantum ad populum erat usus paschalis cœuiui, ad quem nullus incircumcissus admittebatur: vt patet Exod. 12. & quantum ad

sacerdotes oblatio victimarum, & usus panum propositionis, & aliorum, quæ erant sacerdotum vsibus deputata. Tertio requirebatur remotio eorum, per quæ aliqui impediabantur à cultu diuino, scilicet immunditiarum, & sic quantum ad populum erant instituta quadam purificationes à quibusdam exterioribus immunditiis, & etiam expiationes à peccatis. Quantum vero ad Sacerdotes & Leuitas erat instituta oblatio manuum & pedum, & rasio pilorum. Et hæc omnia habebant rationabiles causas; & literales, secundum quod ordinabantur ad cultum Dei pro tempore illo, & figurales, secundum quod ordinabantur ad figurandum Christum, vt patebit per singula discurrerent.

¶ A D P R I M V M ergo dicendum, quod literalis ratio circumcisionis principalis quidem fuit, ad profectionem fidei vnus Dei. Et quia Abraham fuit primus, qui se ab infidelibus separauit, exiens de domo sua & de cognatione sua, ideo ipse primus circumcissionem accepit; & hæc causam assignat Apollonius ad Roman. 4. Signum accepit circumcisionis signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio; quia scilicet in hoc legitur Abrahæ fides reputata ad iustitiam, quod contra spem in spem credit, scilicet contra spem naturæ in spem gratiæ, vt feret pater multarum gentium: cum ipse esset senex, & vxor sua esset anus & sterilis. Et vt hæc profectionis & imitatio fidei Abrahæ firmaretur in cordibus Iudæorum, accepit signum in carne sua, cuius obliuisci non possent: unde dicitur Genes. 17. Erit pactum meum in carne vestra in sædus æternum. Ideo autem fiebat octaua die, quia antea puer est valde tenellus, & postea ex hoc grauius lædi, & reputatur adhuc quasi quiddam non solidatum, unde etiam nec animalia offerebantur ante octauam diem. Ideo vero non magis tardabatur, ne propter dolorem aliqui signum circumcisionis refugerent, & ne parentes etiam, quorum amor increfcit ad filios post frequentem conuersationem & eorum augmentum, eos circumcisioni subtraherent. Secunda ratio esse potuit, ad debilitationem concupiscentiæ in membro illo. Tertia ratio est in suggestionem sacrorum Veneris & Priapi: in quibus illa pars corporis honoratur. Dominus autem non prohibuit nisi incisionem, quæ in cultum idololorum fiebat: cui non erat similis prædicta circumcisio.

¶ Figurales vero ratio circumcisionis erant, quia figurabatur oblatio corruptionis fienda per Christum, quæ perfecte cõplebitur in octaua ætate, quæ est ætas resurgentiæ. Et omnia corruptio culpæ & pœnæ provenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parentis: ideo talis circumcisio fiebat in membro generationis, unde Apostolus dicit ad Col. 2. Circumcisis estis in Christo circumcissione nõ manufacta in exploitatione corporis carnis: sed in circumcissione Domini nostri Iesu Christi.

¶ Ad secundum dicendum quod literalis ratio conuiuui paschalis fuit in commemorationem beneficii, quod Deus eduxit eos de Aegypto, unde per huiusmodi conuiuui celebrationem offerebantur, se ad illum populum pertinere, quem Deus sibi assumpserat ex Aegypto. Quando enim fuerunt ex Aegypto liberati, præceptum est eis, vt sanguine agni linitent superliminaria domorum, quasi protestantes se recedere à ritibus Aegyptiorum, qui arietem colebant: unde & liberati sunt per sanguinem agni aspersione vel linitione in postibus domorum à periculo exterminij, quod imminabat Aegyptiis. In illo autem exitu eorum de Aegypto duo fuerunt, scilicet festinatio ad egressiendum, impellebant enim eos Aegyptij, vt exirent velociter, vt habetur Exod. 12. Imminetque periculum ei, qui non festinaret exire cum multitudine, ne remanens, occideretur ab Aegyptiis. Festinatio autem designabatur dupliciter. Vno quidem modo per ea, quæ comederat: præceptum enim eis erat, quod comederet panes azymos in huius signum, quod non poterant fermentari cogentibus exire Aegyptiis; & quod comederent affum igni, sic enim velocius preparabatur, & quod non comminuerent ex eo, quia in festinatio nõ vacat ossa frangere. Alio modo quantum ad modum comedendū dicitur enim, Renes vestros accingetis, calcamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinanter: quod manifestè designat homines existentes in promptu itineris. Ad idem etiam pertinet, quod eis præcipitur, in vna domo comedetis, neque feretis de carnibus eius foras: quia scilicet propter festinam non vacabat iniuicem mittere xenia. Amaritudo autem, quam passus fuerant in Aegypto, significabatur per lactucam agrestem.

¶ Figurales autem ratio patet, quia per immolationem agni paschalis significabatur immolatio Christi, secundum illud, primæ ad Corinthios quinto, Pascha nostrum immolatus est Christus. Sanguis vero agni liberans, quæ pertinent ad exterminatorē, linitis superliminibus domorum, significat fidem passionis Christi in corde & ore fidelium per quam liberantur à peccato & morte, secundum

Circumcissio ratio...

De variis immunditiis...

De usu & conuiuui agni...

secundum illud 1 Pet. 1. Redempti estis pretioso sanguine agni immaculati: comedebantur autem carnes illæ ad significandum esum corporis Christi in sacramento. Erant autem affe igni, ad significandam passionem vel charitatem Christi. Comedebantur autem cum azymis panibus, ad significandam puram conuersationem fidelium fumentium corpus Christi: secundum illud 1 ad Cor. 5. Epulemur in azymis sinceritatis & veritatis. Lactuce autem agrestem addebatur, in signum penitentiam peccatorum, quæ necessaria est fumentibus corpus Christi. Renes autem accingendi sunt cingulo castitatis: calciamenta autem pedum sunt exempla mortuorum patrum; baculi autem habendi in manibus, significant pastoralium custodiam. Præcipitur autem, quod in vna domo agnus paschalis comedatur, id est, in ecclesia catholicorum, non in conuentibus hæreticorum.

¶ Ad tertium dicendum, quod quadam sacramenta nouæ legis habuerunt in veteri lege sacramenta figurata sibi correspondentia, nam circumcisioni respondet Baptismus, qui est fidei sacramentum: unde dicitur ad Col. 2. Circumcisis estis in circumcissione Domini nostri Iesu Christi, conspulturi ei in Baptismo. Conuiuui vero agni paschalis respondet in noua lege sacramentum Eucharistiæ. Omnibus autem purificationibus veteris legis respondet in noua lege sacramentum penitentiae. Consecrationi autem pontificis & sacerdotum respondet sacramentum ordinis. Sacramentum autem confirmationis, quod est sacramentum plenitudinis gratiæ, non potest respondere in veteri lege aliquid sacramentum, quia nondum aduenierat tempus plenitudinis eo quod neminem ad perfectum adduxit lex. Similiter autem & sacramentum extreme vnctionis, quod est quadam immediata preparatio ad introitum gloriæ, cuius aditus nondum patebat in veteri lege, pretio nondum soluto. Matrimonium autem fuit quidem in veteri lege, prout erat in officium naturæ, non autem prout est sacramentum coniunctionis Christi & Ecclesie nondum erant facta: unde & in veteri lege dabatur libellus repudij, quod est contra sacramenti rationem.

¶ Ad quartum dicendum, quod sicut dictum est, purificationes veteris legis ordinabantur ad remouendum impediamenta cultus diuini. Qui quidem est duplex, scilicet spiritualis, qui consistit in deuotione mentis ad Deum; & corporalis, qui consistit in sacrificiis & oblationibus, & aliis huiusmodi. A cultu autem spirituali impediuntur homines per peccata, quibus homines polli dicebantur, sicut per idololatriam & homicidium, per adulteriam & incestum. Et ab istis pollutionibus purificabantur homines per aliqua sacrificia. vel communiter oblata pro tota multitudine, vel etiam pro peccatis singulorum. Non quod sacrificia illa carnalia haberent ex se ipsius virtutē expiandi peccatū, sed quia significabant expiationem peccatorum futuram per Christum: cuius participes erant etiam antiqui, protestantes fidem Redemptoris in figuris sacrificiorum. A cultu vero exteriori impediabantur homines per quadam immunditias corporales, quæ quidem primo considerabantur in hominibus, & consequenter etiam in aliis animalibus, & in vestimentis, & domibus, & vasis. In hominibus quidem immunditia reputabatur, partim quidē ex ipsis hominibus: partim autem ex contracta rebus immundarum. Ex ipsis autem hominibus immundum reputabatur omne illud, quod corruptionem aliquam iam habebat, vel erat corruptioni expostum: & ideo quia mors est corruptio quadam, cadaver hominis reputabatur immundum. Similiter etiam quia lepra ex corruptione humorum cõtingit, quia etiam exterius erumpunt, & alios infectum, leprosi etiam reputabantur immundi. Similiter etiam mulieres patientes sanguinis fluxum, sicut per infirmitatem sicut erant per naturam, vel temporibus mensuris, vel etiam tempore conceptionis, & eadem ratione viri reputabantur immundi, fluxum seminis patientes, vel per infirmitatem, vel per pollutionem nocturnam, vel etiam per coitum. Nã omnis humiditas prædictis modis ab homine egrediens, quantum immundam infectionē habet. Inerat etiam hominibus immundicia quadam ex contractu quarumcumque rerum immundarum.

¶ Istarum autem immunditiarum erat ratio & literalis & figurales. Literalis quidē propter reuerentiæ eorum, quæ ad diuinum cultum pertinet: tum quia homines pretiosas res contingere non solent, quæ fuerint immundi: tum etiam, vt ex raro accessu ad sacra, ea magis venerantur. Cum enim omnes huiusmodi immunditias raro aliquis cauere possit, contingebat, quod raro poterant homines accedere ad attingendum ea, quæ pertinebant ad diuinum cultum: & sic quado accedebant, cum maiori reuerentiæ & humilitate mentis accedebat. Erat autem in quibusdam hominum ratio literalis, vt homines nõ reformidaret accedere ad diuinum cultum, quasi refugientes consortium leproforum, & similium infirmorum, quorum morbus abominabilis erat, & cõtagiosus. In

quibusdam etiam ratio erat ad vitandū idololatriæ cultum: quia Gentiles in ritu suorum sacrificiorum utebantur quandoque & humano sanguine & femine. Omnes autem huiusmodi immunditias corporales purificabantur, vel per solam aspersione aquæ, vel quæ maiores erant, per aliquod sacrificium ad expiandum peccatum, ex quo tales infirmitates contingebant.

¶ Ratio autem figurales harum immunditiarum fuit, quia per huiusmodi exteriores immunditias figurabantur diuersa peccata: Nam immunditia cadaueris cuiuscumque significat immunditiam peccati, quod est mors animæ. Immunditia autem lepræ significat immunditiam hæretica doctrina: tum quia hæretica doctrina cõtagiosa est, sicut & lepra: quia nulla etiam falsa doctrina est, quæ vera falsis nõ admisceat, sicut etiam in superficie corporis leprosi apparet quedam distinctio quarūdam maculatum ab alia carne integra. Per immunditiam autem mulieris sanguiflue designatur immunditia idololatriæ, propter immolationem cruorē: per immunditiam vero viri seminiflue designatur immunditia vanæ locutionis: eo quod semen est verbum Dei. Per immunditiam autem coitus mulieris parientis designatur immunditia peccati originalis. Per immunditiam vero mulieris menstruatæ designatur immunditia mentis per voluplates emolitur. Vniuersaliter vero per immunditiam cõtractus rei immundæ designatur immunditia consensus in peccatum alterius, secundum illud 2 ad Cor. 6. Exite de medio eorum, & separamini, & immundum ne tetigeritis. Huiusmodi autem immunditia contractus desinabatur etiam ad res inanitates, quicquid enim quocumque modo tangebatur immundus, immundus erat. In quo lex attenuauit suspensionē Gentiliū, qui non solū per contactum immundi dicebantur immunditia contrahi, sed etiam per collectionem aut per aspectum, vt Rabbi Moyles dicit de muliere menstruatæ. Per hoc autem mysticè significabatur id, quod dicitur Sapientia decimo quarto, Similiter octio sunt Deo impius, & impietas eius. Erat autē & immunditia quadam ipsarū rerum inanimatarum secundū fescit fecit erit immunditia lepræ in domo & in vestimentis. Sicut enim morbus lepræ accidit in hominibus, ex humore corrupto putrefaciens carnem & corruptemque, ita etiam propter aliquam corruptionem & excessum humiditatis vel fescitatis fit quandoque aliqua corrosio in lapidibus domus vel etiam in vestimentis. Et ideo hanc corruptionem vocabatur lex lepram, ex qua domus, vel vestis immunda iudicatur: tum quia omnis corruptio ad immunditiam pertinebat, vt dictum est, tum etiam, quia circa huiusmodi corruptionē Gentiles Deos penates colebant, & ideo lex præcepit huiusmodi domus, in quibus fuerit talis corruptio perferre, destrui, & vestes comburi, ad tollendā idololatriæ occasum. Erat etiam & quadam immunditia vasorum, de qua dicitur Numer. decimono. Vas, quod non habuit cooperculū & ligaturam desuper, immundum erit. Cuius immunditia causa est, quia in talia vasa de facili poterat aliquid immundū cadere, unde poterant immundari. Erat etiam hoc præceptum ad declinandam idololatriam. Credebant enim idololatriæ, quod si mures aut læctæ vel aliquid huiusmodi, quæ immolabant idolis, caderent in vasa vel in aquas, quod essent diis gratiosa. Adhuc etiam aliquid muliercule vasa dimittunt discooperta in obsequium nocturnorum numinum, quæ ianas vocant. Harum autem immunditiarum ratio est figurales, quia per lepram domus significatur immunditia congregationis hæreticorū: per lepram vero in veste linea significatur pecueritas moris ex amaritudine mentis: per lepram vero vestis lana significatur peruersitas adulatorū. Per lepram in stamine significatur vicia animæ: per lepram vero in subregmine significatur peccata carnalis: sicut enim stamen est in subregmine, ita anima in corpore. Per vas autē, quod nõ habet cooperculū nec ligaturā, significatur homo, qui non habet aliquid velamen tatiuitatis, & qui non cõtingitur aliqua censura disciplina.

¶ Ad quintum dicendum, quod sicut dictum est, duplex erat immunditia in lege. Vna quidem per aliquam corruptionem mentis vel corporis: & hæc etiam immunditia maior erat. Alia vero erat immunditia ex solo contractu rei immundæ: & hæc minor erat, & facilliori ritu expiatur: nam immunditia prima expiatur per sacrificia pro peccato (quia omnis corruptio procedit ex peccato, & peccatū significat) sed secunda immunditia expiatur per solam aspersione aquæ cuiuscumque: de qua quidē aqua expiationis habetur Numer. 19. Mandatur enim ibi à Domino, quod accipiant vaccam rufam in memoria peccati, quod commiserunt in adoratione vituli. Et dicitur vacca magis, quam vitulus: quia sic Dominus synagogam vocare cõsuevit, secundum illud Osæ 8. Sicut vacca læciuens decorem Israel. Et hoc fortē ideo, quia vaccas in morem Aegyptij coluerunt: secundum illud Osæ 10. Vaccas Bethaen coluerunt. Et in detestationem peccati ido

Alios immunditias...

In istis...

¶ De...

*In lib. 3. An-
tiquitat. hie p. 7.*

cati idololatriæ immolabatur extra castra: & vbiq; sacrificium fiebat pro expiatione multitudinis peccatorum, cremabatur extra castra totum. Et vt significaretur per hoc sacrificium emundari populus ab vniuersitate peccatorum, intingebat sacerdos digitum in sanguine eius, & aspergebat cœtra fores Sactuarij septem vicibus: quia septenarius numerus vniuersitatem significat. Et ipsa etiã alpergio sanguinis pertinebat ad detestationem idololatriæ, in qua tanguis immolatiui non effundebatur, sed congregabatur, & circa ipsum homines comedebat in honorem idolorum. Comburebatur autem in igne, vel quia Deus Moysi in igne apparuit, & in igne data est lex: vel quia per hoc significabatur, qd idololatria totaliter erat extirpanda, & omne quod ad idololatriam pertinebat, sicut vacca cremabatur cum pelle & carnibus, sanguine & fimo stãmæ traditis: adiungebatur etiã in combustione lignum cedrinum, hyssopus, coccoque bis tinctus, ad significandum, quod sicut ligna cedrina non de facili putrescunt, & coccus bis tinctus nã amittit colorem, & hyssopus retinet etiam odorem, postquã fuerit desiccatus: ita etiam hoc sacrificium erat in conseruationem ipsius populi, & honestatis & deuotionis ipsius: vnde dicitur de cineribus vacce, Vt sint multitudine filiorum Israël in custodia. Vel secundũ Iosephum quatuor elementa significata sunt (igni enim apponebatur cedrus, significans terram propter sui terrestreitatem: hyssopus significans aerem propter odorem, coccus significans aquam eadem ratione: quia etiã purpura propter tineturas, que ex aquis sumuntur) vt per hoc exprimeretur, qd illud sacrificiũ offerrebari. Creatori quatuor elementorum. Et quia huiusmodi sacrificium offerrebari pro peccato idololatriæ, in eius detestationem, & loburens, & cineres colligens, & ille qui aspergit aquas, in quibus cinis ponebatur, immundus reputabatur: vt per hoc ostenderetur, qd quicquid quocunq; modo ad idololatriam pertinet, quasi immundum est abiciendum. Ab hac autem immunditia purificabantur per solam vestimentorum abluentionem. Nec indigebant aqua aspergi propter huiusmodi immunditiam: quia sic effectus processit in infinitum. Ille enim, qui aspergebat aquam, immundus fiebat: & sic si ipse seipsum aspergeret, immundus remaneret. Si autem alius eum aspergeret, ille immundus esset: & similiter ille qui illum aspergeret, & sic in infinitum. ¶ Figuralis autem ratio huius sacrificij est, quia per vaccam rufam significatur Christus secundũ infirmitatem assumptã, quam sœui inuisus sequebat. Sanguinem autem passionis eius designat vacca color. Erat autem vacca rufa etatis integrã, quia omnis operatio Christi est perfecta, in qua nulla erat macula, nec portauit iugum peccati. Precipitur autem adduci ad Moysen, quia imputabant ei transgressionem Mosaycœ legis in violatione sabbathi. Precipitur autem tradi Eleazar sacerdoti: quia Christus occidetur in manus sacerdotũ traditus est. Immolatur autem extra castra, quia extra portã Christus passus est. Intingit autem sacerdos digitũ in sanguine eius, quia per discretionem, quam digitus significat, mysterij passionis Christi est considerandum, & imitandum. Aspergitur autem contra tabernaculum (per quod synagoga designatur) vel ad condemnationem Iudeorum non credentium, vel ad purificationem credentium. Et hoc septem vicibus, vel propter septem dona Spiritus sancti, vel propter septem dies, in quibus omne tempus intelligitur. Sunt autem omnia que ad Christi incarnationem pertinet, igne cremada, id est, spiritaliter intelligenda: nam per pelle & carnem exterior Christi operatio significatur: per sanguinem subtilis & interna virtus exteriora factã veritas: per firmũ la scuro, fitis, & amnia huiusmodi, ad infirmitatem pertinet. Adduntur autem tria, scilicet cedrus, quod significat altitudinẽ spei, vel contemplationis: hyssopus, quod significat humilitatẽ, vel fidem: coccus bis tinctus, quod significat geminã charitatem: per hæc enim debemus Christo passo adherere. Ille autem cinis combustionis colligitur a viro mundo: quia reliquia passionis peruenerunt ad Gentiles, qui non fuerunt culpabiles in Christi morte. Apponitur autem cineres in aqua ad expiandum, quia ex passione Christi Baptismus sortitur virtutem emundandi peccata. Sacerdos qui immolabat, & comburebat vaccam, & ille qui comburebat, & qui colligebat cineres, immundus erat, & etiam qui aspergebat aquam, vel quia Iudei sunt facti immundi ex occasione Christi, per quam nostra peccata expiantur: & hoc vsque ad vesperum, id est, vsque ad finem mundi, quando reliquia Israel emundantur: vel quia illi qui tractant sanctã, iniquitatem ad conuersionem aliorum, ipsi etiam aliquas immunditias contrahunt (vt Greg. dicit in pastoralis) & hoc vsque ad vesperum, id est, vsque ad finem presentis vite. ¶ Ad sextum dicendum, qd sicut dictum est, immunditia, que ex corruptione proueniat vel mentis vel corporis, expiatur

per sacrificia pro peccato. Offerebantur autem specialia sacrificia pro peccatis singularum: sed quia aliqui negligentes erant: circa expiationem huiusmodi peccatorum & immunditiarum, vel etiam propter ignorantiam ab expiatione huiusmodi destituebant, institutum fuit, vt semel in anno decima die septimio mensis fieret sacrificium expiationis pro toto populo. Et quia sicut Apostolus dicit ad Hebræos septimo, Lex constituit homines sacerdotes infirmitates habentes, oportebat, qd sacerdos prius offerret pro seipso vitulum pro peccato in commemorationem peccati, quod Aaron fecerat in conflatione vituli auri: & artem in holocaustum, pro quo significabatur, qd sacerdotis prælatio (quã aries designat, qui est dux gregis) erat ordinanda ad honorem Dei. Deinde autem offerebat pro populo duos hircos: quorum vnus immolabatur ad expiandum peccatum multitudinis: hircus enim anima fœditum est, & de pilis eius sunt vestimenta pungentia, vt per hoc significaretur fœtor & immunditia cullei peccatorum. Huius autem hirci immolati sanguis inferebatur simul etiã cum sanguine vituli in Sancta sanctorũ, & aspergebatur ex eo totum Sanctuarium, ad significandum, quod tabernaculum emundabatur ab immitibus filiorum Israël. Corpus verò hirci & vituli, que immolata sunt pro peccato, oportebat cõburi, ad ostendendam consummationem peccatorum. Non autem in altari, quia ibi non comburebantur totaliter nisi holocausta: vnde mandatum erat vt cõburentur extra castra, in detestationem peccati: hoc enim fiebat, quodcumque immolabatur sacrificium pro aliquo graui peccato, vt pro multitudinẽ peccatorum. Alter verò hircus emittebatur in desertum: non quidem vt offerretur demonibus, quos colebant Gentiles in desertis (quia eis nihil licebat immolari) sed ad significandum effectum illius sacrificij, immolati: & ideo sacerdos imponebat manum super caput eius, confitens peccata filiorum Israël, ac si ille hircus depotaret eum in desertum, vbi à bestiis comederetur, quasi portans pœnam pro peccatis populi. Dicebatur autem portare peccata populi, vel quia in eius emisione significabatur remissio peccatorum populi, vel quia colligebatur super caput eius aliqua schedula, vbi erant scripta peccata. ¶ Ratio autem figuralis horum erat, quia Christus significatur & per vitulum propter virtutem, & per arietem, quia ipse est dux fidelium, & per hircum propter similitudinem carnis peccati: & ipse est immolatus pro peccatis & sacerdotum, & populi, quia per eius passionem & maiores & minores à peccato mundantur. Sanguis autem vituli & hirci infertur in Sancta per Pontificem: quia per sanguinẽ passionis Christi patet nobis introitus in regnum cælorum. Comburentur autem eorũ corpora extra castra, quia extra portam Christus passus est: vt Apostolus dicit ad Hebræos vlt. Per hircum autem, qui emittebatur, potest significari vel ipsa diuinitas Christi, que in solitudine abiit, homine Christo patiente: non quidem locum mutans, sed virtutem cohibens: vel significatur concupiscentia mala, quam debemus à nobis abicere, virtuosos autem motus Domino imitare. De immunditia vero eorum, qui huiusmodi sacrificia comburebat, eadem ratio est, quia in sacrificio vitule rufe dicta est. ¶ Ad septimum dicendum, qd per ritum legis leprosus nõ emundabatur à macula lepræ: sed emundatus ostendebatur. Et hoc significatur Leuit. 14. cum dicitur de Sacerdote, Cum inuenit lepram esse mandatum, precipiet ei, qui purificatur. Iam ergo lepra mundata erat: sed purificari dicebatur, inquantũ iudicio sacerdotis restituebatur consortio hominum, & cultui diuino. Contingebat tamen quandoque, vt diuino miraculo per ritum legis corporalis mundaretur lepra: quando sacerdos decipiebatur in iudicio. Huiusmodi autem purificatio leprosi dupliciter fiebat, nam primo iudicabatur esse immundus, secundum autem restituebatur tanquam mundus consortio hominũ & cultui diuino, scilicet post septem dies. In prima aut purificatio offerrebat pro se leprosus mundandus duos passeres viuos, & lignum cedrinum, & vermiculum & hyssopum, hoc modo vt filo cocœneo ligarentur passer, & hyssopus simul cum ligno cedrino, ita scilicet quod lignum cedrinum esset quasi manubrium asperforij, hyssopus vero & passer erant id quod de asperforio tingebatur in sanguine alterius passeris immolati in aquis viuis. Hæc autem quatuor offerrebat contra quatuor defectus lepræ: nam contra putredinem offerrebat cedrus, que est arbor impuribilis: contra fœtorem hyssopus, que est herba odorifera: contra insensibilitatem passer viuos: contra turpitudinem coloris vermiculus, qui habet viuum colorem. Passer vero viuos admittitur ibi agrum, quia leprosus restituebatur priusque liberati. In octauo vero die admittetur ad cultum diuinum, & restituebatur consortio hominum. Primo tamen rasus pilis totius corporis & vestimentis

Ad 5. cap. prædictum de leproso immunditate.

Alia milium.

et qd lepra pilos corrodit, & vestimenta coinquinat & foetida reddit. Et postmodum sacrificium offerrebat pro delicto eius, quia lepra plerunq; inducitur pro peccato. De sanguine autem sacrificij tingebatur extremũ auricula eius, qui erat mundandus & pollices manus dextra & pedis, quia in istis partibus primum lepra diffusit & sentitur. Adhibebantur etiam huic ritui tres liq;ores, scilicet sanguis contra sanguinis corruptionem, oleum ad designandã sanationem morbi: aqua viua ad emundandam spurciam. ¶ Figuralis autem ratio erat, quia per duos passeres significatur diuinitas & humanitas Christi. Quorum vnus scilicet humanitas immolatur in vase fictili super aquas viuentes: quia per passionem Christi aqua Baptismi conferuntur. Alius autẽ, scilicet impassibilis diuinitas, viuus remanebat quia diuinitas mori nõ potest: vnde & euolat, quia passione alitri nõ poterat. Hic autem passer viuos simul cum ligno cedrino & cocco, vermiculo & hyssopo, id est, fide, spe & charitate (vt supra dictũ est) mittitur in aquam ad aspergendum: quia in fide Dei & hominis baptizatur. Lauat autem homo per aquam Baptismi & lachrymarum vestimenta sua, id est, opera, & omnes pilos, id est, cogitationes. Tingitur autẽ extremũ auriculæ dextræ eius, qui mundatur de sanguine & de oleo, vt eius auditu minuat contra corruptentia verba. Pollices autem manus dextræ & pedis tinguntur, vt fit eis actus sancti. Alia verò, que ad hanc purificationem pertinet, vel etiã aliarum immunditiarum, nõ habent aliquid speciale præter alia sacrificia pro peccatis, vel pro delictis. ¶ Ad octauum, & nonũ dicendum, qd sicut populus infituebatur ad cultum Dei per circũcisionẽ, ita minister per aliquã specialem purificationem vel consecrationem: vnde & separari ab aliis precipiuntur, quasi specialiter ad ministerij cultus diuini præparati alii deputati. Et totũ, quod circa eos fiebat in eorum consecratione vel institutione, ad hoc pertinebat, vt offederetur eos habere quandã prerogatiã puritatis, & veritatis, & dignitatis. Et ideo in institutione ministrorũ tria fiebat, primũ enim purificabatur, secundũ ordinabatur & consecrabatur, tertio applicabatur ad vsum ministerij. Purificabatur quidem communiter omnes per ablutionẽ aqua, & per quodã sacrificia specialiter autẽ Leuiti radebant omnes pilos caenis suas, vt habetur Leuitici octauo. Consecratio vero circa Pontifices & sacerdotes hoc ordine fiebat, primo enim postquã abluti erant, induiebantur quibusdam vestimẽtis specialibus, pertinentibus ad designandã dignitatem ipsorum. Specialiter autẽ Pontifex oleo vinctiois in capite vengebatur, vt designaretur, qd ab ipso diffundebatur potestas consecrãdi ad alios, sicut oleum à capite deriuatur ad inferiora: vt habetur in Psalmo 132. Sicur vnguentum in capite, quod descendit in barbã, barbã Aaron. Leuita vero nõ habebat aliam consecrationem, nisi qd offerrebat Domino à filiis Israël per manus Pontificis, qui orabat pro eis. Minorum vero sacerdotum sola manus consecrabatur, que erant applicandæ ad sacrificia. Et de sanguine animalis immolati tingebatur extremũ auricula dextra ipsorum, & pollices pedis aut manus dextræ, vt scilicet essent obedientes legi Dei in oblatione sacrificiorum: quod significatur in intentione auris dextræ, & qd essent solliciti in executione sacrificiorũ, quod significatur in intentione pedis & manus dextræ. Aspergebantur etiam ipsi & vestimenta eorũ sanguine animalis immolati in memoria sanguinis agni: per quẽ fuerunt liberati in Aegypto. Offerrebant autem in eorum consecratione huiusmodi sacrificia. Vitulus pro peccato, in memoria remissionis peccati Aaron circa conflationem vituli. Aries in holocaustum, in memoriam oblationis à Abraham, cuius obedientiam Pontifex imitari debebat. Aries etiam consecrationis, qui erat quasi hostia pacifica, in memoria liberationis de Aegypto per sanguinem agni. Canistrum autem panum in memoria mannae præstiti populo. Pertinebat autem ad applicationem ministerij, quod imponebantur super manus eorum, adeps arietis, & torta panis viuis, & armus dextery, vt ostenderetur, qd accipiebant potestatem huiusmodi offerendi Domino. Leuita vero applicabatur ad ministerium per hoc, qd intromittebantur in tabernaculum fœderis, quasi ad ministrandum circa vasa Sanctuarij. ¶ Figuralis vero horum ratio erat: quia illi, qui sunt consecrãdi ad spirituale ministerium Christi, debent primo purificari per aquam Baptismi & lachrymarum in fide passionis Christi: quod est expiariũ & purgariũ sacrificium. Et debent radere omnes pilos carnis, id est, omnes prauas cogitationes, debent etiã ordinari virtutibus, & consecrari oleo Spiritus sancti, & aspergione sanguinis Christi. Et sic debet esse intenti ad exequenda spiritualia ministeria. ¶ Ad decimum dicendum, qd sicut iam dictum est, intentio legis

erat inducere ad reuerentiã diuini cultus, & hoc dupliciter. Vno modo excludendo à cultu diuino omne id, quod poterat esse contempibile: alio modo apponendo ad cultum diuinũ omne illud, quod videbatur ad honorificentiam pertinere. Et si hoc quidem obseruabatur in tabernaculo & vasis eius, & animalibus immolands, multo magis hoc obseruandum erat in ipsis ministris. Et ideo ad remouendum contempnum ministerium, præceptum fuit vt non haberent maculam, vel defectum corporalem: quia huiusmodi homines solent apud alios in contemptu haberi. Propter quod etiam infirmum fuit, vt non sparsum ex quolibet genere ad Dei ministerium applicarentur, sed ex certa prolapia secundũ generis successiõnem, vt ex hoc maiores & nobiliores haberentur. Ad hoc autem qd in reuerentia haberentur, adhibebatur eis specialis ornatu vestisũ & specialis consecratio. Et hæc est in communi causa ornatu vestisũ. ¶ In speciali autem sciendum est, qd Pontifex habebat octo ornamenta. Primũ enim habebat vestẽ lineam. Secundũ habebat tunicam hyacinthinã: in cuius extremitate versus pedes ponebantur per circuitum tintinnabula quodã & mala pacifica facta ex hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto. Tertio, habebat superhumeralẽ, quod tegebat humeros, & anteriorem partem vsque ad singulum: quod erat aureo & hyacintho, & purpura: coccoque bis tincto, & bysso rotorto. & super humeros habebat duos onychinos, in quibus erant sculpta nomina filiorum Israël. Quartum erat rationale, ex eadem materia factum, quod erat quadratum, & ponebatur in pectore, & coniungebatur superhumerali. Et in hoc rationale erant duodecim lapides pretiosi distincti per quatuor ordines: in quibus etiam sculpta erant nomina filiorum Israël, quasi ad designandum, qd ferret omnes totius populi, per hoc qd habebat nomina eorum in humeris, & qd iugiter debebat de eorum salute cogitare, per hoc, quod portabat eos in pectore, quasi in corde habens. In quo etiam rationale mandauit Dominus poni doctrinã & veritatem: quia quedã pertinentiã ad veritatem iustitiæ & doctrinã scribebantur in illo rationale. Iudei tamen fabulauerunt, quod in rationale erant lapides, qui secundum diuersos colores mutabatur secundum distictã, que debebant accideite filijs Israel: & hoc vocant veritatem & doctrinã. Quintum erat baltheus, id est, cingulum quoddam factus ex prædictis quatuor coloribus. Sextũ erat tiara, id est, mitra quoddam de bysso. Septimum autem erat lamina aurea, pendens in fronte eius, in qua erat scriptum nomen Domini. Octauum autem erant femoralia lineã, vt operirent carnem turpitudinis sue, quando accederet ad Sanctuarium vel ad altare. Ex istis autem octo ornamentis minores sacerdotes habebant quatuor, scilicet tunicam lineã, femoralia, baltheum & tiaram. ¶ Horum ornamentorum quiddã rationem literalem assignat, dicentes, qd in istis ornamentis designabatur dispositio orbis terrarum: quasi Pontifex protelaretur se esse ministrum Creatoris mundi: vnde etiam Sapientia 18. dicitur, quod in veste Aaron erat descriptus orbis terrarũ. Nam femoralia lineã figurabant terram, ex qua linum nascitur: balthei circumuolueo significabat Oceanum, qui circuncingit terram. Tunica hyacinthina suo colore significabat aerem: per cuius tintinnabula significabatur tonitrua, per mala granata consecrationes. Superhumeralẽ verò significabat sua varietate cælũ difformis: duo onychini duo hemispharia, vel Solem & lunam. Duodecim gemmã in pectore, duodecim signa in Zodiaco, quæ dicebantur posita in rationale: quia in caelestibus sunt rationes terrenorum, secundum illud Iob 38. Nunquid nosti ordinem cæli, & ponis rationem eius in terra? Cidaris autem vel tiara significabat cælum empyreum: lamina aurea, Deum omnibus prædicentem. ¶ Figuralis verò ratio manifesta est. Nam macula, vel defectus corporales, à quibus debebant sacerdotes esse immunes, significat diuersa vitia & peccata, quibus debent carere. Prohibetur enim esse cæcus, id est, nã se ignorans. Ne sit claudus, id est, instabilis, & ad diuersa se inclinans. Ne sit paruo, vel grandi, vel torto naso, id est, ne per defectum discretionis, vel in plus vel in minus excedat, aut etiam aliqua praua exerceat, per nasum enim discretio designatur: quia est discretus odoris. Ne sit fracto pede vel manu, id est, ne amittat virtutem bene operandi vel procedendi in virtutem. Repudiatur etiam, si habeat gibbum vel aute vel retro: per quem significatur superfluis amor terrenorum. Si est lippus, id est, per carnalem affectum eius ingenium obscuratur: contingit enim lippitudo ex fluxu humoris. Repudiatur etiam si habeat albuginem in oculo, id est, præsumptionem candoris iustitiã in sua cogitatione. Repudiatur etiam si habeat iugem scabiem, id est, penulentiã carnis. Et si haberit impetiginem: quæ sine dolore corpus occupat, & membrorum decore fœdat, per quã auaritia designatur. Et etiam

Super Quaestione responsum est Articulus primus.
IN art. 2. quaest. 103. nota duo. Primum in rebus: non ad textum quod sacerdotum ante legem non dicitur sed humana decernunt dignitas erat primogeniti: ut hinc habes quoniam factum fuerit. Secundum in responsione ad quartum. quod auctor non dicit: quod nihil fuerit ante legem immundum indicatum ad Deo quantum ad eum. sed dicit quod non fuit distinctio animalium immundorum a mundis tunc ad Deo. Hoc enim est verum. Primum autem falsum: quia ad Noe dicitur est Genes. 9. quasi olera virentia et dadi vobis omnia. excepto quod carnem cum sanguine non comedatis: & capite hinc oblerantia ante legem sicut circuncisio.

linum, prohibetur etiam, quod mulier non visuper sibi doctrinam vel alia virtutum officia, vel ne vir declinet ad mollicies molierum.
¶ Ad septimum dicendum, quod sicut Hieronymus dicit super Matth. Dominus inuisit, ut in quatuor angulis palliorum hyacinthis sine stiribus faceret, ad populum Israel dignoscendum ad alios populos: vnde per hoc se esse Iudaos profitentur, & ideo per aspectum huius signi indoluerunt in memoriam suae legis: Quod autem dicitur, Ligabis ea in manu tua, & erunt semper ante oculos tuos. Pharisei male interpretabantur, scribetes in membranis decalogum Moysi, & ligabant in fronte quasi coronam, vt ante oculos moueretur: tamen in uentio Domini mandantis fuerit, vt signaretur in manu, id est, in operacione, & essent ante oculos, id est, in meditacione. In hyacinthis autem vicia, quae palliis inferrebantur, significauerunt caelestis intentionis, quae omnibus operibus nostris debet adungi. Potest tamen dici, quod quia populus ille carnalis erat, & dura ceruicis, oportuit etiam per huiusmodi sensibilia eos ad legis obseruacionem excitari.

¶ Ad octauum dicendum, quod affectus hominis est duplex. Vnus quidem secundum passionem. Secundum igitur affectu rationis non refert quis homo circa bruta animalia agat: quia omnia sunt subiecta eius potestati a Deo: secundum illud Plal. 8. Omnia subiecisti sub pedibus eius, & secundum hoc Apostolus dicit, quod non est cura Deo de bobus: quia Deus non requirit ab homine, quid circa boues agat, vel circa alia animalia. Quantum vero ad affectu passionis mouetur affectus hominis etiam circa alia animalia: quia enim passio misericordiae consurgit ex afflictionibus aliorum, contingit autem etiam bruta animalia poenas sentire, potest in homine consurgere misericordiae affectus etiam circa afflictiones animalium. Proximam autem est, vt qui exercetur in affectu misericordiae circa animalia, magis ex hoc disponatur ad affectu misericordiae circa homines. vnde dicitur Prover. 12. Nouit iustus animas iumentorum suorum: viscera autem impiorum crudelia. Et ideo, vt Dominus populum Iudaicum ad crudelitatem promi ad misericordiam reuocaret, voluit eos exercere ad misericordiam etiam circa bruta animalia, prohibens quaedam circa animalia fieri, quae ad crudelitatem quandam pertinere videntur, & ideo prohibuit, ne coqueretur haedus in lacte matris, & quod non alligetur os boui trituranti, & quod non occideretur mater cum filiis. Quamuis etiam dicitur post hoc prohibita sunt eis in detestatione idololatriae: nam Aegyptij nefarium reputabant, vt boues triturarent de frugibus comedenturque etiam malefici vtebantur matre aut incubant & pullis eius simul capris, ad facundiam & fortunam circa nutritionem filiorum: & quia etiam in augurijs reputabatur hoc esse fortunatum: quod inueniretur mater incubans filiis. Circa commixtionem vero animalium diuersae species, ratio literalis potuit esse triplex. Vna quidem ad detestationem idololatriae Aegyptiorum, qui diuersis commixtionibus vtebantur in seruitium planetarum: qui secudum diuersas coniunctiones habent diuersos effectus, vt super diuersas species rerum. Alia ratio est ad excludendum concubitus contra naturam. Tertia ratio est ad tollendam vniuersaliter occasionem concupiscentiae. Animalia enim diuersa sunt speciebus non committuntur de facili ad inuicem, nisi hoc per homines procuratur: & in aspectu coitus animalium excitatur homini concupiscentiae motus: vnde & in traditionibus Iudaorum preceptum inuenitur (vt Rabbi Moyses dicit) vt homines auerant oculos ab animalibus coeuntibus. ¶ Figuralis autem horum ratio est: quia boui trituranti, id est, predicatori deferenti legetes doctrinae, non sunt necessaria vicia subrahenda: vt Apostolus dicit 1. ad Cor. 9. Matrem etiam non simul debemus tenere cum filiis: quia in quibusdam retinendis sunt spirituales sensus quasi filij, & dimittenda est literalis obseruantia quasi mater: sicut in omnibus caeremoniis legis. Prohibetur etiam, quod iumenta, id est, populares homines non faciamus coire, id est, coniunctionem habere cum alterius generis animantibus, id est, cum Gentibus, vel Iudeis. ¶ Ad nonum dicendum, quod omnes illae commixtionem in agricultura sunt prohibitae ad literam, in detestationem idololatriae: quae Aegyptij in venerationem stellarum diuersas commixtio-

nes faciebant, & in feminibus, & in animalibus, & in vestibus representantes diuersas coniunctiones stellarum. Vt omnes huiusmodi commixtionem vane prohiberentur ad detestationem coitus contra naturam. Habent tamen figurale rationem: quia quod dicitur, Non seres vineam tuam altero semine, est spiritualiter intelligendum, quod in ecclesia, quae est spiritualis vinea, non est seminanda aliena doctrina: & similiter ager, id est, Ecclesia, haeret seminandus diuerso semine, id est, catholica doctrina & haeretica. Non est etiam simul arandum in boue & asino: quia factus sapientia in predicatione non est loci adus: quia vnus impedit alium.
¶ Ad vndecim dicendum, quod malefici & facerdes idolorum vtebantur in suis ritibus olisibus vel carnis, hominum mortuorum: & ideo ad extirpandum idololatriam, praecepit Dominus, vt facerdes minores, qui per tempora certa ministrabant in Sanctuario, non inquinarentur in mortibus nisi valde propinquum, scilicet patris & matris: & huiusmodi coniuncturae personarum. Pontifex autem semper debebat esse paratus ad ministerium Sanctuarij: & ideo totaliter prohibebat eis ad accessus ad mortuos, quantumque propinquos. Praeceptum etiam est eis, ne ducerent vxore meretricem, ac repudiant, sed virginem, non propter reuerentiam sacerdotum: quorum dignitas quodammodo ex tali coniugio diminui videretur: tum etiam propter filios, quibus esset ad ignominiam turpitudinis matris: quod maxime tunc erat vitandum quando sacerdotum dignitas secundum successionem generis conferebatur. Praeceptum etiam erat eis, vt non raderent caput nec barbam, nec in carnisbus suis facerent incisuram ad remouendum idololatriam ritum. Nam sacerdos Gentilium radebant caput & barbam, vnde dicitur Baruch 6. Sacerdotes debent habere tunicas scissas, & capita, & barbam ratam: & etiam in cultu idolorum incidebat vel cultris & lanceolis, vt dicitur 3. Regum 18. vnde contra praerepta sunt facerdotibus veteris legis. ¶ Spiritualis autem ratio horum est: quia facerdes omnino debent esse immunes ab operibus mortuis, quae sunt opera peccati, & etiam non debent rader caput, id est, deponere sapientiam, neque deponere barbam, id est, sapientiae perfectionem, neque etiam incidere vestimenta, quae incidere carnes, vt scilicet vitium schismatis non incurrant.

QUESTIO CENTESIMATERTIA,
De duratione caeremonialium praecceptorum, in quatuor Articulis diuisa.

IN DE considerandum est de duratione caeremonialium praecceptorum.
¶ Et circa hoc quaeruntur quatuor. ¶ Primum, vtrum praerepta caeremonialia fuerint ante legem. ¶ Secundum, vtrum in lege aliquam virtutem habuerint iustificandi. ¶ Tertio, vtrum cessauerint Christo veniente. ¶ Quarto, vtrum sit peccatum mortale obseruare ea post Christum.

ARTICVLVS I.
Primum caeremonia legis fuerint ante legem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod caeremoniae legis fuerint ante legem. Sacrificia enim & holocausta pertinent ad caeremonias veteris legis: vt supra dictum est: sed sacrificia & holocausta fuerunt ante legem. Dicitur enim Gen. 4. Cain obtulit de fructibus terrae munera Domino. Abel autem obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus bouum. Noe etiam obtulit holocausta Domino, vt dicitur Gen. 8. & Abraham similiter, vt dicitur Gen. 22. ergo caeremoniae veteris legis fuerunt ante legem.

9. 102. 101. 11. 2. 102. 101. 11. 3.

ARTICVLVS II.
Vtrum caeremonia veteris legis habebant virtutem iustificandam tempore legis.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod caeremoniae veteris legis habebant virtutem iustificandam tempore legis. Expiatio enim a peccato & consecratio hominis ad iustificationem pertinent: sed Exo. 29. dicitur, quod per aspersorem sanguinis & inunctionem olei consecratur sacerdos, & vestes eorum: & Lev. 16. dicitur, quod sacerdos per aspersorem sanguinis virtuti expiatur Sanctuarii ab immundis filiorum Israel, & a praeparacionibus eorum, atque peccatis. ergo caeremoniae veteris legis habebant virtutem iustificandam.

¶ Praterea, illud per quod homo placet Deo, ad iustitiam pertinent: secundum illud Plal. 10. Iustus dominus, & iustitias dilexit. sed per caeremonias aliqui Deo placebant secundum illud Lev. 10. Quomodo potui placere domino in caeremoniis mere legibus: ergo caeremoniae veteris legis habebant virtutem iustificandam.
¶ Praterea, ea quae sunt diuini cultus, magis pertinent ad animam, quam ad corpus: secundum illud Plal. 17. Lex domini immaculata, conuertens animas. sed per caeremonias veteris legis mundabatur leprosus: vt dicitur Leuit. 14. Ergo multo magis caeremoniae veteris legis poterant mundare animam iustificando.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Deut. 6. Haec sunt praerepta & caeremoniae, quae mandauit dominus Deus noster, vt docerem vos: non autem in dignis sunt super his doceri, si prius praedictae caeremoniae fuissent. ergo caeremoniae legis non fuerunt ante legem.

9. 101. 102. 101. 11. 3. 9. 101. 102. 101. 11. 3.

num, & sic immunditia nihil aliud erat, quam irregularitas quadam. Ab hac igitur immunditia caeremoniae veteris legis habebant virtutem emundandi: quia huiusmodi caeremoniae erant quadam remedia adhibita ex ordinatione legis, ad tollendas praedictas immunditias ex statu legis indutas: & ideo Apostolus dicit ad Hebr. 9. quod sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulae aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis. Et sicut ista immunditia, quae per huiusmodi caeremonias emundabatur, erat magis carnis, quam mentis, etiam ipsae caeremoniae iustitiae carnis dicuntur ab ipso Apostolo, parum supra. Iustitias inquit carnis vsque ad tempus correctionis imposuit. Ab immunditia vero mentis, quae est immunditia culpae, non habebant virtutem expandi, & hoc ideo, quia expiatio a peccatis nunquam fieri potuit, nisi per Christum, qui tollit peccata mundi: vt dicitur Ioan. 1. Et quia mysterium incarnationis & passionis Christi nondum erat realiter peractum, veteris legis caeremoniae non poterant in se continere realiter virtutem profutentem a Christo incarnato & passo, sicut coheret sacramenta nouae legis, & ideo non poterant a peccato mundare: sicut Apostolus dicit ad Hebr. 10. quod impossibile est sanguine taurorum aut hircorum auferri peccata. & hoc est quod Gal. 4. vocat ea egena & infirma clementiam: infirma quidem, quia non possunt a peccato mundare: sed hac infirmitas prouenit ex eo quod sint egena, id est, eo quod non continent in se gratiam. Poterat autem mens fidelium in tempore legis per fidem coniungi Christo incarnato & passo: & ita ex fide Christi iustificabatur, cuius fidei quadam protestatio erat huiusmodi caeremoniarum obseruatio, in quantum erant figurae Christi, & ideo pro peccatis offerebant sacrificia quadam in veteri lege: non quia ipsa sacrificia a peccato emundarent, sed quia erant quadam protestationes fidei, quae a peccato mundabant: & hoc etiam ipsa lex innuit ex modo loquendi. Dicitur enim Leuit. 4. & 5. quod in oblatione hostiarum pro peccato orabit pro eo sacerdos, & dimittetur ei: quasi peccatum dimittatur non vi sacrificiorum, sed ex fide & deuotione offerentium. Sciendum est tamen, quod hoc ipsum, quod veteris legis caeremoniae a corporalibus immunditijs expiabant, erat in figura expiationis a peccatis, quae fit per Christum. Sic igitur patet, quod caeremoniae in statu veteris legis non habebant virtutem iustificandam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod illa sanctificatio sacerdotum, & silitum eius & vestium ipsorum vel quoruncunque aliorum per aspersorem sanguinis, nihil aliud erat, quam deputatio ad diuinum cultum, & remotio impedimentorum ad emundationem carnis: & Apostolus dicit in praefigurationem illius sanctificationis, qua Iesus per suum sanguinem sanctificauit populum. Expiatio etiam ad remotionem huiusmodi corporalium immunditiarum referenda est, non ad remotionem culpae, vnde etiam sanctuarij expiari dicitur, quod culpa subiectum esse non poterat.

¶ Ad secundum dicendum, quod sacerdotes placebant Deo in caeremoniis propter obedientiam, & deuotionem, & suae rei praefigurationem, non autem propter ipsas res, secundum se consideratas.
¶ Ad tertium dicendum, quod caeremoniae ille, quae erant institutae in emundatione leprosi, non ordinabantur, ad tollendam immunditiam infirmitatis lepra: quod patet ex hoc, quod non adhibebatur huiusmodi caeremoniae nisi iam emundato. vnde dicitur Leuit. 14. quod sacerdos egressus de castris cum inuenit lepram esse mandatum, praecipit ei, qui purificatur, vt offerat, &c. Ex quo patet, quod sacerdos constituebatur iudex leprae mundatae, non autem emundatae. Adhibebantur autem huiusmodi caeremoniae ad tollendam immunditiam irregularitatis, dicitur tamen, quod quandoque, si contingeret sacerdotem errare in iudicando, miraculose leprosus mundabatur a Deo virtute diuina, non autem virtute sacrificiorum: sicut quibusdam taceole mulieris adulterae copuriscerat femur, bibitis aqua, in quibus sacerdos maledicta coegerat: vt habetur Numer. 5. & 4. dist. 2. q. 1. 2. q. 86. 1. q. 1. 2. q. 1. 2. q. 86.

ARTICVLVS III.
Vtrum caeremoniae veteris legis cessauerint in aduentu Christi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod caeremoniae veteris legis non cessauerint in Christi aduentu. Dicitur enim Baruch 5. Hic est liber mandatorum Dei, & lex quae est in aeternum: sed ad legem pertinebant caeremoniae, ergo legem caeremoniae in aeternum duraturae erant. Prima secundum S. Thomam

9. 101. 102. 101. 11. 3. 9. 101. 102. 101. 11. 3.

Si quis dicitur doctores habere. 9. 101. 102. 101. 11. 3. lib. D. n. 101. 102. 101. 11. 3. 9. 101. 102. 101. 11. 3.

Super Quaestione responsio est articulus secundus.

IN art. 2. c. 1. dist. 2. q. 86. 1. q. 1. 2. q. 1. 2. q. 86. 1. q. 1. 2. q. 1. 2. q. 86.

9. 101. 102. 101. 11. 3. 9. 101. 102. 101. 11. 3.

9. 101. 102. 101. 11. 3. 9. 101. 102. 101. 11. 3.

9. 101. 102. 101. 11. 3. 9. 101. 102. 101. 11. 3.

Super Quaestione... articulo... quarto.

In art. 4. eiusdem 103. quaest. omisso 3. articulo... Quare legalia post passionem Christi cessauerunt...

9. praed. artic. 4. ad 10.

9. 10. artic. 2. 1.

2. Praeterea, Oblatio madaai leprosi ad legis ceremonias pertinebat: sed etiam in Euagelio precipit leproso emadai, ut huiusmodi oblationes offerat...

3. Praeterea, Manente causa, manet effectus: sed ceremonie veteris legis habebant quosdam rationabiles causas...

4. Praeterea, Circumcisio erat instituta in signum fidei Abrahae, observatio autem Sabbathi ad recordandū beneficium creationis...

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit: Nemo vos iudicat in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi...

RESPONDEO dicendum, quod omnia praecipua caeremonialia veteris legis ad cultum Dei facta sunt...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod lex vetus dicitur esse in aeternum, secundum moralia quidem simpliciter...

AD SECUNDVM dicendum, quod mysterium redemptionis humani generis compleretur in passione Christi...

rum consummata, in cuius signum in passione Christi velum repli legitur esse scissum...

Ad tertium dicendum, quod rationes literales caeremoniarum supra assignatae, referuntur ad diuinum cultum...

Ad quartum dicendum, quod fides Abrahae commendata in hoc, quod creditur diuinam promissionem de futuro semine...

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit: Nemo vos iudicat in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi...

RESPONDEO dicendum, quod omnia praecipua caeremonialia veteris legis ad cultum Dei facta sunt...

ARTICVLVS III.

Virum post passionem Christi legalia possint seruari sine peccato mortali.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod post passionem Christi legalia possint sine peccato mortali obseruari...

1. Praeterea, Vitare consortia Gentilium, ad caeremonias legis pertinet: sed hoc obseruatum primis pastoribus Ecclesiae...

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Gal. 5. Si circumdimini, Christus nihil vobis proderit...

RESPONDEO dicendum, quod omnes ceremonie sunt quaedam profectiones fidei, in qua consistit interior Dei cultus...

Infra q. 104. ar. 2. cor. 12. 2. q. 87. art. 1. 107. post modum q. 93. art. 1. q. 94. art. 3. ad 1. q. 2. art. 5. q. 95. art. 5. q. 96. art. 1. q. 97. art. 1. q. 98. art. 1. q. 99. art. 1. q. 100. art. 1.

Eccle. citat ad 8. argu.

Ceremonie veteris legis significabant Christum vt nasciturum & passurum: nostra autem sacramenta significabant ipsum, vt natum & passum. Sicut igitur peccator mortaliter, qui nunc suam fidem protestando, diceret Christum nasciturum, quod antiqui pie & veraciter dicebant, ita etiam peccator mortaliter si quis nunc caeremonias obseruaret, quas antequam pie & fideliter obseruabat...

2ib. 30. ca. 16. 2. med. illius 100. 6.

2. 1. 9. 30. 2.

unde dicit Hieronymus super illud Ezech. 44. Omne mortuum, &c. condemnat sacerdos, qui in cibis & ceteris huiusmodi hac cupiditate gulae non custodit. Sed quia sunt quaedam cibaria magis delicata ad gulam prouocantia, non videtur ratio, quare fuerit haec magis quam alia prohibita...

QUESTIO CENTESIMAQUARTA, De preceptis iudicialibus, in quatuor articulos diuisa.

ONSEQUENTER considerandum est de preceptis iudicialibus.

Et primo considerandum est de ipsis in communi.

Secundo de rationibus eorum.

Circa primum queruntur quatuor.

Primo, quae sunt iudicialia praepcepta.

Secundo, utrum sint figurata.

Tertio, de duratione eorum.

Quarto, de distinctione eorum.

ARTICVLVS I.

Virum ratio praepcepti iudicialium consistat in hoc, quod sunt ordinata ad proximum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod ratio praepceptorum iudicialium non consistat in hoc, quod sunt ordinata ad proximum...

SED CONTRA est, quod dicitur Ezech. 19. Inter cetera bona opera viri iusti, si iudicium verum fecerit inter virum & virum...

Supra q. 99. art. 4. q. 100. art. 1. iudicialium.

9. 99. art. 1.

7. 99. art. 4. q. 100. art. 1.

9. 102. art. 1.

9. 95. art. 2. q. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

RESPONDEO dicendum, quod sicut ex supra dictis patet, praeceptorum cuiuscunque legis, quaedam habent vim obligandi ex ipso dictamine rationis, quia naturalis ratio dicitur hoc esse debitor fieri vel vitari, & huiusmodi praecepta dicuntur moralia, eo quod a ratione dicitur motus humani. Alia vero praecepta sunt, quae non habent vim obligandi ex ipso dictamine rationis, quia scilicet in se considerata non habent absolute rationem debitorum, vel indebitum, sed vim obligandi ex aliqua institutione divina, vel humana, & huiusmodi sunt determinationes quaedam moralium praeceptorum, scilicet determinentur moralia praecepta per institutionem divinam in his, per quae ordinatur homo ad Deum, talia dicuntur praecepta ceremonialia: si autem in his, quae pertinent ad ordinationem hominum ad invicem, talia dicuntur praecepta iudicialia. In duobus ergo consistit ratio iudicialium praeceptorum, scilicet ut pertinent ad ordinationem hominum ad invicem, & ut non habeant vim obligandi ex sola ratione, sed ex institutione.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod iudicia exercentur officio aliquorum principum, qui habent potestatem iudicandi. Ad principem autem pertinet, non solum ordinare de his, quae veniunt in litigium, sed etiam de voluntariis contractibus qui inter homines sunt, & de omnibus pertinentibus ad populi communitatem & regimen: unde praecepta iudicialia non solum sunt illa, quae pertinent ad lites iudiciorum, sed etiam quaeunque pertinent ad ordinationem hominum ad invicem, quae subest ordinationi principis, & quam suprema iudicis.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit de praeceptis ordinantibus ad proximum, quae habent vim obligandi ex solo dictamine rationis.

Ad tertium dicendum, quod etiam in his, quae ordinant ad Deum, quaedam sunt moralia, quae ipsa ratio fide informata dicitur, sicut Deum esse amandum & colendum. Quaedam vero sunt ceremonialia, quae non habent vim obligationis, nisi ex institutione divina. Ad Deum autem pertinent non solum sacrificia oblativa, sed etiam quaeunque pertinent ad idoneitatem offerentium, & Deum colentium. Homines enim ordinantur in Deum sicut in finem: & ideo ad cultum Dei pertinent, & per consequens ad ceremonialia praecepta, quod homo habeat quandam idoneitatem respectu cultus divini; sed homo non ordinatur ad proximum sicut in finem: oportet enim cum disponi in seipso in ordine ad proximum. Haec enim est comparatio servorum ad dominos, qui id quod sunt dominorum sunt: secundum Philosophum in 1. Politic. & ideo non sunt aliqua praecepta iudicialia ordinantia hominem in seipso: sed omnia talia sunt moralia, quia ratio, quae est principium moralium, se habet in homine respectu eorum, quae ad ipsum pertinent, sicut principes vel iudex in civitate. Sciendum tamen, quod quia ordo hominis ad proximum magis subiacet rationi, quam ordo hominis ad Deum, plura praecepta moralia inveniuntur, per quae ordinatur homo ad proximum quam per quae ordinatur homo ad Deum, & propter hoc etiam oportuit plura esse ceremonialia in lege, quam iudicialia.

ARTICVLVS II.

Verum praecepta iudicialia aliqua figurent.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod praecepta iudicialia non figurent aliquid. Hoc enim videtur esse proprium ceremonialium praeceptorum, quod sunt in figuram alicuius rei instituta. Si igitur etiam praecepta iudicialia aliqua figurent, non erit differentia inter iudicialia & ceremonialia praecepta.

Præterea, sicut illi populo Iudaeorum data sunt quaedam iudicialia praecepta, ita etiam aliis populis gentilium: sed iudicialia praecepta aliorum populorum non figurant aliquid, sed ordinant quid fieri debeat, ergo videtur, quod neque praecepta iudicialia veteris legis aliquid figurent.

Præterea, ea, quae ad cultum diuinum pertinent, figuris quibusdam tradi oportuit, quia ea, quae Dei sunt, supra nostram rationem sunt, ut supra dictum est. Sed ea, quae sunt proximorum, non excedunt rationem nostram, ergo per iudicialia, quae ad proximum nos ordinant, non oportuit aliquid figurari.

SED CONTRA est, quod ex 21. iudicialia praecepta allegorice & moraliter exponuntur.

RESPONDEO dicendum, quod dupliciter contingit, aliquid praeceptum esse figurale. Vno modo primo & per se, quia scilicet principaliter est institutum ad aliquid figurandum, & hoc modo praecepta ceremonialia sunt figurata: ad hoc enim sunt instituta, ut aliquid figurent pertinet ad cultum Dei, & ad mysterium Christi. Queda vero praecepta sunt figurata non primo & per se, sed ex consequenti, & hoc modo praecepta iudicialia veteris legis sunt figurata: ad aliquid figurandum, sed ad ordinandum statum in illius populi, qui ordinatur ad Christum: & ideo in iure statum illius populi, Christo iam veniente, iudicialia praecepta obligatione amiserunt. Lex enim fuit paedagogus, dicens ad Christum: ut dicitur ad Gal. 3. quia tamen huiusmodi iudicialia praecepta non ordinantur ad figurandum, sed ad aliquid fiendum: ipsa eorum observatio absolute non praedicitur fidei: veritati: sed intentio observandi tanquam ex obligatione legis praedicitur veritati fidei, quia per hoc haberetur, quod status prioris populi adhuc duraret, & quod Christus nondum venisset.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod iudicia quidem perpetuo est observanda: sed determinatio eorum, quae sunt iusta secundum institutionem humanam vel diuinam, oportet quod varietur secundum diversum hominum statum.

guralia non primo & per se, sed ex consequenti, & hoc modo praecepta iudicialia veteris legis sunt figurata: non enim sunt instituta ad aliquid figurandum, sed ad ordinandum statum in illius populi secundum iustitiam & aequitatem: sed ex consequenti aliquid figurabant, in quantum scilicet totus status illius populi, qui per huiusmodi praecepta disponebatur, figuratus erat: de illis dicitur illud 1. ad Corin. 10. Omnia in figuram continebantur illis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod praecepta ceremonialia alio modo sunt figurata, quae iudicialia, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod populus Iudaeorum ad hoc electus erat a Deo, quod ex eo Christus nasceretur: & ideo oportuit totum illius populi statum esse propheticum & figuralem: ut August. dicit contra Faustum. & propter hoc etiam iudicialia, illi populo tradita magis sunt figurata, quam iudicialia populis tradita: sicut etiam bella & gesta illius populi exponuntur mystice: non autem bella vel gesta Assyriorum, vel Romanorum quamvis longe clariora secundum homines fuerint.

Ad tertium dicendum, quod ordo ad proximum in populo illo, secundum se consideratus, perius erat rationi: sed secundum quod referebatur ad cultum Dei, superabat rationem, & ex hac parte erat figurata.

ARTICVLVS III.

Verum praecepta iudicialia veteris legis perpetuam obligationem habeant.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod praecepta iudicialia veteris legis perpetuam obligationem habeant. Praecepta enim iudicialia pertinent ad virtutem iustitiae: non iudicium dicitur iustitiae executio, iustitia autem est perpetua & immortalis: ut dicitur Sapient. primo. Ergo obligatio praeceptorum iudicialium est perpetua.

Præterea, institutio divina est stabilior, quam institutio humana: sed praecepta iudicialia humanari legi habent perpetuam obligationem. Ergo multo magis praecepta iudicialia legis divinae.

Præterea, Apostolus dicit ad Hebr. 7. quod reprobatio sit praecedens mandati propter infirmitatem ipsius & inutilitatem: quod quidem verum est de mandato ceremoniali, quod non poterat facere perfectum iuxta conscientiam sequentem solummodo in cibis & in potibus, & variis baptismatibus & institutis carnis: ut Apostolus dicit ad Hebr. 9. sed praecepta iudicialia erant utilia & efficacia: non id, ad quod ordinabantur, scilicet ad iustitiam & aequitatem inter homines constituendam. Ergo praecepta iudicialia veteris legis non reprobandur, sed adhuc efficaciam habent.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Heb. 7. quod translatio sacerdotio, necesse est, ut legis translatio fiat: sed sacerdotium est translatum ab Aaron ad Christum. Ergo etiam & tota lex est translata: non ergo iudicialia praecepta adhuc obligationem habent.

RESPONDEO dicendum, quod iudicialia praecepta non habuerunt perpetuam obligationem, sed sunt euacuata per aduentum Christi: tamen quam ceremonialia: nam ceremonialia a Deo sunt euacuata, ut non solum sint mortua, sed etiam mortifera observantibus post Christum, maxime post Evangelium divulgatum: praecepta autem iudicialia sunt quidem mortua, quia non habent vim obligandi, non tamen sunt mortifera: quia si quis princeps ordinaverit in regno suo, illa iudicialia observari, non peccaret nisi forte hoc modo observarentur, vel observari mandarentur, & quam habent vim obligandi ex veteris legis institutione: cum intentio observandi esset mortifera, & huius differentia ratio potest accipi ex praemis. Dicitur enim est, quod praecepta ceremonialia sunt figurata primo, & per se tanquam instituta principaliter ad figuranda Christi mysteria, ut supra: & ideo ipsa observatio eorum praedicitur fidei veritati, secundum quam constituitur illa mysteria iam esse completa. Praecepta autem iudicialia non sunt instituta ad figurandum, sed ad disponendum statum illius populi, qui ordinatur ad Christum: & ideo in iure statum illius populi, Christo iam veniente, iudicialia praecepta obligatione amiserunt. Lex enim fuit paedagogus, dicens ad Christum: ut dicitur ad Gal. 3. quia tamen huiusmodi iudicialia praecepta non ordinantur ad figurandum, sed ad aliquid fiendum: ipsa eorum observatio absolute non praedicitur fidei: veritati: sed intentio observandi tanquam ex obligatione legis praedicitur veritati fidei, quia per hoc haberetur, quod status prioris populi adhuc duraret, & quod Christus nondum venisset.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod iudicia quidem perpetuo est observanda: sed determinatio eorum, quae sunt iusta secundum institutionem humanam vel diuinam, oportet quod varietur secundum diversum hominum statum.

Ad secundum dicendum, quod praecepta decalogi sunt prima in genere moralium: ut supra dictum est. & ideo continentur alia praecepta moralia secundum ea distinguuntur. Sed praecepta iudicialia & ceremonialia habent aliam rationem obligationis, non quidem ex ratione naturali, sed ex sola institutione: & ideo distinctionis eorum alia est ratio.

Ad tertium dicendum, quod ex ipsis verbis, quae per praecepta iudicialia ordinantur in lege, innuitur lex distinctionem iudicialium praeceptorum.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod praecepta iudicialia non possint habere aliquam certam distinctionem. Praecepta enim iudicialia ordinant homines ad invicem: sed ea, quae inter homines ordinari oportet, in vnum eorum venientia, non cadunt sub certa distinctione, cum sint infinita: ergo praecepta iudicialia non possunt habere certam distinctionem.

Præterea, praecepta iudicialia sunt determinationes moralium, sed moralia praecepta non videntur habere aliquam distinctionem, nisi secundum quod reducuntur ad praecepta decalogi, ergo praecepta iudicialia non habent aliquam certam distinctionem.

Præterea, praecepta ceremonialia, quia certam distinctionem habent, eorum distinctio in lege inveniuntur, dum quaedam vocantur sacrificia, quaedam obsecrationes: sed nulla distinctio inveniuntur in lege praeceptorum iudicialium. Ergo videtur, quod non habeant certam distinctionem.

SED CONTRA, ubi est ordo, oportet quod sit distinctio: sed ratio ordinis maxime pertinet ad praecepta iudicialia, per quae populus ille ordinabatur. Ergo maxime debent habere distinctionem certam.

RESPONDEO dicendum, quod cum lex sit quasi quaedam humanae vitae institutio, vel ordinatio, sicut in vnaquaque arte est certa distinctio regularum artis, ita oportet in quolibet lege esse certam distinctionem praeceptorum: aliter enim ipsa consilio utilitatem legis auferret: & ideo dicendum est, quod praecepta iudicialia veteris legis, per quae homines ad invicem ordinabantur, distinctionem habent secundum distinctionem ordinationis humanae. Quadruplex autem ordo in aliquo populo inveniuntur potest. Vnus quidem principum populi ad subditos: alius autem subditorum ad invicem: tertius autem eorum, qui sunt de populo ad extraneos: quartus autem ad domesticos, sicut patris ad filium, uxoris ad virum, & domini ad servum, & secundum istos quatuor ordines distinctionem possunt praecepta iudicialia veteris legis. Dantur autem quaedam praecepta de institutione principum, & officio eorum, & de reverentia eis exhibenda: & haec est vna pars iudicialium praeceptorum. Dantur etiam quaedam praecepta pertinentia ad concius ad invicem: puta circa emptiones & venditiones, & iudicia, & poenas: & haec est secunda pars iudicialium praeceptorum. Dantur etiam quaedam praecepta pertinentia ad extraneos pura de bellis contra hostes, & de susceptione peregrinorum, & advenarum: & haec est tertia pars iudicialium praeceptorum. Dantur etiam in lege quaedam praecepta pertinentia ad domesticam conversationem: sicut de servis & vxoribus & filiis: & haec est quarta pars iudicialium praeceptorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ea, quae pertinent ad ordinationem hominum ad invicem sunt quidem numero infinita, sed tamen reduci possunt ad aliqua certa secundum differentiam ordinationis humanae, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod praecepta decalogi sunt prima in genere moralium: ut supra dictum est. & ideo continentur alia praecepta moralia secundum ea distinguuntur. Sed praecepta iudicialia & ceremonialia habent aliam rationem obligationis, non quidem ex ratione naturali, sed ex sola institutione: & ideo distinctionis eorum alia est ratio.

Ad tertium dicendum, quod ex ipsis verbis, quae per praecepta iudicialia ordinantur in lege, innuitur lex distinctionem iudicialium praeceptorum.

In cor. ar.

Lib. 22. ca. 2. 4. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

108. art. 1. cor. ar. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

108. art. 1. cor. ar. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

108. art. 1. cor. ar. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

108. art. 1. cor. ar. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

108. art. 1. cor. ar. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Lib. 3. cap. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Lib. 22. ca. 2. 4. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

108. art. 1. cor. ar. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

108. art. 1. cor. ar. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

108. art. 1. cor. ar. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

108. art. 1. cor. ar. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

108. art. 1. cor. ar. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

ARTICVLVS III.

Verum praecepta iudicialia possint habere aliquam certam distinctionem.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod praecepta iudicialia non possint habere aliquam certam distinctionem. Praecepta enim iudicialia ordinant homines ad invicem: sed ea, quae inter homines ordinari oportet, in vnum eorum venientia, non cadunt sub certa distinctione, cum sint infinita: ergo praecepta iudicialia non possunt habere certam distinctionem.

Præterea, praecepta iudicialia sunt determinationes moralium, sed moralia praecepta non videntur habere aliquam distinctionem, nisi secundum quod reducuntur ad praecepta decalogi, ergo praecepta iudicialia non habent aliquam certam distinctionem.

Præterea, praecepta ceremonialia, quia certam distinctionem habent, eorum distinctio in lege inveniuntur, dum quaedam vocantur sacrificia, quaedam obsecrationes: sed nulla distinctio inveniuntur in lege praeceptorum iudicialium. Ergo videtur, quod non habeant certam distinctionem.

tes secundum virtutem: & tamen talis principatus ad omnes pertinet: tum quia ex omnibus eligi possunt: tum quia etiam ab omnibus eliguntur. Talis enim est optima policia bene commixta ex regno, in quantum vnus praesit: & aristocrazia, in quantum multi principantur secundum virtutem: & ex democratia, id est, potestate populorum, in quantum ex popularibus possunt eligi principes: & ad populum pertinet electio principum: & hoc fuit institutum secundum legem diuinam. Nam Moyses & eius successores gubernabant populum quasi singulariter omnibus principantes, quod est quaedam species regni. Eligebantur autem septuaginta duo Seniores secundum virtutem. Dicitur enim Deut. 1. Tulli de yestris tribus viros sapientes, & nobiles, & constituit eos principes: & hoc erat aristocraticum: sed democraticum erat, quod isti de omni populo eligebantur. Dicitur enim Exod. 18. Prouide de omni plebe viros sapientes, &c. & etiam quod populus eos eligebat. vnde dicitur Deut. 1. Datæ ex vobis viros sapientes, &c. vnde patet quod optima fuit ordinatio principum, quam lex instituit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod populus ille speciali cura Dei regebatur. vnde dicitur Deut. 7. Te eligit dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris: & ideo institutione summi principis domini sibi referuntur: & hoc est quod Moyses petiuit Num. 27. Prouideat dominus Deus spirituum omnium carnis hominum, qui sit super multitudinem hanc: & sic ex Dei ordinatione institutus est Iosue in principatu post Moysen: & de singulis iudicibus, qui post Iosue fuerunt, legitur quod Deus suscitauit populo saluatores, & quod Spiritus domini fuit in eis, vt patet Iudicum 2. Et ideo etiam electionem Regis non commisit Dominus populo, sed sibi referuntur: vt patet Deut. 17. Eum constitues regem, quem dominus Deus tuus elegerit.

Ad secundum dicendum, quod regnum est optimum regimē populū, si non corruptum, sed propter magnam potestatem qua regi conceditur, de facili regimē degenerat in tyrannidē, nisi sit perfecta virtus eius, cui talis potestas conceditur: quia non est nisi virtuosus bene ferre bonas fortunas, vt Philosophus dicit in 10. Ethic. perfecta autem virtus in paucis inuenitur: & praecipue Iudaei crudelēs erant, & ad auariciam proni, per quā vitia maximē homines in tyrannidē decidunt. Et ideo dominus a principio eis regem non instituit cum plena potestate: sed iudicem & gubernatorem in eorum custodia: sed postea regem ad periculum populū, quasi indignatus concessit, vt patet per hoc quod dixit ad Samuelem 1. Regum 8. Nō te abiecerunt, sed me, ne regem super eos. Instituit tamen a principio circa regem instituendum, primo quidem modum eligendi, in quo duo determinauit: vt scilicet in eius electione expectarent iudicium domini: vt non facerent regem alterius gentis; quia tales reges solent parum affici ad gentem, cui praesentur: & post consequens nō curare de eis. secundū ordinauit circa reges institutos qualiter deberent se habere quantum ad se ipsos: vt scilicet nō multiplicaretur cursus & equos, neque uxores, neque etiam impenas diuitias: quia ex cupiditate horum principes ad tyrannidē declinant, & iustitia derelinquunt. Instituit etiam qualiter se deberent habere ad Deum: vt scilicet semper legerent & cogitarent de lege Dei: & semper essent in Dei timore & obedientia. Instituit etiam qualiter se haberent ad subditos suos: vt scilicet non superbe eos contemnerent, aut opprimerent, neque etiam a iustitia declinarent.

Ad tertium dicendum, quod diuisio regni & multitudo regum magis est populo illi data in poenam pro multis dissensionibus regum, quas maximē contra regem David iustum mouerant, quam ad eorum profectum, vnde dicitur Osee 13. Dabo tibi regem in furore meo: & Osee 8. Ipsi regnauerunt, & non ex me principes extiterunt, & non ego cognoui.

Ad quartum dicendum, quod sacerdos per successionem originis sacris deputabatur: & hoc ideo vt in maiori reuerentia haberentur, si non quilibet ex populo posset sacerdos fieri: quorum honor cedebat in reuerentiam diuini cultus: & ideo oportuit, vt eis specialia quaedam deputarentur tam in decimis, quam in primitiis, quam etiam in oblationibus & sacrificiis, ex quibus viuerent. Sed principes, sicut dictum est, assignabatur ex toto populo, & ideo habebant certas possessiones proprias, ex quibus viuere poterant, & praecipue cum dominus prohiberet etiam in lege, ne superabundaret diuitiis, aut magnifico apparatu: cui quia nō erat facile, quin ex his in superbia & tyrannidē erigerentur: etiā quia si principes nō erant multi diuites, & erat laboriosus principatus, & sollicitudine plenus, nō multum affluerent a popularibus, & sic tollebatur seditionis materia.

Ad quintum dicendum, quod illud ius non debebatur regi ex institutione diuina, sed magis praesentabatur vsurpato

regum, qui sibi ius iniquum constituunt in tyrannidē degeneratinges, & subditos depraedantes, & hoc patet per hoc, quod in fine subdit, vsque vtriusque: quod proprie pertinet ad tyrannidē: quia tyranni suis subditis principantur, vt seruis, vnde hoc dicebat Samuel ad terrendum eos, ne regem parentem sequitur enim, Noli audire populum vocem Samuelem. Potest tamen contingere, quod bonus rex abique tyrannidē filios tollat, & constituat tribunos & centuriones: multa accipiat a subditis suis, propter commune bonum procurandum.

ARTICVLVS II.

Præterea conuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia quantum ad popularium principum.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod inconuenienter fuerint tradita præcepta iudicialia quantum ad popularium principum. Non enim possunt homines pacificē viuere adiuuicem si vnus accipiat ea, quae sunt alterius: sed hoc videtur esse inductum in legē dicitur enim Deut. 23. Ingressus vineam proximi tui, comedere vvas, quantum tibi placuerit, ergo lex vnus non cōuenienter prouidebat hominum pacē.

Præterea, Ex hoc maxime tollitur civitates, & regna destruntur: quod possessiones ad mulieres perveniunt, vt Philosophus dicit in 2. Politic. sed hoc fuit introductum in veteri lege. Dicitur enim Num. 97. Homo cum mortuus fuerit abique filio, ad filiam eius transferunt hereditas, ergo non conuenienter prouidit lex saluti populi.

Præterea, Societas hominum maximē cōseruatur per hoc, quod homines emendo vel vendendo, sibi inuicem res suas commutent, quibus indigent: vt dicitur in 1. Politic. sed lex vnus abstulit virtutem venditionis: mandauit enim, quod possessio vendita reuerteretur ad venditorem in quinquagesimo anno Iubilaei: vt patet Leuit. 25. inconuenienter igitur lex populū illum circa hoc instituit.

Præterea, Necessitas hominum maximē expedit, vt homines sint prompti ad mutuum concedendum, quae quidem promptitudo tollitur per hoc, quod creditores accepta non reddunt. vnde dicitur Eccl. 26. Multi cauta nequitia tenentur sunt, sed fraudari gratis timerunt. hoc autem induxit lex primo quidem: quia mandauit Deut. 17. Cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, ac fratre suo, repetere non poterit: quia annus remissionis est Domini, & Exod. 22. dicitur, quod si praesente domino animal mutuum mortuum fuerit reddere nō tenetur. Secundo, quia aufertur ei securitas, quae habetur per pignus. dicitur enim Deut. 24. Cū repeteris ad proximo tuo rem aliquam quae debet tibi, non ingredieris domum eius, vt pignus auferas: & iterum, Non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei, ergo insufficienter fuit ordinatum in lege de mutuis.

Præterea, Ex defraudatione depositi maximum periculum imminet, & ideo est maxima cautela adhibenda. vnde etiam dicitur 1. Mach. 3. quod sacerdos inuocabat eum de calo, qui de depositis legem profuit, vt his, qui deposuerant ea, salua custodiret: sed in præceptis veteris legis parua cautela circa deposita adhibetur. Dicitur enim Exod. 22. quod in amissione depositi statim iuramento eius, apud quem fuit depositum, ergo non fuit circa hoc legis ordinatio conueniens.

Præterea, Sicut aliquis mercenarius locat operas suas, ita etiam aliqui locant domum, vel quaecumque alia huiusmodi, sed non est necessitas, vt statim pretii locata domus cōducatur exhibeat, ergo etiā nimis durū fuit, quod praecipitur Leui. 19. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque mane.

Præterea, Cum frequenter imminet iudiciorum necessitas, scilicet debet esse accessus ad iudicem: inconuenienter igitur statuit lex Deutero. 17. vt irent ad vnum locum expectaturi iudicium de suis dubiis.

Præterea, Possibile est, non solum duos sed etiam tres, vel plures concordare ad mentidendum: inconuenienter igitur dicitur Deut. 19. In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum.

Præterea, Poena debet taxari secundū quantitatem culpae: vnde dicitur etiam Deut. 25. Pro mensura peccati erit & plagarum modus, sed quibuslibet aequalibus culpis lex statuit inaequales poenas. Dicitur enim Exod. 22. quod restituet fur quinque boues pro vno boue, & quattuor oves pro vna oue. quaedam etiam non multa grauius peccata graui poena puniuntur: sicut Num. 15. lapidatus est, qui collegerat ligna in sabbatho. Filius etiam propter parua delicta: quia scilicet conuersionis vacabat, & communis mandabatur lapidari, Deut. 21. igitur inconuenienter in lege sunt institutae poenae.

19 Præterea,

Lib. 2. c. 7. ante med. tom. 5.

Præterea, Sicut August. dicit 23. de ciuitate Dei * octo genera poenarū in legibus esse scribit Tullius, Dāna, vincula, verbera, talipnem, ignominia, exilium, seruitutē. Ex quibus aliqua sunt in lege statuta. Dāna quidem sicut cum fur cōdemnabatur ad quatuor vel quadruplū. Vincula vero, sicut Numeri 15. mandatur de quodā, quod in carcerem includatur. Verbera vero, sicut Deuteronomij 25. Si eum, qui peccauit, dignū videbitur plagis, profertent, & coram fe facient verberari. Ignominiam etiam inferebat illi, qui volebat accipere uxorem fratris sui defuncti: quae tollebat calciamentum illius, & spuebat in faciem illius. Mortem etiam inferebat: vt patet etiam Leuit. 20. Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur. Poenam etiam rationis lex induxit, dicens Exod. 21. Quis pro oculo, dētem pro dente. inconueniens igitur videtur, quod alias duas poenas, scilicet exilium, & seruitutem lex vnus non infligit.

Præterea, Poena non debetur nisi culpa: sed bruta animalia non possunt habere culpam, ergo inconuenienter eis infligitur poena, Exod. 21. Bos lapidibus obruetur, qui occiderit virum aut mulierem. & Leuit. 24. dicitur, Mulier, quae succubuerit cubili termento, simul interficiatur cum forfic igitur videtur, quod inconuenienter ea, quae pertinent ad conuictum hominum adiuuicem, fuerint in lege veteri ordinata.

Præterea, Dominus mandauit Exod. 21. quod homicidium morte hominis puniretur: sed mors bruti animalis multo minus reputatur, quam occisio hominis. ergo non potest sufficere reus, qui occidit hominem, sed per occisionem bruti animalis. inconuenienter igitur mandatur Deut. 21. quod quando inuentum fuerit cadauer occisi hominis, & ignorabitur cadis reus, senioris propinquioris ciuitatis tollant vitulum de armento, quae non traxit iugum, nec terram scidit vomere, & ducunt eam ad vallem alpēram atque saxosam, quae nunquam arata est, nec sementa recepit, & cadent in ea ceruices vitulae.

SECONTRA est, quod pro speciali beneficio commemoratur in Psal. 147. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

RESPONDEO dicendum, quod sicut August. in 2. de ciuit. Dei * introducit a Tullio dictum: Populus est coetus multitudinis iuris consensu, & utilitatis communiōe sociatus. vnde ad rationem populi pertinet, vt comunicatio hominum adiuuicem iustis praecipis legis ordinetur. Est autem duplex comunicatio hominum adiuuicem. Vna quidem, quae fit autoritate principum. Alia autem fit propria voluntate priuatarum personarum. Et quia voluntate vniuicuiusque disponi potest, quod eius subditus potestati, ideo auctoritate principum, quibus subiecti sunt homines, oportet quod iudicia inter homines exercerentur, & poenae malefactoribus inferantur. Potestati vero priuatarum personarum subduntur res possessae: & ideo propria auctoritate in his possunt sibi inuicem communicare, puta emendo, vendendo, donando, & aliis huiusmodi. Circa vtraque autem comunicatiōem lex sufficienter ordinatur.

Stant enim iudices, vt patet Deut. 16. Iudices & magistrus constituit, in omnibus partibus eius, vt iudicent populum iusto iudicio. Instituit etiam iustum iudicij ordinem, vbi dicitur Deut. 1. Quod iustum est iudicatur. Eius ius ille sit, siue peregrinus, nulla erit personarum distantia. sustulit etiam occasionem iniustitiae iudicij, acceptionem numerum iudicibus prohibendo: vt patet Exod. 23. & Deut. 10. Instituit etiam numerum testium duorum vel trium: vt patet Deut. 17. & 19. Instituit etiam certas poenas pro diuersis delictis: vt post dicitur. * Sed circa res possessas optimum est, sicut dicit Philosoph. in 2. Politic. quod possessiones sint diuisibiles, & vnus sit partem communis, partim autem per voluntatem possessorum communicetur, & haec tria fuerunt in lege statuta. Primo enim ipse possessiones diuisae erant in singulos: dicitur enim Num. 34. Ego dedi vobis terram in possessionem, quam forte diuidetis vobis. Et quia per possessionum irregularitatem plures ciuitates destruantur, vt Philosoph. dicit in 2. Politic. ideo circa possessiones regulas, triplex remediū lex adhibuit. Vnum quidem, vt secundum numerum hominum aequaliter diuiderentur, vnde dicitur Num. 34. pluribus dabitur latiore, & paucioribus angustiore. Aliud remediū est: vt possessiones non in perpetuum alienentur: sed certo tempore ad suos possessores reuerterentur, vt non cōfundantur sortes possessionum. Tertium remediū est, ad huiusmodi confusionem tollendam, vt proximi succedant morientibus. Primo quidem gradu filius. Secundo autem filia. Tertio fratres. Quarto patruus. Quinto quicumque propinquus. Et ad distinctionem sortis conueniunt vterius lex statuit, vt mulieres, quae sunt haeredes, nubereat

In sol. ad 20. argum. Lib. 2. c. 3. tom. 5.

Lib. 2. c. 7. ante med. tom. 5.

Secundū vero instituit lex, vt quantum ad aliqua vnus res esset communis, & quantum ad curam: praecipuum est enim Deut. 20. Non videbis bouem & ouem fratris tui errantem, & praeripis: sed reduces fratrum tuo: & similiter de aliiis, secundum quantum ad fructum. Concedebatur enim communiter quantum ad omnes, vt ingressus in vineam amici, licite comedere posset, dum tamen extra non deferret. Quantum ad pauperes vero specialiter, vt eis relinquenter manipuli oblitii, & fructus, & racemj remanentes: vt habetur Leuit. 10. & Deute. 24. & etiam communicabatur ea, quae nacebantur in septimo anno: vt habetur Exod. 23. & Leuit. 26.

Tertio vero statuit lex comunicatiōem factam per eos qui sunt rerum domini, vnus pure grauitam, vnde dicitur Deut. 14. Anno tertio separabis aliam decimam, & venient Leuites, & peregrini, & pupilli, & vidua, & conuenienter seruabuntur. Aliam vero cum recompensatione utilitatis: sicut per venditionem, & emptionem, & locationem, & conditionem, & per mutuum, & iterum per depositum: de quibus omnibus inueniuntur ordinationes certae in lege, vnde patet, quod lex vnus sufficienter ordinauit conuictum illius populi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut a post. dicit Roma. 13. Qui diligit proximum, legem impleuit: quia scilicet omnia praepcepta legis, praecipue ordinata ad proximum, ad hunc finem ordinari videntur, vt homines sibi inuicem diligant: ex dilectione autem procedit, quod homines sibi inuicem bona communicent: quia dicitur 1. Iohan. 3. Qui viderit fratrem suum necessitatem patientem, & clausit vilcera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo: & ideo interdebat lex, homines assuefacere, vt facile sibi inuicem sua communicarent: sicut & Apostolus 1. ad Timoth. 6. Diuitibus mandauit facile tribuere & communicare. Non autem facile communicatus est, qui non sustinet, quod proximus aliquid modicum de suo accipiat ab eo magno sui derimento: & ideo lex ordinauit, vt licet intrantem in vineam proximi, racemos ibi comedere: non autem extra deferre, ne ex hoc daretur occasio grauis damni inferendi, ex quo pax periret: quae inter disciplinatos non perturbatur ex modicorum acceptione: sed magis amicitia confirmatur, & assuehne homines ad aliquid facile communicandum.

Ad secundum dicendum, quod lex non statuit, quod mulieres succederent in bonis patris, nisi ex defectu huiusmodi masculorum. Tunc autem necessarium erat, vt successio mulieribus concederetur in consolationem patris: cui graue fuisset, si eius hereditas omnino ad extraneos transiret. Adhibuit tamen circa hoc lex cautelam debitam, praecipiens, vt mulieres succederent in hereditate patris, nuberent suis tribus hominibus: ad hoc, quod sortes tribuum non confunderentur, vt habetur Num. 31. tim.

Ad tertium dicendum, quod sicut Philosophus dicit in 2. Politic. Regulatio possessionum multum conuertit ad conservationem ciuitatis, vel gentis: vnde sicut ipse dicit, apud quaedam Gentium ciuitates statum fuit, vt nullus possessionem vendere posset, nisi pro manifesto derimento. Si enim pascim possessiones vendantur, potest contingere, quod omnes possessiones ad paucos deueniant: & ita necesse erit ciuitatem vel regionem habitatoribus euacuari. & ideo lex vnus ad huiusmodi periculum remouendum sic ordinauit, quod & necessitatibus hominum subueniret, concedens possessionum venditionem vsque ad certum tempus, & tamen periculum reuocauit praecipiens, vt certo tempore possessio vendita ad vendentem rediret. Et hoc instituit, vt sortes non confunderentur, sed semper remaneret eadem distinctio determinata in tribus. Quia vero domus vrbana non erant forte distinctae, ideo concessit, quod in perpetuum vendi possent: sicut & mobilia bona. Non enim erat statusus numerus domorum ciuitatis, sicut erat certa mensura possessionis, ad quam non addebat, poterat autem aliquid addi ad numerum domorum ciuitatis. Domus vero, quae non erant in vrbe, sed in villa multos non habentes, in perpetuum vendi non poterant: quia huiusmodi domus non construuntur nisi ad cultum, & ad custodiam possessionum: & ideo lex congrue statuitur circa vtrunque.

Ad quartum dicendum, quod sicut dictum est, intentio legis erat assuefacere homines suis praecipis ad hoc, quod sibi inuicem de facili in necessitatibus subueniret: quia hoc maxime est amicitiae fomentum. Et hanc quidem facilitatem subueniendi non solum statuit in his, quae gratis absolute donantur, sed etiam in his, quae mutuo conceduntur: quia huiusmodi subuentio frequentior est, & pluribus necessaria. Huiusmodi autem subuentio facilitatem multipliciter instituit. Prima secundum S. Thom. y y 4

De divisione domorum & possessionum. cap. 1. ante med. 3.

De mutuo. In sol. 3. argum.

Primo quidem, vt faciles se praeberent ad mutuum exhibendum: nec ad hoc retraherentur anno remissionis appropinquante, vt habetur Deut. 15. Secundum, ne eum, cui mutuum concederent, grauentur vel vfuris, vel etiam aliqua pignora, omnino vitae necessaria accipiendo: & si accepta fuerint, quod statim restituerentur. Dicitur enim Deut. 23. Non feneraberis fratri tuo ad vfuram; & 24. Non accipies loco pignoris inferiorem & superiorem te molam, quia animam suam appofuit tibi: & Exod. 22. dicitur, Si pignus ad proximo tuo accepit vestimentum, ante Solis occasum reddes ei. Tertio, vt non importune exigere vnde dicitur Exod. 23. Si pecuniam mutuum dederis populo in eo pauperi, qui habitat teum non vrgebis eum, quasi exactor; & propter hoc etiam mandatur Deut. 24. Cum repeteris a proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris in domum eius vt pignus auferas, sed habis foris: & ille tibi profertur quod habuit: tum quia domus est cuiusdam vniuersitatis receptaculum: vnde molestum homini est: vt in domo sua inuadatur, tum etiam, quia non cecedit creditor, vt accipiat pignus, quod voluerit, sed magis debitori, vt det, quo minus indiguerit. Quarto insinuat, quod in septimo anno debita penitus remitterentur. Probabile enim erat, vt illi, qui commode reddere possent, ante septimum annum redderent, & gratis mutuantem non defraudarent. Si autem omnino impotentia essent, eadem in ratione eis erat debitum remittendum ea dilectione, qua etiam erat eis de nouo dandum propter indigentiam. Circa animalia vero mutua haec lex statuit, vt propter negligentiam eius, cui mutua sunt, si in ipsius absentia moriantur vel debilitentur, reddere ea compellatur. Si vero eo praesente, & diligenter custodiente, mortua fuerint vel debilitata, non cogebatur restituere, & maxime si erant mercede conducta: quia ita etiam potuissent mori, & debilitari apud mutuantem. & ita si conseruationem animalis consequeretur, iam aliquod lucrum reportaret ex mutuo: & non esset gratuitum mutuum. Et maxime hoc obseruandum erat, quando animalia erant mercede conducta: quia tunc habebat certum pretium pro vsu animalium. vnde nihil accerere debebat pro restitutione animalium, nisi propter negligentiam custodientis. Si autem non essent mercede conducta, potuissent habere aliquam aequitatem, vt saltem tantum restitueret, quatuor vsus animalis mortui, vel debilitati condici potuissent.

Ad quintum dicendum, quod haec differentia est inter mutuum & depositum: quia mutuum traditur in vtilitatem eius, qui traditur: sed depositum traditur in vtilitatem deponentis. & ideo magis ardebat aliquis in aliquibus casibus ad restituendum mutuum, quam ad restituendum depositum. Depositum enim periri poterat dupliciter. Vno modo ex causa inuitabili vel naturali: puta si esset mortuum vel debilitatum animal depositum, vel extrinseca: puta si esset captum ab hostibus, vel si esset comestum a bestia, in quo tamen casu tenebatur deferre ad dominum animalis id, quod de animali occiso supererat. in aliis autem supra dictis casibus nihil reddere tenebatur: sed solum, ad expurgandam suspicionem fraudis, tenebatur iuramentum praestare. Alio modo poterat periri ex causa euitabilis: puta per furtum, & tunc propter negligentiam custodis reddere tenebatur. Sed sicut dictum est, ille qui mutuo accipiebat animal, tenebatur reddere, etiam si debilitatum, aut mortuum fuisset in eius absentia: de minori enim negligentia tenebatur quam depositarius, qui non tenebatur nisi de furto.

Ad sextum dicendum, quod mercenarius, qui locat operas suas, pauperes sunt de laboribus suis victum querentes quotidianum: & ideo lex praebide ordinari, vt statim eis merces solueretur, ne victus eis deficeret. Sed illi, qui locant alias res, diuites esse consueverunt, nec ita indigent locationis pretio ad suum victum quotidianum, & ideo non est eadem ratio in vtroque.

Ad septimum dicendum, quod iudices ad hoc inter homines constituntur, quod determinent, quod ambiguum inter homines circa iustitiam esse potest. Dupliciter etiam aliquod potest esse ambiguum. Vno modo apud simplices, & ad hoc dubium tollendum mandatur Deut. 16. vt iudices & magistris constituerentur per singulas tribus, vt indicarent populum iusto iudicio. Alio modo contingit aliquod esse dubium etiam apud peritos, ideo ad hoc dubium tollendum constituitur lex, vt omnes recurrerent ad locum principalem a Deo electum: in quo summus Sacerdos esset, qui determinaret dubia circa caeremonias diuini cultus, & summus iudex populi, qui determinaret, quae pertinet ad iudicia hominum: sicut etiam nunc per appellationem vel per consultationem causae ab inferioribus iudicibus ad superiores deferuntur. vnde dicitur Deut. 17. Si dif-

ficile & ambiguum apud re iudicium prospexeris, & iudicium intra portas tuas videris verba variari, ascende ad locum, quem elegerit dominus, veniesque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem qui fuerit in illo tempore. huiusmodi autem ambigua iudicia non frequenter emergebant: vnde ex hoc populus non grauebatur.

Ad octauum dicendum, quod in negotiis humanis non potest haberi demonstratiua probatio, & infallibilis, sed solum aliqua coniecturalis probabilitas, secundum quam Rhetor persuadet. & ideo licet sit possibile duos aut tres testes in mendacium conuenire: non tamen est facile, nec probabile, quod conueniant. & ideo accipitur eorum testimonium tanquam verum: & praecipue si in suo testimonio non vacillent, vel alias suspecti non fuerint. Et ad hoc etiam, quod non de facili a veritate testes declinent, insinuat lex, vt testes diligentissime examinarentur, & grauius punirentur, qui inuenirentur mendaces: vt habetur Deut. 19. Fuit tamen aliqua ratio huiusmodi numeri determinandi ad significandum infallibilem veritatem personarum diuinarum: quae quandoque numerantur duae, quia Spiritus sanctus est nexus duorum: quandoque exprimitur tres, vt Augustinus dicit super illud Iudicum 8. In lege vestra scriptum est, quia duorum hominum testimonium verum est.

Ad nonum dicendum, quod non solum propter grauitatem culpa, sed etiam propter alias causas grauis poena infligitur. Primo quidem propter quantitatem peccati: quia maior peccato ceteris paribus poena grauior debetur. Secundo propter peccati consuetudinem, quia a peccatis consuetus non facilius homines abstrahuntur nisi per graues poenas. Tertio propter multam concupiscentiam vel delectationem in peccato. ab his enim non de facili homines abstrahuntur nisi propter graues poenas. Quarto propter facilitatem committendi peccatum, & iacendi in ipso. huiusmodi enim peccata quando manifestantur, sunt magis puniendi ad aliorum terrorem. Circa ipsam etiam quantitatem peccati quadruplex gradus est attendendus etiam circa vnum & idem factum. Quorum primus est, quando inuoluntarius peccatum committitur: enim si omnino est inuoluntarius, totaliter excusatur a poena. Dicitur enim Deut. 20. quod puella, quae opprimitur in agro, non est rea mortis: quia clamauit, & nullus affuit qui liberaret eam. Si vero aliquo modo fuerit voluntarius, sed tamen ex infirmitate peccat (puta cum peccat ex passione) minuitur peccatum: & poena secundum veritatem iudicij diminui debet: nisi forte propter communem vtilitatem poena aggrauetur ad abstrahendum homines ab huiusmodi peccatis, sicut dictum est. Secundus gradus est, quando quis per ignorantiam peccat: & tunc aliquo modo reus reputatur propter negligentiam ad id edidit, sed tamen non puniebatur per iudices, sed excipiebatur peccatum suum per sacrificia, vnde dicitur Levit. 4. Anima, quae peccauerit per ignorantiam, &c. sed hoc intelligendum est de ignorantia facti: non autem de ignorantia praeccepti diuini, quod omnes scire tenebantur. Tertius gradus est quando aliquis ex superbia peccat, id est, ex certa electione, vel ex certa malitia: & tunc puniebatur secundum quantitatem delicti. Quartus autem gradus est, quando peccat per protrinaciam & pertinaciam: & tunc quasi rebellis & destructor ordinatio- nis legis omnino occidendus erat. Secundum hoc dicendum est, quod in poena furti considerabatur secundum legem id, quod frequenter accidere poterat: & ideo pro furto aliarum rerum, quae de facili custodiri possunt in furibus, non reddebatur nisi duplum. Oues autem non de facili possunt custodiri a furto, quia pascentur in agris: & ideo frequentius contingebat, quod oues furto subtraherentur. vnde lex maiorem poenam appofuit, vt scilicet quatuor oues pro vna oue redderentur. Adhuc autem boues difficultius custodiuntur: quia habentur in agris, & non ita pascentur gregatim sicut oues. & ideo adhuc hic maiorem poenam appofuit: vt scilicet quinque boues pro vno boue redderentur. & hoc dico, nisi forte idem animal inuentum fuerit viuens apud eum: quia tunc solum duplum restituebat, sicut & in ceteris furtis: poterat enim haberi praesumptio, quod cogitaret restituere, ex quo viuum seruasset. Vel potest dici secundum glossam, quod bos habet quinque vtilitates: quia immolatur, arat, pascit carnibus, lac dat, & corium etiam diuersis vsibus ministrat: & ideo pro vno boue quinque boues reddi debent. Ouis etiam habet quatuor vtilitates, immolatur, pascit, lac dat, & lanam ministrat. Filius autem contumax non, quia comedebat, bibebat, occidebatur: sed propter contumaciam & rebellionem, quae semper morte puniebatur, vt dictum est. Ille vero, qui colligebat ligna in sabbato, lapidatus fuit tanquam legis violator, quae

De testi- bus.

Trac. 36. in 10. de- clinando ad iudic. 9. Et lib. 1. de Prin. ca. 8. in meo. de som. 3. De papi ca. quous iudic. in sign. 10.

In ista me solutio.

Glo. ord. in prin. 12. cap. Exod.

g. 10. ar. 5. in corp. ad 2. arg.

De homi- cidij pecc.

Glo. ord. in prin. 12. cap. Exod.

sabbatum obseruari praecipiebat in commemorationem fidei nouitatis mundi: sicut supra dictum est. vnde occisus fuit tanquam infidelis.

Ad decimum dicendum, quod lex vetus poenam mortis infligit in grauioribus criminibus, scilicet in his, quae contra Deum peccant, & in homicidio, & in furto hominum: & in irreuerentia ad parentes, & in adulterio, & in incestibus. In furto aliarum rerum adhibuit poenam damnium percussibus autem & multationibus induxit poenam talionis: & similiter in peccato falsi testimonij. In aliis autem minoribus culpis induxit poenam flagellationis vel ignominiae. Poenam aurem seruitutis induxit in duobus casibus. In vno quidem, quando septimo anno remissionis, ille, qui erat seruus, volebat beneficio legis vt, vt liber exiret: vnde pro poena ei infligebatur, vt in perpetuum seruus remaneret. Secundo infligebatur furui, quando non habebat, quod posset restituere: sicut habetur Exod. 22. Poena autem exilij vniuersaliter lex non statuitur in solo populo illo Deo colebatur: omnibus aliis populis per idololatriam corruptis. vnde si quis a populo illo vniuersaliter exclusus esset, daretur ei occasio idololatriae: & ideo 1. Reg. 29. dicitur, quod Dauid dixit ad Saul, Male dicti sunt, qui eiecerunt me hodie, vt non habitem in hereditate Domini, dicentes, Vade, serui diis alienis. Erat tamen aliquod particulare exilium. Dicitur enim Deut. 9. Quod qui percussit proximum suum nesciens, & qui nullum contra ipsum habuisset odium comprobatur, ad vnam urbem refugij confugiat: & ibi manebat vsque ad mortem summi sacerdotis, tunc enim ei licebat ad domum suam redire: sed in vniuersali damno populi consueuerunt particulares irae vendari, & ita proximi defuncti non sic proni erant ad eius occisionem.

Ad vndecimum dicendum, quod animalia bruta mandabantur occidi, non propter aliquam ipsorum culpam, sed in poenam dominorum, qui talia animalia non custodierant ad huiusmodi peccatis. & ideo magis puniebatur dominus si bos cornupeta fuerat ab heri & nudus tertius (in quo casu poterat occurrere periculo) quam si subito cornupeta efficeretur. Vel occidebantur animalia in detestationem peccati: & ne ex eorum aspectu aliquis horror hominibus incuteretur.

Ad duodecimum dicendum, quod ratio literalis istius mandati fuit, vt Rabbi Moyses dicit, quia frequenter interfectores est de ciuitate propinquiori. vnde occisio vitule fiebat ad explorandum homicidium occultum, quod quidem fiebat per tria. Quorum vnum est, quod seniores ciuitatis iurabant nihil se praetermississe in custodia viarum. Aliud est, quia ille, cuius erat vitula, clamificabatur in occasione animalis: & si prius manifestaretur homicidium, animal non occideretur, tertium est quia locus in quo occidebatur vitula, remanebat in cultus: & ideo ad euitandum vtinque damnum homines ciuitatis de facili manifesta- rent homicidium, si sciret: & raro poterat esse, quin aliqua verba, vel iudicia super hoc facta essent. Vel hoc fiebat ad terrorem in detestationem homicidij. Per occisionem enim vitule, quae est animal vile & fortitudine plenum, praecipue antequam labores sub iugo, significabatur quod quicumque homicidium fecisset, quantis esset vitulis, & fortis, occidendus erat, & morte crudeli, quod ceruicis concisio significabat: & quod tanquam vitulis & abiectionibus a consortio hominum excludendus erat: quod significabatur per hoc, quod vitula occisa in loco asperco & inculto relinquebatur, in putredinem conuertenda. Mysericordiam autem per vitulam de armento significatur caro Christi, quae non traxit iugum, quia non fecit peccatum, nec terram scidit vniuersam, id est, seditionis malam non admisit. Per hoc enim, quod in valle inculca occidebatur, significatur despecta mors Christi: per quam purgantur omnia peccata, & Diabolus esse homicidij author ostenditur.

ARTICVLVS III.

Primum iudicialia praeccepta sunt conuenienter tradita quantum ad extraneos.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod iudicialia praeccepta non sint conuenienter tradita quantum ad extraneos. Dicit enim Pater Augustinus. In veritate comperi, quoniam non est acceptor personarum Deus. sed in omni gente, qui timet Deum & operatur iustitiam, acceptus est illi. sed illi, qui sunt Deo accepti, non sunt ab Ecclesia Dei excludendi. inconuenienter igitur mandatur Deut. 23. quod Ammonites & Moabites etiam post decimum generationem non intrabunt in Ecclesiam Domini in aeternum: contrarium autem ibidem praecipitur de quibusdam gentibus, Non abominaberis Idumaeum, quia frater tuus est nec Aegyptium, quia aduenas fuisti in terra eius.

Præterea, ea, quae non sunt in potestate nostra, non merentur aliquam poenam: sed quod homo sit eunuchus, vel ex coor-

to natus, non est in potestate eius. ergo inconuenienter mandatur Deut. 23. quod eunuchus, & ex coorto natus non ingrediat Ecclesiam Domini.

Præterea, Lex vetus misericorditer mandauit, vt aduenae non affligantur. Dicitur enim Exod. 20. Aduenam non contristabis, neque affliges eum: aduenae enim & ipsi fuistis in terra Aegypti. & 23. Peregrino molestus non eris: scilicet enim aduenarum animas, quia & ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti, sed ad afflictionem alicuius pertinet, quod vsuris opprimatur inconuenienter igitur lex permittit Deut. 23. vt alienis ad vsuram pecuniam mutarent.

Præterea, Multo magis appropinquat nobis homines, quam arbores. sed his, quae sunt nobis magis propinqua, magis debemus affectum & effectum dilectionis impendere: secundum illud Eccl. 3. Omne animal diligit simile sibi: sic omnis homo proximum sibi inconuenienter iugit Dominus Deut. 20. mandauit, quod de ciuitatibus hostium captis omnes interficerent: & tamen arbores fructiferas non succiderent.

Præterea, Bonum commune secundum virtutem est bono priuato praefendum ab vnoquoque: sed in bello, quod committitur contra hostes, quaritur bonum commune inconuenienter iugit mandatur Deut. 20. quod imminente periculo, aliqui domum remittant: puta qui aedificauit domum nouam, qui plantauit vineam, vel qui respondit vxorem.

Præterea, Ex culpa non debet quis commodum reportare: sed quod homo sit formidolosus, & corde pauidus, culpabile est. contrarium enim est virtuti fortitudinis: inconuenienter igitur a labore praelij excusabantur formidolosi, & pauidum cor habentes.

SED CONTRA est, quod Sapientia diuina dicit Proverb. 3. Isti sunt omnes sermones mei, non est in eis prauum quid, neque peruerbum.

RESPONDEO dicendum, quod cum extraneis potest esse hominum conuersatio dupliciter. Vno modo pacifice: alio modo hostiliter. & quantum ad vtinque modum ordinandum, lex conuenienter praeccepta continet. Tripliciter enim offerebatur Iudeis occasio, vt cum extraneis pacifice communicarent. Primo quidem quando extranei per terram eorum transitum faciebant, quasi peregrini. Alio modo, quando in terram eorum adueniebant, ad inhabitandum sicut aduenae: & quantum ad vtinque lex misericorditer praeccepta posuit. Nam Exod. 22. dicitur, Aduenam non contristabis: & 23. dicitur, Peregrino molestus non eris. Tertio vero, quando aliqui extranei totaliter in eorum consortium & ritum admitti volebant. Et in his quidam ordo attendebatur: non enim statim recipiebantur quasi cives, sicut etiam apud quosdam Gethium statum erat, vt non reputarentur cives nisi qui ex auro vel ateo cives existerent vt Philo sophus dicit in 3. Politic. & hoc ideo, quia si statim extranei aduenientes, reciperentur ad tractandum ea, quae sunt populi, possent multa pericula contingere: dum extranei non habentes adhuc amorem firmatum ad bonum publicum, aliqua contra populum attentarent, & ideo lex statuit, vt de quibusdam gentibus habebus aliquam affinitatem ad Iudeos, scilicet de Aegyptiis, apud quos nati fuerant, & nutriti, & de Idumaeis filiis Esau fratris Jacob in tertia generatione reciperentur in consortium populi. Quidam vero quia hostiliter se ad eos habuerant (sicut Ammonites, & Moabites) nunquam in consortium populi admitterentur. Amalecites autem, qui magis eis fuerant aduersarij, & cum eis nullum cognationis habebant consortium, quasi hostes perpetui haberentur. Dicitur enim Exod. 17. Bellum Dei erit contra Amalec: a generatione in generationem. Similiter etiam quantum ad hostilem communicationem cum extraneis lex conuenienter praeccepta tradidit. Nam primo quidem iustitiam, vt bellum iuste intreret. Mandatur enim Deuter. 20. quod cum accederent ad expugnandam ciuitatem, offerrent ei primo pacem. Secundo insinuat, vt fortiter bellum inceperunt exequerentur, habentes de Deo fiduciam: & ad hoc melius obseruandum, insinuat, quod imminente periculo, facerent eos confortare, promittendo auxilium Dei. Tertio mandatur, vt impedimenta praelij remouerentur, remittendo quosdam ad domum, qui possent impeditamenta praestare. Quarto insinuat, vt victoria moderatè vticerentur: parcendo mulieribus & paruulis. & etiam ligna, fructifera regionis non incidendo.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod homines nullius gentis excludit lex a Cultu Dei, & ab his quae pertinent ad animae salutem. Dicitur enim Exod. 12. Si quis peregrinatus in vestram voluerit transire coloniam, & facere Pascha Domini, circumcideretur prius omne masculinum eius: & tunc ritè celebrabit, eritque

Ca. 1. inter mel. co. in. 20. 10. 15.

Cap. 17. de medium 601.

RESPONDEO dicendum, quod vnaquaeque res illud videtur esse quod in ea est potissimum: vt Philoſophus dicit in 9. Ethic. id autem, quod est potissimum in lege noui testamēti, & in quo tota virtus eius consistit, est gratia Spiritus sancti, quae datur per fidem Christi: & ideo principaliter lex noua est ipsa gratia Spiritus sancti, quae datur Christi fidelibus: & hoc manifeste apparet per Apostolum, qui ad Rom. 3. dicit. Vbi est ergo gloriatio tua? Excludit est. per quam legem factorum non, sed per legem fidei: ipsam enim fidei gratiam legem appellat. & expressius ad Rom. 8. dicitur, Lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me a lege peccati & mortis. vnde & Aug. dicit in lib. De spiritu & litera. Quod sicut lex factorum scripta fuit in tabulis lapideis, ita lex fidei scripta est in cordibus fidelium: & alibi dicit in eodem lib. Quae sunt leges Dei ab ipso Deo scriptae in cordibus, nisi ipsa praesentia Spiritus sancti: Habet tamen lex noua quaedam sicut dispositiua ad gratiam Spiritus sancti, & ad vsum huius gratiae pertinentia, quae sunt quasi secundaria in lege noua: de quibus oportuit in seui fideles Christi, & verbis & scriptis, tam circa credenda, quam circa agenda. Er ideo dicendum est, quod principaliter lex noua, est lex indita, secundario autem est lex scripta.

Cap. 17. de medium 601.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod in scriptura Euangelij non continentur nisi ea, quae pertinent ad gratiam Spiritus sancti, vel sicut dispositiua, vel sicut ordinatiua ad vsum huius gratiae, sicut dispositiua quidem, quantum ad intellectum per fidem, per quam datur Spiritus sancti gratia continentur in Euangelio ea, quae pertinent ad manifestandam diuinitatem, vel humanitatem Christi. Secundum affectum vero continentur in Euangelio ea, quae pertinent ad contemptum mundi: per quam homo fit capax Spiritus sancti gratiae. Mundus enim, id est amator mundi, non potest capere Spiritum sanctum: vt habetur Ioannis 14. Vltus vero spiritualis gratiae est in operibus virtutum, ad quae multipliciter scriptura noui testamēti homines exhortatur.

AD secundum dicendum, quod dupliciter est aliquid inditum homini. Vno modo pertinet ad naturam humanam: & sic lex naturalis est lex indita homini. Alio modo est aliquid inditum homini, quasi superadditum per gratiae donum: & hoc modo lex noua est indita homini, non solum indicans quid fit faciendum, sed etiam adiuuans ad implendum.

AD tertium dicendum, quod nullus vnquam habuit gratiam Spiritus sancti, nisi per fidem Christi explicitam vel implicitam. Per fidem autem Christi pertinet homo ad nouum testamētum. vnde quibuscumque fuit lex gratiae indita, secundum hoc ad nouum testamētum pertinebant.

ARTICVLVS II.

Verum lex noua iustificet.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod lex noua non iustificet. Nullus enim iustificatur, nisi legi Dei obediens: secundum illud ad Heb. 5. Factus est, scilicet Christus, omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae: sed Euangelium non semper hoc operatur, quod homines obediunt. Dicitur enim Rom. 10. Non omnes obediunt Euangelio: ergo lex noua non iustificat.

2. Praeterea, Apostolus probat ad Rom. quod lex vetus non iustificabat, quia ea adueniente, praenunciatio creuit. Dicitur enim ad Rom. 4. Lex iam operatur: vbi enim non est lex, nec praenunciatio. sed multo magis lex noua praenunciationem addidit: maior enim pena est digna, qui post legem nouam daram adhuc peccat: secundum illud Hebr. 10. Irritam quis faciens legem Moyſi, sine vlla misericordia duobus vel tribus testibus moritur, quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, &c. ergo lex noua non iustificat sicut nec vetus.

3. Praeterea, iustificatio est proprius effectus Dei: secundum illud ad Rom. 8. Deus est qui iustificat: sed lex vetus fuit a Deo, sicut & lex noua, ergo lex noua non magis iustificat, quam lex vetus.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Rom. 3. Non exubescit Euangelium: virtus enim Dei est in salutem omni credenti: non autem est salus nisi iustificatis, ergo lex Euangelij iustificat.

RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est, ad legem Euangelij duo pertinent. Vnum quidem principaliter, scilicet ipsa gratia Spiritus sancti, interius data. & quantum ad hoc noua lex iustificat. vnde Aug. dicit in lib. de spiritu & li-

Art. 17. de medium 601.

tera. Ibi, scilicet in veteri testamento lex extrinsecus est posita, qua iniusti terrentur: hic, scilicet in nouo testamento intrinsecus data est, qua iustificarentur. aliud pertinet ad legem Euangelij secundario, scilicet documenta fidei, & praepcepta ordinantia affectum humanum, & humanos actus. Et quantum ad hoc lex noua non iustificat. vnde Apostolus dicit 2. ad Cor. Li-tera occidit, spiritus autem viuificat, & Aug. exponit in lib. de spiritu & litera, quod per literam intelligitur praepceptum scriptura extra homines existens etiam moralium quaelibet qualia continentur in Euangelio, vnde etiam litera Euangelij occideret, nisi adesset interius gratia fidei sanans.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod illa obiectio procedit de lege noua, non quantum ad id, quod est principale in ipsa, sed quantum ad id, quod est secundarium in ipsa, scilicet quantum ad documenta & praepcepta exteriori homini proposita, vel scripto vel verbo.

AD secundum dicendum, quod gratia noui testamēti est adiuncta hominibus ad non peccandum: non tamen dicitur confirmari in bono, vt homo peccare non possit: hoc enim pertinet ad statum gloriae: & ideo si quis post acceptam gratiam noui testamēti peccauerit, maioris poena est dignus, tanquam maioribus beneficiis ingratius, & auxilio sibi dato non vtens: nec tamen propter hoc dicitur, quod lex noua iram operatur, quia quantum est de se, sufficiens auxilium dat, ad non peccandum.

AD tertium dicendum, quod legem nouam & veterem vnus Deus dedit: sed aliter & aliter. nam legem veterem dedit scriptam in tabulis lapideis, legem autem nouam dedit scriptam in tabulis cordis carnalibus, vt Apostolus dicit secundum ad Corinth. 3. Proinde sicut Aug. dicit in lib. De spiritu & litera, literam istam extra hominem scriptam & ministratorem mortis, & ministratorem damnationis Apostolus appellat: hanc autem, scilicet noui testamēti legem ministratorem spiritus, & ministratorem iustitiae dicit: quia per donum Spiritus operatur iustitiam, & ad praenunciationis damnatione liberamur.

ARTICVLVS III.

Verum lex noua debuerit dari a principio mundi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod lex noua debuerit dari a principio mundi. Non enim est personarum acceptio apud Deum: vnde dicitur ad Rom. 2. sed omnes homines peccauerunt, & egent gratia Dei: vt dicitur ad Rom. 3. ergo a principio mundi lex Euangelij dari debuit, vt omnibus per eam subueniretur.

2. Praeterea, sicut in diuersis locis sunt diuersi homines, ita etiam in diuersis temporibus, sed Deus, qui vult omnes homines saluos fieri (vt dicitur 1. Timoth. 2.) mandauit Euangelium praedicari in omnibus locis, vt patet Matthaei vltimo. & Marci vltimo. ergo omnibus temporibus debuit adesse lex Euangelij: ita quod a principio mundi daretur.

3. Praeterea, magis est necessaria homini salus spiritualis, quae est aeterna, quam salus corporalis, quae est temporalis: sed Deus ab initio mundi prouidit homini ea, quae sunt necessaria ad salutem corporalem, tradens eius potestati omnia, quae erant propter hominem creata: vt patet Gen. 1. ergo etiam lex noua, quae maxime est necessaria ad salutem spiritualem, debuit hominibus a principio mundi dari.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit 1. ad Cor. 15. Non prius quod spirituale est, sed quod animalis: sed lex noua est maxime spiritualis: ergo lex noua non debuit dari a principio mundi.

RESPONDEO dicendum, quod triplex ratio potest assignari, quare lex noua non debuit dari a principio mundi. Quarum prima est, quia lex noua, sicut dictum est, principaliter est gratia Spiritus sancti: quae abundanter dari non debuit, antequam impedimentum peccati ab humano genere tolleretur, consummata redemptione per Christum. vnde dicitur Ioan. 7. Nondum erat Spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Et hanc rationem manifeste assignat Apostolus ad Roma. 8. vbi postquam praemisit de lege Spiritus vitae subiungit, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleteretur in nobis. Secunda ratio potest assignari ex perfectione legis nouae. Non enim aliquid ad perfectum adducitur statim a principio: sed quodam temporali successione

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

D. 89.

Cap. 17. de medium 601.

Supra q. 91. art. 5. ad 2. & 5.

Cap. 17. de medium 601.

signis ordinem: aliquis prius fit puer, & postmodum vir. Et hanc rationem assignat Apostolus ad Galat. 3. lex paedagogus noster fuit in Christo, vt ex fide iustificemur: vbi venit fides, iam non sumus sub paedagogo.

3. Tertia ratio sumitur ex hoc, quod lex noua est lex gratiae: & ideo primo oportuit, quod homo relinqueretur sibi in statu veteris legis, vt in peccatum cadendo, suam infirmitatem cognoscens, recognosceret se gratiam indigere. Et hanc rationem assignat Apostolus ad Rom. 7. dicit, Lex subintravit, vt abundaret delictum: vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod humanum genus propter peccatum primi parentis meruit priuari auxilio gratiae: & ideo quibuscumque non datur, hoc est ex iustitia: quibuscumque autem datur, hoc est ex gratia: vt August. dicit in lib. De perfectione iustitiae. vnde non est acceptio personarum apud Deum: ex hoc, quod non omnibus a principio mundi legem gratiae proposuit, quae erat debito ordine proponenda: vnde dicitur 1. ad Cor. 13. Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem faciem.

AD secundum dicendum, quod sicut August. dicit in lib. contra Faustum, Moranus & Priscilla posuerunt, quod promissio domini de Spiritu sancto dando, non fuit completa in Apostolis, sed in eis. Et similiter Manichaei posuerunt, quod fuit completa in Manichaeo: quem dicebant esse Spiritum paraclerum, & ideo vtrique non recipiebant actus Apostolorum: in quibus manifeste ostenditur, quod illa promissio fuit in Apostolis completa: sicut Dominus iterato eis promissit Act. 1. Baptizabimini in Spiritu sancto non post multos dies: quod impletum legitur Act. 2. Sed istae varietates excluduntur per hoc, quod dicitur Ioan. 7. Nondum erat Spiritus datus: quia nondum Iesus erat glorificatus. Ex quo datur intelligi, quod statim glorificatus Christo in resurrectione & ascensione, fuit Spiritus sanctus datus. Et per hoc etiam excluditur quod vana sit, qui dicerent esse expectandum aliud tempus, scilicet Spiritus sancti.

AD tertium dicendum, quod ea, quae pertinent ad salutem corporalem deseruiunt homini, quantum ad naturam, quae non tollitur per peccatum: sed ea, quae pertinent ad spiritualem salutem, ordinantur ad gratiam, quae amittitur per peccatum: & ideo non est similis ratio de vtrique.

ARTICVLVS IIII.

Verum lex noua sit duratura vsque ad finem mundi.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod lex noua non sit duratura vsque ad finem mundi. Quia vt Apostolus dicit 1. ad Cor. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est, sed lex noua ex parte est. Dicit enim Apostolus ibidem, Ex parte cognouimus, & ex parte prophetauimus, ergo lex noua euacuanda est, alio perfectioni statu succedente.

2. Praeterea, Dominus Ioan. 16. promissit discipulis suis in aduentu Spiritus sancti paracliti, cognitionem omnis veritatis: sed nondum Ecclesia omnem veritatem cognoscit in statu noui testamēti, ergo expectandus est alius status, in quo per Spiritum sanctum omnis veritas manifestetur.

3. Praeterea, sicut pater est alius a filio, & filius a patre: ita Spiritus sanctus a patre & filio, sed fuit quidam status conueniens personae patris, scilicet status veteris legis, in quo homines generationi intendebant: similiter etiam est alius status conueniens personae filij, scilicet status nouae legis, in quo clerici intendentes sapientia, quae appropriatur Filio principantur: ergo erit status tertius Spiritus sancti, in quo spirituales viri principabuntur.

4. Praeterea, Dominus dicit Matt. 24. Praedicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe: & tunc veniet consummatio. sed Euangelium Christi tandem est praedicatum in vniuerso orbe: nec tamen adhuc venit consummatio: ergo Euangelium Christi non est Euangelium regni: sed futurum est aliud Euangelium Spiritus sancti, quasi alia lex.

SED CONTRA est, quod dominus dicit Matth. 24. dico vobis, quia non praeteribit generatio haec, donec omnia fiant: quod Chryostomus exponit de generatione fidelium Christi: ergo status fidelium Christi manebit vsque ad consummationem seculi.

RESPONDEO dicendum, quod status mundi variari potest dupliciter. Vno modo secundum diuersitatem legis. Et sic huius status nouae legis nullus alius status succedit, succedit enim status nouae legis status veteris legis, tanquam perfectior imperfectioni, nullus autem status praesentis vitae potest esse perfectior, quam status nouae legis. Nihil enim potest esse propinquius fini vltimo, quam quod immediate in finem vltimum introducit. hoc autem facit noua lex: vnde Apost. dicit ad Heb. 10. 70 Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiati nobis viam nouam, accedamus ad eum. vnde non potest esse aliquis perfectior status praesentis vitae, quam status nouae legis: quia tanto est vnumquodque perfectius, quanto est vltimo fini propinquius. Alio modo status hominum variari potest, secundum quod homines diuersimode se habent ad eandem legem: vel perfectius, vel minus perfecte, & sic status veteris legis frequenter fuit mutatus: cum quandoque leges optime custodirentur, quandoque autem omnino

Homil. 78. in Mattheo. ubi remittit q. pri. 102.

Cap. 17. de medium 601.

praetermitterentur. Sic etiam & status nouae legis diuersificatur secundum diuersa loca & tempora & personas, in quantum gratia Spiritus sancti perfectius vel minus perfectè ab aliquibus habetur, non est tamen expectandum, quod sit aliquis status futurus, in quo perfectius gratia Spiritus sancti habeatur, quā hactenus habita fuerit: & maxime ab Apostolis, qui primitias Spiritus acceperunt, id est, & tēpore prius & ceteris abundanti, vt glo. dicit Rom. 8.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut Quidem dicit in Eccl. hierar. triplex est hominum status. Primus quidem veteris legis. Secundus nouae legis. Tertius status succedit non in hac vita, sed in futura, scilicet in patria. Sed sicut primus status est figuralis & imperfectus respectu status Euangelij, ita hic status est figuralis & imperfectus respectu status patriae, quo veniente, iste status euacuatur: sicut dicitur 1. ad Cor. 13. Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem faciem.

AD secundum dicendum, quod sicut August. dicit in lib. contra Faustum, Moranus & Priscilla posuerunt, quod promissio domini de Spiritu sancto dando, non fuit completa in Apostolis, sed in eis. Et similiter Manichaei posuerunt, quod fuit completa in Manichaeo: quem dicebant esse Spiritum paraclerum, & ideo vtrique non recipiebant actus Apostolorum: in quibus manifeste ostenditur, quod illa promissio fuit in Apostolis completa: sicut Dominus iterato eis promissit Act. 1. Baptizabimini in Spiritu sancto non post multos dies: quod impletum legitur Act. 2. Sed istae varietates excluduntur per hoc, quod dicitur Ioan. 7. Nondum erat Spiritus datus: quia nondum Iesus erat glorificatus. Ex quo datur intelligi, quod statim glorificatus Christo in resurrectione & ascensione, fuit Spiritus sanctus datus. Et per hoc etiam excluditur quod vana sit, qui dicerent esse expectandum aliud tempus, scilicet Spiritus sancti.

AD tertium dicendum, quod ea, quae pertinent ad salutem corporalem deseruiunt homini, quantum ad naturam, quae non tollitur per peccatum: sed ea, quae pertinent ad spiritualem salutem, ordinantur ad gratiam, quae amittitur per peccatum: & ideo non est similis ratio de vtrique.

AD quartum dicendum, quod cum Christus statim in principio euangelicae praedicationis dixerit, Appropinquauit regnum caelorum, istudissimum est dicere, quod Euangelium Christi non sit Euangelium regni. Sed praedictio Euangelij Christi potest intelligi dupliciter. Vno modo quantum ad dimissionem notitiae Christi, & sic praedictum fuit Euangelium, in vniuerso orbe etiam tempore Apostolorum: vt Chrysost. dicit. Et secundum hoc quod additur, Et tunc erit consummatio, intelligitur hoc de destructione Ierusalem, de qua tunc ad literam loquebatur. Alio modo potest intelligi praedictio Euangelij in vniuerso orbe cum pleno effectu: scilicet quod in qualibet gente fundetur Ecclesia: & ita, sicut dicit Aug. in epistola ad Eusebium, nondum est praedictum Euangelium in vniuerso orbe, sed hoc factum, venit consummatio mundi.

AD quintum dicendum, quod lex vetus non solum fuit Patris, sed etiam Filij: quia Christus in veteri lege figurabatur: vnde Dominus dicit Ioan. 5. Si crederetis Moyſi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit. Similiter etiam lex noua non solum est Christi, sed etiam Spiritus sancti: secundum illud Rom. 8. Lex spiritus vitæ in Christo Iesu, &c. vnde non est expectanda alia lex quae sit Spiritus sancti.

AD sextum dicendum, quod lex vetus non solum fuit Patris, sed etiam Filij: quia Christus in veteri lege figurabatur: vnde Dominus dicit Ioan. 5. Si crederetis Moyſi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit. Similiter etiam lex noua non solum est Christi, sed etiam Spiritus sancti: secundum illud Rom. 8. Lex spiritus vitæ in Christo Iesu, &c. vnde non est expectanda alia lex quae sit Spiritus sancti.

AD septimum dicendum, quod lex vetus non solum fuit Patris, sed etiam Filij: quia Christus in veteri lege figurabatur: vnde Dominus dicit Ioan. 5. Si crederetis Moyſi, crederetis forsitan & mihi: de me enim ille scripsit. Similiter etiam lex noua non solum est Christi, sed etiam Spiritus sancti: secundum illud Rom. 8. Lex spiritus vitæ in Christo Iesu, &c. vnde non est expectanda alia lex quae sit Spiritus sancti.

AD octauum dicendum, quod cum Christus statim in principio euangelicae praedicationis dixerit, Appropinquauit regnum caelorum, istudissimum est dicere, quod Euangelium Christi non sit Euangelium regni. Sed praedictio Euangelij Christi potest intelligi dupliciter. Vno modo quantum ad dimissionem notitiae Christi, & sic praedictum fuit Euangelium, in vniuerso orbe etiam tempore Apostolorum: vt Chrysost. dicit. Et secundum hoc quod additur, Et tunc erit consummatio, intelligitur hoc de destructione Ierusalem, de qua tunc ad literam loquebatur. Alio modo potest intelligi praedictio Euangelij in vniuerso orbe cum pleno effectu: scilicet quod in qualibet gente fundetur Ecclesia: & ita, sicut dicit Aug. in epistola ad Eusebium, nondum est praedictum Euangelium in vniuerso orbe, sed hoc factum, venit consummatio mundi.

AD nonum dicendum, quod cum Christus statim in principio euangelicae praedicationis dixerit, Appropinquauit regnum caelorum, istudissimum est dicere, quod Euangelium Christi non sit Euangelium regni. Sed praedictio Euangelij Christi potest intelligi dupliciter. Vno modo quantum ad dimissionem notitiae Christi, & sic praedictum fuit Euangelium, in vniuerso orbe etiam tempore Apostolorum: vt Chrysost. dicit. Et secundum hoc quod additur, Et tunc erit consummatio, intelligitur hoc de destructione Ierusalem, de qua tunc ad literam loquebatur. Alio modo potest intelligi praedictio Euangelij in vniuerso orbe cum pleno effectu: scilicet quod in qualibet gente fundetur Ecclesia: & ita, sicut dicit Aug. in epistola ad Eusebium, nondum est praedictum Euangelium in vniuerso orbe, sed hoc factum, venit consummatio mundi.

QUESTIO CENTESIMA SEPTIMA. De comparatione legis nouae ad veterem, in quatuor articulis distincta.

DE INDE considerandum est de comparatione legis nouae ad legem veterem. Et circa hoc quaruntur quatuor. Primo, vtrum lex noua sit alia lex a lege veteri. Secundo, vtrum lex noua impleat veterem. Tertio, vtrum lex noua contineatur in veteri. Quarto, quae sit grauior, vtrum lex noua, vel vetus.

ARTICVLVS I.

Verum lex noua sit alia a lege veteri.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod lex noua non sit alia a lege veteri. Vtraque enim lex datur, fidem Dei habentibus:

Super Quaestiones centesimas septimas & centesimas octavas.

In quaestionibus 107. & 108. nihil scribendum occurrit, nisi vt mandes eas memorias, vt intelligas Euangelij legem, & reddere scias rationem Christianae legis.

Cap. 5. par. 2.

Lib. 19. de heresi ad Quoduis. Deum. ca. 26. 27. 28. 29. contra Manichaeos. et de vlt. ordendo. num. 43.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

Cap. 17. de medium 601.

habentibus: quia sine fide est impossibile placere Deo: vt dicitur Hebr. 11. sed eadem fides est antiquiorum & modernorum: vt dicitur in glof. Mattha. 12. ergo etiam est eadem lex.

2. Praeterea, Aug. dicit in lib. contra Adamantium Manichaei discipulum, quod breuis differentia legis & Euangelij est timor & amor, sed secundum haec duo noua lex & vetus diuersificari non possunt: quia etiam in veteri lege proponuntur praecipua charitatis, Leuit. 19. Diliges proximum tuum & Deuter. 6. Diliges dominum Deum tuum. Similiter etiam diuersificari non possunt per aliam differentiam, quam Aug. assignat contra Faustum, quod vetus testamentum habuit promissa temporalia, nouum testamentum habet promissa spiritualia & aeterna: quia etiam in nouo testamento promittuntur aliqua promissa temporalia: secundum illud Marc. 10. Accipiet centes tantum in tempore hoc, domos & fratres, &c. Et in veteri testamento sperabantur promissa spiritualia & aeterna: secundum illud ad Hebraeos 11. Nunc autem meliorem patriam appetunt, id est caelestem: quod dicitur de antiquis patribus. ergo videtur, quod noua lex non sit alia à veteri.

3. Praeterea, Apostolus videtur distinguere vtraque legem ad Rom. 4. Veterem legem appellans legem factorum, legem verò nouam appellans legem fidei, sed lex vetus fuit etiam fidei: secundum illud Hebr. 11. Omnes testimonio fidei probati sunt: quod dicit de Patribus veteris testamenti. Similiter etiam lex noua est lex factorum. Dicitur enim Mattha. 5. Benefacite his, qui oderunt vos. & Luc. 20. Hoc facite in meam commemorationem. ergo lex noua non est alia à lege veteri.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Heb. 7. Translato sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat. sed aliud est sacerdotium noui & veteris testamenti: vt ibidem Apostolus probat. ergo est etiam alia lex.

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, omnis lex ordinat conuersionem humanam in ordine ad aliquem finem, ea autem quae ordinantur ad finem secundum rationem finis, dupliciter diuersificari possunt. Vno modo, quia ordinantur ad diuersos fines, & haec est diuersitas speciei, maxime si sit finis proximus. Alio modo secundum propinquitatem ad finem, vel distantiam ab ipso, sicut patet, quod motus differunt specie secundum quod ordinantur ad diuersos terminos: secundum verò quod vna pars motus est propinquior termino, quam alia, attenditur differentia in motu secundum perfectum & imperfectum. Sic ergo duae leges distinguuntur dupliciter. Vno modo, quasi omnino diuersae, vt patet ordinatae ad diuersos fines, sicut lex ciuitatis, quae esset ordinata ad hoc, quod populus dominaretur, esset specie differens ab illa lege, quae esset ad hoc ordinata, quod optimates ciuitatis dominarentur. Alio modo duae leges distinguuntur secundum quod vna propinquius ordinat ad finem: alia verò remotius, puta in vna & eadem ciuitate dicitur alia lex quae imponitur viris perfectis, qui statim possunt exequi ea, quae pertinent ad bonum commune: & alia lex datur de disciplina puerorum, qui sunt instruendi qualiter possint opera vitiorum exequantur. Dicendum est ergo, quod secundum primum modum lex noua non est alia à lege veteri: quia vtriusque est vnus finis, scilicet vt homines subdantur Deo: est autem vnus Deus & noui & veteris testamenti: secundum illud Rom. 4. Vnus Deus est, qui iustificat circumcisionem ex fide, & praepitium per fidem. Alio modo lex noua est alia à veteri: quia lex vetus est quasi paedagogus puerozum, vt Apostolus dicit ad Galat. 3. lex autem noua est lex perfectionis: quia est lex charitatis, de qua Apostolus dicit Colos. 3. quod est vinculum perfectionis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod vnitas fidei vtriusque testamenti attestatur vnitati finis. Dicitur enim supra, quod obiectum theologiarum virtutum, inter quas est fides, est vnus vltimus: sed tamen fides habet alium statum in veteri & in noua lege: nam quod illi credebant futurum, nos credimus factum.

Ad secundum dicendum, quod omnes differentiae, quae assignantur inter nouam legem & veterem accipiuntur secundum perfectum & imperfectum. praecipua enim legis cuiuslibet dantur de actibus virtutum: ad operanda autem virtutum opera, aliter inclinatur imperfecti, qui nondum habent virtutis habitum, & aliter illi, qui sunt per habitum virtutis perfecti. Illi autem, qui nondum habent habitum virtutis, inclinantur ad agendum virtutis opera ex aliqua causa extrinseca, puta ex comminatione poenarum, vel ex promissione aliquid extrinsecarum remunerationum: puta honoris, vel diuitiarum, vel aliquid huiusmodi. & ideo lex vetus, quae dabatur imperfectis, id est nondum consecutis gratiam spiritualem, dicebatur lex ti-

moris, in quantum inducitur ad obseruantiam praecipiorum, per comminationem quarundam poenarum: & dicitur habere temporalia quadam promissa. Illi autem, qui habent virtutem, inclinantur ad virtutis opera agenda propter amorem virtutis, non propter aliquam poenam, aut remunerationem extrinsecam. & ideo lex noua, cuius principalitas consistit in ipsa spirituali gratia indita cordibus, dicitur lex amoris: & dicitur habere promissa spiritualia & aeterna, quae sunt obiecta virtutis praecipue charitatis: & ita per se in ea inclinatur non quasi in extranea, sed quasi in propria. Et propter hoc etiam lex vetus dicitur cobibere manum, non animum, quia ex timore poenae ab aliquo peccato abstinere, non simpliciter eius voluntas à peccato recedit, sicut recedit voluntas eius, qui amore iustitiae abstinere à peccato, propter hoc lex noua, quae est lex amoris, dicitur animum cobibere. Fuerunt tamen aliqui in statu veteris testamenti habentes charitatem & gratiam Spiritus sancti: qui principaliter expectabant promissiones spirituales & aeternas: & secundum hoc pertinebat ad legem nouam. Similiter etiam in nouo testamento sunt aliqui carnales nondum pertingentes ad perfectionem nouae legis: quos oportuit etiam in nouo testamento induci ad virtutis opera per timorem poenarum, & per aliqua temporalia promissa. lex autem vetus est praecipua charitatis daret, non tamen per eam dabatur Spiritus sanctus, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, vt dicitur Rom. 5.

Ad tertium dicendum, quod sicut supra dictum est, lex noua dicitur lex fidei, in quantum eius principalitas consistit in ipsa gratia, quae interius datur creditibus: vnde dicitur gratia fidei. Habet autem secundario aliqua facta & moralia & sacramentalia: sed in his non consistit principalitas legis nouae, sicut principalitas veteris legis in eis consistebat. Illi autem, qui in veteri testamento Deo fuerunt accepti per fidem, secundum hoc ad nouum testamentum pertinebant: non enim iustificabantur, nisi per fidem Christi, qui est auctor noui testamenti. vnde & de Moysa dicit Apostolus ad Hebraeos 11. quod maiores diuitias asstimabat thesauro Aegyptium imperperium Christi.

ARTICVLVS II.

Verum lex noua legem veterem implet.

AD SECUNDVM sic proceditur. Videtur, quod lex noua legem veterem non implet. Impletio enim contrariarum euacuat. Iudex lex noua euacuat, vel excludit obseruantias legis veteris. Dicit enim Apostolus ad Galat. 3. Si circumcidimini, Christus nihil vobis proderit. ergo lex noua non est impletoria veteris legis.

2. Praeterea, Contrarium non est impletorium sui contrarii: sed Dominus in lege noua proposuit quadam praecipua contraria praecipis veteris legis. Dicitur enim Mattha. 15. Audistis, quia dictum est antiquis, Quicunque dimiserit uxorem suam, et cepit libellum repudij: ego autem dico vobis, quicunque dimiserit uxorem suam, facit eam mecharam, & idem consequenter patet in prohibitione iuramenti, & etiam in prohibitione talionis, & in odio inimicorum. Similiter etiam videtur Dominus excludisse praecipua veteris legis de discretione ciborum, Mattha. 15. dicens, Non quod intrat in os, conquinat hominem, ergo lex noua non est impletoria veteris.

3. Praeterea, Quicunque contra legem agit, non implet legem, sed Christus in aliquibus contra legem fecit, tetigit enim leprosum: vt dicitur Mattha. 8. quod erat contra legem. Similiter etiam videtur sabbathum pluries violasse. vnde de eo dicebant Iudaei Ioan. 9. Non est hic homo à Deo, qui sabbathum non custodit. ergo Christus non impleuit legem. & ita lex noua data à Christo non est veteris impletoria.

4. Praeterea, In veteri lege continebantur praecipua moralia, caeremonialia & iudicialia: vt supra dictum est: sed Dominus Mattha. quinto, vbi quantum ad aliqua legem impleuit, nullam mentionem videtur facere de iudicialibus & caeremonialibus. ergo videtur, quod lex noua non sit totaliter veteris impletoria.

SED CONTRA est quod Dominus dicit Mattha. quinto, Non veni soluere legem, sed adimplere: & postea subdit, Iota vnum, aut vnus apex non praeteribit à lege, donec omnia fiant.

RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est, lex noua comparatur ad veterem: sicut perfectum ad imperfectum. omne autem perfectum adimplet id, quod imperfectum deest: & secundum hoc lex noua adimplet veterem legem, in quantum supplet illud, quod veteri legi deerat.

In veteri autem lege duo possunt considerari, scilicet finis & praecipua contenta in lege. Finis verò cuiuslibet legis est, vt homines efficiantur iusti & virtuosus, vt supra dictum est: vnde & finis veteris legis erat iustificatio hominum: quem quod lex efficiere non poterat, sed figurabat quibusdam caeremonialibus factis, & promittebat verbis. & quantum ad hoc lex noua implet veterem legem, iustificando per virtutem passionis Christi. & hoc est, quod Apostolus dicit ad Rom. 8. quod impossibile erat legi, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis. Et quantum ad hoc lex noua exhibet, quod lex vetus promittebat: secundum illud 2. ad Corin. 1. Quotquot promissiones Dei sunt, in illo est, id est in Christo. & iterum quantum ad hoc completur etiam quod vetus lex figurabat: vnde ad Colo. 2. dicitur de caeremonialibus, quod erant vmbra futurorum, corpus autem Christi, id est veritas pertinet ad Christum, vnde lex noua dicitur lex veritatis: lex autem vetus vmbra vel figur. Praecipua verò veteris legis adimpleuit Christus, & opere & doctrina: opere quidem qui circumcidit vultus, & alia legalia obseruare, quae erant tempore illo obseruanda, secundum illud Galat. 4. factum sub lege. Sicut autem doctrina adimpleuit praecipua legis tripliciter. Primo quidem verum intellectum legis exprimit: quod patet in homicidio & adulterio, in quorum prohibitione Scribae & Pharisei non intellegebant nisi exterior actum prohibitum, vnde dominus legem adimpleuit ostendendo etiam interiores actus peccatorum cadere sub prohibitione. Secundo adimpleuit dominus praecipua legis, ordinando quomodo turcius obseruaretur, quod lex vetus statuerat: sicut lex vetus statuerat, vt homo non periuraret: & hoc turcius obseruaretur, si omnino à iuramento abstinere, nisi in causa necessitatis. Tercio adimpleuit dominus praecipua legis, superaddendo quaedam perfectionis consilia: vt patet Mattha. 19. vbi dicenti, seruauit praecipua veteris legis, dicit vnum tibi deest, si vis perfectus esse, vade & vende omnia, quae habes, &c.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod lex noua non euacuat obseruantiam veteris legis, nisi quantum ad caeremonialia: vt supra dictum est: haec autem erant in figuram futuri. vnde ex hoc ipso, quod caeremonialia praecipua sunt impleta, perfectis his, quae figurabant, non sunt vltimius obseruanda: quia si obseruarentur, adhuc significaretur aliquid vt futurum, & non impletum: sicut etiam promissio futuri doni locum iam non habet, promissio iam impleta per doni exhibitionem, & per hunc modum caeremonia legis tolluntur, cum implentur.

Ad secundum dicendum, quod sicut Aug. dicit contra Faustum, Praecipua illa domini non sunt contraria praecipis veteris legis: quod enim dominus praecipit, de vxore dimittenda, non est contrarium ei, quod lex praecipit, neque enim ait lex, Qui voluerit, dimittat uxorem: cui esset contrarium non dimittere: sed vique volebat dimitti uxorem à viro, qui hanc interpretatio moram vt in disidium animus praecipit, libelli consecratione refractus, absterret. vnde dominus ad hoc confirmandum vt non faciat vxor dimittatur, solam causam fornicationis excepit. Et idem etiam dicendum est in prohibitione iuramenti, sicut dictum est: & idem etiam patet in prohibitione talionis. Taxauit enim modum vindictae lex, vt non procederet ad immoderatam vindictam: à qua dominus perfectus remouit quem quomouit omnino à vindicta abstinere. Circa odium verò inimicorum remouit fallum Pharisaeorum intellectum, nos monens, vt persona odio non haberetur, sed culpa. Circa discretionem verò ciborum, quae caeremonialis erat, dominus non mandauit, vt tunc non obseruarentur: sed ostendit, quod nulli cibi secundum suam naturam erant immundi, sed solum secundum figuram, vt supra dictum est.

Ad tertium dicendum, quod tamen leprosi erant prohibiti in veteri lege, quia ex hoc incurrerant homo quandam irregularitatis immunditiam, sicut vt ex tactu mortui, vt supra dictum est: sed dominus qui erat mundator leprosi, immunditiam incurere non poterat. Per ea autem, quae fecit in sabbatho, sabbatum non soluit secundum rei veritatem: sicut ipse Mattha. in Euangelio ostendit: quia operabatur miracula virtute diuina, quae semper operatur in rebus: quia salutis humanae opera faciebat, cum Pharisei etiam saluti animalium in die sabbathi prouiderent. tum etiam quia ratione necessitatis discipulos excusauit, in sabbatho spicas colligentes. Sed videbat solueri secundum superfluitatem intellectum Pharisaeorum, qui credebant, etiam à salubribus operibus esse in die sabbathi abstinendum: quod erat contra intentionem legis.

Ad quartum dicendum, quod caeremonialia praecipua legis non commemorantur Mattha. 5. quia eorum obseruantia totaliter ex-

cluditur per impletionem: vt dictum est. De iudicialibus verò praecipis commemorauit praecipuum talionis: vt quod de hoc diceretur, de omnibus aliis esset intelligendum, in quo quidem praecipuum docuit legis intentionem non esse ad hoc, quod poena rationis querebatur propter liuorem vindictae, quem ipse excludit, monens, quod homo debet esse paratus etiam maioris iniurias sufferre, sed solum propter amorem iustitiae: quod adhuc in noua lege remanet.

ARTICVLVS III.

Verum lex noua in lege veteri conuincitur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod lex noua in lege veteri non conuincitur. Lex enim noua praecipue in fide consistit, vnde dicitur lex fidei, vt patet Rom. 4. sed multa credenda traduntur in noua lege, quae in veteri lege non continentur: ergo lex noua non conuincitur in veteri.

2. Praeterea, Quaedam glo. dicit Mattha. 5. super illud, Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis, dicit Chryostomus, Quod mandata legis sunt minora, in Euangelio verò sunt madata maiora: maius autem non potest contineri in minori. ergo lex noua non conuincitur in veteri.

3. Praeterea, Quod continetur in altero, simul habetur, habito illo: si igitur lex noua contineretur in veteri, sequeretur, quod habita veteri lege haberetur & noua: superfluum igitur fuit, habita veteri lege, iterum dari nouam: non ergo noua lex continetur in veteri.

SED CONTRA est, quod dicitur Ezech. 11. Rota erat in rota, id est nouum testamentum in veteri Greg. exponit. RESPONDEO dicendum, quod aliquid continetur in alio dupliciter. Vno modo in actu, sicut locatum in loco. Alio modo in virtute, sicut effectus in causa, vel complementum in completo: sicut genus continet species potellae, & sicut tota arbor continetur in semine. & per hunc modum noua lex continetur in veteri. Dicitur enim, quod noua lex comparatur ad veterem, sicut perfectum ad imperfectum. vnde Chryostomus exponens illud, quod habetur Marci 4. Vltro terra fructificat, primum herbam, deinde fructum, deinde plenum frumentum in spica: sic dicit primo, herba fructificat in lege naturae, postmodum spicas in lege Moysi, postea plenum frumentum in Euangelio. Sic igitur est lex noua in veteri, sicut fructus in spica.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod omnia, quae credenda traduntur in nouo testamento explicite & aperte, traduntur credenda in veteri testamento, sed implicite & sub figura. & secundum hoc etiam quantum ad credenda lex noua continetur in veteri.

Ad secundum dicendum, quod praecipua nouae legis dicuntur esse minima, quoniam praecipua veteris legis, quoniam ad explicitam manifestationem: sed quantum ad ipsam substantiam praecipiorum noui testamenti, omnia continentur in Veteri testamento: vnde Aug. dicit contra Faustum, quod pene omnia, quae mouent vel praecipit dominus, vbi adiungebat, Ego autem dico vobis, inueniuntur etiam in illis veteribus libris: sed quia non intellegebant homicidium nisi peremptorium corporis humani, aperuit dominus omnem iniquum motum ad nocendum fratri in homicidij genere deputari. & quantum ad huiusmodi manifestationes praecipua nouae legis dicuntur maiora praecipis veteris legis. Nihil tamen prohibet, maius in minori virtute contineri, sicut arbor continetur in semine.

Ad tertium dicendum, quod illud, quod implicite datum est, oportet explicari. & ideo post veterem legem latam oportuit etiam nouam legem dari.

ARTICVLVS IIII.

Verum lex noua sit grauior quam vetus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod lex noua sit grauior, quam lex vetus. Mattha. enim 5. super illud, Qui soluerit vnum de mandatis his minimis, dicit Chryostomus, Mandata Moysi in actu facilia sunt: non occides, Non adulterabis: mandata Christi autem, Non irascaris, Non concupisces, in actu difficilia sunt. ergo lex noua est grauior, quam vetus.

2. Praeterea, Facilius est terrena prosperitate, quam tribulationes perpetui. sed in veteri testamento obseruatio veteris legis consequebatur prosperitatem temporalem, vt patet Deut. 28. Obseruatores autem nouae legis consequuntur multiplex aduersitas: prout dicitur 2. ad Corin. 6. Exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, &c. ergo lex noua grauior, quam lex vetus.

3. Praeterea, Quod habet ex additione ad alterum, videtur esse difficilius. sed lex noua se habet ex additione ad veterem: nam lex vetus prohibuit periurium, lex noua etiam iuramentum: lex

Lib. 4. c. 2.

10m. 6.

90. ar. 2.

92. ar. 1.

92.

99. ar. 1.

q. praed.

ar. 1. q. 2.

103. ar.

90. q.

119. c. 16.

18. c. 16.

10m. 6.

In fine cor.

ar.

103. ar.

6. ar. 1.

102. ar.

11. q.

99. ar. 4.

Ar. praed.

Ad 1. arg.

6. in con.

ar.

Galat. 1.

12. 2.

Chryst. Ho-

mil. 10. 40

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

101. ar. 10.

verus prohibuit disidium vxoris sine libello repudij, lex autem noua omnino disidium prohibuit: vt patet Matth. 5. secundum expositionem Augustini. ergo lex noua est grauior quam vetus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Matth. 23. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis: quod exponens Hieronymus dicit legis difficultatibus laborantes, & peccatis seculi oneratos ad se aduocat. & postmodum de iugo Euangelij subdit, Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. ergo lex noua est leuior, quam vetus.

¶ RESPONDEO dicendum, quod circa opera virtutis, de quibus præcepta legis dantur, duplex difficultas attendi potest. Vna quidem ex parte exteriorum operum, quæ ex seipsis quandam difficultatem habent & grauitatem: & quantum ad hoc lex vetus est multo grauior, quam noua, quia ad plures actus exteriores obligabat lex vetus in multiplicibus ceremoniis, quam lex noua, quæ præter præcepta legis naturæ paucissima superaddidit in doctrina Christi & Apostolorum: licet aliqua sint postmodum superaddita ex institutione sanctorum Patrum, in quibus etiam Augustinus dicit esse moderationem attendendam, ne conuersatio fidelium onerosa reddatur. Dicit enim ad inquisitiones Ianuarij de quibusdam, quod ipsam religionem nostram, quam manifestissimis & paucissimis celebrationum sacramentis Dei voluit misericordia esse liberam, festiuitatibus premunt oneribus: adeo vt tolerabilior sit conditio Iudæorum, qui legalibus sacramentis, non humanis præsumptionibus subiciuntur. Alia autem difficultas est circa opera virtutum in interioribus actibus, puta quod aliquis opus virtutis exerceat promptè & delectabiliter, & circa hoc difficile est virtus: hoc enim non habenti virtutem, est valde difficile, sed per virtutem redditur facile. Et quantum ad hoc præcepta nouæ legis sunt grauiora præceptis veteris legis: quia in noua lege prohibentur interiores motus animi, qui expresse in veteri lege non prohibebantur in omnibus: & si in aliquibus prohiberentur, in quibus tamen prohibendis poena non apponebatur. hoc autem est difficile non habenti virtutem: sicut etiam Philosophus dicit, Ethicor. quod operari ea, quæ iustus operatur, facile est. sed operari ea eo modo, quo iustus operatur, scilicet delectabiliter, & promptè, est difficile non habenti iustitiam, & sic etiam dicitur, 1. Ioan. 5. quod mandata eius grauiora non sunt: quod exponens Aug. dicit, quod non sunt grauiora amanti, sed non amanti sunt grauiora.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod authoritas illa loquitur expresse de difficultate nouæ legis, quantum ad expresse illam prohibitionem interiorum motuum.

¶ Ad secundum dicendum, quod aduersitates, quas patiuntur obseruatores nouæ legis, non sunt ab ipsa lege impostæ, sed tamen propter amorem, in quo ipsa lex consistit, facilius tolerantur: quia sicut Aug. dicit in lib. De verbis Domini, omnia facia & immania, & facilia & propè nulla efficiunt amorem.

¶ Ad tertium dicendum, quod illæ additiones ad præcepta veteris legis, ad hoc ordinantur, vt facilius impleantur quod vetus lex mandabat: sicut Aug. dicit, & ideo per hoc non ostenditur, quod noua lex sit grauior, sed magis quod sit facilior.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod regnum Dei in interioribus actibus consistit principaliter, sed ex consequenti etiam ad regnum Dei pertinent omnia illa, sine quibus interiores actus esse non possunt. Sicut si regnum Dei est interior iustitia & pax & gaudium spirituale, necesse est, quod omnes exteriores actus, qui repugnant iustitiae, aut paci aut gaudio spirituali, repugnent etiam regno Dei, & ideo sunt in Euangelio regni prohibendi: illa verò, quæ indifferenter se habent respectu horum, puta comedere hos, vel illos cibos, in his non est regnum Dei, vnde Apostolus præmittit, Non est regnum Dei esca & potus.

¶ Ad secundum dicendum, quod secundum Philosophum in 1. Meta. liber est, qui sui causa est, ille ergo liberè aliquid agit, qui ex seipso agit: quod autem homo agit ex habitu suæ naturæ conuenienti, ex seipso agit: quia habitus inclinât in modum naturæ, si verò habitus esset naturæ repugnans, homo non ageret, secundum quod est ipse, sed secundum aliquam corruptionem sibi superuenientem. Quia igitur gratia Spiritus sancti est sicut interior habitus nobis inuisus, inclinans nos ad rectè operandum, facit nos liberè operari, ea quæ conueniunt gratiæ, & vitare ea, quæ gratiæ repugnant. Sic igitur lex noua dicitur lex libertatis dupliciter. Vno modo, quia non vincit nos ad faciendam

est. & Rom. 14. Non est regnum Dei esca & potus: sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. ergo lex noua non debet præcipere, vel prohibere aliquos exteriores actus.

¶ Præterea, Lex noua est lex Spiritus, vt dicitur Rom. 8. sed vbi Spiritus domini, ibi libertas, vt dicitur 2. Corin. 3. Non est autem libertas, vbi homo obligatur ad aliqua opera exteriora faciendam vel vitandam. ergo lex noua non continet aliqua præcepta, vel prohibitiones exteriorum actuum.

¶ Præterea, Omnes exteriores actus pertinere intelliguntur ad manum, sicut interiores actus pertinent ad animum: sed hæc ponitur differentia inter nouam legem & veterem, quod vetus lex cohibet manum, sed lex noua cohibet animum, ergo in lege non debent poni prohibitiones, & præcepta exteriorum actuum, sed solum interiorum.

¶ SED CONTRA est, quod per legem nouam efficiuntur homines filij lucis. vnde dicitur Ioan. 12. Credite in lucem, vt filij lucis sitis: sed filios lucis decet opera lucis facere, & opera tenebrarum obicere: secundum illud Ephes. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, vt filij lucis ambularetis: ergo lex noua quædam exteriora opera debuit prohibere, & quædam præcipere.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, principalitas legis nouæ, est gratia Spiritus sancti, quæ manifestatur in fide, per dilectionem operante. hanc autem gratiam consequuntur homines per Dei filium, hominem factum, cuius humanitatem Deus repleuit gratia, & exiæ est ad nos deriuata. vnde dicitur Ioan. 1. Verbum caro factum est, & postea subditur. Plenum gratiæ & veritatis. vt infra, De plenitudine eius omnes accepimus, & gratiam pro gratia. vnde subditur, Quod gratia & veritas per Christum facta est. Et ideo conuenit, vt per aliqua exteriora sensibilia gratia à verbo incarnato profusus in nos deducatur: & ex gratia interiori, per quam caro spiritui subditur, exteriora quædam opera dupliciter ad gratiam pertinere possunt. Vno modo sicut inducentia aliquid ad gratiam, & talia sunt opera sacramentorum, quæ in noua lege sunt instituta: sicut Baptismus, Eucharistia, & alia huiusmodi. Alia verò sunt opera exteriora, quæ ex instinctu gratiæ producuntur: & in his est quædam differentia attendenda. Quædam enim habent necessariam conuenientiam, vel contrarietatem ad interioriorem gratiam, quæ in fide per dilectionem operante consistit, & huiusmodi exteriora opera sunt præcepta, vel prohibita in lege noua, sicut præcepta est confessio fidei, & prohibita negatio. dicitur enim Matth. 10. Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo. Alia verò sunt opera, quæ non habent necessariam contrarietatem vel conuenientiam ad fidem, per dilectionem operantem. & talia opera non sunt in noua lege præcepta vel prohibita ex ipsa prima legis institutione: sed relicta sunt à legislatore, scilicet Christo, vnicuique secundum quod aliquis aliquid curam gerere debet: & sic vnicuique liberum est circa talia determinare, quid sibi expediat facere vel vitare, & cuiusque præfidenti circa talia ordinare suis subditis quid sit in talibus faciendum, vel vitandum. vnde etiam, quantum ad hoc dicitur lex Euangelij, lex libertatis: nam lex vetus multa determinabat, & pauca relinquebat hominum libertati determinanda.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod regnum Dei in interioribus actibus consistit principaliter, sed ex consequenti etiam ad regnum Dei pertinent omnia illa, sine quibus interiores actus esse non possunt. Sicut si regnum Dei est interior iustitia & pax & gaudium spirituale, necesse est, quod omnes exteriores actus, qui repugnant iustitiae, aut paci aut gaudio spirituali, repugnent etiam regno Dei, & ideo sunt in Euangelio regni prohibendi: illa verò, quæ indifferenter se habent respectu horum, puta comedere hos, vel illos cibos, in his non est regnum Dei, vnde Apostolus præmittit, Non est regnum Dei esca & potus.

¶ Ad secundum dicendum, quod secundum Philosophum in 1. Meta. liber est, qui sui causa est, ille ergo liberè aliquid agit, qui ex seipso agit: quod autem homo agit ex habitu suæ naturæ conuenienti, ex seipso agit: quia habitus inclinât in modum naturæ, si verò habitus esset naturæ repugnans, homo non ageret, secundum quod est ipse, sed secundum aliquam corruptionem sibi superuenientem. Quia igitur gratia Spiritus sancti est sicut interior habitus nobis inuisus, inclinans nos ad rectè operandum, facit nos liberè operari, ea quæ conueniunt gratiæ, & vitare ea, quæ gratiæ repugnant. Sic igitur lex noua dicitur lex libertatis dupliciter. Vno modo, quia non vincit nos ad faciendam

est. & Rom. 14. Non est regnum Dei esca & potus: sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. ergo lex noua non debet præcipere, vel prohibere aliquos exteriores actus.

¶ Præterea, Lex noua est lex Spiritus, vt dicitur Rom. 8. sed vbi Spiritus domini, ibi libertas, vt dicitur 2. Corin. 3. Non est autem libertas, vbi homo obligatur ad aliqua opera exteriora faciendam vel vitandam. ergo lex noua non continet aliqua præcepta, vel prohibitiones exteriorum actuum.

¶ Præterea, Omnes exteriores actus pertinere intelliguntur ad manum, sicut interiores actus pertinent ad animum: sed hæc ponitur differentia inter nouam legem & veterem, quod vetus lex cohibet manum, sed lex noua cohibet animum, ergo in lege non debent poni prohibitiones, & præcepta exteriorum actuum, sed solum interiorum.

¶ SED CONTRA est, quod per legem nouam efficiuntur homines filij lucis. vnde dicitur Ioan. 12. Credite in lucem, vt filij lucis sitis: sed filios lucis decet opera lucis facere, & opera tenebrarum obicere: secundum illud Ephes. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, vt filij lucis ambularetis: ergo lex noua quædam exteriora opera debuit prohibere, & quædam præcipere.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, principalitas legis nouæ, est gratia Spiritus sancti, quæ manifestatur in fide, per dilectionem operante. hanc autem gratiam consequuntur homines per Dei filium, hominem factum, cuius humanitatem Deus repleuit gratia, & exiæ est ad nos deriuata. vnde dicitur Ioan. 1. Verbum caro factum est, & postea subditur. Plenum gratiæ & veritatis. vt infra, De plenitudine eius omnes accepimus, & gratiam pro gratia. vnde subditur, Quod gratia & veritas per Christum facta est. Et ideo conuenit, vt per aliqua exteriora sensibilia gratia à verbo incarnato profusus in nos deducatur: & ex gratia interiori, per quam caro spiritui subditur, exteriora quædam opera dupliciter ad gratiam pertinere possunt. Vno modo sicut inducentia aliquid ad gratiam, & talia sunt opera sacramentorum, quæ in noua lege sunt instituta: sicut Baptismus, Eucharistia, & alia huiusmodi. Alia verò sunt opera exteriora, quæ ex instinctu gratiæ producuntur: & in his est quædam differentia attendenda. Quædam enim habent necessariam conuenientiam, vel contrarietatem ad interioriorem gratiam, quæ in fide per dilectionem operante consistit, & huiusmodi exteriora opera sunt præcepta, vel prohibita in lege noua, sicut præcepta est confessio fidei, & prohibita negatio. dicitur enim Matth. 10. Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo. Alia verò sunt opera, quæ non habent necessariam contrarietatem vel conuenientiam ad fidem, per dilectionem operantem. & talia opera non sunt in noua lege præcepta vel prohibita ex ipsa prima legis institutione: sed relicta sunt à legislatore, scilicet Christo, vnicuique secundum quod aliquis aliquid curam gerere debet: & sic vnicuique liberum est circa talia determinare, quid sibi expediat facere vel vitare, & cuiusque præfidenti circa talia ordinare suis subditis quid sit in talibus faciendum, vel vitandum. vnde etiam, quantum ad hoc dicitur lex Euangelij, lex libertatis: nam lex vetus multa determinabat, & pauca relinquebat hominum libertati determinanda.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod regnum Dei in interioribus actibus consistit principaliter, sed ex consequenti etiam ad regnum Dei pertinent omnia illa, sine quibus interiores actus esse non possunt. Sicut si regnum Dei est interior iustitia & pax & gaudium spirituale, necesse est, quod omnes exteriores actus, qui repugnant iustitiae, aut paci aut gaudio spirituali, repugnent etiam regno Dei, & ideo sunt in Euangelio regni prohibendi: illa verò, quæ indifferenter se habent respectu horum, puta comedere hos, vel illos cibos, in his non est regnum Dei, vnde Apostolus præmittit, Non est regnum Dei esca & potus.

¶ Ad secundum dicendum, quod secundum Philosophum in 1. Meta. liber est, qui sui causa est, ille ergo liberè aliquid agit, qui ex seipso agit: quod autem homo agit ex habitu suæ naturæ conuenienti, ex seipso agit: quia habitus inclinât in modum naturæ, si verò habitus esset naturæ repugnans, homo non ageret, secundum quod est ipse, sed secundum aliquam corruptionem sibi superuenientem. Quia igitur gratia Spiritus sancti est sicut interior habitus nobis inuisus, inclinans nos ad rectè operandum, facit nos liberè operari, ea quæ conueniunt gratiæ, & vitare ea, quæ gratiæ repugnant. Sic igitur lex noua dicitur lex libertatis dupliciter. Vno modo, quia non vincit nos ad faciendam

est. & Rom. 14. Non est regnum Dei esca & potus: sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. ergo lex noua non debet præcipere, vel prohibere aliquos exteriores actus.

¶ Præterea, Lex noua est lex Spiritus, vt dicitur Rom. 8. sed vbi Spiritus domini, ibi libertas, vt dicitur 2. Corin. 3. Non est autem libertas, vbi homo obligatur ad aliqua opera exteriora faciendam vel vitandam. ergo lex noua non continet aliqua præcepta, vel prohibitiones exteriorum actuum.

¶ Præterea, Omnes exteriores actus pertinere intelliguntur ad manum, sicut interiores actus pertinent ad animum: sed hæc ponitur differentia inter nouam legem & veterem, quod vetus lex cohibet manum, sed lex noua cohibet animum, ergo in lege non debent poni prohibitiones, & præcepta exteriorum actuum, sed solum interiorum.

¶ SED CONTRA est, quod per legem nouam efficiuntur homines filij lucis. vnde dicitur Ioan. 12. Credite in lucem, vt filij lucis sitis: sed filios lucis decet opera lucis facere, & opera tenebrarum obicere: secundum illud Ephes. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, vt filij lucis ambularetis: ergo lex noua quædam exteriora opera debuit prohibere, & quædam præcipere.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, principalitas legis nouæ, est gratia Spiritus sancti, quæ manifestatur in fide, per dilectionem operante. hanc autem gratiam consequuntur homines per Dei filium, hominem factum, cuius humanitatem Deus repleuit gratia, & exiæ est ad nos deriuata. vnde dicitur Ioan. 1. Verbum caro factum est, & postea subditur. Plenum gratiæ & veritatis. vt infra, De plenitudine eius omnes accepimus, & gratiam pro gratia. vnde subditur, Quod gratia & veritas per Christum facta est. Et ideo conuenit, vt per aliqua exteriora sensibilia gratia à verbo incarnato profusus in nos deducatur: & ex gratia interiori, per quam caro spiritui subditur, exteriora quædam opera dupliciter ad gratiam pertinere possunt. Vno modo sicut inducentia aliquid ad gratiam, & talia sunt opera sacramentorum, quæ in noua lege sunt instituta: sicut Baptismus, Eucharistia, & alia huiusmodi. Alia verò sunt opera exteriora, quæ ex instinctu gratiæ producuntur: & in his est quædam differentia attendenda. Quædam enim habent necessariam conuenientiam, vel contrarietatem ad interioriorem gratiam, quæ in fide per dilectionem operante consistit, & huiusmodi exteriora opera sunt præcepta, vel prohibita in lege noua, sicut præcepta est confessio fidei, & prohibita negatio. dicitur enim Matth. 10. Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo. Alia verò sunt opera, quæ non habent necessariam contrarietatem vel conuenientiam ad fidem, per dilectionem operantem. & talia opera non sunt in noua lege præcepta vel prohibita ex ipsa prima legis institutione: sed relicta sunt à legislatore, scilicet Christo, vnicuique secundum quod aliquis aliquid curam gerere debet: & sic vnicuique liberum est circa talia determinare, quid sibi expediat facere vel vitare, & cuiusque præfidenti circa talia ordinare suis subditis quid sit in talibus faciendum, vel vitandum. vnde etiam, quantum ad hoc dicitur lex Euangelij, lex libertatis: nam lex vetus multa determinabat, & pauca relinquebat hominum libertati determinanda.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod regnum Dei in interioribus actibus consistit principaliter, sed ex consequenti etiam ad regnum Dei pertinent omnia illa, sine quibus interiores actus esse non possunt. Sicut si regnum Dei est interior iustitia & pax & gaudium spirituale, necesse est, quod omnes exteriores actus, qui repugnant iustitiae, aut paci aut gaudio spirituali, repugnent etiam regno Dei, & ideo sunt in Euangelio regni prohibendi: illa verò, quæ indifferenter se habent respectu horum, puta comedere hos, vel illos cibos, in his non est regnum Dei, vnde Apostolus præmittit, Non est regnum Dei esca & potus.

¶ Ad secundum dicendum, quod secundum Philosophum in 1. Meta. liber est, qui sui causa est, ille ergo liberè aliquid agit, qui ex seipso agit: quod autem homo agit ex habitu suæ naturæ conuenienti, ex seipso agit: quia habitus inclinât in modum naturæ, si verò habitus esset naturæ repugnans, homo non ageret, secundum quod est ipse, sed secundum aliquam corruptionem sibi superuenientem. Quia igitur gratia Spiritus sancti est sicut interior habitus nobis inuisus, inclinans nos ad rectè operandum, facit nos liberè operari, ea quæ conueniunt gratiæ, & vitare ea, quæ gratiæ repugnant. Sic igitur lex noua dicitur lex libertatis dupliciter. Vno modo, quia non vincit nos ad faciendam

est. & Rom. 14. Non est regnum Dei esca & potus: sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. ergo lex noua non debet præcipere, vel prohibere aliquos exteriores actus.

¶ Præterea, Lex noua est lex Spiritus, vt dicitur Rom. 8. sed vbi Spiritus domini, ibi libertas, vt dicitur 2. Corin. 3. Non est autem libertas, vbi homo obligatur ad aliqua opera exteriora faciendam vel vitandam. ergo lex noua non continet aliqua præcepta, vel prohibitiones exteriorum actuum.

¶ Præterea, Omnes exteriores actus pertinere intelliguntur ad manum, sicut interiores actus pertinent ad animum: sed hæc ponitur differentia inter nouam legem & veterem, quod vetus lex cohibet manum, sed lex noua cohibet animum, ergo in lege non debent poni prohibitiones, & præcepta exteriorum actuum, sed solum interiorum.

¶ SED CONTRA est, quod per legem nouam efficiuntur homines filij lucis. vnde dicitur Ioan. 12. Credite in lucem, vt filij lucis sitis: sed filios lucis decet opera lucis facere, & opera tenebrarum obicere: secundum illud Ephes. 5. Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, vt filij lucis ambularetis: ergo lex noua quædam exteriora opera debuit prohibere, & quædam præcipere.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, principalitas legis nouæ, est gratia Spiritus sancti, quæ manifestatur in fide, per dilectionem operante. hanc autem gratiam consequuntur homines per Dei filium, hominem factum, cuius humanitatem Deus repleuit gratia, & exiæ est ad nos deriuata. vnde dicitur Ioan. 1. Verbum caro factum est, & postea subditur. Plenum gratiæ & veritatis. vt infra, De plenitudine eius omnes accepimus, & gratiam pro gratia. vnde subditur, Quod gratia & veritas per Christum facta est. Et ideo conuenit, vt per aliqua exteriora sensibilia gratia à verbo incarnato profusus in nos deducatur: & ex gratia interiori, per quam caro spiritui subditur, exteriora quædam opera dupliciter ad gratiam pertinere possunt. Vno modo sicut inducentia aliquid ad gratiam, & talia sunt opera sacramentorum, quæ in noua lege sunt instituta: sicut Baptismus, Eucharistia, & alia huiusmodi. Alia verò sunt opera exteriora, quæ ex instinctu gratiæ producuntur: & in his est quædam differentia attendenda. Quædam enim habent necessariam conuenientiam, vel contrarietatem ad interioriorem gratiam, quæ in fide per dilectionem operante consistit, & huiusmodi exteriora opera sunt præcepta, vel prohibita in lege noua, sicut præcepta est confessio fidei, & prohibita negatio. dicitur enim Matth. 10. Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo: qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo. Alia verò sunt opera, quæ non habent necessariam contrarietatem vel conuenientiam ad fidem, per dilectionem operantem. & talia opera non sunt in noua lege præcepta vel prohibita ex ipsa prima legis institutione: sed relicta sunt à legislatore, scilicet Christo, vnicuique secundum quod aliquis aliquid curam gerere debet: & sic vnicuique liberum est circa talia determinare, quid sibi expediat facere vel vitare, & cuiusque præfidenti circa talia ordinare suis subditis quid sit in talibus faciendum, vel vitandum. vnde etiam, quantum ad hoc dicitur lex Euangelij, lex libertatis: nam lex vetus multa determinabat, & pauca relinquebat hominum libertati determinanda.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod regnum Dei in interioribus actibus consistit principaliter, sed ex consequenti etiam ad regnum Dei pertinent omnia illa, sine quibus interiores actus esse non possunt. Sicut si regnum Dei est interior iustitia & pax & gaudium spirituale, necesse est, quod omnes exteriores actus, qui repugnant iustitiae, aut paci aut gaudio spirituali, repugnent etiam regno Dei, & ideo sunt in Euangelio regni prohibendi: illa verò, quæ indifferenter se habent respectu horum, puta comedere hos, vel illos cibos, in his non est regnum Dei, vnde Apostolus præmittit, Non est regnum Dei esca & potus.

¶ Ad secundum dicendum, quod secundum Philosophum in 1. Meta. liber est, qui sui causa est, ille ergo liberè aliquid agit, qui ex seipso agit: quod autem homo agit ex habitu suæ naturæ conuenienti, ex seipso agit: quia habitus inclinât in modum naturæ, si verò habitus esset naturæ repugnans, homo non ageret, secundum quod est ipse, sed secundum aliquam corruptionem sibi superuenientem. Quia igitur gratia Spiritus sancti est sicut interior habitus nobis inuisus, inclinans nos ad rectè operandum, facit nos liberè operari, ea quæ conueniunt gratiæ, & vitare ea, quæ gratiæ repugnant. Sic igitur lex noua dicitur lex libertatis dupliciter. Vno modo, quia non vincit nos ad faciendam

est. & Rom. 14. Non est regnum Dei esca & potus: sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. ergo lex noua non debet præcipere, vel prohibere aliquos exteriores actus.

facienda, vel vitanda aliqua, nisi quæ de se sunt vel necessaria vel repugnantia salutem, quæ cadunt sub præcepto, vel prohibitionem legis. Secundo, quia huiusmodi præcepta vel prohibitiones faciunt nos liberè implere, in quantum ex interiori instinctu gratiæ ea implentur: & propter hæc duo lex noua dicitur lex perfectæ libertatis. Iaco. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quod lex noua prohibendo animum ab inordinatis motibus, oportet etiam quod cohibeat manum ab inordinatis actibus, qui sunt effectus interiorum motuum.

ARTICVLVS II.

¶ Verum lex noua sufficiat exterioribus actibus ordinariis. D. SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod lex noua sufficiat exterioribus actibus ordinariis. Ad legem enim nouam præcipue pertinet videtur fides, per dilectionem operans: secundum illud Galat. 5. In Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur: lex noua explicatur quædam credenda, quæ non erant veteri lege explicita: sicut de fide Trinitatis. ergo etiam debuit superaddere aliqua exteriora opera moralia, quæ non erant in veteri lege determinata.

¶ Præterea, in veteri lege non solum sunt instituta sacramenta, sed etiam aliqua sacra, vt supra dictum est, sed in noua lege est instituta aliqua sacramenta, nulla tamen sacra instituta à Deo videntur, puta quæ pertinent vel ad sanctificationem alicuius templi, vel vaforum, vel etiam ad aliquam solennitatem celebrandam, ergo lex noua insufficienter exteriora opera ordinauit.

¶ Præterea, in veteri lege, sicut erant quædam obseruantie pertinetes ad Dei ministros, ita etiam erant quædam obseruantie pertinetes ad populum, vt supra dictum est, cum de ceremonialibus veteris legis ageretur: sed in noua lege videntur aliquæ obseruantie esse datæ ministris Dei, vt patet Matth. 10. Nolite possidere aurum, neque pecunias in zonis vestris, & cetera quæ ibi sequuntur, & quæ dicuntur Luc. 9. & 10. ergo etiam debuerunt aliquæ obseruantie institui in noua lege ad populum fidelium pertinetes.

¶ Præterea in veteri lege præter moralia & ceremonialia fuerunt quædam iudicialia præcepta: sed in lege noua non traduntur aliqua iudicialia præcepta. ergo lex noua insufficienter exteriora opera ordinauit.

¶ SED CONTRA est, quod Dominus dicit Matth. 7. Omnia qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti qui ædificauit domum suam supra petram: sed sapiens ædificator nihil omittit eorum, quæ sunt necessaria ad ædificum: ergo in verbis Christi sufficienter sunt omnia posita, quæ pertinent ad salutem humanam.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est, lex noua in exterioribus illa solum præcipere debuit, vel prohibere, per quæ in gratiam introducitur, vel quæ pertinent ad rectum gratiæ vsum esse necessitate: & quia gratiam ex nobis consequi non possumus sed per Christum solum, ideo sacramenta, per quæ gratiam consequimur, ipse Dominus instituit per seipsum, scilicet Baptismum, Eucharistiam, Ordinem ministrorum nouæ legis instituendo Apostolos, & septuaginta duos discipulos, & penitentiam, Matrimonium indissolubile: Confirmationem etiam promissit per Spiritum sancti missionem: ex eius etiam institutione Apostoli leguntur oleo infirmos vngendo sanasse, vt habetur Matthæ 16. quæ sunt nouæ legis sacramenta. Rectus autem gratiæ vsum est per opera charitatis, quæ quidem secundum quod sunt de necessitate virtutis, pertinent ad præcepta moralia, quæ etiam in veteri lege tradebantur. Vnde quantum ad hoc lex noua super veterem addere non debuit circa exteriora agenda. Determinatio autem prædictorum operum, in ordine ad cultum Dei, pertinet ad præcepta ceremonialia legis, in ordine verò ad proximum ad iudicialia, vt supra dictum est, & ideo quia istæ determinationes non sunt secundum se de necessitate interioris gratiæ, in qua lex consistit: ideo non cadunt sub præcepto nouæ legis, sed relinquuntur humano arbitrio, quædam quidem quantum ad subditos, quæ scilicet pertinent sigillatim ad vnumquemque: quædam verò ad prælatos temporales, vel spirituales, quæ scilicet pertinent ad vtilitatem communem. Sic igitur lex noua nulla alia exteriora opera determinare debuit, præcipiendo, vel prohibendo, nisi sacramenta & moralia præcepta, quæ de se pertinent ad rationem virtutis, puta non esse occidendum, non esse furandum, & alia huiusmodi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ea, quæ sunt facienda, vel vitanda aliqua, nisi quæ de se sunt vel necessaria vel repugnantia salutem, quæ cadunt sub præcepto, vel prohibitionem legis. Secundo, quia huiusmodi præcepta vel prohibitiones faciunt nos liberè implere, in quantum ex interiori instinctu gratiæ ea implentur: & propter hæc duo lex noua dicitur lex perfectæ libertatis. Iaco. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quod lex noua prohibendo animum ab inordinatis motibus, oportet etiam quod cohibeat manum ab inordinatis actibus, qui sunt effectus interiorum motuum.

¶ Verum lex noua sufficiat exterioribus actibus ordinariis. D. SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod lex noua sufficiat exterioribus actibus ordinariis. Ad legem enim nouam præcipue pertinet videtur fides, per dilectionem operans: secundum illud Galat. 5. In Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur: lex noua explicatur quædam credenda, quæ non erant veteri lege explicita: sicut de fide Trinitatis. ergo etiam debuit superaddere aliqua exteriora opera moralia, quæ non erant in veteri lege determinata.

¶ Præterea, in veteri lege non solum sunt instituta sacramenta, sed etiam aliqua sacra, vt supra dictum est, sed in noua lege est instituta aliqua sacramenta, nulla tamen sacra instituta à Deo videntur, puta quæ pertinent vel ad sanctificationem alicuius templi, vel vaforum, vel etiam ad aliquam solennitatem celebrandam, ergo lex noua insufficienter exteriora opera ordinauit.

¶ Præterea, in veteri lege, sicut erant quædam obseruantie pertinetes ad Dei ministros, ita etiam erant quædam obseruantie pertinetes ad populum, vt supra dictum est, cum de ceremonialibus veteris legis ageretur: sed in noua lege videntur aliquæ obseruantie esse datæ ministris Dei, vt patet Matth. 10. Nolite possidere aurum, neque pecunias in zonis vestris, & cetera quæ ibi sequuntur, & quæ dicuntur Luc. 9. & 10. ergo etiam debuerunt aliquæ obseruantie institui in noua lege ad populum fidelium pertinetes.

¶ Præterea in veteri lege præter moralia & ceremonialia fuerunt quædam iudicialia præcepta: sed in lege noua non traduntur aliqua iudicialia præcepta. ergo lex noua insufficienter exteriora opera ordinauit.

¶ SED CONTRA est, quod Dominus dicit Matth. 7. Omnia qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti qui ædificauit domum suam supra petram: sed sapiens ædificator nihil omittit eorum, quæ sunt necessaria ad ædificum: ergo in verbis Christi sufficienter sunt omnia posita, quæ pertinent ad salutem humanam.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est, lex noua in exterioribus illa solum præcipere debuit, vel prohibere, per quæ in gratiam introducitur, vel quæ pertinent ad rectum gratiæ vsum esse necessitate: & quia gratiam ex nobis consequi non possumus sed per Christum solum, ideo sacramenta, per quæ gratiam consequimur, ipse Dominus instituit per seipsum, scilicet Baptismum, Eucharistiam, Ordinem ministrorum nouæ legis instituendo Apostolos, & septuaginta duos discipulos, & penitentiam, Matrimonium indissolubile: Confirmationem etiam promissit per Spiritum sancti missionem: ex eius etiam institutione Apostoli leguntur oleo infirmos vngendo sanasse, vt habetur Matthæ 16. quæ sunt nouæ legis sacramenta. Rectus autem gratiæ vsum est per opera charitatis, quæ quidem secundum quod sunt de necessitate virtutis, pertinent ad præcepta moralia, quæ etiam in veteri lege tradebantur. Vnde quantum ad hoc lex noua super veterem addere non debuit circa exteriora agenda. Determinatio autem prædictorum operum, in ordine ad cultum Dei, pertinet ad præcepta ceremonialia legis, in ordine verò ad proximum ad iudicialia, vt supra dictum est, & ideo quia istæ determinationes non sunt secundum se de necessitate interioris gratiæ, in qua lex consistit: ideo non cadunt sub præcepto nouæ legis, sed relinquuntur humano arbitrio, quædam quidem quantum ad subditos, quæ scilicet pertinent sigillatim ad vnumquemque: quædam verò ad prælatos temporales, vel spirituales, quæ scilicet pertinent ad vtilitatem communem. Sic igitur lex noua nulla alia exteriora opera determinare debuit, præcipiendo, vel prohibendo, nisi sacramenta & moralia præcepta, quæ de se pertinent ad rationem virtutis, puta non esse occidendum, non esse furandum, & alia huiusmodi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ea, quæ sunt facienda, vel vitanda aliqua, nisi quæ de se sunt vel necessaria vel repugnantia salutem, quæ cadunt sub præcepto, vel prohibitionem legis. Secundo, quia huiusmodi præcepta vel prohibitiones faciunt nos liberè implere, in quantum ex interiori instinctu gratiæ ea implentur: & propter hæc duo lex noua dicitur lex perfectæ libertatis. Iaco. 1.

¶ Ad tertium dicendum, quod lex noua prohibendo animum ab inordinatis motibus, oportet etiam quod cohibeat manum ab inordinatis actibus, qui sunt effectus interiorum motuum.

¶ Verum lex noua sufficiat exterioribus actibus ordinariis. D. SECUNDVM sic proceditur. Videtur quod lex noua sufficiat exterioribus actibus ordinariis. Ad legem enim nouam præcipue pertinet videtur fides, per dilectionem operans: secundum illud Galat. 5. In Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur: lex noua explicatur quædam credenda, quæ non erant veteri lege explicita: sicut de fide Trinitatis. ergo etiam debuit superaddere aliqua exteriora opera moralia, quæ non erant in veteri lege determinata.

¶ Præterea, in veteri lege non solum sunt instituta sacramenta, sed etiam aliqua sacra, vt supra dictum est,

bus artic. sermo. Et hanc responsionem bene nota. quia latini Grego. de...

quod non potest cognoscere veritatem per seipsum sine auxilio gratiae.

SED contra est. q. ad. dicit in i. Re. tra. ditione. No approbo. q. in oratione...

RESPONDE O dicendum. quod cognoscere veritatem est vltus quidam ad...

AD primum ergo dicendum. q. omne ve. rum in quibusda. que excedit natural...

AD secundum dicendum. q. Sol corporalis illustrat exteriori. sed Sol intelligibilis. qui...

AD tertium dicendum. q. semper indige. mus in quibusda. que excedit natu...

ARTICVLVS II.

Utrum homo possit velle. & facere bonum absque gratia.

DECVNDVM sic proceditur. Videtur. q. homo possit...

Ad primum dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad secundum dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad tertium dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad quartum dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad quintum dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad sextum dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad septimum dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad octavum dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad nonum dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad decimum dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad undecimum dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad duodecimum dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad tredecimum dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad quatuordecimum dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad quindecimum dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad sexdecimum dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

Ad十七 dicendum. q. homo potest velle. & facere bonum absque...

turalibus. quomodo consideratur in Philosophis. sic falsa est doctrina ista. homo...

Secundum dubium praedictum proximum est. quod per naturam corruptam...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

Unde patet. & quantum ad sufficientiam naturae humanae ad opera...

destitutio est. in natura lapsa. quia natura in puris naturalibus. sicut non est...

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

SEDCONTRA est. quod Apostolus dicit Rom. 9. Non est volentis. &

RESPONDE O dicendum. q. natura hominis potest dupliciter considerari. vno modo in sui integritate. sicut fuit in...

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

ris. apparet ex eo q. oportet ante se dicere. aut quod intendat hominē ex vi...

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

operationem per se facere. ergo multo magis homo potest per seipsum facere. &

ca. 4. id. di. 2. v. 30. i. 1. q. 1.

ca. 4. id. di. 2. v. 30. i. 1. q. 1.

Cap. 1. in. 1. q. 1. v. 1.

Cap. 1. in. 1. q. 1. v. 1.

Cap. 1. in. 1. q. 1. v. 1.

Infr. 1. q. 1. v. 1.

Infr. 1. q. 1. v. 1.

Art. 1. in. 1. q. 1. v. 1.

Art. 1. in. 1. q. 1. v. 1.

Art. 1. in. 1. q. 1. v. 1.

Art. 1. in. 1. q. 1. v. 1.

In corpore articuli eiusdem & responsione ad tertium, quibus occurrit circa illud, scilicet quod ratio nature reparari non potest nisi Deo voluntate hominis ad se trahente per gratiam. Ex duplici liquet capite hoc habet difficultatem: primo ex parte Dei, ex eo, quod quilibetque potest Deus creare hominem, talem prout potest reparare: sed hominem recte ordinatum sine gratia potest creare: ergo & post lapsum reparare sine gratia. Secundo, ex parte hominis, quia, ut dicitur in Precedenti articulo, & approbatur ab Authore in 1. sentent. dicitur in expositione litterarum, prout ad meliores exitus citationes deductus fuerit, est constitutus difficilis in hoc, quod actus & habitus prout non ita diminuitur naturae bonum, ut necessitatur ad manendum in malo: sed potest voluntas mutari in oppositum bonum & continua exercitacione voluntatem stabilire in subiectione ad Deum, ut principium naturae: & sic ratio naturae reparatur esse sine auxilio gratiae, & homo ad bonum sibi conueniens, per seipsum assurgit: cuius oppositum in licita dicitur.

Ad primum horum dicitur, quod non est ad propositum presentium articuli, ubi de necessitate gratiae ad vires hominis questio est: quoniam autem quaeratur de remissione culpa an possit sine gratia fieri, examinabitur conclusio illius rationis, quae secus dicitur.

Ad secundum autem quod est directum contra propositum dicitur, quod ordine naturae reparari sit, ut voluntas hominis Deo subiecta, potest intelligi tripliciter. Uno modo de subiectione finis, scilicet secundum quod alio modo de subiectione simpliciter.

Et si deo, ut penetrat terminos, quod si finis hominis non sit sine reuelatione aliquid spectans ad ordinem gratiae, sine esse subiectum Deo, ut principio naturae, & esse subiectum Deo simpliciter, coincident: modo autem ubi constat esse ordinem gratiae reuelatum, hanc duo non coincidunt, sed esse subiectum Deo, ut principio naturae, est esse subiectum Deo secundum quod: esse autem subiectum Deo simpliciter, est subiecti sibi ut principio & fini naturae, & omnium quomodolibet. Vnde dicitur, quod licet voluntas humana sicut potest sine gratia mutari de impotentia in esse temperatum: ita potest mutari de inobedientia Dei, ut principium esse naturae, ad subiectionem illius, etiam ut principium esse finis naturae, sed hoc non est voluntatem subiectam esse Deo simpliciter, sed secundum quod, ut scilicet esse caput naturae, non potest tamen mutari sine gratia ad obediendum Deo simpliciter, id est sine determinatione aliqua: quia talis subiectio voluntatis speciali auxilio gratiae est (ut in art. precedenti dictum est) & terminatur ad donum habitatale gratiae gratam facientis, & hoc intendit littera remittens sit ad precedentem art. Et si in statum, quod talis subiectio non spectat ad ordinem naturae, sed gratiae, respondendum, quod licet hanc subiectionem excedat vires naturae, & spectet ad gratiam ordinem (ut in precedenti art. dictum est) ipsa tamen est necessarii requisita ad hoc, quod voluntas subiecta Deo secundum naturam ordinem. Et ratio est, quia post lapsum non datur modus status inter conuersionem ad Deum super naturalium finem & auersionem ab ipso, licet autem lapsus dari poterit medius status, quo in natura integra nec auersus, nec conuersus erat: homo ad Deum per supernaturalium finem, fuisse cuiusque tunc homo subiectus Deo simpliciter non includendo, nec excludendo ordinem gratiae: post lapsum autem oportet in conuersione ad Deum sin-

gulariter includi ordinem gratiae. Quod autem dicitur in responsione ad tertium, quod naturale bonum reparari non potest: de vigore rationis intelligendum est: ad illud enim semel lapsa natura, nunquam esse se resurgere potest. Et sic nec Aristoteles, nec Auerroes dicitur: sed secundo sententiam praesentibus magis digestis obuiant.

Manifestum est autem de reparari illam naturam, quod non potest nisi per Deum. Cum enim decor gratiae proueniat ex illuminatione diuini luminis, non potest talis decor in anima reparari, nisi Deo denuo illustrare: unde requiritur habituale donum, quod est gratia: lumens. Similiter ordo naturae reparari non potest: sed scilicet voluntas hominis Deo subiectatur, nisi Deo voluntate hominis ad se trahente: sicut dictum est. Similiter etiam ratio naturae a quo procedit operatio naturalis: ergo videtur, quod homo simili ratione possit reparari per seipsum, redeundo de statu peccati ad statum iustitiae absque auxilio exterioris gratiae.

Practerea, Qualibet res naturalis potest redire ad actum conuenientem suae naturae: sicut aqua calefacta per seipsum redit ad naturalem frigiditatem, & lapis sursum proiecitur per seipsum redit ad firmum motum naturalem: sed peccatum est quidam actus contra naturam, ut patet per Damasc. in secundo libro. ergo videtur, quod homo possit per seipsum redire de peccato ad statum iustitiae.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Galatas. secundo. Si data est lex, quae potest iustificare, ergo Christus gratia mortuus est, id est, sine causa. pari ergo ratione qui non habet naturam, per quam potest iustificari, Christus gratia, id est, sine causa mortuus est, sed hoc est inconueniens dicere: ergo non potest per seipsum iustificari, id est redire de statu culpa ad statum iustitiae.

RESPONDENDO dicitur quod homo nullo modo potest resurgere a peccato per seipsum sine auxilio gratiae. Cum enim peccatum transiens actus, remanet reatu (ut supra dictum est) non est idem resurgere a peccato, quod cessare ab actu peccati, sed resurgere a peccato, est reparari hominem ad ea, quae peccato amittit. Incurrit autem homo triplex detrimentum peccati, ut ex supradictis patet. scilicet maculam, corruptionem naturalem boni, & reatum poenae. Maculam quidem incurrit, in quantum priuatur decore gratiae ex deformitate peccati. Bonum autem naturae corrumpitur, in quantum natura hominis deorfinitur, voluntate hominis Deo non subiecta: hoc enim ordine sublatum, consequens est, ut tota natura hominis peccatis inordinata remaneat. Reatum vero poenae est: per quem homo peccando in mortaliter, meretur damnationem

eternam. Manifestum est autem de reparari illam naturam, quod non potest nisi per Deum. Cum enim decor gratiae proueniat ex illuminatione diuini luminis, non potest talis decor in anima reparari, nisi Deo denuo illustrare: unde requiritur habituale donum, quod est gratia: lumens. Similiter ordo naturae reparari non potest: sed scilicet voluntas hominis Deo subiectatur, nisi Deo voluntate hominis ad se trahente: sicut dictum est. Similiter etiam ratio naturae a quo procedit operatio naturalis: ergo videtur, quod homo simili ratione possit reparari per seipsum, redeundo de statu peccati ad statum iustitiae absque auxilio exterioris gratiae.

Practerea, Qualibet res naturalis potest redire ad actum conuenientem suae naturae: sicut aqua calefacta per seipsum redit ad naturalem frigiditatem, & lapis sursum proiecitur per seipsum redit ad firmum motum naturalem: sed peccatum est quidam actus contra naturam, ut patet per Damasc. in secundo libro. ergo videtur, quod homo possit per seipsum redire de peccato ad statum iustitiae.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Galatas. secundo. Si data est lex, quae potest iustificare, ergo Christus gratia mortuus est, id est, sine causa. pari ergo ratione qui non habet naturam, per quam potest iustificari, Christus gratia, id est, sine causa mortuus est, sed hoc est inconueniens dicere: ergo non potest per seipsum iustificari, id est redire de statu culpa ad statum iustitiae.

RESPONDENDO dicitur quod homo nullo modo potest resurgere a peccato per seipsum sine auxilio gratiae. Cum enim peccatum transiens actus, remanet reatu (ut supra dictum est) non est idem resurgere a peccato, quod cessare ab actu peccati, sed resurgere a peccato, est reparari hominem ad ea, quae peccato amittit. Incurrit autem homo triplex detrimentum peccati, ut ex supradictis patet. scilicet maculam, corruptionem naturalem boni, & reatum poenae. Maculam quidem incurrit, in quantum priuatur decore gratiae ex deformitate peccati. Bonum autem naturae corrumpitur, in quantum natura hominis deorfinitur, voluntate hominis Deo non subiecta: hoc enim ordine sublatum, consequens est, ut tota natura hominis peccatis inordinata remaneat. Reatum vero poenae est: per quem homo peccando in mortaliter, meretur damnationem

ARTICVLVS VIII.
 ¶ Virum homo sine gratia possit non peccare.

De ostium sic proceditur. Videtur quod homo sine gratia non possit peccare. Nullus enim peccat in eo, quod vitare non potest: ut Augustinus dicit in

speciali, quo preparari ad gratiam & adimplere praecipit possunt: propter quod Authore ex eo, quod homo in statu naturae integrae poterat non recedere a toto, quod est secundum naturam, probat quod peccatum peccata vitare.

In eodem octavo articulo dubitatur, quod homo in peccato mortali existens, antequam reparatur per gratiam iustificatam, non potest diu manere absque peccato mortalitudo: quoniam magnum occurrit ex multis. Primum ex ipso Authore: quia in 1. sentent. dist. 2. quaest. art. 2. recitat hanc viam, quam hic tenet per sententiam: & arguit contra eum, solvens rationem eius, & dimittit eam, vel falsam: in hoc autem loco non respondit fides rationibus libidem facientibus: & tamen determinat, oppositum. Rationes suae (ut in primis pro conclusione opposita: quia naturalia per peccatum naturale non sunt ablata, sed infirmita: a per hoc libera fuga mali, quae est de ratione liberi arbitrii non est ablata, sed infirmita: & sequenter non incurrit non posse, sed non posse fuisse figuram malum.

Deinde contra rationem litterae, quantum ad similitudinem venialium & mortalium: quia non valet similitudo, propterea quod venialia absque liberatione committuntur: mortalia cum liberatione tantum: unde quae ratione potest vitare vnum, potest vitare omnia. Et quantum ad temporis durtationem, quia liberum arbitrium multo fortius fit ad vitandum aliquid peccatum, post vitatum vnum.

Supra Quaestiones, articulo 1. articulo 1. articulo 1.

In articulo octavo eiusdem quaestio dubium primo occurrit circa illud, Homo in statu naturae integrae poterat vitare omnia peccata ex suis naturalibus: quoniam non poterat vitare peccata omissionis praecceptorum gratiae, non enim poterat ex naturalibus implere praecipium charitatis, scilicet diligere dominum Deum tuum, & similia, ut sunt praeccepta charitatis, ut patet ex dictis: ergo non poterat ex naturalibus vitare peccatum omissionis talium.

Ad hoc dubium (quod dicitur Durandum in secundo sentent. dist. 2. quaest. art. 2. recitat hanc viam, que conclusio est) dicitur, quod illud est possibile implere praecipia huiusmodi: & aliud est posse vitare peccata opposita: quoniam ad adimplendum praecceptorum horum clauditur in se de necessitate donum supernaturale in habitu, quo fit potens adimplere, & ex quo praecipit adimplere: quod enim dicitur, Diliges dominum Deum tuum, & similia, ut sunt praecipia charitatis, subintelligitur, Diliges ex charitate donum Deum tuum, ubi manifeste patet claudis charitatem in facultate adimplendi. Ad eundem autem peccatum omissionis non exigitur supernaturale donum, sed sufficit ex naturalibus nullum potens obicere, in nulloque reatu diuine mitionis, in quantum praecipium obligat pro tali statu, aliter enim ad alium statum periret. Et propterea si ponatur homo in statu naturae integrae, quantumvis nunquam sine supernaturali dono impleret praecipium charitatis, ut sic: sine eadem supernaturali dono non videtur peccatum omissionis omnium praecceptorum, dum nullum impedimentum praesertit supernaturale donum habuit naturalis gratiam diuinae motionis quam diuinae motionis

Secundo occurrit dubium ex Scoto & Durando in vigesima octava distinctione secundae sententiarum. Et ut clarius modus & veritas elucescat, formetur ratio contra litteram. Authore affert ad hoc in littera tres priuationes & tria positiua, ex quibus homine existente in peccato mortali, impotentiam ad vitandum diuina peccata mortalitatem, prouenire dicit. Prima priuatio est gratiae. Secunda veritas finis ultimi. Tertia praemeditationis assiduae, quando oportet, & hoc primum positiua est, et secundum triplicem occurrentiam agendum, vel vitandum, secundum finem malum praecedens, tertium praesens habitus, & praecipio loco ponitur in littera tria priuatio, & secundum positiua, scilicet impraemeditatio assidua, cum malis praecedens. Hae omnia patent inueniunt litteram. Tunc primo fit, peccatum mortale existens in homine non committit vitare omnia peccata: ergo Authore ex his male inferri impotentiam existens in peccato mortali. Consequentia nota est & asumpsit probatur: quia stat hominem commisit adulterium semel, neque nollet amplius committere: & peccatum illud non esse delectum per gratiam, & cum hoc habere habitum temperantiae acquirit, quoniam ex vno actu impenitentiae non corrumpitur habitus acquisitus, & sic non habebit habitum primum, neque finem praeterea conceptum malum: neque egebit ex hoc praemeditatione magis, quam prius.

Secundo sic, Obmittentia peccatum mortale, necessaria ad propositum (scilicet) iustitiae, hinc tenet, scilicet priuatio gratiae, priuationis subiectionis simpliciter ad Deum vltimum finem, & inordinata conuersio ad commutabile bonum, quae transit hinc non referret talem impotentiam, ergo. Quod priuatio gratiae non inferat peccatum, est quia erat in natura integra, qua poterat homo vitare omne peccatum: quia priuatio non plus tollit, quam habitus oppositus ponit, sed habitus gratiae non ponit nisi efficaciam mercedis: ergo priuatio eius non tollit nisi hoc enim ergo tollit potentia vitandi peccatum mortale. Quod priuatio subiectionis ad Deum vltimum finem hoc non inferat, probatur: quia talis priuatio non plus priuat necessitate, quam inhaesio ad Deum ex charitate: cum talis priuatio priuatione quae est bonis moralibus (ut patet in haereticis) sola haresi maculatis) consequens est, quod diu potest homo sine peccato vitare: propter quod non minus animo nihil cogitare de illa sua haresi (puta quod scilicet non procedat ad peccatum) & in alio cogitare recte se habere absque mortali, habendo in affectu suo stabilitatem, sic, ut pro nullo consequens, aut vitando vellet offendere. Et est sermo praesens scilicet praecipit ecclesiae, qui committendo & consentiendo toties. In solo enim diuino & naturae loquimur. Quod inordinata conuersio potest ad commutabile bonum non inferat talem impotentiam probatur: quia in se quidem non est: iam enim transit. In effectu quoque non oportet, quod remaneret: quia vnius actus, ut dictum est, non generat naturalem effectum, sicut nec vna hiraudo facit vir: & etiam homo ex vna natura habilis, potest se mutare de affectu ad quodcumque commutabile bonum in se tenet: ut patet in experientia testatur. Quod dicitur sic simul non inferat talem impotentiam, probatur ex hoc, quod non sit habens ut priuatione causae eiusdem rationis, componens simul aliquid habere, quam effectus illorum simul quod non est impotentia: sed non posse mercedem regulare ad vitandum esse charitatis cum macula & reatu peccati.

Arguitur deinde contra ipsam positiua sententiam, quia sequitur ad eam, & hoc modo potest se citare habitus gratiae Dei. Probat quod si quis peccat in se de re certa, de qua non commisit peccatum mortale, si enim effectus necessarius status existens in peccato mortali est, non potest diu vitare peccatum mortale committendum, ad destructionem consequens inferatur destructio antecedens. Et quoniam se fit modis inter gratiam & peccatum mortale in nobis adultis, vitare ordinatior hominem esse in gratia contra illud. Nemo nouit, & vitare odio vel amore dignus fit. Secundo arguit Scotus in 2. dist. 1. art. 2. existens in peccato mortali potest in hoc tempore eam ab hoc mortali & illo: & dum cauet hoc, cauet omne: sicut illicet de tempore consequentes, & sic de temperantia potest cauet semper simul omnia. Assumpsit pro prima parte est postio tempore secunda probatur, quia voluntas non potest simul habere duos contrarios contentus, qui quidem requiruntur ad actum eandem hoc: & actum committendi aliud mortale, maxime quia resistens vni fit, fortior ad resistendum alio.

Secundo arguitur contra litteram, quoniam si tota de necessitate consistit in hoc, quo homo potest vitare mortalia, & malum habebit esse liberi arbitrii, quoad ad liberum arbitrium non peccat vitare mortalia, quoniam si voluntaria deliberatione positiua vel negatiua, non potest peccatum mortale incurrere, ut patet ex supradictis, voluntate autem existente libera ad deliberandum, implicatio contradictionis videtur dicere, quod non potest vitare omnia peccata mortalia, nam si libere est potest vitare in virtute oppositi, scilicet deliberare vitacionem, vel commissionem peccati: cum non potest de vitare, ut libere deliberare, non est libera in deliberando. Nec satis quaestio hinc, dicitur, quod pro tanto dicitur non posse vitare omne peccatum mortale, sed non potest adimplere praecipium charitatis & susceptionis sacramentorum. Hinc namque fuga excludit est per antecedentia, scilicet, quod plus requiritur ad implendum hanc praecipium, quam ad vitandum peccatum mortale, quoniam ad vitandum peccatum sufficit non ponere impedimentum diuinae motionis, sed obsequetur se illi praebere, quod est in potestate voluntatis peccatoris, sicut peccare mortaliter, quia impedimentum non praetercurritur, nisi per peccatum mortale, & sequela diuinae motionis opus est liberi arbitrii nec plus exigit per sua praeccepta ab homine Deus in tali statu, quoniam praecipit homini in quocunque statu, ut faciat quod impossibile est ab eo fieri, quoniam in potestate eius non fit tollere oppositum a se prius impedimentum peccati mortalis committit: dicitur in articulo praecedenti dicitur est. Nec praecipit homini lapso, in peccato, ut tollat ipsam a se, sed ut deprecetur, & inquitur in se est oportet, ut a Deo auertatur, iuxta illud, Ad superbia adicias interfectus de plinibus deprecat, ut dimittatur tibi. Quisione igitur pendente in difficultate non potest dicendum est, quod non potest non posse non aliquid, dupliciter intelligi potest, scilicet, vel iuxta modum, quod dicitur posse a naturali potestate, vel iuxta modum, quod dicitur posse a facultate habitus, sicut aliquis dicit posse scire conclusiones geometricas, vel ex naturali potentia intellectus, vel ex cognitis principiiis geometricis. Vtque siquidem modo dicitur posse de primo secundum potentiam remota, secundum secundum potentiam proximam. In proposito non est questio de posse, vel non posse, secundum quod ad naturalem potentiam sumitur, quae est potentia remota, respectu vitacionis omnis peccati, sed secundum quod sumitur ad quasi habitum, id est supra diuinae potentia. Quod ex eo patet, quod in littera non dicitur intellectus, aut voluntas aut aliarum potentiarum animae, sed priuationem gratiae inhaesione, quae fini vltimo adhaesionem ad malum finem, impraemeditationem, & huiusmodi causas ponit Authore impotentiam. Et propterea deficient rationes, quae super libertate deliberationis fundantur. Manifeste autem patet, quod potentiam proximam vitandi omne malum culpae, ex duobus consistat, scilicet ex vigore rationis & subiectionis simpliciter voluntatis ad Deum: enim naturalibus potentibus adiunctis, potuit homo vitare omne peccatum, ut praedictum fuit: propter quod per originale peccatum rationis vigorem amissa est simul potentia vitandi omne peccatum actuale. Potentia vero vitandi omne peccatum mortale, in altero consistit, scilicet subiectione voluntatis ad Deum: namque remota subiectione secundum veritatem posita non stat cum peccato mortali: iniquo homini in peccato mortali, & est proprium principii vitandi peccati mortalis. Quomodo enim tale peccatum mortale (puta impenitentiam) possit esse alio principio vitandi: vniuersum tamen & absolute vitacionis peccati mortalis nulla est propria causa, nisi talis subiectione, oportet siquidem effectum vniuersali causam vniuersalem, ut propria responderet: ut patet in Philosophia. Nullus enim actus habitus sine disposito non includens talem subiectionem, est naturae, & sufficienter ex se, ut possit vitacionem peccati mortalis vniuersalem, ut patet discutendo. Talis autem subiectione ex se huiusmodi naturae & sufficienter est quia in vltimo sine figit voluntatem, submittendo illi omnia: ac per hoc ad omnia opposita vitanda se extendit, per huius enim adhaesionem omnia regulanda est cogitata, non per alias. Et quoniam in causis propriis tenet argumentum, si affirmatio est causa affirmacionis, negatio est causa negacionis: consequens est, quod ad vitandum aliquid obiectum ponit potentiam proximam vitandi peccatum mortale, priuatio talis subiectionis priuabit potentiam proximam vitandi peccatum mortale. Et quia talis subiectione auferitur per peccatum mortale, ut perueniat vsque ad remissionem eiusdem: sequitur, quod homo in peccato mortali existens nisi per gratiam Dei non poterit, impenitentiam ad vitandum peccatum mortale. Nec propterea non libere peccat qui singulari potest vitare: sicut etiam excusat ad voluntario in commissionem venialium, licet non possit vitare vitare: eadem etiam ratione, quae committendi singulari potest vitare. Atque hae ratio reddunt in littera ad dictam conclusionem.

Verum, quia in littera non solus ponitur dicta conclusio, scilicet quod homo in mortali non potest vitare mortalia, sed adiungitur vi libere & simul probatur, ideo de causa est positua propter impotentiam habentem, adiugetur id quod committitur priuationem antecedentem, sed malus finis praecedens. Scire namque oportet, quod sicut in actibus virtutum sunt duo finis, scilicet proprius illius virtutis, & communis omnium (puta in actu temperantiae bonum rationis, ut Deus) ita in peccatis mortalibus est vltima specialia malum etiam commune omnium, scilicet inordinatio amoris: vitare autem peccatum mortale, & Augustinus dicitur, dicitur ducit amoris amoris. In iustis amor Dei vsque ad concupiscendum sui. Babylonem amor sui vsque ad contemptum Dei: hinc enim motus se excludunt, & submittunt in illibitabiliter decedunt, quicunque enim extra peccatum mortale, in hoc statu autem Deum, vsque ad contemptum sui: & quicunque est in peccato mortali amari, vsque ad contemptum Dei. Homo ergo existens in peccato mortali, non solus est priuatus gratia & subiectione dicta, quae idem est quod amor Dei vsque ad contemptum sui, sed etiam

71. art. 1.

Orthod. ff. de i. 1. 50.

87. art. 6.

87. art. 8.

76. 986.

74. art. 4.

sed est

¶ Secundo

Contra oblationem triplex motus habetur. Primo quia quocumque ex-

quia charitas vs proximum operandi principium, illa autem

Ex hoc patet responsio ad secundum, quod necesse est altera

secundum illam diuisione Philosophi in 6. Ethico. Omnis au-

dupliciter hoc contin- git, scilicet primo & se-

que est potentia, vel impotentia naturalis: quia gratia est supra naturam, & non se habet

patam; sic autem bonum non attribuitur gratie, sed sicut radici bonitatis in homi-

Ad tertium dicendum, quod gratia re- ducitur ad prima speciem qualitatibus. Nec tamen est idem, quod virtus, sed habitudo

secut accidens ad substantiam. Et per hoc etiam patet solutio ad secun-

quod ad tertium dicendum, quod anima est sub-

SED CONTRA. Si gratia est virtus, maxime videtur, quod sit aliqua triu- theologicarum virtutum. Sed gratia non est

ARTICVLVS III. Verum gratia sit in essentia anima sicut in subiecto, an in aliquo potentiarum.

Super Quaestiones con- trahentes articulum quartum.

Ad secundum negatur assumptum, nam gratia licet proficiat ad actum meritorium, non tamen rantum ad hoc, neque pri-

Ad confirmationem ex Anselmo dicitur, quod Anselmus potest verificari de iustitia actuali pro quanto omnis operatio bona est in voluntate

RESPONDEO dicendum, quod quidam posuerunt idem esse gratiam, & virtutem secundum essentiam, sed differre solum secundum rationem, vt gratia dicatur secundum quod facit hominem Deo gratum, vel secundum quod gratis datur, virtus autem secundum quod perficit ad bene

IN articulo quarto eisdem quaestioni du- bium occurrit ex Scoti in secundo sententiae, dist. vigesima sexta, qui multipliciter probat, quod gratia est subiectum in voluntate, & non in essentia anime sicut in subiecto.

Ad secundum negatur assumptum, nam gratia licet proficiat ad actum meritorium, non tamen rantum ad hoc, neque pri-

Ad tertium dicendum, quod anima est sub-

Ad quartum negatur, quod omnis habitus sub iustitia in aliqua potestate. Et ad probationem quia opus habentis reddit bonum, dicitur quod reddere opus habentis bonum, contingit dupliciter scilicet primo, & consequenter. Et quod habitus, qui ad hoc primo est, vt opus habentis reddat bonum, in potentia aliqua est, cuius est opus, gratia autem non propter opus est primo, sed fecundum principalem

Et vide, quod hanc similitudinem Author post probatam conclusionem inducit ex ratione virtutis, vt ostendit, quod natura illa per se opposita est, & natura, & lumen, ad quod perferretur virtutes, vt ad naturam & lumen, sicut in acquisitis virtutibus vtique inueniuntur, vt in litteris inueniuntur.

Præterea, ex gratia incipiunt merita hominis; vt Aug. dicitur: sed meritum consistit in actu, qui ex aliqua potentia procedit. Ergo videtur, quod gratia sit perfectio alicuius potentie anime.

Ad confirmationem dicitur, quod effectus gratie est duplex, scilicet gratiam reddere, & mereri. Et per hoc potentia prior dupliciter, scilicet simpliciter, & in licet simpliciter, & in modo ad exercitium actus. Si ergo est sermo de gratia secundum primum effectum, nullum inconueniens est, quod gratia reducat in intellectum, vt procedit voluntatem: quoniam sicut essentia est naturaliter prius gratia, quod voluntas, ita & intellectus. Sed si sermo de gratia secundum incitationem ad meritum per actum proprium per gratiam facientem, & gratia gratis datur. Gratia enim est quoddam donum Dei, vt ex supradictis patet. Homo autem idco non est Deo gratus, quia aliquid est ei datum à Deo, sed potius conuerso: ideo enim aliquid datur alicui gratis à Deo, quia est homo gratus ei, ergo nulla est gratia gratum faciens.

QVAESTIO CENTESIMA VINDICESIMA, De diuisione gratie, in quinque articulos diuisa.

Ad tertium dicendum, quod gratia gratum faciens addit aliquid super rationem gratie gratis datæ, quod etiam ad rationem gratie pertinet: quia scilicet hominè gratum facit Deo: & ideo gratia gratis data, quæ hoc non facit, retinet sibi nomen commune, sicut in pluribus aliis contingit. Et sic opponuntur duæ partes diuisionis, sicut Gratium faciens, & non faciens gratum.

AD ARGUMENTUM autem contra ipsam rationem dicitur, quod si in infirmis non est virtus simpliciter, sed secundum quod in infirmis in se habet gratia, quod non tenent in se, sed in virtutibus simpliciter.

SED CONTRA est, quod gratia regeneratur in filios Dei. Sed generatio per prius terminatur ad essentiam, quæ ad potentias. Ergo gratia per prius est in essentia anime, quam in potentia.

SECUNDO, gratia perficit animam solum in ordine ad determinatum actum, scilicet meritorium: ergo non perficit animam secundum essentiam: sed secundum quod est principium actus meritorij. Assumptum patet: & consequenter probatur, quia essentia est de indeterminate principium multorum: ac per hoc non perficit, vt sic dicitur, ad vnum actum, sed secundum quod est principium actus meritorij. Et confirmatur, inquit, quia si perficeret essentiam anime, posset redundare in actum prioris potentie scilicet intellectus, & sic actus intellectus, vt procedit actum voluntatis, posset esse gratificabilis & meritorius: imo hic solus intellectus esset in illa essentia posset esse gratia & meritorium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod gratia non conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim est quoddam donum Dei, vt ex supradictis patet. Homo autem idco non est Deo gratus, quia aliquid est ei datum à Deo, sed potius conuerso: ideo enim aliquid datur alicui gratis à Deo, quia est homo gratus ei, ergo nulla est gratia gratum faciens.

IN articulo primo, dubij occurrit circa differentiam inter gratiam operantem & cooperantem, per gratiam Dei motione simpliciter, Impliciter scilicet quod contra naturam simul, nam assignando differentiam dicitur quod operans dicitur quando mens nostra se habet vt mota tantum, cooperans vero, vt quando mens nostra se habet vt mouens & mota, applicando autem ad actus nostros subiungitur, quod quomouemur ad vel se, est gratia operans, quomouemur ad exteriopus est gratia cooperans, constat autem, quod ad velle voluntas se habet non vt mota tantum: nam velle à voluntate est, & in voluntate, alioquin non esset liberum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod gratia est virtus, maxime videtur, quod sit aliqua triu- theologicarum virtutum. Sed gratia non est

RESPONDEO dicendum, quod quidam posuerunt idem esse gratiam, & virtutem secundum essentiam, sed differre solum secundum rationem, vt gratia dicatur secundum quod facit hominem Deo gratum, vel secundum quod gratis datur, virtus autem secundum quod perficit ad bene

SECUNDO, gratia perficit animam solum in ordine ad determinatum actum, scilicet meritorium: ergo non perficit animam secundum essentiam: sed secundum quod est principium actus meritorij. Assumptum patet: & consequenter probatur, quia essentia est de indeterminate principium multorum: ac per hoc non perficit, vt sic dicitur, ad vnum actum, sed secundum quod est principium actus meritorij. Et confirmatur, inquit, quia si perficeret essentiam anime, posset redundare in actum prioris potentie scilicet intellectus, & sic actus intellectus, vt procedit actum voluntatis, posset esse gratificabilis & meritorius: imo hic solus intellectus esset in illa essentia posset esse gratia & meritorium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod gratia non conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim est quoddam donum Dei, vt ex supradictis patet. Homo autem idco non est Deo gratus, quia aliquid est ei datum à Deo, sed potius conuerso: ideo enim aliquid datur alicui gratis à Deo, quia est homo gratus ei, ergo nulla est gratia gratum faciens.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod gratia non conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim est quoddam donum Dei, vt ex supradictis patet. Homo autem idco non est Deo gratus, quia aliquid est ei datum à Deo, sed potius conuerso: ideo enim aliquid datur alicui gratis à Deo, quia est homo gratus ei, ergo nulla est gratia gratum faciens.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod gratia est virtus, maxime videtur, quod sit aliqua triu- theologicarum virtutum. Sed gratia non est

RESPONDEO dicendum, quod quidam posuerunt idem esse gratiam, & virtutem secundum essentiam, sed differre solum secundum rationem, vt gratia dicatur secundum quod facit hominem Deo gratum, vel secundum quod gratis datur, virtus autem secundum quod perficit ad bene

SECUNDO, gratia perficit animam solum in ordine ad determinatum actum, scilicet meritorium: ergo non perficit animam secundum essentiam: sed secundum quod est principium actus meritorij. Assumptum patet: & consequenter probatur, quia essentia est de indeterminate principium multorum: ac per hoc non perficit, vt sic dicitur, ad vnum actum, sed secundum quod est principium actus meritorij. Et confirmatur, inquit, quia si perficeret essentiam anime, posset redundare in actum prioris potentie scilicet intellectus, & sic actus intellectus, vt procedit actum voluntatis, posset esse gratificabilis & meritorius: imo hic solus intellectus esset in illa essentia posset esse gratia & meritorium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod gratia non conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim est quoddam donum Dei, vt ex supradictis patet. Homo autem idco non est Deo gratus, quia aliquid est ei datum à Deo, sed potius conuerso: ideo enim aliquid datur alicui gratis à Deo, quia est homo gratus ei, ergo nulla est gratia gratum faciens.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod gratia non conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim est quoddam donum Dei, vt ex supradictis patet. Homo autem idco non est Deo gratus, quia aliquid est ei datum à Deo, sed potius conuerso: ideo enim aliquid datur alicui gratis à Deo, quia est homo gratus ei, ergo nulla est gratia gratum faciens.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod gratia est virtus, maxime videtur, quod sit aliqua triu- theologicarum virtutum. Sed gratia non est

RESPONDEO dicendum, quod quidam posuerunt idem esse gratiam, & virtutem secundum essentiam, sed differre solum secundum rationem, vt gratia dicatur secundum quod facit hominem Deo gratum, vel secundum quod gratis datur, virtus autem secundum quod perficit ad bene

SECUNDO, gratia perficit animam solum in ordine ad determinatum actum, scilicet meritorium: ergo non perficit animam secundum essentiam: sed secundum quod est principium actus meritorij. Assumptum patet: & consequenter probatur, quia essentia est de indeterminate principium multorum: ac per hoc non perficit, vt sic dicitur, ad vnum actum, sed secundum quod est principium actus meritorij. Et confirmatur, inquit, quia si perficeret essentiam anime, posset redundare in actum prioris potentie scilicet intellectus, & sic actus intellectus, vt procedit actum voluntatis, posset esse gratificabilis & meritorius: imo hic solus intellectus esset in illa essentia posset esse gratia & meritorium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod gratia non conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim est quoddam donum Dei, vt ex supradictis patet. Homo autem idco non est Deo gratus, quia aliquid est ei datum à Deo, sed potius conuerso: ideo enim aliquid datur alicui gratis à Deo, quia est homo gratus ei, ergo nulla est gratia gratum faciens.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod gratia non conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim est quoddam donum Dei, vt ex supradictis patet. Homo autem idco non est Deo gratus, quia aliquid est ei datum à Deo, sed potius conuerso: ideo enim aliquid datur alicui gratis à Deo, quia est homo gratus ei, ergo nulla est gratia gratum faciens.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod gratia est virtus, maxime videtur, quod sit aliqua triu- theologicarum virtutum. Sed gratia non est

RESPONDEO dicendum, quod quidam posuerunt idem esse gratiam, & virtutem secundum essentiam, sed differre solum secundum rationem, vt gratia dicatur secundum quod facit hominem Deo gratum, vel secundum quod gratis datur, virtus autem secundum quod perficit ad bene

SECUNDO, gratia perficit animam solum in ordine ad determinatum actum, scilicet meritorium: ergo non perficit animam secundum essentiam: sed secundum quod est principium actus meritorij. Assumptum patet: & consequenter probatur, quia essentia est de indeterminate principium multorum: ac per hoc non perficit, vt sic dicitur, ad vnum actum, sed secundum quod est principium actus meritorij. Et confirmatur, inquit, quia si perficeret essentiam anime, posset redundare in actum prioris potentie scilicet intellectus, & sic actus intellectus, vt procedit actum voluntatis, posset esse gratificabilis & meritorius: imo hic solus intellectus esset in illa essentia posset esse gratia & meritorium.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod gratia non conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim est quoddam donum Dei, vt ex supradictis patet. Homo autem idco non est Deo gratus, quia aliquid est ei datum à Deo, sed potius conuerso: ideo enim aliquid datur alicui gratis à Deo, quia est homo gratus ei, ergo nulla est gratia gratum faciens.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod gratia non conuenienter diuidatur per gratiam gratum facientem, & gratiam gratis datam. Gratia enim est quoddam donum Dei, vt ex supradictis patet. Homo autem idco non est Deo gratus, quia aliquid est ei datum à Deo, sed potius conuerso: ideo enim aliquid datur alicui gratis à Deo, quia est homo gratus ei, ergo nulla est gratia gratum faciens.

ita se habeat sic respicitur actus interioris & exterioris ad respectu exterioris, puta bonitatis meritoze. Si respectu exterioris, est uterque sit voluntate imperatus, respectu interioris, gratia dicitur cooperari, iuxta doctrinam litteræ. Si respectu bonitatis meritoze, quæm uterque sit a voluntate in formata charitate, & gratia, par est etiam ratio de utraque, quo ad hoc, quod est a voluntate mota à Deo.

Ad hoc dicitur dupliciter, primo, quod nulla est interdicta cooperaritas, quoniam non dicitur in littera, quod respectu omnis actus interioris voluntatis dicitur gratia operans, sed dicitur indefinitè, remittendo se ad supradicta in quæst. 7. art. 4. ubi enim habuitur, quod respectu primi actus voluntatis se habes, ut mota tantum: Deus ut mouens. Et nomine primo actus non intelligitur solus illi, quem voluntas in principio operationis suavit omnium habet, sed quisque primus absque consilio & prelo motus ad bonum. Et propterea Autho dixit, & præsertim cum voluntas incipit bonum velle, que prius malum volebat. Similiter igitur se habet voluntatis mota à Deo huiusmodi vel, scilicet graue ad motum deorsum. Et propterea scit graue non mouet supram ad descensum, sed est motus à generante, ut voluntas mota à Deo ad huiusmodi nouum velle non mouet supram ad hoc, sed est tantum mota à Deo, est tamen tale velle ipsius elicitiu, scilicet de ascendere est motus gratias. Et est liberum, quia potest dissentire à tali velle, Deus enim mouet suavit liberum arbitrium secundum conditionem eius. Et per hoc patet responso ad categoriam, nam facere, ut velimus, non contingit vno modo, sed duobus, scilicet ut velimus, mouendo nos ipsos ad hoc, & ut velimus moti tantum ab ipso Deo. Secundum modo spectat ad gratiam operantem primo ad cooperantem, iuxta calcem corporis arctuque de opere meritoze. Et similiter non omnis actus elicitus à voluntate est imperatus ab ea, & propterea non est eadem aut par ratio de actu & bonitate meritoze intus & extra. Secundo dicitur, quod intentio Authoris est loqui de bono meritoze, ita quod dupliciter inuenitur voluntas se habere ad bonum meritum, scilicet ut mouentem, & ut moventem, quæquid fit de actu liberatoze. Et quia actio litteræ manifestè distinguitur inter actum interioris meritoze, ut

tur in nobis: dicit enim Aug. super illud Ioan. 7. Opera, quæ ego facio, & ipse faciet. Qui creauit sine te, non iustificabit te sine te. Ergo nulla gratia debet dici simpliciter operans.

Præterea, Cooperari alicui videtur pertinere ad inferius agens, non autem ad principialis. Sed gratia principalis operatur in nobis, quam liberum arbitriū secundum illud Roman. octauo. Nō est currentis, neque volentis, sed miserentis Dei. Ergo gratia non debet dici cooperans.

Præterea, Diuisio debet dari per opposita. Sed operari & cooperari nō sunt opposita: idem enim possunt operari & cooperari. Ergo inconuenienter diuiditur gratia per operantem & cooperantem.

SED CONTRA est quod Aug. dicit in li. De lib. arb. Cooperatio Dei in nobis perficitur, operando incipit: quia ipse, ut velimus, operatur incipiēs, qui voluntibus cooperatur perficiēs. Sed operationes Dei, quibus mouet nos ad bonū, ad gratiam perinēt, ergo cōuenienter gratia diuiditur per operantem & cooperantem.

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, gratia dupliciter potest intelligi. Vno modo diuina auxiliū, quo nos mouet ad bene volentū & agenda. Alio modo habituale donum, nobis diuinitus inditum. Vtroque autem modo gratia dicta conuenienter diuiditur per operantem & cooperantem. Operatio enim alicuius effectus nō attribuitur mobili, sed mouenti. In illo ergo effectus, in quo mens nostra est mota, & nō mouēs, solus autem Deus mouens, operatio Deo attribuitur, & secundum hoc dicitur gratia operans. In illo autem effectus, in quo mens nostra & mouēs & mouetur, operatio nō solum attribuitur Deo, sed etiā animæ: & secundum hoc dicitur gratia cooperans. Est autem in nobis duplex actus. Primus quidē interior voluntatis. Et quantum ad istum actum voluntas se habet, vt mota, Deus autem vt mouens: & præsertim cum voluntas incipit bonum velle, quæ prius malum volebat. Et ideo secundum quod Deus mouet humanam mentem ad hunc actum, dicitur gratia operans.

Alius autem actus est exterior, qui cum à voluntate imperetur (vt supra dictum est) consequens est quod ad hunc actum operatio attribuitur voluntari. Et quia etiam ad hunc actum Deus nos adiurat, & interioris confirmando voluntatem, vt ad actū perueniat, & exteriori facultatem operandi præbendo, respectu huiusmodi actus dicitur gratia cooperans. Vnde post præmissa verba subdit Aug. Vt autē ve-

limus, operatur, cū autē volimus, vt perficiamus, nobis cooperatur. Si igitur gratia accipiatur pro gratia Dei motione, qua mouet nos ad bonū meritum, conuenienter diuiditur gratia per operantem & cooperantem. Si verō accipiatur gratia, pro habituali dono, sic est duplex gratia effectus, scilicet de cuiuslibet alterius formæ. Quorum primus est esse, secundus est operatio: sicut calor operatio est, facta calore calidū, & exterior calefactio. Sic igitur habitualis gratia inquantū animam sanat, vel iustificat, sive gratia Deo facit, dicitur gratia operans: inquantum verō est principii operis meritoze, quod ex libero arbitrio procedit, dicitur cooperans.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod secundum quod gratia est quedam qualitas accidentalit, non agit in animam

effectiue, sed formaliter: sicut albedo dicitur facere albam superficialitè.

Ad secundum dicendum, quod Deus non sine nobis nos iustificat: quia per motum liberi arbitrij dum iustificamur, Dei iustitie consentimus: ille tamen motus non est causa gratiæ, sed effectus. Vnde tota operatio pertinet ad gratiam.

Ad tertium dicendum, quod cooperari dicitur alicui non solum sicut secundariū agens principalis agenti, sed sicut adiuuans ad præsuppositum finem, homo autem per gratiam operantem adiuuatur à Deo; vt bonum velit. Et ideo præsupposito iam fine, consequens est, vt gratia nobis cooperetur.

Ad quartum dicendum, quod gratia operans, & cooperans est eadem gratia: sed distinguuntur secundum diuersos effectus vt ex supradictis patet.

ARTICVLVS III. Vtrum gratia conuenienter diuidatur in præuenientem & subsequentem.

TERTIVM sic proceditur. Videtur quod gratia inconuenienter diuidatur in præuenientem, & subsequentem. Gratia enim est diuina dilectionis effectus. Sed Dei dilectio nūquam est subsequens, sed semper præueniens: secundum illud I. Ioan. 4. Non quasi nos dilexerimus Deum, sed quia ipse prior dilexit nos. Ergo gratia non debet poni præueniens, & subsequens.

Præterea, Gratia gratum faciēs est vna tantū in homine, cum sit sufficiens: secundum illud 2. ad Cor. 12. Sufficit tibi gratia mea. Sed idem nō potest esse prius & posterius. Ergo gratia inconuenienter diuiditur in præuenientem & subsequentem.

Præterea, Gratia cognoscitur per effectus. Sed infiniti sunt effectus gratiæ, quorum vnus præcedit aliū. Ergo si penes hos gratia deberet diuidi in præuenientem & subsequentem, videtur quod in finitè essent species gratiæ: infinita autem relinquuntur à qualibet arte: non ergo gratia conuenienter diuiditur in præuenientem & subsequentem.

SED CONTRA est, quod gratia Dei ex eius misericordia pronenit. Sed vtrumque in Psal. 58. legitur, Misericordia eius præueniet me. & iterum, Misericordia eius subsequetur me: ergo gratia conuenienter diuiditur in præuenientem & subsequentem.

RESPONDEO dicendum, quod sicut gratia diuiditur in operantem & cooperantem secundum diuersos effectus, ita etiam in præuenientem & subsequentem, qualitercūque gratia accipiatur. Sunt autem quinque effectus gratiæ in nobis: quarum primus est, vt anima sanetur: secundus, vt bonum velit: tertius est, vt bonum, quod vult, efficaciter operetur: quartus est, vt in bono perseveret: quintus est, vt ad gloriam perueniat. Et ideo gratia secundum quod causat in nobis primū effectum, vocatur præueniens, respectu secundū effectus: & prout causat in nobis secundum, vocatur subsequens, respectu primi effectus. Et sicut vnus effectus est posterior vno effectū, & prior alio; ita gratia potest dici præueniens & subsequens secundum eundem effectū, respectu diuersorum: & hoc est quod Aug. dicit in li. De natura & gratia, Præuenit vt sanetur, subsequitur, vt sanati vegetemur, præuenit vt vocetur, subsequitur vt glorificemur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod

est ex gratia, est habituali dono, & est ut ad gratiæ effectus gratia Dei motione, & primo modo attribuitur gratia cooperanti, secundo verò operanti. Et quia etiam ex littera habetur quod effectus gratiæ operantis habet rationem primū boni meritoze, effectus verò cooperantis habet rationem secundarij, extento nomine boni meritoze, etiam ad effectus, quo constituitur aliquis in statu meritoze, consequens est, quod intentio Authoris est dicere, quod tunc voluntas se habet ad bonum meritum ut vnus quōdā ex præcedenti esse, vel actu meritoze facta in actu iam mouet se ad meritorium bonum. Sunt enim tunc duo operantes, scilicet Deus, & voluntas facta in actu in tali esse, & propterea gratia cooperans dicitur tam constans voluntatem ad exterioris operis facultatemque exterioris operis præbens, quā vnus est principium interioris operis meritoze, secundum habituale donum iam datum facultati liberi arbitrij ad vtdum, quom vnus. Tunc autem voluntas se habet vt mota tantū in hoc esse, quando non ex præcedenti merito, aut esse merito ad actum vel statum meritorium ducitur. Et propterea gratia operis dicitur tam gratia Dei motio ad actum interioris meritoze, qui non procedit ex habitu, vel actu altero meritoze, quā gratia ipsa habitualitè imperatur propter præexistentem finem in eo. Ex hoc habes, quod gratia operans nō solum inuenitur in infusione gratiæ, & iustificatione impij, sed post acceptam gratiam plurimū: quāuis manifestus in iustificatione impij. Et propterea in littera dicitur, quod quantum ad actum interioris meritoze voluntas se habet vt mota, Deus autem vt mouens: præsertim quoniam voluntas, quæ prius malum volebat, incipit bonum velle.

Hæc secunda solutio principalis dubij magis videtur ad mentem Authoris, vna tamen aliam clarificat.

In reliquis tribus huius questionis articulis nihil scribendum occurrit.

Vnde patet responso ad obiecta, quoniam in æquinoco laboratur de esse à voluntate, aliud quippe esse esse à voluntate, & aliud esse à voluntate in actu, non se habet vt operans, sed vt obsequens, vt in responso ad secundum in littera habes.

Vnde patet responso ad obiecta, quoniam in æquinoco laboratur de esse à voluntate, aliud quippe esse esse à voluntate, & aliud esse à voluntate in actu, non se habet vt operans, sed vt obsequens, vt in responso ad secundum in littera habes.

Vnde patet responso ad obiecta, quoniam in æquinoco laboratur de esse à voluntate, aliud quippe esse esse à voluntate, & aliud esse à voluntate in actu, non se habet vt operans, sed vt obsequens, vt in responso ad secundum in littera habes.

Vnde patet responso ad obiecta, quoniam in æquinoco laboratur de esse à voluntate, aliud quippe esse esse à voluntate, & aliud esse à voluntate in actu, non se habet vt operans, sed vt obsequens, vt in responso ad secundum in littera habes.

Vnde patet responso ad obiecta, quoniam in æquinoco laboratur de esse à voluntate, aliud quippe esse esse à voluntate, & aliud esse à voluntate in actu, non se habet vt operans, sed vt obsequens, vt in responso ad secundum in littera habes.

Vnde patet responso ad obiecta, quoniam in æquinoco laboratur de esse à voluntate, aliud quippe esse esse à voluntate, & aliud esse à voluntate in actu, non se habet vt operans, sed vt obsequens, vt in responso ad secundum in littera habes.

Vnde patet responso ad obiecta, quoniam in æquinoco laboratur de esse à voluntate, aliud quippe esse esse à voluntate, & aliud esse à voluntate in actu, non se habet vt operans, sed vt obsequens, vt in responso ad secundum in littera habes.

Vnde patet responso ad obiecta, quoniam in æquinoco laboratur de esse à voluntate, aliud quippe esse esse à voluntate, & aliud esse à voluntate in actu, non se habet vt operans, sed vt obsequens, vt in responso ad secundum in littera habes.

Vnde patet responso ad obiecta, quoniam in æquinoco laboratur de esse à voluntate, aliud quippe esse esse à voluntate, & aliud esse à voluntate in actu, non se habet vt operans, sed vt obsequens, vt in responso ad secundum in littera habes.

dilectio Dei nominat aliquid æternum, & ideo nūquam potest dici nisi præueniens. Sed gratia significat effectū temporalem, qui potest præcedere aliquid, & aliquid subsequi. & ideo gratia potest dici præueniens & subsequens.

Ad secundum dicendum, quod gratia non diuersificatur per hoc, quod est præueniens & subsequens secundum essentiam, sed solum secundum effectum: sicut & de operante & cooperante dictū est. Quia etiam secundum quod gratia subsequens ad gloriam pertinet, non est alia numero à gratia præueniente, per quam nunc iustificamur. Sicut enim charitas via non euacuat, sed perficitur in patria, ita etiam & de lumine gratiæ est dicendum: quia neutrum in sui ratione imperfectiorem importat.

Ad tertium dicendum, quod quāuis effectus gratiæ possint esse infiniti numeris, sicut sunt infiniti actus humani, tamen omnes reduuntur ad aliqua determinata in specie: & propterea omnes conueniunt in hoc, quod vnus alium præcedit.

ARTICVLVS IIII. Vtrum gratia gratis data conuenienter ab Apostolo diuidatur.

QUARTVM sic proceditur. Videtur quod gratia gratis data inconuenienter ab Apostolo distinguatur. Omne enim donum, quod nobis à Deo gratis datur, potest dici gratia gratis data. Sed infinita sunt dona, quia nobis gratis à Deo conceduntur tam in bonis animæ, quā in bonis corporis: quæ tamen non Deo gratos non faciunt: ergo gratia gratis datæ non possunt comprehendī sub aliqua certa diuisione.

Præterea, Gratia gratis data distinguitur contra gratiam gratum faciētem: sed fides pertinet ad gratiam gratum faciētem, quia per ipsam iustificamur, secundum illud Roma. quinto, Iustificati igitur ex fide, &c. Ergo inconuenienter ponitur fides inter gratias gratis datas, præsertim cum alia virtutes ibi non ponantur: vt spes & charitas.

Præterea, Operatio sanitarum, & loqui diuersa genera linguarum, miracula quadam sunt: interpretatio etiam sermonum ad sapientiam, vel scientiam pertinent, secundum illud Dan. 1. Pueris his dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro, & sapientia: ergo inconuenienter diuiduntur gratia sanitarum, & genera linguarum contra operationem virtutum, & interpretatio sermonum contra sermonem sapientiæ, & scientiæ.

Præterea, Sicut sapientia & scientia sunt quedam dona Spiritus sancti: ita etiam intellectus, consilium, pietas, & fortitudo, & timor, vt supra dictum est. Ergo hæc etiam debent poni inter gratias gratis datas.

SED CONTRA est quod Apostolus dicit I. ad Corinth. 12. Alij per Spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ: secundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alij gratia fundam, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum.

RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est, gratia gratis data ordinatur ad hoc, quod homo alteri cooperetur, vt reducat ad Deum. Homo autem ad hoc operari non potest, interueniens mouendo (hoc enim solius Dei est) sed solum exteriū docendo, vel persuadendo. Et ideo gratia gratis data illa sub se continet, quibus homo indiget ad hoc, quod alterum instruat in rebus diuinis, quæ sunt supra rationem.

Ad hoc autem tria requiruntur: primo quidem, quod homo sit fortissimè pleniudinem cognitionis diuinarum, vt ex hoc instruere alios possit. Secundo, vt possit confirmare vel probare

ra, quæ dicit: alius non esset efficax eius doctrina. Tertio, vt ea, quæ concipit, possit conuenienter audiretibus proferre.

Quantum igitur ad primum tria sunt necessaria: sicut etiam apparet in magisterio humano. Oportet enim quod ille, qui debet alium instruere in aliqua scientia, primo quidem vt principia illius scientiæ sint ei certissima: & quantum ad hoc ponuntur fides, quæ est certitudo de rebus inuisibilibus, quæ supponuntur, vt principia in catholica doctrina. Secundo, oportet quod doctor recte se habeat circa principales conclusiones scientiæ: & sic ponitur sermo sapientiæ, quæ est cognitio diuinarum. Tertio oportet, vt etiam abūder exemplis, & cognitione effectuum, per quos interdum oportet manifestare cautias: & quantum ad hoc ponitur sermo scientiæ, quæ est cognitio rerum humanarum, quia inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Confirmatio autem in his, quæ subduuntur rationi, est per argumenta. In his autem, quæ sunt supra rationem diuinis reuelata, confirmatio est per ea, quæ sunt diuinæ virtuti propria: & hoc dupliciter. Vno quidem modo, vt doctor sacre doctrinæ faciat, quæ solus Deus facere potest in operibus miraculosis, siue sint ad salutem corporum: & quantum ad hoc ponitur gratia sanitarum. Siue ordinentur ad solam diuinæ potestatis manifestationem, sicut quod Sol stet, aut tenebre faciat, quod mare diuidatur: & quārum ad hoc ponitur operatio virtutum. Secundo, vt possit manifestare ea, quæ solius Dei est virtute: & hæc sunt contingentiæ futura: & quantum ad hoc ponitur prophetia: & etiam occulta cordium, & quantum ad hoc ponitur discretio spirituum. Facultas autem pronuntiandi potest attendi, vel quantum ad idioma, in quo aliquis possit intelligi: & secundum hoc ponitur genera linguarum. Vel quantum ad sensum eorum, quæ sunt profetanda: & quantum ad hoc ponitur interpretatio sermonum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod (sicut supra dictum est) non omnia beneficia, quæ nobis diuinitus conceduntur, gratia gratis datæ dicuntur: sed solum illa, quæ excedunt facultatem naturæ: sicut quod prædicatur abinde sermo sapientiæ & scientiæ: & alii huiusmodi: & talia ponuntur hic sub gratia, gratis data.

Ad secundum dicendum, quod fides non numeratur hic inter gratias, gratis datas, secundum quod est quedam virtus iustificans hominem in seipso: sed secundum hoc, quod importat quadam supereminet certitudinem fidei, ex qua homo sic idoneus ad instruendum alios de his, quæ ad fidem pertinent. Spes autem & charitas pertinent ad vim appetituum, secundum quod per eam homo in Deum ordinatur.

Ad tertium dicendum, quod gratia sanitarū distinguitur à generali operatione virtutum: quia habet speciale rationem inducendi ad fidem, ad quam aliquis magis promptus redditur per beneficiū corporalis sanitarū, quam per fidei virtutem affequitur. Similiter etiā loqui variis linguis, & interpretari sermones, habent speciales quedam rationes mouendi ad fidem, & ideo ponuntur speciales gratiæ, gratis data.

Ad quartum dicendum, quod sapientia & scientia non computantur inter gratias, gratis datas, secundum quod enumerantur inter dona Spiritus sancti, prout scilicet mens hominis est bene mobilis per Spiritum sanctum ad ea, quæ sunt sapientiæ & scientiæ: sic enim sunt dona Spiritus sancti, vt supra dictū est. Sed computantur inter gratias gratis datas, secundum quod importat quadam abundantiam scientiæ & sapientiæ, vt homo possit non solum in seipso rectè sapere de diuinis, sed etiam alios instruere, & contradicentes reuincere. Et ideo inter gratias gratis datas significatur primo sermo sapientiæ, & sermo scientiæ: quia vt Aug. dicit decimo quarto De Trinitate, aliud est scire tantummodo, quid homo credere debeat, propter adpiscendam vitam beatam: aliud est scire, quemadmodum hoc ipsum & vitæ optulerit, & contra impius defendatur.

ARTICVLVS V. Vtrum gratia gratis data sit dignior, quā gratia gratum faciēs.

QUINTVM sic proceditur. Videtur quod gratia gratis data sit dignior quā gratia gratum faciēs. Bonum enim gentis est melius, quā bonum vniū, vt Philosophus dicit in I. Ethic. Sed gratia gratum faciēs ordinatur solum ad bonum vnus hominis, gratia autem gratis data ordinatur ad bonum commune totius Ecclesiæ: vt supra dictum est: ergo gratia gratis data est dignior, quā gratia gratum faciēs.

Præterea, Maioris virtutis est, quod aliquid possit agere in aliud, quā quod solum in seipso perficiatur: sicut maior est claritas corporis, quod potest inferre alia corpora illuminare, quam visus, quod ita in se lucet, quā alia illuminare non potest propter

Prima secundæ S. Thom. A 2

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

ad gratia... cap. 17. artic. 10. 7.

Super Quaestione centesima de materia articulo primo. In articulo primo...

AD PRIMVM ergo dicendum, quod cura diuina dupliciter considerari potest. Vno modo quantum ad ipsum diuinum actum...

principium: sic enim certitudinibus demonstratiuis per indemonstrabilia vniuersalia principia. Nullus autem potest scire se habere scientiam alicuius conclusionis...

ARTICVLVS V. Vtrum homo possit scire se habere gratiam. AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod homo possit scire se habere gratiam...

QUESTIO CENTESIMA DE CEMATERRIA, de effectibus gratiae, in decem articulis diuisa.

DEINDE considerandum est de effectibus gratiae. Et primo, de iustificatione impij, quae est effectus gratiae operantis. Secundo de merito, quae est effectus gratiae cooperantis.

Super Quaestione centesima de materia articulo primo. In articulo primo...

ARTICVLVS I. Vtrum iustificatio impij sit remissio peccatorum. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod iustificatio impij non sit remissio peccatorum...

quod omne peccatum, secundum quod importat quaedam inordinationem mentis, non subditur Deo, iniustitia potest dici praedictae iustitiae contraria secundum illud...

quatur negatio rectitudinis gratiae: tamen reparata rectitudine naturali, reparatum esset quicquid ablatum erat. Et confirmatur hoc...

2. ad 5. Et 4. ad 2. Et 2. ad 1. Et 2. ad 1. Et 2. ad 1.

2. ad 1. Et 2. ad 1. Et 2. ad 1. Et 2. ad 1.

2. ad 1. Et 2. ad 1. Et 2. ad 1. Et 2. ad 1.

2. ad 1. Et 2. ad 1. Et 2. ad 1. Et 2. ad 1.

2. ad 1. Et 2. ad 1. Et 2. ad 1. Et 2. ad 1.

2. ad 1. Et 2. ad 1. Et 2. ad 1. Et 2. ad 1.

2. ad 1. Et 2. ad 1. Et 2. ad 1. Et 2. ad 1.

In articulo 2. eisdem quaestio, dubium occurrit de superfluitate, quia...

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur quod aliquis sine gratia possit mereri vitam aeternam.

PRATEREA, idem opus quanto est minus debitum, tanto est magis meritorium...

RESPONDEO dicendum, quod hominis sine gratia duplex status considerari potest...

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod homo in gratia constitutus non possit mereri vitam aeternam...

IN RESPONSIONE ad tertium eiusdem articuli dubium occurrit circa illud...

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod homo in gratia constitutus non possit mereri vitam aeternam...

AD SECUNDUM dicendum, quod homo sine gratia non potest habere aequalitatem operum...

AD TERTIUM dicendum, quod quantum ad primam rationem inducendam...

IN ARTICULO 3. tituli, sciendum quod meriti ex eo digno est meriti...

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod homo in gratia constitutus non possit mereri vitam aeternam...

PRATEREA, idem opus quanto est minus debitum, tanto est magis meritorium...

AD SECUNDUM dicendum, quod homo sine gratia non potest habere aequalitatem operum...

SECUNDO sic proceditur. Videtur quod homo in gratia constitutus non possit mereri vitam aeternam...

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod homo in gratia constitutus non possit mereri vitam aeternam...

AD SECUNDUM dicendum, quod homo sine gratia non potest habere aequalitatem operum...

AD TERTIUM dicendum, quod quantum ad primam rationem inducendam...

IN ARTICULO 3. tituli, sciendum quod meriti ex eo digno est meriti...

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod homo in gratia constitutus non possit mereri vitam aeternam...

PRATEREA, idem opus quanto est minus debitum, tanto est magis meritorium...

SECUNDO sic proceditur. Videtur quod homo in gratia constitutus non possit mereri vitam aeternam...

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod homo in gratia constitutus non possit mereri vitam aeternam...

AD SECUNDUM dicendum, quod homo sine gratia non potest habere aequalitatem operum...

AD TERTIUM dicendum, quod quantum ad primam rationem inducendam...

IN ARTICULO 3. tituli, sciendum quod meriti ex eo digno est meriti...

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod homo in gratia constitutus non possit mereri vitam aeternam...

PRATEREA, idem opus quanto est minus debitum, tanto est magis meritorium...

SECUNDO sic proceditur. Videtur quod homo in gratia constitutus non possit mereri vitam aeternam...

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur quod homo in gratia constitutus non possit mereri vitam aeternam...

AD SECUNDUM dicendum, quod homo sine gratia non potest habere aequalitatem operum...

AD TERTIUM dicendum, quod quantum ad primam rationem inducendam...

IN ARTICULO 3. tituli, sciendum quod meriti ex eo digno est meriti...

AD QUINTUM sic proceditur. Videtur quod homo in gratia constitutus non possit mereri vitam aeternam...

PRATEREA, idem opus quanto est minus debitum, tanto est magis meritorium...

Super Quaestiones centesima quarta articulum nonum.

IN articulo 7. dubium occurrit circa rationem litterarum ad probandum quod nullus potest mereri ex condigno nisi per gratiam. Contra haec liquet rationem in se. Primo quia non exigitur ad hoc quod aliqua sit merces reddenda ex condigno, quod motio dicitur gratia non interrumpitur, ergo ratio litterarum quae ex interruptione interitur non meretur, nihil valet. Assumptum patet: quia Iudas quandoque fuerit vitam aeternam ex condigno, & tamen motio divina gratia fuit interrupta. Et confirmatur: quia tantum est dicere, quod interruptio gratiae facit vel exigat aliquid non cadere sub merito condigni, quantum dicere nihil meretur ex condigno, nisi ad quod continentata gratia pervenimus: quod est falsum.

Ad evidentiā huius difficultatis sciendum est, quod gratia dupliciter concurrat ad meritum: primo in statu meriti, in quo non interrumpitur: & hoc facit gratia constituta naturam hominem divina naturam conferens. Secundo in statu operis, in quo meriti fuerunt: sed quia ipse per gratiam eos facit dignos, qui solus potest facere mandatum de immundo conceptum semine.

Ad tertium dicendum, quod omne bonum opus hominis procedit a prima gratia sicut a principio, non autem procedit a quoquoque humano dono. Et ideo non est similis ratio de dono gratiae, & de dono humano.

ARTICULVS VII.

¶ Vtrum homo possit alteri mereri primam gratiam.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod homo possit alteri mereri primam gratiam: quia Mat. 9. super illud, Videns Iesus fidem illorum, & c. dicit gl. Quod gratia apud Deum fidelis propria apud quae sit valetur aliena: ut intus & extra sanaret hominem: sed interior sanatio hominis est per primam gratiam, ergo homo potest alteri mereri primam gratiam.

¶ Præterea, Orationes iustorum non sunt vacuae, sed efficaces: secundum illud Iac. vltimo: Multum valet deprecatio iusti assidue, sed ibidem praemittitur, Orate pro iniuicem, ut saluemini: cum igitur salus hominis non possit esse nisi per gratiam, videtur quod vnus homo possit alteri mereri primam gratiam.

¶ Præterea, Luca 16. dicitur, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula: sed nullus recipitur in aeterna tabernacula, nisi per gratiam, per quam solum salus hominis meretur vitam, ut supra dictum est. Ergo vnus homo potest alteri acquirere merendo primam gratiam.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Iere. 17. Si fuerit Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum: qui tamen fuerunt maximi meriti apud

Deum, videtur ergo, quod nullus possit alteri mereri primam gratiam.

¶ R E S P O N D E O dicendum quod sicut ex supra dictis patet, opus nostrum habet rationem meriti ex duobus. Primo quidem ex vi motionis divinae, & sic meretur aliquis ex condigno. Alio modo habet rationem meriti, secundum quod procedit ex libero arbitrio, inquantum voluntarie aliquid facimus, & ex hac parte est meritum cōgruum: quia cōgruum est, ut dum homo bene vitat sua virtute, Deus secundum superexcellenter virtutem excellētius operetur. Ex quo patet, quod merito condigni nullus potest mereri alteri primam gratiam nisi solus Christus: quia vnusquisque nostrum mouetur a Deo per donum gratiae, ut ipse ad vitam aeternam perveniat, & ideo meritum condigni ultra hanc motionem non se extendit. Id enim Christi motus est a deo per gratiam non solum, ut ipse perveniat ad gloriam vitae aeternae, sed ut alios in eam adduceret, inquantum est caput Ecclesiae, & Author salutis humanae: secundum illud ad Heb. 2. qui multos filios in gloriam adduxerat, autorem salutis, & c. Sed merito congrui potest aliquis alteri mereri primam gratiam: quia enim homo in gratia constitutus implet Dei voluntatem, congruum est, secundum amicitiam proportionem ut Deus impleat hominis voluntatem in saluatione alterius: licet quandoque possit habere impedimentum ex parte illius, cuius aliquid sanctus iustificacionem desiderat. Et in hoc casu loquitur auctoritas Ieremiam vltimo ducta.

¶ A D P R I M V M ergo dicendum, quod fides aliorum valet alij ad salutem merito congrui, non merito condigni.

¶ Ad secundum dicendum, quod impetratio orationis inicitur misericordiae, merito autē condigni inicitur iustitiae: & ideo multa orando impetrat homo ex divina misericordia, quae tamen non meretur secundum iustitiam: secundum illud Danicelis 9. Neque enim in iustificacionibus nostris prosterminamus preces ante faciem tuam, sed in misericordibus tuis multis.

¶ Ad tertium dicendum, quod pauperes elemosinas recipientes dicuntur recipere alios in aeterna tabernacula, vel impetrando eis veniam, orando vel merendo per alia bona ex congruo: vel etiam materialiter loquendo, quia per ipsa opera misericordiae, quae quis in pauperes exercet, meretur recipi in aeterna tabernacula.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum homo possit sibi mereri reparationem post lapsum.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod aliquis possit sibi mereri reparationem post lapsum. Illud enim quod iuste a Deo petitur, homo videtur posse mereri: sed nihil iustum a Deo petitur (ut Aug. dicit) quam quod reparatur post lapsum, secundum illud Plal. Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me, Domine: ergo homo potest mereri ut reparatur post lapsum.

2. Præterea, Multo magis homini profunt opera sua, quam profunt alij: sed homo potest aliquo modo alteri mereri reparationem post lapsum, sicut & primam gratiam, ergo multo magis sibi mereri potest, ut reparatur post lapsum.

3. Præterea, Homo, qui aliquando fuit in gratia per bona opera, quae fecit, meretur sibi vitam aeternam, & ex supra dictis patet: sed ad vitam aeternam non potest aliquis pervenire, nisi reparatur per gratiam: ergo videtur, quod sibi mereri reparationem per gratiam.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Ezech. 18. Si auerterit se iustus a iustitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes iustitiae eius, quae fecerat non recordabuntur, ergo nihil valentur ei praecedentia merita ad hoc, quod resurgat, non ergo aliquis potest sibi mereri reparationem post lapsum futurum.

¶ R E S P O N D E O dicendum, quod nullus potest sibi mereri reparationem post lapsum futurum, neque merito condigni, neque merito congrui. Merito quidem condigni hoc sibi mereri non potest, quia ratio huius meriti dependet ex motione divinae gratiae, quae quidem motio interrumpitur per sequēs peccatum, unde beneficia, quae postmodum aliquis a Deo consequitur, quibus reparatur, non cadunt sub merito, tanquam motione prioris gratiae (vique ad hanc non se extendent. Meritum etiam congrui, quo quis alteri primam gratiam meretur, impeditur, ne consequatur effectum propter impedimentum, peccati in eo, cui quis meretur, multo igitur magis impeditur talis meriti efficacia per impedimentum, quod & in eo, qui meretur, & in eo cui meretur: hic enim vtiuntur in vnā personā concurrent: & ideo nullo modo aliquis potest sibi mereri reparationem post lapsum.

¶ A D P R I M V M ergo dicendum, quod desiderium, quo quis desiderat reparationem post lapsum, iustum dicitur, & similiter

ipsum in ratione sua claudit subiectum in statu opposito, quia in peccato morali per lapsum: ideo impossibile est, quod reparatio post lapsum habeat rationem mercedis debite merito ex condigno. & hoc intendit Auctor in paucissimis verbis litterae.

¶ Quod vt clarus intelligas simul cum dictis, nunc scito interruptionem gratiae dupliciter intendi posse. Primo vt impedimentum ad consequendam mercedem merito debita, & de tali interruptione loquitur auctor hic in response ad tertium de qua etiam loquitur obiectionem oppositam allata, quae etiam Iudas non assensum est iustitiam aeternam quae meretur, si aliquo doctus fuerit. Et talis interruptio (vt in littera dicitur) impedit consequentionem mercedis, sed vniversaler causa naturalis impedibilis: puta semen perfectum aliquanto tempore operans proprium effectus, si etiam dicitur, vt aliter occupetur, impeditur a consequendo effectus, ad quem secundum naturam suam erat ordinatum enim dicitur est, quod actus meritorius est ordinatus per gratiae semen a Deo ad causandam vitam aeternam, sicut alij actus naturales ad suos terminos & huiusmodi interruptio per accidens se habet ad meriti & mercedem: quamuis per se habeat ad consequendum, vt pure directè contraria illi.

¶ Secundo autem modo inuenitur interruptio vt claudit in ratione termini. Et sic est implicatio in adiecto, dicitur, quod est merces in statu inruptis: dicitur, dicitur, licet vnusquisque in opaco, vt patet ex dictis. Et de huiusmodi interruptione loquitur littera in hac ratione, quae motionem divinae gratiae interruptam per sequēs peccatum, vt in clausam in ratione mercedis, affert pro causa, quare non cadit reparatio post lapsum in merito.

¶ Et per hoc patet respectu ad obiectionem & vitā aeternā & augmen- tum gratiae: & quicquid cadit simpliciter sub merito condigni, ad consequentionem quae sibi exigitur consequitatem seu perseverantiam status: ad hoc autem quod sit merces debita non. Nec interruptio, quia impedit talem continitatem, impedit reparationem habere rationem mercedis: sed quia reparatio post lapsum includit in ratione sua interruptionem, vt lumen diaphanum: non sic autem est de vita aeterna & alijs, quae merentur ex condigno.

Super Quaestiones centesima quarta articulum octavum.

ARTICULVS VIII.

¶ Vtrum homo possit mereri augmentum gratiae vel charitatis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod homo non possit mereri augmentum gratiae vel charitatis. Cum enim aliquis recipere pramium quod meruit, non debetur ei alia merces: sicut de quibusdam dicitur Mat. 6. Repperit ut mercedem suā: si igitur aliquis meretur augmentum charitatis vel gratiae, sequetur quod gratia augmentata non posset ulterius expectare aliud pramium, quod est inconueniens.

2. Præterea, Nihil agit ultra sua spes: nec gratia statim augetur, sed solum tempore: cum, scilicet aliquis sufficienter fuerit dispositus ad gratiae augmentum.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum homo possit perseverantiam mereri.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quod aliquis possit perseverantiam mereri. Illud enim, quod obtinet petendo potest cadere sub merito, videtur quod per quemlibet actum charitatis informatum aliquis meretur augmentum charitatis: sed id, quod homo meretur, infallibiliter a Deo consequitur, nisi impediatur per peccatum sequēsdicitur enim 2. ad Tim. r. Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meū seruari: sic ergo sequetur, quod per quemlibet actum meritoriuū gratia vel charitas augetur, quod videtur inco- nueniens: cum quandoque actus meritorius non sint multum feruentes, ita quod sufficiant

quantitatem dicunt: est enim motus intentionis augmentatio gratiae, sicut & aliarum formarum: ideo non oportet hoc attendere, quod sicut animal, aur animatum auger seipsum, ita gratia auger seipsum, & de semine & arbore similitudo affertur. Sed in huiusmodi augmento gratiae, quae vere intensio est attendendus est, quod causa agens quae efficit formā in subiecto disposito, auget eam mediate scilicet cooperante per actum iustum: ad disponendum capacē ad reddendum subiectum maioris gratiae, & ad faciendam sibi debitam, id est, merendum huiusmodi augmentum.

¶ R E S P O N D E O dicendum, quod sicut supra dictum est, illud cadit sub merito condigni, ad quod motio gratiae se extendit: motio autem alicuius mouentis non solum se extendit ad vltimum terminum motus, sed etiam ad totum progressum in motu: minus autem motus gratiae est vita aeterna: actus vltimae gratiae non est magis meritorius, sed minus quā actus praecedentes propter agritudinis oppressionem. Unde dicitur, quod quilibet actus charitatis meretur absolute vitam aeternam, sed peccatum sequens ponitur impedimentum praecedenti merito, ut non sortiarur effectum, sicut etiam causa naturales deficiūt a suis effectibus propter superveniens impedimentum.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum homo possit mereri augmentum gratiae vel charitatis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod homo non possit mereri augmentum gratiae vel charitatis. Cum enim aliquis recipere pramium quod meruit, non debetur ei alia merces: sicut de quibusdam dicitur Mat. 6. Repperit ut mercedem suā: si igitur aliquis meretur augmentum charitatis vel gratiae, sequetur quod gratia augmentata non posset ulterius expectare aliud pramium, quod est inconueniens.

2. Præterea, Nihil agit ultra sua spes: nec gratia statim augetur, sed solum tempore: cum, scilicet aliquis sufficienter fuerit dispositus ad gratiae augmentum.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum homo possit perseverantiam mereri.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quod aliquis possit perseverantiam mereri. Illud enim, quod obtinet petendo potest cadere sub merito, videtur quod per quemlibet actum charitatis informatum aliquis meretur augmentum charitatis: sed id, quod homo meretur, infallibiliter a Deo consequitur, nisi impediatur per peccatum sequēsdicitur enim 2. ad Tim. r. Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meū seruari: sic ergo sequetur, quod per quemlibet actum meritoriuū gratia vel charitas augetur, quod videtur inco- nueniens: cum quandoque actus meritorius non sint multum feruentes, ita quod sufficiant

exposito, & non praesupponi augmentum fieri a gratia, sed meritum illius ex condigno esse a gratia.

¶ In response ad tertium, aduerte, quod auctor, qui in secundo sensu, distinctionem 27. q. 1. argumens gratiae considerat, solum est effectum gratiae: & propterea possit ipsum vt pramium concomitantis actum meritoriuū: hic per se ipso inuenit augmentum esse terminum motus meritorij, postquam solum esse pramium redditum merito directè, sicut & vitā aeternam. Et propterea licet ibi in response ad secundum non possit quilibet ea- rum meritoriuū mereri non augmentum gratiae, hic hoc affirmat, vt tamen tempore reddendum, quom scilicet aliquis fuerit sufficienter dispositus ad augmentum gratiae. Quod tunc solum est, quom scilicet ita vitae accepta gratia secundum proportionem virtutum suarum, vt in nullo gratiae Dei desit per negligentiam: vt ibidem auctor dicit.

Super Quaestiones centesima quarta articulum nonum.

IN articulo 8. eiusdem quaest. dubium statim occurrit circa rationem litterarum. Quae perseverantia non cadit sub merito, quia dependet solum ex motione divina, & sic enim haec ratio, videlicet augmentum gratiae non cadere sub merito, quia dependet solum ex motione divina, nec valet dicere, quod dependet ex nobis dispositio: quia etiam perseverantia dependet ex nobis dispositio.

ad charitatis augmentum, non ergo augmentum charitatis cadit sub merito.

¶ S E D CONTRA est, quod Aug. dicit super episto. Ioa. quod charitas meretur super, vt aucta meretur & per charitatem augmetur charitatis vel gratiae cadit sub merito.

¶ R E S P O N D E O dicendum, quod sicut supra dictum est, illud cadit sub merito condigni, ad quod motio gratiae se extendit: motio autem alicuius mouentis non solum se extendit ad vltimum terminum motus, sed etiam ad totum progressum in motu: minus autem motus gratiae est vita aeterna: actus vltimae gratiae non est magis meritorius, sed minus quā actus praecedentes propter agritudinis oppressionem. Unde dicitur, quod quilibet actus charitatis meretur absolute vitam aeternam, sed peccatum sequens ponitur impedimentum praecedenti merito, ut non sortiarur effectum, sicut etiam causa naturales deficiūt a suis effectibus propter superveniens impedimentum.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum homo possit mereri augmentum gratiae vel charitatis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod homo non possit mereri augmentum gratiae vel charitatis. Cum enim aliquis recipere pramium quod meruit, non debetur ei alia merces: sicut de quibusdam dicitur Mat. 6. Repperit ut mercedem suā: si igitur aliquis meretur augmentum charitatis vel gratiae, sequetur quod gratia augmentata non posset ulterius expectare aliud pramium, quod est inconueniens.

2. Præterea, Nihil agit ultra sua spes: nec gratia statim augetur, sed solum tempore: cum, scilicet aliquis sufficienter fuerit dispositus ad gratiae augmentum.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum homo possit perseverantiam mereri.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quod aliquis possit perseverantiam mereri. Illud enim, quod obtinet petendo potest cadere sub merito, videtur quod per quemlibet actum charitatis informatum aliquis meretur augmentum charitatis: sed id, quod homo meretur, infallibiliter a Deo consequitur, nisi impediatur per peccatum sequēsdicitur enim 2. ad Tim. r. Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meū seruari: sic ergo sequetur, quod per quemlibet actum meritoriuū gratia vel charitas augetur, quod videtur inco- nueniens: cum quandoque actus meritorius non sint multum feruentes, ita quod sufficiant

operante per actum iustum: ad disponendum capacē ad reddendum subiectum maioris gratiae, & ad faciendam sibi debitam, id est, merendum huiusmodi augmentum.

¶ R E S P O N D E O dicendum, quod sicut supra dictum est, illud cadit sub merito condigni, ad quod motio gratiae se extendit: motio autem alicuius mouentis non solum se extendit ad vltimum terminum motus, sed etiam ad totum progressum in motu: minus autem motus gratiae est vita aeterna: actus vltimae gratiae non est magis meritorius, sed minus quā actus praecedentes propter agritudinis oppressionem. Unde dicitur, quod quilibet actus charitatis meretur absolute vitam aeternam, sed peccatum sequens ponitur impedimentum praecedenti merito, ut non sortiarur effectum, sicut etiam causa naturales deficiūt a suis effectibus propter superveniens impedimentum.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum homo possit mereri augmentum gratiae vel charitatis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod homo non possit mereri augmentum gratiae vel charitatis. Cum enim aliquis recipere pramium quod meruit, non debetur ei alia merces: sicut de quibusdam dicitur Mat. 6. Repperit ut mercedem suā: si igitur aliquis meretur augmentum charitatis vel gratiae, sequetur quod gratia augmentata non posset ulterius expectare aliud pramium, quod est inconueniens.

2. Præterea, Nihil agit ultra sua spes: nec gratia statim augetur, sed solum tempore: cum, scilicet aliquis sufficienter fuerit dispositus ad gratiae augmentum.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum homo possit perseverantiam mereri.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quod aliquis possit perseverantiam mereri. Illud enim, quod obtinet petendo potest cadere sub merito, videtur quod per quemlibet actum charitatis informatum aliquis meretur augmentum charitatis: sed id, quod homo meretur, infallibiliter a Deo consequitur, nisi impediatur per peccatum sequēsdicitur enim 2. ad Tim. r. Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meū seruari: sic ergo sequetur, quod per quemlibet actum meritoriuū gratia vel charitas augetur, quod videtur inco- nueniens: cum quandoque actus meritorius non sint multum feruentes, ita quod sufficiant

exposito, & non praesupponi augmentum fieri a gratia, sed meritum illius ex condigno esse a gratia.

¶ In response ad tertium, aduerte, quod auctor, qui in secundo sensu, distinctionem 27. q. 1. argumens gratiae considerat, solum est effectum gratiae: & propterea possit ipsum vt pramium concomitantis actum meritoriuū: hic per se ipso inuenit augmentum esse terminum motus meritorij, postquam solum esse pramium redditum merito directè, sicut & vitā aeternam. Et propterea licet ibi in response ad secundum non possit quilibet ea- rum meritoriuū mereri non augmentum gratiae, hic hoc affirmat, vt tamen tempore reddendum, quom scilicet aliquis fuerit sufficienter dispositus ad augmentum gratiae. Quod tunc solum est, quom scilicet ita vitae accepta gratia secundum proportionem virtutum suarum, vt in nullo gratiae Dei desit per negligentiam: vt ibidem auctor dicit.

Super Quaestiones centesima quarta articulum nonum.

IN articulo 8. eiusdem quaest. dubium statim occurrit circa rationem litterarum. Quae perseverantia non cadit sub merito, quia dependet solum ex motione divina, & sic enim haec ratio, videlicet augmentum gratiae non cadere sub merito, quia dependet solum ex motione divina, nec valet dicere, quod dependet ex nobis dispositio: quia etiam perseverantia dependet ex nobis dispositio.

Ad hoc dicitur, quod ratio literæ non consistit in dependentia solum ex motione diuina efficiunt, sed consistit in hoc quod dependet solum ex motione diuina, quæ est principium gratiæ. Ita quod duobus exitibus meritis distinetur in litera, scilicet esse terminus, & esse principium actionis gratiæ, & primo cadente sub merito, secundo non, cum perseverantia via consistat in primo solum (ita quod ly solum excludit ab opposito merito, scilicet terminare motionem) consequens est quod perseverantia via non cadit sub merito. Et ex hoc apparet differentia inter augmentum gratiæ & perseverantiam viae, quia hæc conueniant in hoc quod utrunque ex solo Deo dependet effectiue: differunt tamen in hoc quod augmentatio talis est auctio Dei, quæ habet terminatum motum gratiæ ipsius spiritus, ut patet: perseverantia vero consistit in sola gratiæ continuatione, & perseverantia gratiæ nihil aliud est quam productio eius continuata, sed non interrupta, nullum habet terminum motus, qui sit terminus motus gratiæ iam existentis. Constat enim quod ipsa prima gratia non nullo modo se habens, sed eodem modo se habens, terminat continuationem: & ideo non cadit sub merito.

Præterea, Maius est augmentum gratiæ, quam perseverantia in gratia, quam quis habet: sed homo potest mereri augmentum gratiæ, ut supra dictum est. Ergo multo magis potest mereri perseverantiam in gratia quam quis habet.

SED CONTRA est, quod omne quod quis meretur, a Deo consequitur, nisi impediatur per peccatum: sed multi habent opera meritoria, qui non consequuntur perseverantiam, nec potest dici, quod hoc fiat propter impedimentum peccati: quia hoc ipsum, quod est peccare, opponitur perseverantia: ita quod si aliquis perseverantiam mereretur, Deus non permitteret aliquem cadere in peccatum: non igitur perseverantia cadit sub merito.

RESPONDEO dicendum, quod cum homo naturaliter habeat lib. arb. flexibile ad bonum, & ad malum, dupliciter potest aliquis perseverantia in bono obtinere a Deo. Vno quidem modo per hoc, quod lib. arb. determinatur ad bonum per gratiam consummatam: quod erit in gloria. Alio modo ex parte motionis diuinæ, quæ hominem inclinatur ad bonum, utque ad finem. Sicut autem ex dictis patet, illud cadit sub humano merito, quod comparatur ad motum liberi arbitrii directi a Deo mouente, sicut terminus, non autem id, quod comparatur ad prædictum motum, sicut principium. Unde patet quod perseverantia gloria, quæ est terminus prædicti motus, cadit sub merito: perseverantia autem via non cadit sub merito, quia dependet solum ex motione diuina, quæ est principium omnis meriti, sed Deus gratiæ perseverantia bonum largitur, cuiusque illud largitur.

AD P R I M V M ergo dicendum, quod etiam ea, quæ non meremur, orando impetramus: nã & peccatores Deus audit, peccatorum veniam petentes, quam non merentur: ut patet per Aug. super illud Ioa. Scimus, quia peccatores Deus non exaudit alioquin frustra dixisset Publicanus, Deus propitius esto mihi peccatori: ut dicitur Luc. 18. & similiter perseverantia donum aliquis petendo a Deo impetrat vel sibi, vel alij, quamuis sub merito non cadat.

Ad secundum dicendum quod perseverantia, quæ erit in gloria, comparatur ad motum lib. arb. meritorium sicut terminus: non autem perseverantia via ratione prædicta.

Et similiter dicendum est ad tertium de augmento gratiæ: ut per prædicta patet.

ARTICVLVS X.

Utrum temporalia bona cadant sub merito.

AD DECIMUM sic proceditur. Videtur quod temporalia bona cadant sub merito. Illud enim, quod promittitur aliquibus, ut præmium iustitiæ, cadit sub merito, sed temporalia bona promissa sunt in lege veteri, sicut merces: ut patet Deute. 28. ergo videtur, quod bona temporalia cadant sub merito.

Præterea, illud videtur sub merito cadere, quod Deus aliqui retribuit pro aliquo seruitio, quod fecit: sed Deus aliquando recompensat hominibus pro seruitio sibi factio aliqua bona temporalia. Dicit enim Exodo 1. Et quia timuerunt obstetrices Deum, edificauit illis domos, ubi glo. Greg. dicit, quod benignitatis earum merces potuit in æterna vita retribui, sed culpa

consequendi illud temporale, & liberum arbitrium operans pro consequitione illius. Ut sic sit meritum secundum quid hominis apud Deum proportionaliter, sicut meritum simpliciter, & merces ab eodem reddatur qui eadem bonitate affuit: ut etiam inter malas nostras voluntates gaudeat ordinare opera, quæ remuneret. Cui sit honor & gloria, Amen.

Et hæc quo ad presentis operis expositionem sunt rursus proprii ingeniosi facultate dicta sunt ad exaltationem veritatis & doctrinæ diuini Tho. Romæ, anno salutis 1311. Aetatis vero mee 43. die 29. mensis decembris. Deo, diuine Mariæ, diuino Tho. mæ, vniuersæque ceteri stitit gratias. Amen.

RESPONDEO dicendum, quod illud, quod sub merito cadit, est præmium, vel merces, quod habet rationem alicuius boni. Bonum autem hominis est duplex: vnum simpliciter, aliud secundum quid. Bonum hominis simpliciter est vltimus finis eius, secundum illud Psalmi. 72. Mihi autem adhaerere Deo, bonum est: & per consequens omnia illa, quæ ordinantur, ut ducentia ad hunc finem, & talia simpliciter cadunt sub merito. Bonum autem secundum quid, & non simpliciter hominis est, quod est bonum ei, ut nunc: vel quod est secundum quid bonum, & huiusmodi non cadunt sub merito simpliciter, sed secundum quid. Secundum hoc ergo dicendum est, quod si temporalia bona considerentur prout sunt vtilia ad opera virtutum, quibus perducimur in vitam æternam, secundum hoc directè & simpliciter cadunt sub merito: sicut & augmentum gratiæ, & omnia illa, quibus homo adiuuatur ad perueniendum in beatitudinem per primam gratiam: tantum enim dat Deus vitis iustis de bonis temporalibus, & etiam de malis, quantum eis expedit ad perueniendum ad vitam æternam: & infertur sunt simpliciter bona huiusmodi temporalia: unde dicitur in Psalm. 33. Timentes autem dominum non minuentur omni bono: & alibi Psalm. 36. Non vidisti iustum derelictum, &c. Si autem considerentur huiusmodi temporalia bona secundum se, sic non sunt simpliciter bona hominis, sed secundum quid: & ita non simpliciter cadunt sub merito, sed secundum quid, in quantum scilicet homines mouentur a Deo ad aliqua temporalia agenda, in quibus suum propositum consequuntur Deo fauente: ut sicut vita æterna est simpliciter præmium operum iustitiæ per reuelationem ac motionem diuinam (sicut supra dictum est) ita temporalia bona in se considerata habeant rationem mercedis habito respectu ad motionem diuinam, qua voluntates hominum mouentur ad hæc prosequenda: licet inter eorum in his non habeant homines rectam intentionem.

AD P R I M V M ergo dicendum, quod sicut Aug. dicit contra Faustum lib. 4. In illis temporalibus promissis figuræ fuerunt futurorum spiritualium, quæ implentur in nobis. Carnalis enim populus promissis vite presentis inhærebat: & illorum non tantum lingua: sed etiam via prophetica fuit.

Ad secundum dicendum, quod illa retributiones dicuntur esse diuinitus factæ secundum cõparationem ad diuinam motionem non autem secundum respectum ad malitiam voluntatis, præcipue quantum ad regem Babylonis, qui non impugnauit Tyrum quasi volens Deo seruire: sed potius ut sibi id omnino usurparet. Similiter etiam obstetrices licet habuerunt bonam voluntatem, quantum ad liberationem puerorum, non tamen fuit earum recta voluntas, quantum ad hoc quod mendacium cõsulerunt.

Ad tertium dicendum, quod temporalia mala insignuntur in penam impiis, in quantum per ea non adiuuantur ad consequitionem vite æternæ: iustis autem qui per huiusmodi mala iuuantur, non sunt penæ, sed magis medicina, ut supra dictum est.

Ad quartum dicendum, quod omnia æque eueniunt bonis & malis quantum ad ipsam substantiam bonorum, vel malorum temporalium: sed non quantum ad finem: quia boni per huiusmodi manuducuntur ad beatitudinem, non autem mali. Et hæc de moralibus in cõmuni dicta sufficiant.

Super præterea

Artic. 6. 7. et 8.

Ysaïa, 44. et 45. et 60. et 66.

In isto articulo et articulo 8. in corpore et ad argu.

2. 2. q. 125. art. 1. ad 4.

Lib. 1. 8. Moral. ca. 2. ad media.

Ar. 2. q. 6. hinc q.

c. 2. circa pri. sum. 6.

q. 85. art. 7. et 1.